

DANTE
(1265-1321)

Isteni színjáték

LA DIVINA COMMEDIA

Babits Mihály fordítása

*Itt kezdődik a színjáték,
írta
DANTE ALIGHIERI,
születésére nézve firenzei,
erkölcsseit tekintve nem az.*

INCIPIT COMEDIA DANTIS ALIGHIERII
FLORENTINI NATIONE, NON MORIBUS

TARTALOM

POKOL

- Első ének**
A sötét erdőben
- Második ének**
Vergiliusz és Beatrice
- Harmadik ének**
A Pokol kapuja
- Negyedik ének**
A Pokol tornáca
- Ötödik ének**
A Szerelem halottjai
- Hatodik ének**
Tivornyák hősei
- Hetedik ének**
Pénz és szerencse
- Nyolcadik ének**
Dis városa előtt
- Kilencedik ének**
Mennyei segítség
- Tizedik ének**
Farinata
- Tizenegyedik ének**
A Pokol beosztása
- Tizenkettedik ének**
A vérfürdő
- Tizenharmadik ének**
Az eleven liget
- Tizennegyedik ének**
A tűzeső
- Tizenötödik ének**
Brunetto Latini
- Tizenhatodik ének**
Nagy emberek a Pokolban
- Tizenhetedik ének**
A szörnyeteg hátán
- Tizennyolcadik ének**
Rondabugyrod
- Tizenkilencedik ének**
Fejjel lefelé
- Husadik ének**
A jósök
- Huszonegyedik ének**
A Rondakörmök
- Huszonkettedik ének**
Pokoli bohózat
- Huszonharmadik ének**
Az ólomcsuhások
- Huszonnegyedik ének**
Az emberi főnixsz
- Huszonötödik ének**
A kígyóemberek

- Huszonhatodik ének**
Odysseus utolsó utazása
- Huszonhetedik ének**
Szent Ferenc és az ördög
- Huszonnyolcadik ének**
Mohamed és a fejetlen ember
- Huszonkilencedik ének**
A rühösök
- Harmincadik ének**
A nagyhasú Ádám mester
- Harmincegyedik ének**
Az óriás kezében
- Harminckettedik ének**
A Pokol fenekén
- Harmincharmadik ének**
Ugolino és az eleven kárhozottak
- Harmincnegyedik ének**
A Föld középpontja

PURGATÓRIUM

- Első ének**
Az óceán szigete
- Második ének**
A mennyei révész
- Harmadik ének**
A kiátkozottak
- Negyedik ének**
A várakozás szikláján
- Ötödik ének**
Halál az iszapban
- Hatodik ének**
Óda Itáliához
- Hetedik ének**
A virágos völgy
- Nyolcadik ének**
A kígyó
- Kilencedik ének**
A kapusangyal és a hét P.
- Tizedik ének**
Az eleven Kariatidák
- Tizenegyedik ének**
A művészek gögje
- Tizenkettedik ének**
Képek a márványpadlón
- Tizenharmadik ének**
A vakok erkélyén
- Tizennegyedik ének**
Az elátkozott folyó
- Tizenötödik ének**
A szelídség víziója
- Tizenhatodik ének**
Romlott világ

Tizenhetedik ének
A harag víziója

Tizennyolcadik ének
A szeretet titkai. Rohanó lelkek

Tizenkilencedik ének
A sziréna és a fösvény pápa

Huszadik ének
A francia királyok bűnei

Huszonegyedik ének
Holt költők találkoznak

Huszonkettedik ének
Egy római megtérése

Huszonharmadik ének
Forese és a soványak

Huszonnegyedik ének
A bűvös fa alatt

Huszonötödik ének
A nemzés és a szellemtest

Huszonhatodik ének
Bujaság lángjai

Huszonhetedik ének
Csillagos éjszaka

Huszonnyolcadik ének
Matilda és a földi paradicsom

Huszonkilencedik ének
A csodálatos körmenet

Harmincadik ének
Beatrice

Harmincegyedik ének
Beatrice leveti fátyolát

Harminckettedik ének
Az óriás és a kéjhölgy

Harmincharmadik ének
Az emlékezés itala

PARADICSOM

Első ének
Dante elhagyja a Földet

Második ének
Foltok a Holdban

Harmadik ének
Az elhurcolt szüzek

Negyedik ének
Lélek, csillag és akarat

Ötödik ének
A fogadalom és a második ég

Hatodik ének
Róma sasáról

Hetedik ének
Teremtés és megváltás

Nyolcadik ének
Martell Károly

Kilencedik ének
Szerelmesek a Vénusz-csillagon

Tizedik ének
Dante a napba száll

Tizenegyedik ének
Assisi szentjéről

Tizenkettedik ének
Szent Domokos élete

Tizenharmadik ének
Salamon bölcsessége

Tizennyegyedik ének
Fény és kereszt

Tizenötödik ének
Dante őse

Tizenhatodik ének
A régi nemesség

Tizenhetedik ének
A száműzött költő

Tizennyolcadik ének
Betűk a Jupiteren

Tizenkilencedik ének
A Sas szavai

Huszadik ének
Pogányok a mennyországban

Huszonegyedik ének
Az arany lépcső

Huszonkettedik ének
Visszatekintés a csillagokból

Huszonharmadik ének
Krisztus diadalmenete

Huszonnegyedik ének
Vallatás a hitről

Huszonötödik ének
Vallatás a reményről

Huszonhatodik ének
Vallatás a szeretetről - Ádám

Huszonhetedik ének
A Kristály-ég

Huszonnyolcadik ének
Az angyalok kilenc kara

Huszonkilencedik ének
Tanítás az angyalokról

Harmincadik ének
Fényfolyó és fényrózsa

Harmincegyedik ének
Beatrice égi helyére ül

Harminckettedik ének
A Rózsa szirmai

Harmincharmadik ének
Az istenlátás

POKOL

INFERNO

Első ének
A sötét erdőben

Az emberélet útjának felén
egy nagy sötétlő erdőbe jutottam,
mivel az igaz utat nem lelém.
Ó, szörnyü elbeszélni mi van ottan,
s milyen e sűrű, kúsza, vad vadon:
már rágondolva reszketek legottan.
A halál sem sokkal rosszabb, tudom.
De hogy megértsd a Jót, mit ott találtam,
hallanod kell, mit láttam az uton.
Akkortájt olyan álmodozva jártam:
nem is tudom, hogyan kerültem arra,
csak a jó útról valahogy leszálltam.
De mikor rábukkantam egy hegyaljra,
hol véget ért a völgy, mély, mint a pince,
melyben felébredt lelkem aggodalma,
a hegyre néztem s láttam, hogy gerince
már a csillag fényébe öltözött,
mely másnak drága vezetője, kincse.
Igy bátorságom kissé visszajött,
mely távol volt szivemből teljes éjjel,
melyet töltöttem annyi kín között.
És mint ki tengerről jött, sok veszéllyel,
amint kiért lihegve, visszafordul,
még egyszer a vad vízen nézni széllyel:
úgy lelkem, még remegve borzalomtul
végignézett a kiállt úton újra,
melyen még élve senkisem jutott túl.
Majd fáradt testemet kissé kifujva
megint megindulnék a puszta lejtőn,
mindég alsóbb lábam feszítve súlyra.
És im, amint meredni kezdte lejtőm,
egy fürge, könnyü párduc tünt élémbe
szép foltos bőrrel, csábosan, megejtőn.
S nem tágított utamból tarka képe,
inkább elzárta s úgy előmbe hágott,
hogym futni fordultam már, visszalépve.
De hajnal aranyozta a világot
s feljött a nap azon csillagsereggel,
mely véle volt, midőn e szép csodákat
megmozdítá Isten az első reggel:
úgy hogy nekem reményt az ellenségre
vínom párduccal s tarka szörnyeteggel
adott az óra s évszak édessége:
de jaj! a félelem megint leláncolt,
feltünvén egy oroszlán szörnyü képe:

mely emelt fővel közeledni látszott
 s dühös éhséggel zsákmányát kereste,
 úgy hogy a lég tőle remegni látszott.
 S egy nőstényfarkas, melynek vézna teste
 terhesnek tünt föl minden céda vággyal
 s ki miatt lőn már annyi népnek veszte.
 Ez megbénított olyan bénasággal,
 hogy elvesztém a magasság reményét
 a láttából eredő gyávasággal.
 És mint ki lesné kocka nyereményét
 ha jó a pillanat, mely vakra forgat,
 búsan átkozza játékos merényét:
 olyanná tőn engem e nyugtalan vad,
 mely újra elűzött a magasságtól
 ama vidékre, ahol a nap hallgat.
 És míg így én, távol a napvilágtól
 tépődtem: im valakit mintha látnék:
 rekedtnek tünt fel hosszú némaságtól.
 Jött a nagy pusztában; s én rákiálték
 amint megláttam: „Könyörülj meg rajtam,
 akárki vagy, igaz ember vagy árnyék!”
 Felelt: „Nem ember, ember régen voltam.
 Szüleim Mantovából mindaketten
 lombardok voltak: de már rég megholtam.
 Bár későcskén, *sub Julio* születtem,
 jó Augusztus alatt Rómában éltem,
 hívén a régi, hazug istenekben.
 Költő valék és versben elregéltem,
 mint menekült, míg nagy Ilion égett,
 Anchises jámbor magzata az éjben.
 De mondd, mi hajt a völgybe vissza téged?
 Mért nem törekszel fel a szép halomra,
 melyen kívül nem lehetsz üdvösséget?”
 „Vergiliusz vagy hát s ajkadról omla
 ama hatalmas ének égi vize?”
 feleltem s szégyen szállt a homlokomra.
 „Ó, minden költők dicsősége, dísze,
 ki könyved oly buzgón szereti régen,
 legyen mostan kegyedben némi része.
 Mesterem, mintaképem vagy te nékem,
 te vagy csupán, kitől örökbe kaptam
 a zengzetes szót, mely ma büszkeségem.
 Látod előttem milyen szörnyü vad van,
 védj tőle híres bölcs, mert szembeszállni...
 vérem remeg a pusztá gondolatban!”
 „Tenéked másik úton kell ma járni,”
 felelt midőn meglátta, hogy sirok,
 „ha nem akarsz e vad helyen megállni:
 mert ez a szörny, kitől könnyed csorog,
 útjába állna, bárki közelednék,

úgy hogy halála lenne e birok.
És oly gonosz, hogy sohse csöndesednék,
rossz vágyának sohsem elég a kár
s evés után csak annál éhesebb még.
Sok állat van, kihez nősténynek áll
és még több fog ennekutána lenni,
míg eljő, ki megölje, az Agár.
Ez nem kíván földet, sem ércet enni,
hanem erényt, bölcsességet, szerelmet
s Feltro s Feltro között fog megjelenni.
Itáliának üdvöt hoz s kegyelmet,
kiért harcolt Turnus s a szűz Camilla
s Euryalus és Nisus, társa mellett.
Minden városon által úzi, vijja
e rossz vadat, míg a pokolba szálland,
honnét az ős irigység fényre hívta.
Miért is úgy hiszem, javadra váland,
ha most követsz és az én vezetésem
utat neked az örök helyre tárand,
hol elszorúlsz majd annyi szenvedésen,
láttán a sok keserves antik árnyak
s az új halált kívánó bús nyögésen.
Onnan azokhoz mégy, kik bízva várnak
a tűzben is, mert egykor, úgy remélik,
- bármikor, - a boldog seregbe szállnak.
S ha te is vágysz felhágni majd az égig,
lesz egy lélek, ki méltóbb nálam arra,
vele hagylak, nem kísérhetlek végig.
Mert a Császár, kinek fenn áll hatalma,
általam (mert törvénye ellen éltem)
nem engedi, hogy nyílna birodalma.
Úr mindenütt s ott kormányoz az égben,
ó, boldog, kit oda választ az üdvre,
hol városában ül királyi székben!”
S én szóltam: „Költő, kérlek könyörögve
azon Istenre, kit te nem ismertél,
hogy ne jussak ennyi kínra se többre,
hogy ahova ígérted, elvezetnél,
hogy lássam a szent Péter kapuját
s a szörnyü jajt a kárhozott seregnél.”
Elindult és én követtem nyomát.

Második ének
Vergiliusz és Beatrice

Eltávozott a nap, megjött az éjjel
s a földi lelkek fáradalma, búja
enyhén oszlott a barna légbé széjjel.
Csak én magam készültem háborúra
a szájalommal épúgy, mint az úttal,
melyet emlékem híven rajzol újra.
Ó, Múza, nagy szellem, tiéd ez új dal,
ó lélek, aki írod, amit láttam,
nemességed elválík majd ezúttal!
Kezdém: „Ó, költő, vezető barátom!
vizsgáld erőmet, vajjon tehetős-e,
mielőtt útra mernéd bízni bátran.
Te regélted, hogy Silviusnak őse
még mint romlandó testnek viselője
lett halhatatlan dolgok ismerőse:
azért, ha a gonoszság Gyűlöelője
kegyelte őt elgondolván, ki és mi,
és hogy mily nagy hatás árad ki tőle,
azt nem méltatlan emberészbe vésni,
mert az Istennek fenn az égi honban
Róma atyjául őt tetszett kinézni.
Amely s aki - hogy a valót kimondjam -
öröktől voltak rendelve e helyre,
hol nagy Péter utóda ül a trónban.
S oly dolgokat látott útján, (amelyre
éneket mondtál), melyekből kisarjadt
a pápa dísze, s az ő győzedelme.
Aztán e tájra szállt még, hogy bizalmat
adjon, a Választott Edény, a hitre,
amely az üdvnek útján első harmat.
De én, hogy menjek? Engemet ki hitt le?
nem vagyok Aeneas, se Pál, se lélek,
kit én vagy bárki méltónak tekintne.
Azért, ha mégis ilyen útra térek,
félek, hogy balga lennék, balga bátor.
Bölcs vagy; megértesz jobban, mint beszélek.”
S mint kit tervében újabb terve gátol
s amit előbb akart, most nem akarja,
úgy, hogy egészen eláll szándékától:
úgy néztem én fel e setét hegyaljra;
új fontolás emésztvén vágyamat meg,
melynek oly gyors volt első diadalma.
„Ha jól értettem fontoló szavad meg”, -
felelt a nagyszivú költőnek árnya -
„lelkedben téged gyávaság ragadt meg,

melynek az embert meg-megcsapja szárnya,
hogy tisztos szándokától visszaretten,
mint félős bestiát ijeszti álma.

Hogy hát ez urrá ne legyen szivedben,
elmondom, mit hallottam, ami rábirt,
hogy megsajnálta és idejöttem.

A *lebegők* közt voltam mostanáig
s egy üdvözült hölgy szólított, felém jött,
oly szép, hogy kértem, parancsolna bármit.

Csillagnál jobban csillagszeme fénylett
s beszélni kezdett halkán, csupa kellem,
szavában angyalok zenéje rémlett:

»Ó, szolgálatkész mantuai szellem,
kinek a híred áll még a világon
s megáll, míg a világ lesz, bármi ellen:

sors üldözöttje, nékem jóbarátom
áll, gátolva az útján, pusztá partnál,
hogy gyáván már-már megfordulni látom.

S félek, hogy tévelygésben oly zavart már
az után, mit hallék az égben róla,
hogy segítségre vágyam késve hajt már.

De menj! talán majd ad az ékes szóra,
menj! amivel csak mentséget remélhet,
segítsd s szívemnek légy vigasztalója.

Beatrice vagyok ki menni kérlek,
jöttem, ahova vágyom visszatérni,
szerelem hitt le s teszi, hogy beszéljek.

Gyakran foglak majd tégedet dicsérni,
ha majd megint az Úr elébe térek.«
Elnémult akkor s én kezdtem beszélni:

»Erénynek hölgye, kinek egy erényed
teszi, hogy fajunk fölülmulja minden
tartalmát az ég legszűkebb körének,
parancsod olyan gyönyörnek tekintem,
hogy itt *későnek* tetszenék a *kész*;
szükség arról többet beszélni nincsen.

De mondd, hogyan lehet, hogy mitse félsz
e mély középpontig *onnan* leszállni,
ahova vágyad égve visszanéz?«

»Mert oly buzgón látszol tudásra várni,
elmondom hát« - felelte - »nem titok,
miért nem félek onnan idejárni.

Félni csak oly dolgoktól lehet ok,
amelyeknek hatalmából baj érhet;
másoktól nem, mert ártalmatlanok.

Engem az Isten, Övé a dicséret,
úgy alkotott, hogy kínatok nem érzem,
és lángotok hozzám közel se férhet.

Szent Hölgy ül fönnyen, ki a szenvedésen,
amelyhez küldlek, oly szánalmat érez,

hogy rést ütött a zordon Végezésen.
Ez kérve fordult Lúcia szívéhez,
s szólt: „Segítségért eped egy hived lent:
rád bízom őt, ki annyi sebből vérez.”
Lúcia, ki gyűlöl minden kegyetlent,
jött, ahol ős Rákhelnek állt a széke,
ki mellé engem ültetett kötött rend.
S szólt: „Beatrice, Isten büszkesége,
mért nem segíted azt, ki úgy szeret,
miattad rá se néz a léha népre?
Nem hallod, amint sírva kesereg?
nem látod, amint küzd a zord halállal,
hullámban, mely nagyobb mint tengerek!”
Nincs földön, aki úgy törtetne vállal,
futni a kártól vagy hasznocska végett;
mint én ezt hallva, versenyt a madárral,
jöttem, elhagyva boldog égi széket,
bízván beszéded híres erejében,
mely dicsőség annak ki hall s tenéked.«
Míg így beszélt hozzám fényes szemében
könny csillant meg s fordulva eltakarta
és ez tett gyorsá ide jönni éppen:
és jöttem hozzád, amint ő akarta
és megmentettelek a bestiától,
mely e szép lejtőn útat megzavarta.
Nos hát, mi lesz? Mért, mért állsz itt? mi gátol?
mért hogy szívedben gyávaság a féreg?
mért nem vagy mernibíró, tette bátor,
miután három ily hölgy, tiszta lélek
gondol ügyedre mennyek udvarában,
s én is szavammal annyi jót ígérek?”
Mint kis virág, mely fagyos éjszakában
hajlott és zárt, s mihelyt naptól fehér lett,
nyílván szárán emelkedik magában:
a fáradt virtus bennem úgy feléledt
s a jóra bölcs merés szívémbé szállván,
mint bátor ember kezdtem ily beszédet:
„Ó, kegyes, aki könyörül az árván,
s te is, ki hallgatsz rá, ki benned bízik,
igaz szavára rögtön ideszállván!
Szívemben vágyak olyan tüze izzik
elmenni a vészes uton, szavadra,
hogymint első tervem új életre hízik.
Menj! legyünk ketten egyek akaratra:
te mesterem, parancsolóm, vezérem.”
Igy szóltam. S akkor, ő elől haladva,
indultunk a mélységes erdőszélen.

Harmadik ének

A Pokol kapuja

*„Én rajtam jutsz a kínnal telt hazába,
én rajtam át oda, hol nincs vigasság,
rajtam a kárhozott nép városába.*

*Nagy Alkotóm vezette az igazság;
Isten Hatalma emelt égi kénnyel,
az ő Szeretet és a fő Okosság.*

*Én nem vagyok egykoru semmi lénnel,
csupán örökkel; s én örökkön állok.
Ki itt belépsz, hagyj fel minden reménnyel”*

E néhány szó setét betűkkel állott
magassan ott felírva egy kapúra
s szóltam: „Mester, nem értem, hogy mi áll ott?”

S ő mint tudásnak és a szónak úra:
„Itt el kell hagynod minden törpe gondot
s mint holtra nézned minden földi búra.

Elértük, mit ajkam előre mondott,
ahol meglátod a keserű népet,
a sok gonoszt s eszeveszett bolondot.”

Aztán mutatva vidám, bátor képet
belém is lelket öntött s kézre fogva
velem a titkok bús honába lépett.

Itt sóhajok, sirás és csikorogva
száz jaj hangzott a csillagtalan éjen,
hogy könnyem rögtön eleredt csorogva.

Szörnyű szavak, száz nyelven, bölgve mélyen,
rekedt jaj, átok, durva szólamokból
kézcsattogás s vad káromlás, kevélyen,

oly forgót vert e tág örvénytorokból
az örök időktől fekete légben,
minőt a forgósél ver a homokból.

„Mester, mit hallok?” Kérdém, hogy beléptem
s a borzalomtól hajam égre lázadt.
„Milyen nép szenved itten a sötétben?”

És ő felelte: „E szomorú házat
azok nyerik, kik közönyösen éltek
s kiket nem ért dicséret, sem gyalázat;
s az angyalok, kik fellázadni féltek
s hivek sem voltak; csak magukra voltak,
lelkükben nincsen sem erény, se vétek.

Az ég elűzte s itten kóborolnak,
mert őket a pokol is szégyenelte:
nem kellett sem égnek, sem pokolnak.”

„Mester s mely kín ez, mely őket leverte?
hogy ilyen gyászos jajgatásra kelnek?”
„Elmondom néked röviden”, felelte.

„Vak napjaik oly szürkén s tengve telnek
s halniok lehetetlen délibáb,
hogy bármilyen más sorsot irigyelnek.
Hirüket elfeledte a világ,
megveti őket igazság és részvét.
Ne többet róluk: nézd meg s menj tovább!...”

És szemem, amig eltünődve néz szét
egy lobogót lát, mely forogva száll, száll,
mintha félve kerülné pihenését.
Nyomában nagy menet tolongva jár, jár,
annyi, hogy sohse hittem földön járván,
hogy annyit eltiport a zord halál már.
Hogy ráismertem párra, köztük állván
láttam árnyát és megismertem annak,
aki a nagy Lemondást tette gyáván.
Mindjárt tudtam, hogy e csapatba’ vannak
gyatrák, akik kedvében jární féltek
Istennek úgy, mint a Boldogtalannak.
E nyomorultak, kik sohasem éltek,
mezítlen voltak s vérük csípve szítták
dongók és darazsak, pokoli férgek.
Vérbarázdával arcukat boríták
s könnyel a vér lábukhoz folyt keverve,
hol undok hernyók nagy mohón fölitták.
S láttam mögöttük, másra is figyelve
egy nagy folyót; néptől nyüzsgött a partja.
S „Mester, engedd meg” - szóltam szót emelve -
„hadd tudjam, kik s kinek törvénye hajtja,
hogy úgy tolongnak túlsó partra futni,
amint e rekedt fény itt látnom adja.”
És ő felelt: „Meg fogod rendre tudni,
mihelyt az átkos Acheron folyóra
fogunk ez út végéhez érve jutni.”
Szemem lesütve szégyennel e szóra
némán, amíg elértük ott a partot,
mentem, hogy ne legyek háborgatója.
S im a folyón felénk egy gálya tartott,
rajta egy agg, régi szőrtől fehérén,
s „Jaj nektek, hitvány lelkek!” - így rivalgott.
„Eget látni már egyik se reméljen.
Jöttem, hogy majd a vizen átkisérlek
tűzbe, fagyva, örök sötétbe mélyen.
S te itt közöttük, élő testű lélek
hordd el magad, távozz e holt seregtül!”
De mikor látta, hogy odébb se térek,
szólt: „Más réven, más úton keresztül
könnyebb deszkán juthatsz csak átkeléshez,
nem itt én nálam, földi tetemestül.”
De szólt vezérem: „Cháron, mily beszéd ez?
Igy akarják ott, hol szigorú törvény,

bármit akarnak - és többet ne kérdezz!”
Szőrös orcája hunyázkodva görbén,
a sápadt víz hajósa megjuházott,
csak szeme körül forgott lángos örvény.
Hanem a lankadt s hússal nem ruházott
lelkek, színük veszítve, felvacogtak,
mikor a rémes szó fülükbe fázott.
Szidták Istent s szülőiket s zokogtak,
szidták a magvat, helyt, időt, a fajtát,
melyből születtek s létre feljutottak.
Aztán sirás közt elhagyván a sajkát,
visszahuzódtak a partra, mely várja
mindazt, ki Isten ellen nyitja ajkát.
Cháron ördög parázs szemekkel állja
el útjokat és visszaintve nyáját,
ki rest, az evezővel taszigálja.
Mint ősszel a levél elhagyja fáját,
egymásután leválva, míg az ág
a földön látja az egész ruháját:
Ádám rossz magva úgy veti magát
egyenkint el a partról, mint madár, ha
meghallja a madarász cselszavát...
És viszi őket a víz szennyes árja
s még nincs idő, hogy túl kompját kikösse
Cháron, emitt már új nép gyűlve várja.
„Fiam” - szólt nyájas mesterem eközbe -
„kik nem békültek Istennel halálig,
minden országból itten jönnek össze
s mindannyi készen átkelésre vár itt,
mert az Igazság sarkantyúzza bölcsen,
hogy minden rettegésük vágyra váljék.
Jó lélek itten át nem kelhet egy sem,
azért ha Cháron hozzád szólt *mogorván*,
már tudhatod, hogy szava mit jelentsen.”
Hogy bevégzé, a sötét földek ormán
rengés futott át, hogy a borzalomtul
még most is izzadságban fürdik orcám.
Szellő eredt a könnyes partokon túl
s a szellő vörös villámot cikázott,
amely megfosztott minden tudatomtul
s elestem, mint kit ájulás igazott.

Negyedik ének
A Pokol tornáca

Mély álmom durván szakította széjjel
egy súlyos dörgés, úgy hogy fölütődtem,
mint akit erővel fölráznak éjjel:
s szemem pihenve, föltáruul előttem
a táj, s bámulni fektemből felültem,
hogyan lássam a helyet, hová vetődtem.
És im, valóban part mögé kerültem:
partjára a fájdalmas völgyü mélynek,
mely dörgéssé gyűjté a jajt körültem.
Mély volt, képmása felleges, nagy éjnek,
belé szögeztem szememet - hiába;
nem láttam semmit, sem végét a térnek.
„Most leszállunk innen a vak világba!” -
kezdé a költő, sápadva, meredten. -
„Elöl megyek: lépj lábaim nyomába.”
És én, ki arca színét észrevettem, -
„Hogy jőjtek,” - szóltam „mikor az, ki másszor
vigaszom volt, maga is visszaretten?”
És ő felelt: „Itt annyi lélek gyászol,
kínjuk a szájalmat arcomra festi,
melyet te félelemre magyarázol.
Menjünk, mert késés az utat növeszti.”
S elindult és az első körbe vitt bé,
mely a nagy mélységet gyűrűzni kezdi.
Hiába volt itt hallgatózni többé:
nem sirt hangos nyögés, csak gyenge sóhaj
reszketteté a levegőt örökké.
Kín nélküli fájdalom, csendes óhaj
s bár gyermek, asszony, férfi volt törmérdek,
e nagy tömegben semmi zokogó zaj.
A jó mester szólt hozzám: „Meg se kérde,
mily lelkeket látsz itten? Nos, kívánom,
tudd meg, míg tovább mennél: semmi vétek
nem volt szívükben; ámde, mert a vámon
nem mentek át, mely kapuja hitednek,
érdemük mind megtörik e hiányon.
Mert a kereszténység előtt születtek,
és Istent nem törvény szerint imádták:
és én is tagja vagyok e seregnek!
Csak ily hiány, nem más bűn vagy zsványság
okozta vesztünk, ily hiány okozta,
hogyan életünk reménytelen kívánság.”
Szava szívemet szorítva kinezta,
látva kivált, hogy hány nagy kincsű szellem
lebeg e Tornácban reményefosztva.

„Mondd meg, mesterem, mondd meg fejedelmem,” -
kérdetem, mert biztos akartam lenni
ama hittell, mely győz kétségek ellen; -
„Ki tudhat-é innen valaki menni
akár maga, akár más érdemével?”
S ő, ki előtt szavam rejtélye semmi,
felelt: „Hogy idejöttem, nem sok évvel
utóbb láttam leszállni egy Eróst,
fején koronás győzelem jelével.
Kivitte Évát s Ádámot, az őst
s Ábel fiuknak és Noénak árnyát
s Mózeszt, a jámbor, törvényhozó hőst;
Dávid királyt s Ábrahám pátriárkát,
s Izraelt s atyját, s gyermekeit egybe
és Rákhelt, a megszolgált, drága mátkát,
és mást sokat, ki mind a mennybe megy be;
s előttük még - ezt feltárom ma néked -
teremtett lélek nem jutott a Kegyebe.”
Nem álltunk meg, míg mondta e beszédet:
jártuk az erdőt, árnyak éjjelén át
s szellemektől sűrű sűrűséget.
Nem messze volt, hogy útunk némi célját
érjük a csúcson, mikor lángot láttam,
mely legyőzte a homály egy karéját.
Bár ettől még egy kissé messze jártam,
mégis, noha nem láttam az egészet,
láttam, hogy tisztos nép tanyáz e tájban.
„Te kit magasztal tudomány s művészet,
kiknek jutott itt kegyből ennyi bőség?
kiket különböztet meg így a végzet?”
S felelt: „Hírnevük tette s a dicsőség,
mely korukból korodba visszacsendül,
hogymegtisztelte őket az erős Ég.”
S hallám, hogy egy hang, szellem hangja zendül:
„Tiszteljétek a fenkölt dalnokot!
Elszállott árnya hozzánk visszalendül.”
Amint e hang hallgatva elnyugodt,
láttam felém közelgni négy nagy árnyat,
bú s öröm nélkül mindenik nyugodt.
S kezdé jó mesterem: „Ha erre járnak,
nézd meg az elsőt, a kezében szablya
s vezérként követik a többi hármak:
Homérosz ez, költők legmagasabbja,
gúnyos Horác jön ő utána névleg
s Ovidiusz, s Lukánusz, távolabbra.
Ők is velem viselői a névnek,
mellyel ama *hang* illetett becsülve,
köszöntenek illón, partján e révnek.”
Igy láttam iskoláját összegyűlve
a legmagasabb ének mesterének,

ki többi felett sasként száll, repülve.
Most egymással pár szót beszélgetének
- mesterem nyájasan mosolygott ekköz -
s nyájasan fordultak felém a vének.
És megtisztelni engem minden eszközt
megragadtak, maguk közé bevéve,
hogy hatodik lettem ily szellemek közt.
Igy haladtunk a fényesség elébe,
beszélve, ami elhallgatva szebb most,
mint akkor szebb volt hallva és beszélve.
Ős kastély alá ért a kis sereg most,
mely hétszer van kerítve, mint a börtön,
s melyet körül egy szép kis csörgeteg mos.
Ezen átmentünk, mint a kemény földön;
s átnyitva e bölcsékkel hét kapúkon,
megálltam túl egy réten, üde zöldön.
Itt megakadt szemem nagy férfúkon
s nőkön, kiknek gyér szavuk zengve szólott,
s lassú szemük elcsüggött mély borúkon.
Innen csoportunk távolabb huzódott.
Értünk magas, nyílt, fényes dombtetőket;
mindent lehetett messze látni jól ott.
Egyenesen a messze zöld mezőket
s mutattak onnan annyi híres árnyat,
hogy most is büszkén mondom: láttam őket!
Láttam Elektrát s kik körötte járnak
Aeneast, Hektort s mint valami héját,
lesni szemét a fegyveres Caesárnak.
Láttam Camillát és Penthesilíát
és Latinusszal ülni messze tájban
Laviniát, Aeneas királynéját.
Brutust, aki Tarquint elűzte, láttam
s Lukrécíát, Júliát, Marciát,
s Cornéliát, és Saladint, magában.
S jobban kinyitva szemem kapuját,
ott láttam ülni a Tudók vezérét,
hol körben ült a Bölcselő Család.
Mind őt csodálák, mind csak őt dicsérek;
láttam közöttük Plátont, Szókratészt,
kik többieknél közelebb kísérek.
Demokritoszt, ki számúzé az észet,
és Empedoklészt, Anaxagorászt,
Thalészt, Heraklitoszt, Diogenészt,
Zenót, s ki leirt minden kvalitást,
Dioszkorideszt: s Linuszt, Orpheusszal
Tulliuszt s Senecát, az etikást;
mérő Euklidészt, Ptolomeusszal
Hippokratészt, Galénuszt, Avicennát
s Avveroészt a Kommentáriussal.
De mindhiába koptatnám a pennát:

sürgetni már érzem a hosszú témát,
s nem lehet mind leírni, mit a szem lát.
A hatos társaság most kétfelé vált,
más útra vezetett a jó vezér itt,
remegő légért hagytuk el a némát,
s oly helyre értünk, hol semmi se fénylik.

Ötödik ének

A Szerelem halottjai

Igy másba szálltam át az első körből,
kevesebb hely van kerítve e mással
s annál több fájdalom, mely jajba föltör.
Itt Minos, szörnyü fogcsikorgatással
áll, bünt kutat, szélén a bemenetnek,
ítél, parancsol, farkcsavargatással.
Úgy értem, hogy akik bűnre születnek,
elébe jutva, bűnüket kihírlik,
s ő, ismerője minden csunya tettnek,
nézi, pokolnak mely helyére illik
és annyiszor csavarja körbe farkát,
ahányadik pokol, bünére, nyílik.
Mindég előtte népet látni tarkát
s mind hozzá sorban ítéletre tart,
szól, hall, aztán útra készíti sarkát.
„Ó, te, kit befogadt e szörnyü part” -
szólt Minos, amint közelébe jöttem,
pihentetvén a szörnyü hivatalt, -
„lásd, hogy jutsz beljebb s kibe bízol itten?
Ne csaljon az meg, hogy a kapu széles.”
És szólt vezérem, ki sohase retten:
„Mit zúgsz? Nincs szavad útja végzetéhez:
igy akarják ott, ahol szigoru törvény,
bármit akarnak - és többet ne kérdezz!”
Most kezdődött a mélységből kitörvén
hallani jajgatás; oly helyhez értem,
hol ezer hang sírt, a fület gyötörvén.
Most minden fénytől néma helyhez értem,
mely, mint a tenger a viharba', zúgott,
mint tenger, zúgott, ellenséges szélben.
Pokol szélvésze, mely sohase nyúgodt,
itt örvényében vitt sok béna lelket
s gyötörve őket és forgatva búgott.
Mihelyt csapatjuk az ürhöz közelgett,
vad jajgatásba tört ki s káromolva
Istennek örök erejét, kesergett.
Megtudtam, hogy olyanra háramolna
e büntetés, ki vétkezik a húsban
és kéjt keres, bár abból kára volna.
S mint madarak, ha hűvös és borus van,
telt tág csapatban szállnak, seregélyek,
úgy itt e szélben, zordban, háborusban,
fel és le, tél-túl leng a sok rossz lélek
s mind tudja jól, hogy többé - nem nyugalmat,
de még csak egy kis enyhülést sem ér meg.

S mint búsan szólva szállnak őszi darvak
légben magukból hosszú sort kötözvén:
úgy sirtak itt ez árnyak únt siralmat,
a mondott forgatagban szállva görbén.
És én kérdeztem: „Mester, kik lehetnek,
kiket úgy ostoroz e szennyes örvény?”
És ő felelt: „Vezére e seregnek,
amelyről benned tudni kelt kívánság,
császárnője volt soknyelvű tömegnek.
Míg élt, a bujaságnak járta táncát,
s ezért rendelte: »illik, ami izlik«,
hogyan életének kisebbítse gáncsát.
Ez Semiramis, akit tudniillik
férje Ninus hagyott a trónon hátra,
merre ma szultán birodalma nyílik.
Ott jó, kit Aeneásért ölt a máglya,
mert holt Sychaeus ellen élni lázadt,
utána jó a kéjes Kleopátra.”
Ott volt Heléna, ki miatt csatázott
ádáz kora, ott volt a nagy Achilles,
kit végre is szerelme leigázott.
Láttam Párist, Tristánt s megannyi híres
árnyat ujjal mutatva, mint kinek
szerelme miatt lett halála véres.
És hallva sorban hogy nevezi meg
költöm a régi daliákat, nőket,
érezem, szememben részvétkönny remeg.
És kezdtem: „Mester, ama szeretőket
hadd szólítsam meg, kik ott messze járnak
s úgy látszik, a szél viszi könnyen őket.”
S felelte: „Lesd ki, mikor erre szállnak,
és kérjed ama szerelem nevében,
amely röpíti őket - erre várnak.”
Mihelyt a szél közelre hozta szépen,
szóltam hozzájuk: „Ó, szomorú lelkek,
jertek felénk, ha Más se tiltja épen.”
Miként a gerle, melyet vágya kerget,
száll egyenest a légen át az édes
fészek felé s szárnyat vigan emelget:
úgy e szerelmi pár felénk a vészes
légben elválva Dido csapatától
hálával jött a részvevő beszédhez.
„Ó, jóságos lény, nyájasszavu, bátor,
ki eljössz égő legünkbe a földről,
amely még nedves vérünk bíborától:
ha nem volna imánk az égi körtől
elzárva, kérnök, legyen béke rajtad,
ki szánod a kint, mely ajkunkra föltör.
Hallani vágysz vagy szólni akar ajkad?
beszélünk mi, vagy figyelünk igédre,

amíg a szél, mint most egy percre, hallgat.
Ott születünk, ahol a partvidékre
leszáll a Pó és a tengerbe tér meg,
hogy társaival békét lelne végre.
Szerelem, gyenge szívnek könnyü méreg,
társamat vágyra bujtá testemért, mely
oly csúf halált halt - rágondolni félek.
Szerelem, szeretettnek szörnyű métely,
szívemet is nyilával úgy találta,
hogy látod, itt se hágy keserve még el.
Szerelem vitt kettőnket egy halálba,
ki vérünk ontá, azt Kaina várja.”
A gyászos pár ily szavakat kiálta.
S míg hallgaték e gyötröttek szavára,
lenéztem s ajkamon kitört a sóhaj
s a költő kérdé: „Szivedet mi vájja?”
S felelvén néki, mondtam ekkor: „Ó, jaj!
Hány édes gondolat vihette őket
a kínos útra, mennyi titkos óhaj!”
S újra megszólítám a szenvedőket
s kezdém: „Francesca, bánatod reám oly
érzéseket hoz, hogy a könny erőtet...
De mondd: a sóhajok korában Ámor
hogyan lett megismerni bátorítód,
minő az édes vágy, a kétes mámor?”
És ő felelt: „Nincs semmi szomorítóbb,
mint emlékezni régi szép időre
nyomorban: ezt jól tudja bölcs tanítód!
De ha oly nagyon vágysz ismerni dőre
vagyunk csiráját, úgy teszek, habozva,
mint aki szól és sír hozzá előre.
Egy nap, miketten, egy könyvet lapozva,
olvastunk benne Lancelotto rejtett
szerelméről, nem is gondolva rosszra.
Szemet ez gyakran szememen felejtett
s arcunk az olvasásba belesápadt;
de főleg egy pont lett, amely megejtett.
Szent mosolyáról olvasván a vágnak,
mely csak egy csókra szomjazik bolondul,
ez, aki tőlem többet el se válhat,
ajkon csókolt, remegve izgalomtul.
Igy Galeottónk lett a könyv s írója.
Aznapi többet nem olvasánk azontúl.”
Amíg az egyik lélek ekként szóla,
a másik zokogott, hogy úgy éreztem
mint akinek elhal egész valója,
és mint valami holttest, földre estem.

Hatodik ének
Tivornyák hősei

Feléledvén eszméletem, amellyet
a részvét ájulásig megigézett
a két rokonnak szenvedése mellett,
új szenvedők és újabb szenvedések
tolonganak körém, bármerre járok,
bármerre fordulok, bármerre nézek.
Immár a hűs, harmadik körben állok,
hol súlyos, átkos zápor zúg örökre,
egyformán ejtvén örökös szabályok.
Vaskos jég, piszkos víz és hó pörög le
a sötét légen át és sohse fárad
s mindent rohaszt, ahol leér a rögre.
Cerberusz, egy kegyetlen, cifra állat
ugat három fejével kutyamódra
a népre, amely nyakig vízben áll ott.
Szeme vörös, sötét szakálla ronda,
két körmös kéz nőtt rengeteg hasából,
karmolja a lelkeket, falja, bontja.
S ebekként őket nyögeti a zápor,
s testüknek ernyőt testükből csinálnak,
forogva folyton - a nyomoru tábor!
Mikor Cerberusz, a nagy féregállat
meglátott, száját tátva viczorogva:
nem volt tagom, melyen szilárdan álljak.
De tárt arasszal mesterem marokba
fogta a földet és teli ökölbül
beleveté a három éh torokba.
Mint az eb, mely éhen ugatva hördül,
elnyugszik, ha a koncra ráereszték,
mert minden harca a falásba törpül:
olyannak e csúf hármassal orca tetszék,
Cerberusz ördögé, ki úgy bezugja
a lelkeket, hogy vágyuk a süketség.
Mentünk a nagy árny alatt, mely lerugja
a súlyos záport, s lábunk gyakran hágott
egy-egy embernek látszó ürre: lyukra.
Földön heverték sorban, mint a zsákok,
csak egy volt, aki hirtelen felugrott,
amint előtte elhaladni látott:
„Ó, te, ki végigjáród ezt a poklot,
előbb kezdtél, mint én végeztem, élni:
megismered-e, lábad kibe botlott?”
„Talán változtál” - kezdtem én beszélni -
„megváltoztat a szenvedés, ha hosszabb.
Sohsem látottnak tudnák itélni.

De mondd, ki vagy, s mily végzet ostoroz s szab
e kínos helyre s ilyen lakolásra,
hogy ha van súlyosabb, nincs egy se rosszabb.”

Felelt: „A napos létben honfitárs
voltam városod népének, mely telten
irigységgel, már kész a csordulásra.

Előttetek Ciacco nevet viseltem.
Falánkság káros bűne a nyakamba,
azért látsz itt záporban, záporverten.
És én, bús lélek, nem vagyok magamba,
mert mindezek hasonló kinnal állnak
hasonló bűnért.” - S elnémult a hangja.

És én feleltem: „Ciacco, ez a bánat
úgy súlyosul rám, hogy könnyezni tép,
de mondd, ha tudod, milyen sorsra várhat
a meghasonlott városban a nép?
van-e benn igaz szív? és mondd okát majd,
mért hogy közénk e bomlás átka lép?”

Felelte: „Vív a két párt hosszú párbajt
s majd vére megy s száműzve lesz az egyik,
melyet a *vadpárt* más vidékre áthajt.

De erről is a dicsőség levedlik:
három év - s a másik győz, erejével
annak, ki átallt szintvallani eddig.

S sokáig jár majd magasan fejével
s az ellenpárt súlyos iga alá jut
s örök sírásban és szégyenben évell.

Igaz van kettő s nem hajt senki rájuk;
irigység és fősvénység és kevélység:
minden sziveknek ez három szikrájuk.”

Itt a panasznak szakította végét.
S én szóltam: „Hadd, hogy hallgatód lehessek
és add meg nékem néhány szó kegyét még.

Farinata, s Tegghiaio, oly nemesek
s Rusticucci Jakab, Arrigo, Mosca,
kik életükben mindig jót kerestek,
hol vannak? hogy lelem meg? és mi most a
részük (ezt tudni lelkelem vágya sürget):
ég édessége vagy pokolnak mocska?”

S szólt: „Feketébb lelkek közé kerültek;
különböző bűn nyomta mélybe őket:
ha addig szállsz, meglátod merre túrnek.

S ha viszontlátod majd az édes földet,
az élőknek ott hozz eszébe jobban.
Nem szólok többet, nem felelek többet.”

Szólván, merev szeme rézsútra lobban,
néz egy kissé, aztán fejét leejti
s a többi vakhoz véle visszarokkan.

S vezérem szólt: „Ezt többé föl se kelti,
csak egykor majd az angyal trombitája,

mely a Zord Úr jöttét harsogva jelzi.
Mindnyáját akkor sírja visszavárja
felszedni újra húsát és alakját
s hallgatni az Örök Zugó szavára.”
Igy jártuk lassan át vegyes salakját
az árnyaknak, a zápornak s a jégnek,
míg szellemünk jövőendő utakat járt.
S én kérdém: „Mester, kínjai e népnek
a nagy ítélet után nőni fognak,
vagy fogyni fognak, vagy csak ép így égnek?”
Szólt: „Tudományod úra e titoknak,
mert megtanít, hogy kínja mint a kéje
több lesz a tökéletesebb dolognak.
Bár ez átkozott nép igaz tökélyre
sohsem jut, attól mindig messze tartott,
túl, mint innen, mégis mélyebb a mélye.”
Igy jártuk végig körben ezt a partot,
beszélve többet, mint most szóba öltök
s a ponthoz értünk, hol lépcsőzve hajlott.
És itten várt ránk Plútusz, a nagy ördög.

Hetedik ének
Pénz és szerencse

„*Pape Satan, pape Satan, aleppe*”.
kezdte Plútusz rekedt szava s vezérem,
ki előtt nincs titoknak semmi leple,
a nyájas bölcs szólt vigaszul: „Remélem,
nem sujt le gyávaság; bármely hatalmas,
nem tiltja leszállnunk e szirtszegélyen.”
Aztán felfűtt ajkára nézve: „Hallgass!
emészd meg bellül magadat dühöddel!” -
kiáltott - „hallgass! istenverte farkas!
Nem oktalan, hogy ez a mélybe jött el:
így akarják ott, hol bosszúlni szállott
szent Mihály harcba a kevély bűnökkel.”
Mint a vitorla, mely dagadtan állott,
hanyatt terül, ha árboca lecsuklott,
úgy hullt a földre a dühös vadállat.
S elértük a negyedik számú poklot
metszve a kínos partból egyre többet,
mely a mindenség bűnéből köt bugyrot.
Aj, Isten igazsága! ki tömött meg
kínnal, mint láttam, s jajjal ennyi partot?
Vagy aj, mért kell így fájni a bűnöknek?
Mint mikor víz a vízzel szembezagott
Carybdis fölött, hab törik a habban,
a nép ott, kényszerülve, úgy kavargott
és voltak itt, mint máshol, számosabban,
üvöltve hozta kétfelől a forgó
mellükön súlyt görgetve nagy darabban.
Össeütődtek, azután gomolygó
lökéssel úgy verődtek vissza hátra
kiáltva: „Mért vagy tékoz?” „Mért kuporgó?”
S az éjnek e forgást befedte sátra
s csapódtak jobbról balra, balról jobbra,
egyre csak szégyendalukat kiáltva.
Aztán magát mindegyik visszadobja
és félkörét megtéve, hátrapattan
s én, kinek szívem elszorult dobogva,
szóltam: „Most mondd meg, mester, e csapatban
milyen nép szenved? S vajjon erre balra,
hol mind pilist viselnek, csupa pap van?”
És ő felelt nekem: „Mindannyi balga
kancsaleszű volt első életében
s költekezését nem az ész sugalta.
Hiszen a szavuk erről ugat épen
körük két pontján, hol kettéverődnek,
mint ahogy vétkeztek kétféleképen.

Ezek papok, még a szőrük se nőtt meg
fejük bubján; pápák meg kardinálok,
no biz a pénzzel ők sokat vesződnek.”
S én: „Mester, mért hogy köztük nem találok,
kéne pedig találnom, ismerőset,
kik ilyes bűnnel szennyesek valának?”
Felelt: „Hogy téves kételyed legyőzzed:
életük, mely erényt ismerni ronda, -
ismertelenné rondította őket.
Verődnek folyton e két régi pontra
és (ki hajatlan, ki csukott marokkal)
ébrednek sírból majd a régi gondra.
Mert rosszul adtak s rosszul dugtak, okkal
hulltak a szép világból e zsvajba,
mely, hogy milyen, nem festem több szavakkal.
Látod, fiam, most mily tűnő sohajba
tün a szerencse kincse s szertepattan,
melyért annyian futnak annyi bajba.
Mert minden arany, mi a hold alatt van
és volt, nem tudja tenni, hogy e lankadt
árnyakból *egy* nyughasson mozdulatlan.”
„Mester - feleltem - „a Szerencse, mondtad?
Ki e Szerencse - erre most felelj még, -
hogy így karmában tartja földi jónkat?”
És ő felelte: „Ó, tudatlan elmék!
milyen sötétség nehezül tirátok!
Nos, szeretném, ha szavam jól figyelned.
Az, aki túlra mindeneken kilátott,
egeket alkotott s vezért azoknak,
és hogy mind mindre vethessen világot,
felosztá fényét egyenlőn a soknak;
de éppenúgy rendelt szolgát vezérül
azoknak is, kik e földön ragyognak,
hogy jókor egy nép, egy család kezérül
máséra hajtáná a földi jókat
vakon, nem tudva emberek eszérül.
Igy ha egy nép virul, szomszédja kókad
az ő ítéletét követve, mellyet
éppúgy nem sejtethsz, mint fűben kigyókat.
Tudásod nem számít végzése mellett,
ítél és végrehajt, mint a többi isten,
kinek amire a hatalma terjed.
Az ő cseréinek nyugvása nincsen,
mert örök törvény hajtja lenni gyorsnak,
mihelyt jön egy új, akit fölsegítsen.
Ő az, kit szóval sokan ostromoznak,
akiknek inkább illenék dicsérni,
igazságtalanul korholva rossznak!
De boldog ő, a gáncs el nem is éri,
a többi Ősi Léennyel szokta járni

s kerekét vígan kergeti, kíséri.
De most nagyobb kínhoz szállunk le már mi,
lásd, kelt amikor jöttem s most hanyatlik
minden csillag s tilos sokáig állni.”
Átvágtunk a körön a tulsó partig,
át egy forráson, amely felszakadva
magavájta árkában forrva zajlik.
Bibornál jóval sötétebb a habja,
s kíséretében e zavart folyónak
rögös uton szálltunk alacsonyabbra.
Tavat csinál - a neve Styx a tónak -
e bús patak, mihelyt lába alatt van
a partnak, a zordonnak és fakónak.
És én itt elmerülve, bámulatban
láttam sáros népet a sáros lében,
mind meztelen s látszólag nagy haragban.
Ütötték egymást - nemcsak kézzel épen,
de fejjel, mellel, lábbal - s még mohóbban
fogakkal tépték - mindenféleképen.
S szólt a jó mester: „Lásd fiam, e tóban
szened, akin erőt vett a harag:
és bizonyosra veheted valóban,
hogy még több nép sóhajt a víz alatt;
s szemünk megmondja, bárhová figyeljünk,
hogy sóhajukból buborék marad.
S mondják a sárban: „Zordon volt a lelkünk
az édes lében, vidám napsugárban,
mert belül méla ködöket cipeltünk:
mélázhatunk most a fekete sárban.”
Mondják - vagy inkább gurgulázza torkuk,
mert a fele szó megakad a nyálban.
A súlyos sárt nagy ívben így tiportuk,
közötte víznek s száraz partoromnak
s szemünk’ a sárfalókon szertehordtuk.
S lábához értünk végre egy toronynak.

Nyolcadik ének

Dis városa előtt

Ott kezdem el, folytatva, hogy miketten
a nagy torony lábához el sem értünk,
mikor csúcsára néztünk önfeledten,
két lángocskára, amely ott elénk tünt
s melyeknek harmadik felelt jelére
távolabb mintsem szemmel érni véltünk.
s én ránézvén tudásom kútfejeére:
„Mit mond e láng? És mit felel a másik?”
- kérdém - „S kik tűzték mindhárom helyére?”
Felelt: „Mi jönni készül, már idáig
látnád a piszkos habokon keresztül,
de látásod a láp gőzébe mállik.”
A hurról, mikor elpattanva rezdül,
nincs vessző, mely oly gyorsan messze szálljon,
mint én egy kis hajókát mindenestül
láttam elénk suhanni át az áron.
Csak egyetlen hajóstól hajtva szállt az,
ki sítt: „Rossz lélek, itt vagy hát a sáron?”
„Flégiász, Flégiász, minek kiáltasz?
Hiába most!” - szólt mesterem haraggal -
„Vigy át és aztán többet úgy sem ártasz.”
Mint egy kicsit fülel, majd vad szavakkal
tör ki, kit egy csaló beszéde bosszant:
úgy tett Flégiász meggyűlt indulattal.
De mesterem beszállott már a rozzant
bárkába s engem is behívott abba
(csak mikor én benn voltam, arra mozzant).
S mihelyt a csónakká vájt fadarabba
beültünk: az velünk megindul, elszáll
merülve jobban, mint szokott, a habba.
S míg így röpített holt tükrén a rossz ár,
rám szólt a sárból egy alak kikelve:
„Ki vagy te, hogy órád előtt lejössz már?”
„Ó, nem maradni jöttem én e helyre”
- feleltem - „De hát *te* ki vagy, te piszkos?”
„Látod, egy síró lélek” - szólt felelve.
És én: „Könnyeddel s kínoddal, te mocskos,
maradj magadnak - engem mire nézel?
Ismerlek jól, bár minden tagod lucskos.”
Ekkor a csónakot megkapta kézzel,
de költöm visszalökve rárikoltott:
„Lódulj a többi ebhez! Mégse mész el?”
Aztán arcon csókolva átkarolt ott
s dicsérve szólt: „Haragos, büszke szellem.
Boldog az asszony, ki méhében hordott!

Lám, ez míg élt, dölyfös volt, durva jellem,
 emlékét nem diszíti semmi jóság,
 azért dühöng most árnya minden ellen.
 Hányat tart nagy királynak a lakosság,
 kik itt fürödnek sárban, mint a disznók
 és hagyatékuk átok és adósság!”

És én: „Szeretném, mester, ezt a disznót
 egészen e moslékba látni bukva,
 mielőtt azt ladikkal végiguszunk.”

S ő: „Mielőtt e csónak odajutna,
 hol a part látszik, kedved tell, remélem,
 mert ez a vágy teljesedésre jut ma.”

S valóban, ezt azonnal meg is érem,
 mert a sáros had mind ez egyre fordul,
 amiért most is az Urat dicsérem.

„Hajrá, Argenti Filippóra!” - mordul
 mindannyi s a bizarr flórenci lélek
 fogát saját husába vájja mordul.

S ott hagytuk: többet róla nem mesélek.
 De fülem most egyszerre jajszavat hall,
 s szemem tágulva a homályba mélyed.

„Fiam” - szólt költőm nyájas indulattal -
 „már Dis városa a ködből kifoszlik
 szomorú néppel és szigorú haddal.”

S szóltam: „Már látom, mester, ott magaslik,
 ott lenn a völgyben sok tornyos mecsettel,
 s mintha tűzből jött volna, úgy piroslik.”

És ő: „Vörösre festi lángecsettel
 örök tűz, mely belül hevíti, mint e
 mélyebb pokolban láthatd tenszemeddel.”

S a mély árokba mely keríti minde
 vigasztalan vidéket, behajózunk
 (sánca, mint vasfal, tűnt a szemeimbe).

S előbb egy nagy kerülőt végigúszunk,
 aztán egyszer megáll a hajónk. „Kiszállni!
 Itt a bejárás!” - mondja kalaúzunk.

S láttam több ezret fenn a kapun állni,
 égből esettet, istenigazában
 dühöngve, szólva: „Ki mer erre járni,
 haláltalan, a halott nép honában?”

És bölcs vezérem intett, hogy szeretne
 velük beszélni titkon és magában.

Haragjuk ekkor kissé csendesedve,
 szóltak: „Te jöjj magad: s ez visszatérjen,
 ki oly merészen jött e zord helyekre.

Bolond útján egyedül visszatérjen:
 próbálja meg, ha tud! Te itt maradj,
 ki átkísérted őt e széles éjen!”

Gondold el olvasó, hogy összefagy
 a vér az ilyen átkozott beszédűtől:

nem volt reményem visszatérni nagy.
„Ó, költő, ki már több mint hét veszélytől
védtél meg, biztonságom visszaadva
és megmentettél annyi zord esélytől,
ne hagyj, ” - szóltam - „bajomban megtagadva!
s ha tovább jutni nem lehetne: menjünk
nyomunkon vissza együtt - és szaladva!”
„A gyávaságnak nincsen helye bennünk!” -
szólt, ki vezérelt - „nem veheti senki
utunkat el: oly Úr engedte mennünk!
De várj itt, s fáradt lelkedet pihend ki,
ételve jóreménnyel s bízva bennem,
hogy nem hagylak ez alvilágba veszni.”
Igy elmegy jó atyám és elhagy engem
és én *talánban* maradok kinok közt,
mert *igen* és *nem* küzdenek fejemben.
Nem hallhatám, mit szólt a démonok közt,
de nem soká szólt vélük, mert előle
egyenkint mind elbútt a bástyafok közt,
s becsapták a kaput, elzárva tőle,
ő kintmaradt s látva, hiába vár ott,
ritkás léptekkel hozzám visszatére.
Szeme a földön, szempillája fáradt,
bizalma eltűnt és sohajtva mondja:
„Ki tiltja tőlem a szomorú várat?!”
De nékem így: „Lelkem haragja, gondja
ne rémítsen, velem mindent legyőzől:
nincs őrség, sánc, mely tervemet lerontsa.
Makacskodásuk nem most van először;
kevésbé titkos kapun is csinálták,
melynek azóta zárja sincs, kigőzől.
E felett láttad a halál irását
s innen indulva jön már, sorba járja
felénk e lejtőn a körök nyilását,
valaki, ki majd ezt is itt kitárja.”

Kilencedik ének

Mennyei segítség

A félelemnek színe, mely előntött -
amint költöm megfordult - tette épen,
hogy ő meg újra bátor arcot öltött.
S megállt, minthogyha fülelné az éjben;
mert a szem gyenge volt ez éjszakában,
e sűrű ködben, e fekete légben.
„Mégis győznünk kell ebben a csatában”,
kezdé - „s ha nem... De olyan hölgy ígérte...!
Be soká várok valakit hiában!”
Jól láttam, amint szavait cserélte
s egyik szót a másikkal eltakarta,
hogy más lett az eleje, más a vége
s félelmet keltett, bár ő nem akarta
s sejtette a valónál iszonyúbbat,
a csonka szó még lelkem megzavarta.
„E szomorú kagyló mélyébe útat
amaz első körből lelhet-e lélek,
hol nincs kín, csak a vágy unalma úntat?”
kérdém. És ő megértve mit beszélek:
„Ritka bizony, hogy közülünk lemenjen
bárki az útra, melyre én ma térek.
Igaz, nekem már kellett volna lemennem:
Eriktó küldött bűbáj-nyerte jusson,
ki lelket testbe bűvölt vissza könnyed.
Alig jutott még özvegységre húsom,
mikor beküldött ide, hogy egy lélek
Judás köréből általam kijusson.
(Nincsen hely ennél sötétebb, se mélyebb,
sem a legkülső égtől távolabbi)
tudom az útat: nincs ok semmi, félned.
E mocsár, melyből a nagy bűz árad ki,
a kinvároست keríti gyűrűsen be,
hová harc nélkül nem tudunk behatni.”
Mást is beszélt, de nem jut már eszembe,
mert figyelmem egészen elvonódott
az izzócsúcsu nagy toronyra, szembe,
látva három pokoli vén anyót ott,
három fúria vérrel mázolt testén
asszonyi arcot és asszonyi módot.
A derekukat zöld kigyók övezvén,
haj helyett hordtak apró sziszegőket,
halántékukra mélyen leeresztvén.
És ő, ki jól ismerte rég e nőket,
a Könnykirálynő szolgáló leányit:
„A zord Erinysek” - szólt - „nézd meg őket!

Megera első (balról kezdve számít),
jobbról Alektó könnyet önt özönnel,
középen” - végzé - „Tizifoné áll itt.”
Mellét hasítá mindenik, körömmel
és tenyérrel csapkodta, kiabálván,
hogy költőmhöz simultam, félelemmel.
„Medúza jer! Legyen belőle bálvány!” -
zúgtak lenézve rám. - „Lám, Thézeusz se
bűnhődött meg, birodalmunkba szállván!”
„Fordulj el s szemed eltakarva csukd le,
mert hogyha jó a Gorgó és te látod,
nem tudom, többet felvilágba jutsz-e?”
Igy szólt a mester s maga visszarántott
s szemem előtt, nem bízva a kezemben,
saját kezével fedte a világot.
Ó, ti, kik éltek józan értelemben,
lessétek, mily tan látható keresztül,
elfátyolozva különös rimemben!
Most a zavaros habokon keresztül
iszonnyal teljes hang dörgése hallik,
hogy mind a két part tőle összerezdül.
Mint mikor hirtelen szél felmorajlik
az ellenséges forróságon át,
üti az erdőt, fékevesztve zajlik
és tép, ver, visz lombot és koronát,
maga előtt a nagy port hajtja büszkén,
szalajtja a nyáját és pásztorát.
Ekkor szemem feloldta, szólva: „Tüstént
irányozd szemed idegét a régi
tajtékra, hol legsűrűbb, sűrű füstként.”
Mint a béka, ha ellensége néki
feltűnik, a nagy kigyó, mind lebúvik,
míg csak a sárnak fenekét nem éri:
ugy láttam, hogy rettenve meglapul itt
sok ezer lélek Egy előtt, ki gázol
száraz lábbal Styxen át, a kapúig.
Arca előtt balját mozzatva párszor,
a sűrű ködöt úgy hajtotta félre
és nem látszott törődni semmi mással.
Jól láttam, hogy az égből jött segélyre:
és mesteremhez fordultam, ki intett,
hogy nyugton álljak, meghajolva mélyre.
Ah, milyen volt, mily megvető tekintet!
A kapuhoz jött, mely kinyílt előtte
rögtön, amint egy vesszővel legyintett.
„Ó, megvetett nép, égnek számüzötte!” -
kezdé, amint a zord küszöbre hágott -
„honnan e gőg, mely lelketekbe nőtt be?
Az örök akarattal szembeszálltok,
amelynek inghatatlan célja törvény

s mely mindig több kint tudott mérni rátok?
Mit ér a végzettel kocódni dőrén?
Lám Cerberusz kutyátok megtanulta,
nyomát viseli nyaka s álla szőrén.”
Aztán a sáros útra fordul újra
s elmegy, minket nem méltatván szavára,
mint akinek más lenne gondja-búja,
mint annak, aki körülötte állna;
s mi biztonságban most, a szent szavaktól
megindulánk a vár útjára szállva.
És minden harc nélkül léptünk be akkor.
És én, hogy tudni szomjuságom oltsam,
mi van kerítve e gonosz falaktól,
szemem, amint beléptem, körbehordtam
és láttam kínnal-bajjal teli rónát,
amerre látásommal elhatoltam.
Mint Arlinál, hol resten foly a Rhône át,
vagy Pólánál, nem messze Quarnerótól,
mely Itáliát zárja s mossa hónát,
a föld egészen tarka a siroktól,
ugy tarkul itt is e föld jobbra-balra,
de itt keservesebb még a kinoktól,
mert a sirokat láng csapkodja, nyalja
s a követ általtüzesíti nyelve:
nincs tűz, mely a vasat izzóbbra marja.
Födele mindenikről leemelve
és vad kesergés zengvén mindenikből,
látszott, mily kínnal lehet öble telve.
„Mester” - szóltam most én kérdezve - „kikből
áll e nép, melyet e sirok temetnek,
s melynek fájó nyögése lelkemig tör?”
És ő felelt: „Megannyi főeretnek
és nyájuk - minden szekta. Nem gondolnád
e sirok milyen népesek lehetnek.
E sirokban megleli zsák a foltját,
több-kevesebb láng izzó nyelve nyalván”
- S miután útunk jobbfelé hajolt át,
mentünk a kínok közt, a nagy fal alján.

Tizedik ének

Farinata

Most egy mély útnak hajlását követte
e föld bástyái és a kínos ágyak
között a mesterem - és én mögötte.
„O, bölcs bátorság, ki engem e bágyadt
s gonosz földön vezetsz” - kezdém - „ha tetszik
szólj, elégítsd ki bennem most a vágyat.
A népet, mely e koporsókban fekszik,
lehet-e látni? Immár felcsapódtak
a födelek s nincs őr közel, se messzibb.”
És ő felelt: „Mind újra elcsukódnak,
ha Jozafátból ide visszatérnek
testükkel, melyek most még fennhagyódtak.
Epikurusznak és minden hivének
lesz temetőjük földi bűnükért ez,
kik azt mondják, hogy testtel vész a lélek.
Azért a vágyad, melyre nézve kérdesz,
kielégül, ha e helyet bejártad
s a másik vágyad is, melyet csak *értesz*.”
És én: „Jó mester, titkom nincs irántad,
csak nem akartam nagyon csacska lenni,
amint te is nem egyszer így ajáltad.” -
„Ó, toszkán, aki át tudsz élve menni
e lánghazán, s ily ildommal beszélve,
állj meg egy percre e helyen pihenni!
Nyilvánvaló, beszédedből ítélve,
ama nemes föld nevelt benned polgárt,
melynek tán nagy terhére voltam élve.”
Egy nyílásból, mely egyik sírra szolgált,
hirtelen ily hang jött ki s én ijedten
mesteremhez simultam, aki dorgált.
Dorgált: „Fordulj meg: mit csinálsz? ne rettenj!
Nézd Farinátát: félig már fölugrott
s övétől látható, emelkedetten.”
S szemem szemében, néztem ezt a foglyot,
aki felnyúlt mellével, homlokával,
minthogyha mélyen megvetné a poklot.
Gyors, kész kézzel vont mesterem magával
sírok közt hozzá s: „Gazdálkodj a szóval!”
szólt, mikor szemben álltam sírlakával.
S amint szemben állok a sírlakóval,
megnéz egy kissé s mintegy megvetően
„Kik voltak őseid?” - kérdezve szólal.
S amint kívánságának engedően
mitsem titkoltam, mindent elbeszéltem,
szemöldökét kissé felvonta tőlem,

s szólt: „Őseimmel és velem, míg éltem,
s pártommal gyakran mertek szembeszállni
s én harcban őket kétszer sem kiméltem.”
„És bár számúzték, s érte őket bármi” -
feleltem - „mindakétszer visszatértek:
az önéi nem tudtak így csinálni!”
Ekkor a nyílt sírból egy más kisértet
látszott felemelkedni, de csak állig:
gondolom, fel nem állt, csak úgy kitérdelt.
Mögém tekintett, mint ki látni vágyik,
nincs-e velem még társ, vagy más kiséret,
majd mind kinek reménye füstbe mállik,
sírva mondá: „Ha e vak tömlőcéjet
így végigjárni biztat büszke lelked,
hol van fiam s mért nem jön szinte véled?”
S feleltem: „Nem a magam lelke kerget:
ez biztatott itt, ki iránt Gidód
tán megvetés volt, mit szívében rejtett.”
Szavai és e büntetési mód
előttem már elárulták kilétét,
azért intéztem így, helyén, a szót.
És ő felnyúlva hirtelen: „Hogy értéd?” -
kiáltott - „*Volt?* Nem él már? Sírba rokkant?
Nem érzi már a fénynek édességét?”
Zavarba jöttem... hangom meg se mukkant...
S ő észrevévén, hogy felelni késtem,
hanyatt bukott és többet fel se bukkant.
Most a másik nagy árny sírjára néztem,
ki alattam volt és kinyúlni nem szünt
s nyakát sem billentette, csipejét sem.
„Ha” - szólt folytatva, mit beszélni kezdtünk -
„nem tudtak az enyéim visszatérni
az jobban fáj, mint hogy e sírba veszünk.
De ötvenszer sem fog majd visszatérni
ez éj úrnőjének arca az égre,
s meglátod, mily nehéz az: visszatérni!
De úgy juss még föl az édes vidékre,
hogy igazat szólsz: e nép mért haragszik
az enyéimre, mintegy ellenségre?”
Feleltem: „Bosszud tette s szörnyü lakzid,
melytől piros hab folyt az Arbiában,
hogy templomunkban ilyen ima hangzik.”
Fejét megrázta, sóhajtván magában
s szólt: „Ott nem magam voltam és valóban
volt okom menni többiek nyomában.
De magam voltam, hol mindenki szótlan
túrta a nagy végzést Firenze ellen,
ki nyíltan annak védelmére szóltam.”
„Maradékod nyugalmat sohse leljen,” -
feleltem - „ha kétségem fel nem oldod,

mellyel most bennem elborult a szellem.
Titkát, ha jól hallom, magadba hordod
annak, mit a jövődök árja hoz:
és a jelenre nézve más a dolgod?”
„Úgy látunk, mint kinek a szeme rossz,
közelre nem, távolba jól” - felelte -
„ennyi fényt hágy az Úr, ki ostoroz.
Semmit sem ér az értelmünk közelbe;
s semmit sem tudnánk emberek honáru,
ha más így néha hírt nem hozna helybe.
Most értheted, hogy tudásunk elárvul
és meghal majd, ha jó a végítélet
és a jövődó kapuja bezáru.”
Ekkor bennem hibám tudatra éledt
és szóltam: „Mond meg amaz elbukottnak,
hogy a fiában fenn még él az élet.
S ha ajkaim neki nem válaszoltak,
azért volt, mert már kétségek gyötörtek,
amelyek most szavadtól eloszoltak.”
De mesterem már hívott intve, jőjtek,
azért kértem a lelket, hogy siessen
s mondja el, kik lakói még e körnek.
Felelte: „Itt én több ezrekkel fekszem.
Többi közt második Frigyes van itten
a bíborossal; többről nem dicsekszem.”
Bebútt sírjába; én pedig siettem
régi költőm után, mert elmaradtam;
de a baljós szavakat nem feledtem.
Költőm elindult s én nyomán haladtam.
És ő egyszerre kérdi: „Mi zavart meg?”
Mire a választ őszintén megadtam.
„Minden szavát lelkedbe vésve tartsd meg,
mely néked rosszat jósol” - mondta bölcsem -
„de most” - és ujját fölemelte - „halld meg:
ha édes fényed fölleled a Hölgyben,
kinek mindent lát drága szeme, tőle
megtudod, mi vár rád a földi völgyben.”
Most balra fordult és mentünk előre,
középre, elhagyván a fal gyűrűjét
egy ösvényen, amely egy völgybe dől le,
amely idáig éreztette bűzét

Tizenegyedik ének

A Pokol beosztása

A pokoltölcsér beosztása.

(A körök lefelé egyre szűkebbek. A legalsó kör a föld centruma.)

Közönyösek a kapunál.

{	I. kör.	(Tornác.) Kereszteletlenek.	
	II. kör.	Szerelemben	
{	III. kör.	Étel-italban	}
	IV. kör.	Pénzben	} mértéktelenek
	V. kör.	Indulatban	} (Legenyhébb bűn, Dis városán kívül.)

DIS VÁROSA

(Kárörvendők és baromiságban élők.)

{	VI. kör.	Eretnekek, hitetlenek.	
	VII. kör.	Erőszakosak	
	1. gyűrű	félebarátaik	{ személye ellen: zsarnokok, vérengzők
			{ birtoka ellen: rablók
	2. gyűrű	önmaguk	{ személye ellen: öngyilkosok.
			{ birtoka ellen: önnön javaik rongálói.
{			{ személye ellen: káromlók.
	3. gyűrű	Isten	{ a természet ellen:
			{ természetellenes kéjelgők (Sodoma).
			{ birtoka: { a művészet, mesterség ellen:
			{ uzsorások (Caorsa).
	VIII. kör.	Csalók.	
	IX. kör.	Árulók. (A kik bennük bizókat csálnak meg. Legsűkebb kör, itt székel Dis.)	

Egy magas part szegélyén lépegetve,
mely állott nagy törött szirtek köréből,
jutottunk még rémségesebb tömegbe.
S itt menekülni rothadt légköréből
a búznak, melyet ez a mély hely onta,
ellenzöt rögtönöztünk födeléből
egy sírnak, melynek fölírása mondta,
„Anasztáziusz pápát őrzi e szűk
üreg, mert Photinus tévútra vonta.”
„Utunkat itt csak lassan lépve tesszük,
hogy hozzászokjon orrunk némiképpen
e szörnyű szaghoz; míg majd föl se vesszük”
szólt a vezér; s feleltem, kérve szépen:
„Találj valamit, addig is hiában
időnk ne múljon.” „Azt akarom épen.”
„Fiam” - folytatta - „e sziklák honában,
három köröcske van lépcsőzve, mint ez,

amelyet épen elhagyott a lábam.
 Kárhozott szellemekkel telve mindez;
 de hogy amit majd látsz, megértsd előre,
 halld, melyik mért és mely törvény szerint vesz.
 Minden, égben-gyülölt bűn célja dőre
 bántás; s e bántás módját aki kérdi:
 feloszlik ketté, cselre és erőre.
 De mert a cselt csupán az ember érti,
 a csalókat az Úr jobban gyülölte,
 mélyebbre tette, s rájuk több kint mért ki.
 Az erőszaktevők az első körbe
 vannak osztva; háromfélék lehetnek,
 s az első kör három gyűrűre görbe.
 Istennek, önmagunknak s embereknek
 árthat erőnk, magukban s birtokukban,
 mint ezt mindjárt nyílt szómból értheted meg.
Az embereknek árthatunk magukban
 halállal és sebekkel; s bitorolva,
 rabolva s gyujtogatva *birtokukban*.
 A gyilkosok lesznek hát megtorolva.
 a vérengzők, a rablók és zsványok
 első gyűrűben, mind külön sorolva.
 Azután kárt az ember önmagának
 erővel és vagyonának tehet még,
 s a második helyen hiába bánnak,
 kik életüket maguk elvetették:
 vidámság helyett voltak szomorúak,
 vagyonukat szórták s kockára tették.
 Azután erőszakkal még az *Úrat*
 sérthetjük megtagadva s káromolva,
 s természetet megvetve, s mit az Úr ad.
 Azért bélyegzi Sodoma s Caorsa
 népét a legszűkebb gyűrűnek alja,
 s ki Istenét rossz szívvel szóba hozza.
 Csalást, amely mindenki lelkét marja,
 tehetünk avval, ki ránk bízva néz még,
 vagy akinek már bennünk nincs bizalma.
 Utóbbi mód csak olyan kapsot tép szét,
 amellyel a természet keze kapcsolt;
 azért a másik körben leli fészket
 a színlelés, s ki hizelegve tapsolt,
 a simonia, rablás, hamisítás,
 csalás, lopás és még több, mocskosabb folt.
 De oly kapoccsal is lehet szakítás,
 mely a természeteshez hozzájárul,
 s teszi, hogy épen bennünk, megbizik más.
 S a szűk körben, mely centrumáig tárul
 a mindenségnek, hol Dis tartja székét,
 örök keserv az árulóra hárul.”
 S feleltem: „Mester, ajkaid beszédét

jól értem, oly jól jelölöd külön meg,
 részenkint, ezt a tölcséért és a népét.
 De mondd: lakói a mocsárözönnek,
 s kiket visz a szél, s kiket ver a zápor,
 s kik úgy szidják egymást, ha szembejönnek,
 mért vannak Disnek vörös városából
 kizárva, ha rájuk az Úr haragszik?
 s ha nem, miért bűnhődik ez a tábor?"
 És ő felelte ekkor: „Mért lopakszik
 elméd szokottról nem-szokott utakra?
 Vagy lelked mindig másfelé tolakszik?
 Nem emlékeznél már ama szavakra,
 mikkel leírja Etikád a három
 állapotot, melyet sújt ég haragja?
 Mértéktelenség, örvendés a káron,
 s bamba baromság. Az első kevésbé
 bántja Istent, s kevésbé kell, hogy fájjon.
 S ha szellemed e mondást megemészté,
 vizsgálj, kik azok, kiket odafönn
 bűnik a rossz városba nem igéz bé,
 s megérted, hogy mért vannak ők külön
 más gonoszoktól, és mért hogy e néppel
 enyhébben bánik az örök Köröm.”
 „Ó, nap, ki győzve küzdesz a sötéttel,
 megelégitesz, úgy hogy míg megoldod,
 tudásnál nékem édesebb a kétely.
 De világíts meg még egy csöppnyi foltot” -
 feleltem. - „Hogy hogy az uzsora sérti
 Isten jóságát? fejtsd fel ezt a dolgot.”
 „A bölcsészet” - szólt ő - „ki jól megéri,
 jegyzi többhelytt, hogy a természet utja
 honnan vette folyását s merre tért ki.
 Isten esze s munkája volt a kutja.
 S ki előtt nyitva áll a fizikája,
 s figyel: nem sok lapot fordítva tudja,
 hogy mi a művészetnek főszabálya:
 természetet követni mint tanítvány,
 s így a művészet Isten unokája.
 S a *Genesis*-t, mindjárt elől kinyitván,
 ott megvan, hogy e kettőből vegyed,
 amiből élsz, családod gyámolítván.
 S mert az uzsorás más utat követ:
 megveti a természetet, magában
 s tanítványában, s reményt másba vet.
 De most kövess, mert én már menni vágyom,
 már a Halak a látkörön rezegnek,
 elnyúl a Göncöl napnyugati ágyon,
 s lefelé ott túl, új lépcsők vezetnek.”

Tizenkettedik ének

A vérfürdő

Ahol leértünk az ereszkedőre,
sziklás hely volt és benne annyi romlás,
hogyminden látás megborzadna tőle.
Miként Trienten innen a hegyomlás,
amelytől szűk lesz az Adige medre
(oka: földrengés vagy alapcsuszamlás)
s amely a hegynek csúcsáról mered le
mintegy elvágva, hirtelen a sikra,
hogya ki fönn van, nehezen mehet le:
olyan volt itt sok mélytörésű szikla
és *Kréta szégyene* ezeknek éppen
tehénkedett rá hegyes csúcsaikra,
aki hajdan fogant az áltehenben;
s amikor meglátott, magát harapta,
mint akit a harag emészt szívében.
„Tán azt hiszed” - bölcsem feléje csapta
e szót - „megint eljött Athén királya,
ki odafönn rád a halált kiszabta.
Bestia, pusztulj! Ennek nincs fonála
hugodtól: ez nem téged ölni jött el:
jött hogy kínotok lássa és bejárja.”
Mint a bika, amelyet most ütött el
a végcsapás, ha kitepi magát,
futni nem tud, csak erre-arra szökdel:
olyannak láttam a Minos-bikát.
S szemes vezérem szólt: „Siess leszállni,
amíg dühöng; dühében mitse lát.”
Igy indulánk a törmeléken át mi
köveken, melyek lábaim szokatlan
terhétől kezdtek ingani s leválni.
Tünődve mentem; s ő: „Te tán magadban
e romra gondolsz, melyet őriz itten
a vad harag, melyet most megnyugattam.
Nos, halld, midőn először idejöttem,
először szálltam e mélyebb pokolba,
akkor e szikla nem volt még törötten.
De (ha tudásom e felől se csorba)
mikor lejött Az, ki a drága prédát
a felső körből Distól elrabolta,
ő előtte rendült e csúf vidék át,
hogya féltem titkos átomvonzalomtul
(mint mondják, hogya már többször) újra szétállt
a Mindenség s chaosba visszafordul;
s ez repesztette ezt a régi bástyát
itt s másutt össze ily iszonyu zordul.

De nézz a völgyre: látod már folyását
 a vérpataknak, melyben forrva nyög,
 ki erőszakkal bántja földi társát!”
 Ó, vak vágy s balga düh, ti rossz bünök,
 melyekkel úgy izgat e kurta élet
 s melyekkel úgy gyötör majd az örök!
 Egy ívben-hajló árkot láttam, mélyet,
 mely, mint vezérem mondta, e pokolban
 keríti a síkot, mely messze széled.
 És közte s a szirtláb közt hosszú sorban
 centaurhad fut nyilazó szerekkel,
 mint a vadászok szoktak hébe-korban.
 Amint láttak, megálltak egy sereggel,
 melyből kiváltak hárman, nyillal, ijjal,
 előre kiválasztott fegyverekkel.
 És egyikük: „Mért jöttök ide? Mily jaj
 vár” - messziről rivalt - „hogyan erre szálltok?
 Onnan felelj; ha nem: lövök a nyillal!”
 De mesterem szólt: „Innen nem kiáltok.
 Majd Chironnak közlőre elbeszélem.
 Vigyázz! mohóságod már egyszer ártott.”
 Aztán vállamhoz ért és szólt vezérem:
 „Ez Nessus, a szép Dejanira holtja,
 ki önmagáért bosszút állt keményen.
 Közül, aki fejét mellére hajtja,
 a nagy Chiron, Achilles nevelője;
 hátul Pholus, haragját misem oltja.
 S a vérpataknak még sok ezer öre
 jár ott nyilazva, ha ki csak kibukkan
 jobban, mint a bűne engedné, belőle.”
 S már odaérünk, hol gyors csapatuk van;
 Chiron vesz egy nyilat s tollával bajszát
 hátrasimítja, hogy ne legyen utban
 s társaihoz, felfedezvén nagy ajkát,
 szól: „A hátulsó - jó lesz észrevenni -
követ gurít, amerre löki talpát,
 halottak lába ezt nem szokta tenni!”
 De mesterem már a szügyéhez állva,
 ahol a lóból ember kezde lenni,
 felelt: „Biz él ez! Nékem kell leszállva
 kísérem e homályos völgyön át:
 szükségből jött, nem jókedvből, az árva.
Valaki megvált az allelujától,
 hogy engem ez új küldetésbe tégyen.
 Nem lator ez; s bűn engemet se vádol.
 De az Erőre, melyben bízva mégyen
 lábaink lépte e szokatlan utra,
 adj egyet a népedből, aki védjen
 és a gázlóig igazítsa utba
 s egy embert ott hátán átvinni bírjon,

mert ez nem szellem, hogy röpülni tudna.”
Tehát jobbmell felé fordulva Chiron
Nessusnak így szólt: „Menj, vezesd el őket
s vigyázz, nehogy valaki szembevívjon!”
És így követtük biztos vezetőnket
a forró vörös folyót megkerülve,
ahol a vérben fővők messze bögték.
S láttam sokat szemöldökig merülve.
S a nagy centaur szólt: „Ez csupa zsarnok,
ki nagy vagyont rabolt és vérbe fürde.
A gyötrő itten meggyötörve bajmog.
Itt Sándor s Dionysios, ki népét
Sziciliának kínzá, mint a barmot.
S e homlok, mely sötét szőr alól néz szét,
ez Ezzelinó; s a másik, ki szőke
Obizzo d’Este, akit - jól beszéltek -
a kölyke ölt meg, saját drága kölyke.”
Ekkor Költőmre néztem, aki intett:
„Most rám másodszer, rá nézz először te!”
S a Centaur, nyomán vezetve minket,
oly népnél állt meg, mely a forró lébe
csupán nyakig merült és kitekintett;
s szólt egy magányos árny fölébe lépve.
„Ez szúrta (oltár mellett) át a szívet,
melyet maig tisztel a Themze népe.”
Figyelmünk most oly fürdőzőkre tévedt,
kiknek kiért már feje és a melle
s köztük szemem sok ismerősre révedt.
Mind-mind sekélyebb lett a vérhab erre
s ahol már benne csak a boka ázott,
leszálltunk, átgázolni a mederre!
„Most észreveheted, ha megvigyázod,
hogymint a vér erre mind sekélyebb” -
bölc Centaurunk ekként magyarázott -
„amott tovább megint mélyebbre mélyed
feneke, míg eléri fő özönjét,
ahol a zsarnokokra hull ítélet.
Erre Atillát, a világ pörölyjét
bünteti még, aki büntetni tud,
s Pyrrhust és Sextust; s erre feji könnyét,
amelynek a forróság nyit kaput
Rinieri Corneto s Rinieri Pazzo,
akiktől nem volt biztos semmi út.”
Szólt s visszafordult: várta már a gázló.

Tizenharmadik ének

Az eleven liget

És a gázlón még Nessus át sem ére,
midőn lábunk egy nagy csalitba hágott,
melyet nem jelzett ösvény semmiféle.
Nem voltak zöld, csak sötétszínű fák ott;
nem síma vessző, csak csomós, kuszálva;
nem volt gyümölcs sem ott, csak mérges ágak.
Nem lel ily zord sűrűt bozótba zárva
a vad, mely gyűlöl Cornetó s Cecina
közt minden helyet, mely le van kaszálva.
Rút Hárpiák fészkelnek erre ríva,
kik Strofadokról Aeneas elűzték,
jós ajkukról zúgván jövője kínja.
Széles a szárnyuk, s emberarcra büszkék,
karmos a lábuk, hasuk csupa toll,
jajgatva lakják a sok furcsa tuskét.
S jó mesterem szólt: „Lejebb ne hatolj,
míg nem tudod, hogy ez a második kör
és innen addig ki nem juthatol,
míg a gonosz homokpart nem tűnik föl;
nézz jól, s bizonytal fogsz majd látni dolgot,
mely minden szómat hinni bátorít föl.”
Ezer sóhajt hallottam és sikolyt ott,
de kitől jönne, nem volt senkisem
és megálltam, nem tudva, ki sikoltott.
Azt hiszem, azt hitte, hogy azt hiszem,
oly néptől jó bokrok közt e kesergés,
mely elbűt és így nem láthatja szem.
Azért így szólt a mester: „Ha e cserjés
helyen galyat törsz, meglátod azonnal,
hogy agyadban mily téves volt a sejtés.”
Akkor előrenyomultam a karommal,
s egy nagy bokorról egy ágat letörtem,
s a törzse: „Mért tépsz?” - szólt rám fájdalommal,
és vértől lett a helye barna körben
és „Mért szakítasz?” - így jajgatni nem szűnt
„nincs semmi részvét eleven kebelben?”
Emberek voltunk, s fává kelle lennünk:
de ily kegyetlen kezéd nem lehetne,
habár kígyóknak volna lelke bennünk.”
Mint zöld ág, melynek vége lobbot vetne,
másik vége forrva kezdene nyögni
s kitörő bugyboréktól sisteregne:
úgy szó és vér innét egyszerre jött ki,
és én megálltam, a galyat leejtvén,
mint kinek szívét döbbenete gyötri.

S a költő: „Ó, fájó lélek, ha sejtven
 igazságát” - így szólott - „hitte volna
 rimemnek, amely már neki se rejtvény,
 ágadhoz a kezét nem vitte volna:
 de mert a dolgot el nem tudta hinni,
 mondtam, ami nekem is szívem nyomja.
 De mondd, ki voltál s ő meg fogja vinni
 hálából friss hired föl majd a földre,
 hova őt sorsa vissza fogja híni.”
 S a törzs: „Édes szód olyan vággyal tölt be,
 hogy nem hallgathatok; ne haragudj hát,
 ha késtemlek kissé, szót szóba öltve.
 Én voltam, ki Frigyes szívének kulcsát
 tartottam mindakettőt, és kezembe’
 a kulcs, kizárva és bezárva úgy járt,
 hogy nem jutott titkába senkisem be;
 hű voltam a nagy hivatalban; álmot,
 és vérverést áldoztam, jó hiszembe.
 A kéjleány, aki Cezárról álnok
 s kéjenc szemét el sohse fordította,
 (Udvar Bünének hívják, Közhalálnak)
 mindenki lelkét ellenem szitotta;
 s a feltüzelték Cézárt feltüzelték,
 hogy tisztességem gyászra vált miatta.
 Így lettem a létnek megvetve terhét
 igaz magam iránt igaztalanná,
 sírban remélve a gyalázat enyhét.
 Új gyökeremre esküszöm, szavam rá:
 sohse volt semmi, ami lelkemet
 nemes uramtól hűtlenségre vonná.
 S ha egyötök még földre felmehet,
 támassza föl emlékem, mely irigység
 csapástól még most is holtbeteg.”
 Megállt és „Most, míg hallgat egy kicsinykét”, -
 szólt hozzám költőm, - „ne veszítsd idődet:
 szólj, kérdezd, hogyha vágyad telve nincs még.”
 De én feleltem: „Te kérdezzed őtet,
 arról amit vélsz, hogy tudni kívánok:
 én nem tudom, olyan sirás erőtet!”
 Hát ujrakezdte: „Hogyha azt kívánod,
 hogy szívesen tegye, amire kéred,
 fábazárt szellem, néki te se szánjad
 megmondani, hogyan szorúl a lélek
 e fák göcsébe: s mondd meg még, ha bírod,
 lesz-e kit egykor elbocsát e kéreg?”
 S láttam, hogy a törzs sisteregve sír ott,
 s sóhajszellője ilyen szóban enyhült:
 „Röviden néktek megfelelni bírok.
 A zordon lélek teste még ki sem hült,
 amelytől magát maga tépte el,

kit Minos e hetedik körbe, lenn, küld:
 ide hull s nincs neki jelölve hely,
 hanem hová a sors vetette magnak,
 ott sarjad, mint a tönköly magja fel.
 S a vad vesszők felnőnek, ágra kapnak,
 s Hárpiák jönnek lombjukat legelni:
 hogy lenne kínjuk és a kínnak ablak.
 Felmennek ők is, testük lecipelni,
 de nem beléöltözni: mert igazság
 volna-é mit eldobtak, visszanyerni?
 Hanem hogy e vadont, hol nincs vigasság,
 megint csak felkeresve, testük' ott
 saját morc árnyuk fáján fölakasszák.”
 Hallgattuk még, amit a törzs sugott,
 vélvén, hogy még több szó is benne lappang,
 midőn fülünkbe hangos zaj jutott,
 mint annak, aki lesben ül, s a vadkant
 és a hajtók hajszeját jönni hallja,
 s hogy ropog az ág és a kutya vakkant.
 És im két tépett árny bukott ki balra
 mezitlen rontva végig a határon,
 hogy az erdőnek szerte tört a galyja.
 S kiált az első: „Jöjj el, jöjj halálom!”
 S a másik, ki lankadtan egyre botlott,
 lihegi: „Lano, hej! toppoi tájon
 bezzeg a harcban lábad így nem ugrott!”
 s lélegzetfogyva egy bokorba guzsgol,
 s csinál emberből és bokorból bokrot.
 S megtelt a táj mögöttük, a borusból
 fekete éhes és futó ebekkel,
 mint agarat ha oldanál a guzsból.
 S arra, kit imént fáradság lepett el,
 ki meglapult: ráestek tépni foggal;
 s hurcolták fájó tagjait, sebekkel.
 Most vezetóm karon fogott marokkal
 s a bokorhoz vitt, amely sírt hiába,
 vért sírt, töréssel megtépdesve sokkal.
 „Giacomo da Sant' Andrea, te kába” -
 így sírt - „mit ért paizst bennem találnod,
 okoztam én, hogy itt vagy, bűn lakába?”
 Amint fölötte mesterem megállott,
 kérdé: „Ki voltál, kinek annyi sebből
 fájó beszéded vérrel így szivárogo?”
 És ő felelt: „Ó, lelkek, kiknek ebből
 a csúf látványból sejthető a kín már,
 mely így kifosztott minden levelekből,
 szedjétek össze mind bús lábaimnál!
 A város szült, mely a Keresztelőért
 régi patronusát elhagyta immár.
 Azért a mesterséggel, melyhez ő ért,

gyötri az folyton; s azt hiszem, csupán
emlékéért, az Arno-hídi kőért,
(hogy még maradt emléke) túri tán,
hogy nem hiába építették újból
hamvat hagyó Atilla hős után.
Én csináltam akasztófát kapumból.”

Tizennegyedik ének

A tűzeső

Mert szülőföldem gondja meglepett,
búsan a szétszórt lombot összeszedtem,
s a fához raktam, mely már néma lett.
S mentünk. A második kis körnek itten
érvén harmadikkal határos alját;
a szem zord Igazság láttára retten.
Hogy ez új dolgoknak jól értsd a sorját,
ott kezdem, hogy egy nagy pusztára szállok,
amely meg nem tűr ágyán egy fű sarját.
Mint a fájdalmas erdőt a bus árok,
épúgy szegélyzi az erdő e pusztát
s én széles szélén bölcsemmel megállok.
Száras és sűrű pusztá ez, lapos, tág:
s a homok olyan (tán képzelni bírod),
mint ahol Cato lábai taposták.
Isten bosszúja! aki amit írok
olvassa, mint kell félni tőled annak
elgondolván, mi szememnek kinyílt.
Mezítlen árnyát sok boldogtalannak
nyájankint láttam könnyben elmerülve
s láttam, többféle törvény alatt vannak.
Hanyatt hevert egyrészüket elterülve
a földön, másik guggolva kuporgott,
másik örökké bolygott kényszerülve.
És legtöbb volt, aki így körbe bolygott:
akik kínban heverték, kevesebben,
de a jajokra nyelvük jobban oldott.
És e homokra lassan egyre cseppen
tűzes lángokból hízott pelyhü zápor,
mint hó, ha szél nem fú, az Alpésekben.
S mint Sándor és a macedóni tábor
láttak a forró indiai úton
esőt még égve érni földre lángból
s ezért lábukkal nem maradva nyugton:
topogni kezdtek, hogy a láng a földön,
mielőtt újabb hullna, elaludjon:
úgy szállt a földre ez a tűz örökkön,
s mint acél alatt tapló, gyult ki lángra
a homok, hogy duplán lakója nyögjön.
S járt egyre a kezeknek szörnyű tánca;
minden bús lélek önmagát ütötte,
hogy magáról a friss tüzet lerántsa.
S kezdém: „Vezér, ki mindennek fölötte
győztél, a zord démonokat kivéve,
kiknek a kapun rémitett kijötte:

ki az a Nagy amott, ki föl se véve
 a lángot, fekszik megvetőn, dacolva,
 mintha záporból rá nem esne kéve?"
 És ez a Nagy maga, egyszerre hallva,
 hogy róla kértem költöm, így rikácsolt:
 „Ki élve voltam, az vagyok ma halva!
 Fárassza holtra Zeusz a kovácsot,
 kitől éles villámát kapta hajdan,
 amellyel engem dühében levágott:
 fárassza holtra, mind az Aetna-aljban
 egymás után mind, fekete kohában
 könyörgve: »Jó Vulkán, segíts te rajtam!«
 mint ahogy tette flegrai csatában:
 nyilazzon engem, üssön, ahogy üthet.
 Mégsem fog kedve tellni bosszújában!”
 Vezérem szólt most (soha keserűbbet
 nem hallék tőle, korholóbb beszédet):
 „Ó, Capaneus, hogy még most se csügged
 a büszkeséged: az a büntetésed!
 Dühödnél hozzád illendőbb jajakkal
 nem verhetnének semmi szenvedések!”
 Majd hozzám fordult, szelidebb ajakkal:
 „Ez egy a Théba-vívók hét vezére
 közül, ki Istent megvető haraggal
 gúnyolta, most se várjad, hogy dicsérje!
 de amint mondtam, káromlása válik
 lelkének épen legméltóbb diszére.
 Most jöjj mögöttem és vigyázva járj itt:
 ne tedd a lábad az égő homokra;
 a bokrok közt jöjj, ne lépj a határig!”
 Némán mentünk. S az erdő törpe bokra
 alól im egyhelytt kis folyó özönlik;
 még most is borzaszt vörös habja fodra.
 Mint aminő a Forró-tóból ömlik
 (amelynek víze a bűnös nők víze)
 át a homokon e hab úgy gyüremlik.
 Feneke, medre, fala izrül-izre
 kövezve; partja széles útnak irtva,
 hogy rögtön láttam, utunk erre visz le.
 „Mindközt, ami szemünk előtt kinyilt ma,
 mióta a nagy Portán túl valánk,
 melynek küszöbje senkinek se tiltva,
 csodásabb dolog nem várt egy se ránk,
 mint e patak, melynek ha gőze éri
 a lángot, rögtön elhal mind a láng.”
 Így hallottam vezéremet beszélni;
 miért is mindjárt kértem tőle szépen
 az étket, mellyel mindig vágyom élni.
 „Egy pusztá föld van tenger közepében” -
 szólt akkor ő - „melynek a neve Kréta;

aranykor volt királya idejében.
Egy hegy van ott: hajdan gyönyörű séta!
Lomb... csermely... Ma messze kerülnek alját,
mint romlott portékát. A neve Ida.
Rhea e földre helyezé bizalmát.
ez lett a bölcső, hol fiát takarván,
lármát rendelt, hogy sírását ne hallják.
S egy Óriás Vén áll a hegynek ormán
és Damiáta felé van a háta,
s az arca Rómát nézi, tükreformán.
Fejét művésze aranyból csinálta
és színezüstből van a melle, karja,
s rézből odáig, hol szétvál a lába:
onnantul mind pompás vasból az alja;
agyagból csak a jobbik lába van
s erre nehezül inkább, mint a balra.
Mindenik része (kivéve az arany)
repedt, s e repedésből könny pörög le
s meggyűlve barlangot váj, úgy rohan.
S rögről e völgyig szivároghat rögre
lesz Acheron, Styx, Phlegeton belőle
s szűk csatornán addig száll csörögve;
míg elfogy a *lemenő út* előle;
ott Kocitusszá lesz, egy szörnyű tóvá:
meglátod majd; nem mondom el előre.”
És én: „Ha a könny, mely e kis folyóvá
gyűlik, a mi világunkból eredt:
mért csak e parton válik láthatóvá?”
Felelt: „Tudod, hogy a pokol kerek;
s bár adatott jó mélyre szállni,
s mind balra tartva, látni sok helyet,
mégsem tudtad az egész kört bejárni:
azért, ha új dolog tűnik fel olykor
szemed előtt, ezt nem lehet csodálni.”
És én még: „Mester, mondd, a Phlegetont hol
lelem s a Léthét? *erről* szavad hallgat;
amazt folytatja a könnyes szoborból.”
„Szeretem” - szólt - „hogy így kérdezzet ajkad,
de a vörös habok forrása néked
egy kérdést már, ha rá gondolsz, megoldhat.
Léthét pedig túl e nagy árkon éred,
ahová mennek a lelkek mosódni,
ha már megbánva lerázták a vétket.
De itt az idő távolabb húzódní
a bús erdőtől: jöjj amerre viszlek,
a köves parton nem fog rád csapódni
a láng, mert elhal gőzétől a viznek.”

Tizenötödik ének

Brunetto Latini

Igy ballagunk az egyik köves partfokon,
ahol a folyó gőzt bocsát fel ollyant,
amely minden tüzet kiolt e martokon.
Ahogy Wissand és Bruges között a holland,
félvén a tengerártól, gátat állat,
gátat, melytől a hullám visszatorland;
vagy, ahogy védi a várost s a várat,
a Brenta mentén Padova lakója,
ha Karinthia olvadt hava árad:
olyan a sánc, amely e partot ója,
csak hogy kevésbé szélesre s magasra
alkotta, bárki volt az Alkotója.
S már az erdőtől jó távol taposta
lábunk e párkányt; s tudni, merre járunk,
kissé visszanéztem a csalitosba:
hát im, csak egy csapattal szemben állunk,
amely a töltés mentén jöve leste
tekintetünket, úgy mint erre nálunk
újholdkor szoktuk egymást nézni estve
és úgy élezték szemeiknek élet.
mint vén szabó a tű fokát keresve.
S addig néztek e nem tudom mifélek,
míg egy megismert. „Higyjek-e szememnek?”
szólt megragadva köntösöm szegélyét.
Látván, hogy karjai felém esengnek,
összesült képét szemeimbe szívtam,
s hogy így megégve is hadd ismerem meg,
emlékezetemet segélyre hívtam,
s arccal archoz hajolva, hogy tehessem,
kiálték: „Ser Brunetto, hát ön itt van?”
„Ó, fiam” - így felelt ő - „vedd szívesen,
ha társait most Brunetto Latini
elhagyja kissé, hogy téged kövessen.”
„Sőt szívből kérem” - kezdtem erre híni -
„vagy itt leülünk, hogyha önnek tetszik,
s ennek, aki még tovább fog ma vinni.”
„Ó, fiam - szólt, - „ki egy rövidke percig
megáll e nyájból: aztán száz nagy évig
magát a tüztől nem védhetve fekszik.
Azért csak menjünk, te a parton, én itt,
míg seregemhez, mely bolyong siratva
örök baját, a Törvény visszatérít.”
Nem mertem hozzá szállni; fenn maradva
az úton mentem, meghajolva mélyre,
mint ki minden tiszteletet megadna.

Kezdé: „Mily sors, mily végzet hajt e mélybe?
Halálod előtt hogy jöhetsz pokolba?
S ki ez, ki néked utat int az éjbe?”
„Még el sem értem teljes férfikorba” -
feleltem - „ott fõnn, még derüs világgal,
eltévedtem egy völgyben szertebolygva.
Csak tegnap fordulék feléje háttal,
amint ez reggel feltünt íme szemben,
ki most haza visz e mély úton által.”
„Csak csillagod kövessed jó hiszemben” -
- felelt - „előtted a Hír réve nyílv,
ha jól ismertelek még életemben.
S ha ily korán nem estem volna sirba
munkádra, látva hogy az ég akarja,
tán én volnék, ki bátorítani bírna.
De gonosz a nép háládatlan alja,
mely szirtes Fiesoléból szállt le hajdan,
s kőbölcséjét meg nem tagadja sarja,
mert jó léssz, hozzád rossz fog lenni majdan
s ez érthető is, mert érhet-e édes
füge fanyar kökénnyel egy bokorban?
Vak népség, (róluk régi közbeszéd ez)
irigy és gögös, fõsvény, kapzsi fajta,
vigyázz magadra, hogy velük ne vétkezz.
Számodra nagy hírt tart a sorsnak marka,
s még mindakét párt éhes lesz nevedre;
hanem a fütõl messze marad ajka.
E fiesoléi barmok sárba vetve
hányjanak almot magukból maguknak,
és ne tiporják azt a szent füvet le,
mely trágyájukon még fakadni tudhat
a római magvakból, melyek egykor
- midõn épült - e bûnfészekbe hulltak.”
„Ha kedvem szerint menne” - mondtam ekkor
„õn még fõnn élne, fõnn a földi sorban
és várná mostan szép derüs öregkor.
Mert mindig a szívembe vésve hordtam
atyai képét ama nyájas szemmel,
amint tanított, fõnn a régi korban,
Hogy örökíti meg magát az ember,
s ezt illik, hogy nyelvem hirdesse sírva,
amíg rám nem borul a síri szender.
Amit õn jósold, emlékem felírja,
hogy (többel együtt) fölívívén, jelentse
a Hõlgynek, ki majd magyarázni bírja.
De hogy õn mást ne higgyen idelent se,
tudja meg, ha szívemben semmi vád,
kész vagyok, bármit hozzon a szerencse.
Megkaptam már jövõmnek zálogát,
azért forgassa kerekét a Végzet,

mint a paraszt forgatja a kapát!”
Most mesterem jobb arccal hátra nézett,
és szólt, keresve lelkemet szememben:
„Jól hall, ki mindent emlékébe vésett.”
Én ser Brunettot kérdezgetve mentem,
hogy kik a főbbek és kik a jelessek,
társai közt, és ő elmondta rendben:
„Vannak, akikről tudni jó, híressek;
a többiről méltóbb, ha nem beszélek,
mert nincs idő, hogy mindről szót tehessek.
Tudd meg egyszóval, e sok ronda lélek
papféle volt, mind nagyhirű tudósok:
és mindnek egy a bűne: ronda élet.
Itt búsul Prisciánus, s véle jó sok;
itt Francesco d’Accorso; s itt keresd meg,
ha e fekélyt még nézni nem irtózod,
azt, kit a Szolgák Szolgája menesztett
Arno-partról a Bacchiglione-parthoz
(ott hagyta, mellyel visszaélt, a testet).
Tovább szólnék, de tovább menni bajt hoz
és nem lehet tovább beszélni; látom,
a homokon már új tűz lángja nyaldos.
Új nép jön, mellyel tilos szóba állnom,
vedd gondjaidba *Kincsemet*, a könyvet,
amelyben élek még: csak ezt kívánom.”
Aztán megfordult és futásra görnyedt,
mint zöld posztóért Veronában olcsó
versenyt aki fut. Gyors volt, fürge, könnyed,
mint aki első lesz és nem utolsó.

Tizenhatodik ének

Nagy emberek a Pokolban

Oly helyen voltunk, hol már zaja hallik
a tulsó körben hulló nagy vizárnak:
olyan zaj, mint a méhkas hogyha zajlik,
mikor kiválni hármat láttam árnyat
együtt, azoknak egyik csapatából,
kik itt a kínok záporában járnak.
S felénk fut és kiált e kicsi tábor:
„Állj meg te, kinek látjuk a ruhádon,
hogy egy vagy romlott városunk hadából!”
Jaj, mennyi seb volt, arcon, mellen, háton,
(új s régi seb) husukba égve mélyen:
borzadok, ha csak emlékemben látom.
Kiáltásukra megállott vezérem
s felém fordulva szólt: „Most várj! Ezekkel
illő, hogy ember illően beszéljen.
És ha a tűz nem volna, melyet e hely
nyilaz, azt mondanám, az illem úgy szól,
hogy elibük sietni teneked kell.”
Amint megálltunk, nyögni kezdtek újból;
haj, régi nóta! és élénk teremve,
forgó karikát csináltak magukból.
Mint birkózó mezítlen és kikelve
előnyt kinéz, fogásokat magának,
mielőtt öltre és ököltre menne:
úgy minden táncosa e karikának
fejét felénk forgatta s körbe járva
a lába ellenmondott a nyakának.
„Ha e buckás homokot megutálva
meg nem vetsz minket és amit mi kérünk
s bús csúf arcunkat” - szólt egy, meg nem állva -
„talán szivedet meglágyítja hírünk
megmondani ki vagy, hogy át e poklon
eleven lábbal járva bizton érünk.
Ez, kinek nyomát tánccommal bekotrom,
bár meztelen jár s leégett szakálla,
nagyobb valaki volt, mint véled, otthon.
Ő a jó Gualdrának unokája:
ő Guidó Guerra: olyan ember élve,
ki ésszel, karddal a helyét megállja.
S ez ki itt tiprat nyomaimba térve,
Tegghiaio Aldobrandi: fönn a földön
haj, nem győzött tanács s józan érve!
És én, ki kínom itt velük nyöszörgöm,
Rusticucci Jakab valék; az asszony
volt, mindennél inkább, ami megölt fönn.”

Lett volna ernyőm, hogy láng ne havazzon,
ledobom magam közibük bizonynal
s nem vélem, hogy vezérem megakasszon.
De megsütött volna a tűz azonnal!
És jó kívánságom: ölelni őket!
nem tudott megbirkózni az iszonnal:
„Hogy vetném meg” - szoltam - „a szenvedőket?
de olyan bánat kelt zavart szívemben,
amelyen lelkem csak lassan ha győzhet,
Kivált mióta mesterem is engem
figyelmeztetett illendően beszélni
s hogy oly férfiak jönnek, mint ti, szemben.
A hazátokban kezdtem én is élni:
hol műveteket tisztelt nevetekkel
gyakran hallottam s szoktam is dicsérni.
Most az epétől a mézig megyek fel,
mint ígérte utam igaz vezére,
de lejutnom előbb a centrumig kell.”
„Ha akarod, hogy még soká kísérje
tested lelked” - így felelt a szellem -
„s hogy még a hírnek fénye túl is élje,
mondd meg, van-é bátor szív s régi jellem
még városunkban, s minden, aminek kell
vagy végzés volt, hogy mindez messze kelljen?
Borsiere Vilmos, aki e sereggel
nem régen nyög még (ott megy: nézd csak! az ott!)
eleget búsít minket rossz hírekkel.”
„Új néped és hirtelen könnyü hasznod
rád annyi túlzást s gögöket idéztek,
Firenze, hogy már magad is panaszkod.”
Kiálték s szemeim magasba néztek,
s ők hárman, értve, hogy nekik feleltem,
mint aki igazat hall, összenéztek.
S ez lett a válasz, melyet íme nyertem:
„Ha többé máskor sem kerül beszéded,
boldog vagy: szólhatsz szabadon s emelten.
Hanem ha elhagyod majd e setétet
és visszaszállsz a kedves csillagokhoz
és hogy »Lenn voltam« jól esik *mesélned*,
rólunk is majd a felvilágba hirt hozz!”
Most a kör megtörik s mindannyi fut már,
kavargva lábaik, mint szárny ha csapdos.
Előbb mint egy Áment mondani tudnál,
eltűntek ők s vezérem jónak látta
menni tovább, nem állni itt az útnál,
Követtem s nem sok útat hagyva hátra,
az árhoz értünk, hol alig lehetne
hallanod önnön hangod bár kiáltva.
Mint a folyam, Veso hegytől keletre
az első folyam a bal-Appeninen,

melynek végig saját marad a medre
s amelynek neve Acquacheta; míg nem
pihent alacsony ágyba a lapályban,
de e nevét elveszti Forlin innen,
lezúg a hegyről egyetlen nagy árban
Alpesi szent Benedek klostrománál
(jobb volna, szállna száz külön sugárban),
itt épúgy zúgva, hirtelen alászáll
a sötét ár egy roppant szakadékon:
hogy sokáig hallván, süketre válnál.
Egy kötelem volt, kötözve derékon:
azzal akartam meghurkolni hajdan
a párducot, mely tarka és csalékony.
Azt ekkor derekamról lecsavartam,
mert mesteremnek utasíta jobbja
s átadtam néki csomózva, csavartan.
És ő most kissé elfordulva jobbra
s a parttól valamellyest hátralépve
a nagy mélységbe kötelem ledobja!
„Kell, hogy nagy ujság tünjön most elénkbe” -
mondtam magamban - „ilyen furcsa jelre:
vezérem olyan szemekkel kísérte!”
Ah, kéne, hogy az ember jól ügyelne
olyan mellett, ki nem csupán a tettet
nézi, hanem lélekbe lát a lelke!
„Amitől lelked gondolatja retteg,
várom, hogy fölfelé már” - szólt a mester -
„jön s nemsokára föltünik szemednek!”
Ha hazugsághoz hasonlít, ne kezd el
az igaz szót se, hogyha nem kívánod,
hogly olyat, amit meg se tettél, restelj.
De *itt* szólnom kell. Hát *Komédiámat*
hivom esküdve, olvasó, tanúmul,
ha nem igaz, akár ma sutba hányjad,
hogly láttam, a nagy vak ködből alulrul
uszkálva egy nagy szörny emelkedik föl
csodául s minden bátorságra gúnyul,
mint a bűvár, ki visszatér a vízből,
hová leszállt, hogy horgonyát feloldja,
amelyben épen megakadt, a szirtről,
nyujtózkodik s lábait összetolja.

Tizenhetedik ének
A szörnyeteg hátán

„Imitt a hegyes farku állat; itt ki
hegyen áttör, falon és fegyveren;
imitt ki a világot bűdösíti.”
Igy kezdett hozzám szólni mesterem
s odaintette őt partunk elébe,
hol véget ért az átment köperem.
És a csalásnak ez a ronda képe
eljött, s kiszállt fejjel, derékkal is még,
de farkával nem szállt a part fölébe.
Arcát igaz ember arcának hinnéd,
oly jóságosan síma volt a bőre,
de teste végig kígyó teste innét.
A hónán két szőrös kar nyult előre
s hátán mellén máslizva, karikázva
s két oldalán is festve volt a szőre.
Tarkáiban még, egy szint rakván a másra,
nem verte szőnyegét török, tatár,
sem ily színes nem volt Arachne vászna.
Mint parton néha bárka sorban áll,
faruk a földön, orruk vízbe furják,
s mint arra, hol a német iddogál,
a hód, mikor készíti háborúját:
a kő szélén, mely a fővenyt övezte,
ez a gonoszság-bestiája úgy állt.
Egész farkával a nagy ürt evezte,
csavarva a mérges villát magassan,
mely végét skorpióként fegyverezte.
S vezérem szólt: „Most útunk óvatossan
arrafelé kell vinnünk: vár reánk ott
e gonosz állat terpeszkedve hosszan.”
Tehát le, jobbmell felé fordulánk ott
s tíz lépést tettünk, szépen kikerülve
párkány szélén a homokot s a lángot.
Amint hozzáig érünk sikerülne,
kissé tovább szemem egy csapatot lát,
a homokon, az ürhöz közel ülve.
Én mesterem: „Látom, vágysz látni; hogy hát
teljes tudást gyűjthess e körről össze” -
szólt - „menj e néphez s nézd meg állapotját.
De kurtán szólj: én itt várom ki, jössz-e?
és addig e bestiával beszélek,
hogy izmos vállát nekünk kölcsönözze.
Igy egész magam; szélről, lépdegélek,
hetedik körben, nem messzi a parttól,
oda hol ül a sok szomorú lélek.

Kínjuk kibuggyan s könnyet könnyre sajtol
s hol itt, hol ott kezükkel védekeznek,
hol a gőztől, hol az égő talajtól.
Az ebek nyáron épigy cselekesznek,
orral vagy lábbal, csípéstől ha telten
bolhával, léggel összeverekesznek.
Amint néhányal szembenézni mertem,
akikre a fájó tűz rácsapódott,
senkit sem ismertem, de megfigyeltem,
hogy mindenik nyakán egy táská lóg ott;
melyeknek volt bizonyos színe, címe,
s rossz szemük e táskára kapcsolódott.
Amint nézni közéjük mentem, íme
egy sárga táskán látok egy oroszlán
alakot és arcot - de kék a színe!
S szememmel rajtuk még tovább motozván,
egy másik táskát láttam vérvéresset:
s vajnál fehérebb lúd ült a pirossán.
És egy kövér disznóval címeresset
(fehér táskán) hallottam rám rivallva
szólni: „Hát ez ideleln mit kereshet?
Eredj tovább! De mert még nem vagy halva,
tudd meg, hogy szomszédom, ha ő is eljő,
Vitaliano, itt fog ülni balra.
Én vagyok itten Padovából első
flórenciek közt, kik csak ezt dudolják
fülemben: *Majd a főlovag is eljő*
hozva a táskán három nagy sasorrát!” -
Itt száját vont a nyelvét a résen
kidugva, mint barom ha nyalja orrát.
S én félve, hogy haragszik majd ha késem,
az ki meghagyta, ne késsem sokáig,
elhagytam e bús lelkeket egészen.
S láttam, hogy mesterem hátára mászik
- már fel is mászott - a vad szörnyetegnek
és szólt hozzám: „Légy bátor s jól vigyázz itt:
lefelé most már ily lépcsők vezetnek:
mássz rá elül, hadd üljek én középen,
hol farkai bennünk kárt nem tehetnek.”
Mint aki visszatérni érez épen
negyednapos lázat, már körme kékül
s árnyat ha lát, remeg minden ízében:
olyanná lettem én is e beszédnél;
de szégyen jött rám, amely tenni szokta,
hogy hős lesz a hős úr szolgája végül.
Feltelepedtem a két nagy lapocka
közé s ha kihozhattam vón' egy árva
hangot, így szóltam volna: „Fogj karodba.”
De ő ki máskor is javamra válva
segített másban is, mihelyt felültem,

átkulcsolt most is karjaiba zárva
s szólt: „Geryon! mozoghatsz már az ürben!
De gondolj rá, hogy a terhed szokatlan
és lassan ereszkedj le, tág gyűrűkben.”
Mint sajka, míg partról a vízbe klappan,
hátrálva száll: úgy szállt ez élő sajka
s amint magát kint érzé a szabadban,
hol melle volt, oda fordult a farka:
aztán mint ángolna tova hussant
uszonnyal a szelet magára hajtva.
Ki ijedt úgy meg, amikor kicsusszant
kontár Phaéton kezéből a zabla
s megégett az ég, mint még látni, hosszant
vagy mikor a viasz vált tágasabbra
s szegény Ikárusz érzé hullni tollát
(„Rossz útra mentél!” - jajgatott az apja,
mint én, hogy eltűnt előlem a korlát
s nem láttam mást, csak a levegőt s e szörnyet,
mint hajós csak vizet és vitorlát?
S ő úszva lassan-lassan szállni görnyed,
kering és száll; s nem veszem másról észre,
mint hogy alulról s szembe szél söpör meg.
És hallom már, hogy balról, mint esésre
tóduló víz, alattam zúg az örvény,
s fejemet szemmel kidugom lesésre.
Most borzadok csak! A mélyből kitörvén
lángok villannak s sírás hangja hallszik:
remegek összekuporodva görbén.
És látom már, amit nem láttam addig,
hogy keringünk a jaj fölé leszállván,
mely minden zúgból mifelénk tolakszik.
Mint a sólyom, mely soká lengve szárnyán,
nem látott zsákmányt, sem cselt, sem valódit,
mondhatja a solymárral: „Jaj leszáll mán!”
gyorsan röpült föl, le lassan csapódik,
magát, morcan szállva száz lomha körbe,
leteszi és urától elhúzódik:
úgy tett le minket Geryon a földre
a szakadt szirtnek lábánál, alulról
s szabadulván terhüinktől, mely gyötörte,
elsurrant, mint a nyílvessző a hurról.

Tizennyolcadik ének

Rondabugyrod

Van egy hely a pokolban, Rondabugyrod,
vasszínű kőből, mint a hetedik kör,
mely fönn keríti e sok ronda bugyrot.
És e kőrétnek közepén nyilik föl
egy széles, mely kut óriási szája
(annak idején szólok mindezekről).
Gyűrű tehát a kömező formája
a kut s a nagypart lába közt, középen
s tíz kerek völgyre van felosztva tája.
S mint várat néha bekerítve szépen
árok árokra gyűrűsen övedzik,
olyannak tetszett nékem e hely épen,
minőnek az ily vár környéke tetszik;
s mint az ily árkokat a várküzöbttől
a külső partig kis hidak ha metszik:
úgy itt is a nagy külső kötömegettől
szirthidak metszik e tiz görbe bugyrot
a Kútig, hol a hidak sora megtör.
E helyen voltunk, s mesterem leugrott
Geryon nagy hátáról s balra tartott
s én véle, nézve ezt az újabb poklot.
S láttam, hogy jobbról újabb kín nyavalygott,
új ostorozók, új ostorozottak,
akiktől az első bugyor kavargott.
A fenekén mezítlen támolyogtak,
innenső részén nekünk szembejövén,
túlsón velünk, de lépteik nagyobbak.
Rómában a jubileumnak évén
rendezték így járását a tömegnek,
a hídon, a tolongás nagyra nővén,
hogy át az Angyalvár felé mehetnek
egyik szélén, szent Péter templomához,
a másikon meg vissza csak, a hegynek.
S fönn a csúf szirten szerteszét csatároz
nagy ostorokkal sok nagy szarvas ördög
és le-lecsap hátra a póre nyájhoz.
Hejh, hogy kapkodta sarkát és nyöszörgött
mind az első ütésre! Egy se várt ám,
amíg a második nyakába csörgött.
S míg nézdegélve mentem fönn a vártán,
a szemeim lenn egy bünösre estek.
„Ezt én már láttam valahol!” - kiáltám.
És megállottam, jobban nézni, veszteg
és jó vezérem is megállva, türte,
hogy látni kissé vissza is mehessek.

S az ostorozott szememet úgy kerülte,
 hogy földre nézett: de hiába volt az,
 mert rászóltam: „Te, ki szemed a földre
 sütöd le, ha nem hamis arcot hordasz;
 te vagy Venedico Caccianemico;
 de mi vitt rá, hogy kínban itt sikoltasz?”

S ő: „Nincs jókedvem, szép szókra tanító;
 nem is felelnék, ha nem volna hangod
 régi világról emlékem-újító.

Én voltam, ki a kitünő kalandot
 a grófnak, a szép Gizellát, szereztem,
 melyről bolond hírt annyi pletyka mondott.

S nem vagyok itt Bolognából egyetlen,
 sőt van itt földim annyi, mint a tenger:
 nem mond *sipát* az egész kerületben

Savena s Reno közt ma annyi ember;
 gondolj a bolognai kapzsiságra
 s aztán egyéb szavam elhinni nem kell.”

S míg így beszél, egy démon hátba vágja
 a nagy korbáccsal és kiált: „Előre!
 Itt nem csinálhatsz üzletet rimáakra!”

S én visszamentem most és útam őre
 elvitt egynéhány lépéssel odáig,
 ahol az első szirthíd nyúlt előre.

Elég könnyen másztunk a híd csucsáig
 s megálltunk, jobbra visszanezve balrul,
 mint a külső köröktől aki válik.

Mikor középen voltunk, ahol allul
 nagy ívet tát a híd a bünösöknek:
 „Nézz le” - szólt költőm - „most e szirtkarajrul:
 azok közt, kik lenn ostorozva nyögnek,
 még nem láhattad arcát némelyeknek
 mivelhogy vélünk egy irányba jötték.”

S így kezdem az ős hídról a menetnek
 azt a részét szemlélni, kik a másik
 oldalon, szintén ostorral üzetnek.

„Nézd azt, kiről a fenség úgy sugárzik” -
 szólt kérdés nélkül, jó vezérem ajka -
 „és nem sír, míg a többi kínban ázik.

Milyen királyi most is még az arca!
 Ő az a Jázon, aki drága gyapját
 Colchisnak bátor cselével kicsalta.

S Lemnos szigetnek is hajózta habját,
 hol olyan vakmerően küldte halni
 férjét a sok kegyetlen hölgy meg apját.

És ott ő csalta meg csábítva talmi
 ígéretekkel ifju Isiphilét,
 aki társnőit mind meg tudta csalni.

Teherben hagyta és megrontva hírét:
 ilyen bünért bünhődik ily kinokkal,

mert Médeával is tett ilyesfélét
s idejön mind, ki így tesz asszonyokkal! -
De végzünk az első bugyorról itt már
és a sok benne futkosó konokkal.”
A partnál jártunk már, a másodiknál,
mely a hiddal keresztbe tartja vállát
s második hidnak lesz belőle hídváll.
És ide már azoknak zaja száll át,
akik a második bugyorban orron
szuszognak s körmüket husukba vágják.
Kérges penész ült itt a parti ormon,
mert a bugyornak gőze lecsapódott
s szemem gyötörte és csavarta orrom.
S itt a fenék oly mélyre lehuzódott,
hogy fel kellett a hid hátára kúszni:
a partról nem lelhattünk látni módot.
Felkúsztunk. S láttunk ronda népet úszni
oly rondaságban nyakig fulladozva,
mely árnyékszékekből szokott lecsúszni.
S egy fejet láttam, szemmel ott motozva.
Polgár-e vagy pap? nem volt tudni módomban,
úgy össze volt e lében maszatozva.
„Mért csak engem figyelsz, hogy hánykolódom?” -
kiáltott - „Miért nem a többi rondát?”
És én feleltem: „Mert ha nem csalódom,
száraz-hajassan is emlékezem rád.
Alessio Interminei da Lucca -
az vagy ugy-é? azért nézlek leginkább.”
És erre ő, kobakját ütve, zugja:
„Ide meritett engem a hizelgés,
mellyel szájamnak sohse telt be lyukja.”
S vezérem szólt most: „Ez örök kesergés
fölé dugd arcod egy kicsinyt előrébb
s szemeddel köztük még egy percre cserkéssz,
hogy lásd a ringyót, ama ronda pőrét,
ki testét összehúzza, szétdobálja,
és sz...s körmével vakarja bőrét.
Thaisz, a kurtizán az, kit mucája
kérdve rég: „Kedves fogok-e lenni
szemedben?” - „Csodamód” - felelte rája.
De elég legyen látni ebből ennyi.”

Tizenkilencedik ének

Fejjel lefelé

Ó, Simon mágus s hitvány követői,
kik Isten dolgait, e szent csodákat,
erények aráit, ti pénz lesői,
ezüst-arannyal prostituáljátok!
Ti jöttök most, rólatok trombitálok,
mivel a harmadik bugyorban álltok
S én már a harmadik hidhátra szállok
költőmmel, a párkánynak főcsucsára,
hol ép középen mered le az árok.
Ó, bölcs Igazság! mint ragyog sugára
az égen, földön s a gonosz vidéken
művednek: hogy mindennek megvan ára!
Láttam ott, szerte, oldalt s a fenéken”
ezer lyuk volt a fakó kőbe sebnek
- egyforma mind - kerekre vágva szépen.
Nem látszott sem nagyobbnak, sem kisebbnek,
mint az én szép szent János-templomomban
kútjai a keresztelő vizeknek.
(Egy ilyet én hagytam pár éve romban,
hogy kimentsek egy beesett fiucskát;
csalódik, aki mást gondol honomban.)
És minden lyukból lábukat kinyujtják
a bűnösök s vastagáig a lábszárt;
a többi részüket a lyukba furták.
És a talpáról mindeniknek láng szállt
s úgy rezgett lábuk minden íze végig,
mintha letörve látsz rezegni nádszált.
Mint olajjal kent tárgy, ha lángok érik,
a tűz csupán a külső héján táncol:
úgy égett mind sarkától ujjhegyéig.
„Ki az, jó Mester, aki úgy ficánkol,
még jobban, mint e többi keserű nép?”
kérdém - „s vörösebb lánggal aki lángol?”
Felelte: „Hogyha vélem megkerülnéd
a partot, hol leszáll lankája messzibb,
tőle hallhatnád, hogy ki ő, s a bűnét.”
És én: „Nekem jó ami néked tetszik:
uram vagy, akaratban sohse válunk;
te látod mi szívemben rejtve fekszik.”
És így a negyedik partig leszállunk
s aztán balkéz felé fordulva, immár
lenn a kilyuggatott fenéken állunk.
És mesterem megfogva karjaimnál,
el nem bocsát, mígnem gödréhez ér
annak, ki síró lábbal úgy kalimpál.

„Ó,” - szoltam, amint megállt a vezér -
 „te földbe vert karó, szomorú lélek,
 ki fejtetón állsz, hogyha tudsz, beszélj!”
 Úgy álltam, mint pap, kit gyóntatni kéret
 a gyilkos, már leásva, elhalóban, -
 hogy egy perccel tovább nyuljon az élet.
 És ő kiáltott: „Itt vagy már valóban?
 Itt vagy, elhagytad, Bonifác, a földet?
 Egynéhány évvel, úgy látszik, csalódtam.
 Megelégteléd már a drága Hölgyet,
 akit csalással vettél el magadnak
 vagyonáért, és aztán meggyötörted?”
 Úgy néztem, mint azok, kik fönnakadnak,
 mert a válasz, mit kaptak, érthetetlen,
 és szégyenülve szó nélkül maradnak.
 S Vergiliusz szolt: „Mondd ezt néki menten:
 - Nem az vagyok, nem az vagyok, akit vársz -”
 És én, amint kívánta, úgy feleltem.
 Erre lábával kinyújtózva hintáz
 a lélek és sóhajtva, sirva, zordan
 így felel nékem: „Akkor erre mit jársz?
 De ha oly fontos néked, hogy ki voltam,
 hogy csak azért leszálltál e gödörbe,
 tudd meg, hogy én a nagy palástot hordtam.
 S valóban ki valék? A medve kölyke.
 Bocsaim vágyva gazdagítani, raktam
 fönn pénzt, itt lenn meg magamat vödörbe.
 S a többi pápák itt vannak alattam,
 kik megelőztek a simóniában,
 lapítva zárja mind e sziklakatlan.
 Nekem is lejjebb csúszik majd a lábam,
 ha egykor eljön, kit már jönni vélve
 szoltam tehozzád az imént hiában.
 De én régebben várok elitélve
 fővő talpakkal, s lefelé a fejjel,
 mint ő vár majd égő lábbal kiérve;
 mert jó utána nagyobb bűntelherrel
 egy törvénytelen pásztor napnyugatról
 s engem is, őt is lejjebb nyom egy hellyel.
 Uj Jázon lesz ő (olvashatsz e papról
 a Makkabéusoknál): néki szintén
 egy *király* lesz, ki pártfogolva tapsol.”
 Nem tom, más is oly balga lenne, mint én,
 aki; amikor elnémult siráma,
 megszólítottam: „Mondd meg most őszintén,
 Pétertől az Úr mennyi pénzt kívána,
 mikor letette kulcsait kezébe?
 semmit, ugy-e, csak hogy jőjjön utána?
 S Péter, s a többiek, maguk közébe
 Mátyást a helyre, melyet elveszített

Az Áruló, nem ingyen helyezék be?
Azért csak bűnhődjön meg, aki vétett!
s a gonoszul kapott pénzt ne feledd el,
mely Károly ellen oly hősvérüvé tett.
S ha nem nézném még itt is tisztelettel
a szent kulcsokat, miket vígan élve
kezeltél ott fönn szennyezett kezeddél,
Még keményebb lennék hozzád beszélve,
mert kapzsiságtok rontja a világot
jókat tiporva, rosszakat kimélve.
Már gondolt az Evangelista rátok,
mikor egy Nőt vizek fölött csücsülve
a királyokkal szajhálkodni látott.
Akinek e világra fölkerülve
hét feje volt s tíz szarv védte, ha küzdött;
de férje megrontá, bűnbe merülve.
Istenné tettetek aranyt, ezüstöt,
nálatok bálványimádó se rosszabb:
egyét imád az, százakat a püspök.
Aj, Konstantinus, látod, mennyi rosszat
szült nem megtéréсед, de adományod,
mellyel először lett egy pápa gazdag!”
És amíg szavam ekként rájatomadt,
bezzeg a lábát ugyan rázta, verte,
nem tom, harag volt-é, vagy lelki bánat.
Remélem, hogy vezérem helyeselte
az igazi szókimondást; míg beszéltem,
megelégedett arccal állt s figyelte.
Aztán, amint a szó végéhez értem,
karjával fogott, melléhez szorítva
s visszaindult, amerre jött, az éjben.
És nem fáradt így vinni, bátorítva,
míg el nem ért velem az ív csucsára,
mely a negyedik völgyre van borítva.
Gyengéden tett a híd párkányzatára,
vigyázva a meredek sziklaháton,
hol elfáradna az őz is, ha járna.
És innen egy másik bugyorba láttam.

Huszedik ének

A jósok

Új büntetésről kell most énekelnem
a tárgyat adnom huszedik dalomnak
a poklot festő első énekemben.
Készen álltam csucsán a hídoromnak
lenézni már egész a nyílt fenékig,
mely könnyében fürdött a fájdalomnak.
S láttam a kerek völgyön jönni végig
néma népet, mely sírva járdogála,
mint litániák ütemét ha lépik.
S hogy arcuknál szemem lejjebb szálla
hát im, csavarva mindannyi csodásan,
hol melle kezdődik s végződik álla,
mellétől arca elfordult viszásan,
és hátrafelé kellett menni útján
(elvéve tőle, hogy előre lásson).
Talán a nyaknak benuvása útján
volt már, aki így elferdült egészen,
de én nem láttam és hinni se tudnám.
Ha Isten adja és javadra léssen,
olvasó, leckém, gondold el magadban,
hogy száraz szemmel lehetett-e nézmem,
mikor így láttam elfordulva nyakban
önnön képünket, és az alfelének
hasadékán folyt le a könny patakban!
Haj, bizony sirtam, a korlát kövének
dőlven; amit utam vezére meghall
s szól: „Újra úgy téssz, mint más, balga lények?”
Itt *akkor* él a jóság, hogyha meghal;
jajgatni az ellen, mit Isten intéz,
lehet-e nagyobb bűn és bűnösebb jaj?
Emeld fejed, emeld és kedv szerint nézz;
nézd azt, kit föld nyelt a thébai tábor
láttára, mely hőkkenve zugta: „Mit téssz,
Amfiarász? eltűnsz a csatából?”
El is tűnt, meg sem állt, e mélybe bukva
Minoszig, kitől nincs mentség ha vádol.
Nézd, hátából mellet csinált hazudva.
Mert nagyon is akart nézni előre,
most hátranéz s hátrafelé visz útja.
És nézd amott Tiréziászt, ki nőre
cserélte egykor férfiú-mivoltát;
és minden hímség elveszett belőle;
s aztán sokáig kellett lesni, hol lát
párho kígyót, hogy bottal messe által,
hogy újra visszanyerje férfitollát.

Hasa mögött Aruns követi háttal,
ki Luni hegyén, hol Carrara népe
irt erdőt - házuk lenn a hegyre hátall -,
lakni a fehér márványok ürébe
húzódott, honnan csillagot figyelvén,
vagy tengert, semmi gát nem állt elébe.
S ama hölgy, ki haját előnti mellén,
mely hátul van s nem látható tenéked,
minden szőrös részt egyfelén viselvén,
Mantó, ki átkutatva száz vidéket
ott állt meg végül, ahol én születtem,
azért hallgasd meg e rövid beszédet.
Amikor atyja meghalt vénhedetten,
Bacchus városa szolgaságba esvén,
e nő sokáig bolygott számüzötten.
Fönn, szép Itália fölött, a mesgyén,
Alpok alján, mik Némethont kerítik
Tirol fölött, határt köréje metszvé,
nyúl Benacus tó. Száz érből merítik
vizüket Appenin folyói Garda
s Val Camonica közt, melyek telítik.
Van egy pont ott középen; arra tartva
Trientből, Bresciából, Veronából
mindhárom püspök, áldást vetne rajta.
Peschiera, szép erősség, sziklatábor
ül, szemben Bresciának s Bergamónak,
ahol leglankább a tó partja távol.
És itt kiárad medréből a tónak,
nem fér meg a víz Benacus ölében,
a zöld mezőkre száll s beáll folyónak.
S amint e víz folyását kezdi épen,
Benacus helyett neve Mincio lesz
Governolig, hol megszáll Pó vizében.
Nem messze fut még, mikor újra tó lesz,
mert elterül egy lápmezőn mocsárrá
s nyáron olykor lázával vészthozó lesz.
Amint a zord szűz e vidéket járná,
lát a láp közt mezitlen szigetecskét,
mely mintha árván művelőjét várná.
Itt, hol emberi szemek nem keresték,
szolgáival megállt, üzni bűbáját
itt élt és meghalván itt hagyta testét.
S a nép, mely szórtan őrzé erre nyáját,
ide gyűlt később, mert e hely erős volt
a láptól, mely mindenhol fedte táját.
Igy lett egy város őse ez az ős holt;
s Mantuának hívták róla, ki régen
kiszemelvén, megkezdte a jövő sort.
És már gyarapodott a népe szépen,
amikor az együgyü Casalodit

megcsalta Pinamonte e vidéken.
Azért mondom, a hírek szava lódít,
ha másképp mondja, hogy eredt e város:
hamis hír el ne fedje a valódit!”
S feleltem: „Mester, szavad úgy sugároz,
hogy bizonyában hitem sohse csorbul:
más hír aludt szén lesz nekem és homályos.
De mondd, e hosszú létánia-sorbul
látsz-e még említésre érdemesset?
mert lelkem arra mindig visszafordul.”
S felelt: „Az, kinek hosszúra eresztett
szakálla barnaszín hátára fut,
mikor Göröghon férfitől üres lett.
(alig maradtak bölcsőben fiuk),
időt tüzött ki a kötélvágásra
Aulisban, hogy most a hajó kijut.
Eurypilus volt és Calchas a társa.
Te, ki nagy versem könyv nélkül tudod,
tudod, hogy szedtem én is őt rovásra.
A másik, ki úgy lesoványkodott,
a Skót Mihály, ki mágus-tudományra
csaló játékkal nagy fokig jutott.
És nézd: Bonatti Guido jó utána.
S Asdente, aki, hogy a kaptafánál
meg nem maradt, most már hiába bánja.
S hány bús nő, ki tujénél, guzsalyánál
meg nem maradt, s a tündérséget üzte
bábukkal és füvekkel, holdsugárnál.
De jöjj, érinti már az ég ezüstje,
a látkört s Sevilla alatt a tengert
a holdban ülő Káin és a túske.
A holdvilág már tegnap éjre megtelt:
emlékezhetsz, az erdőben bizonynal
nem ártott, hogy előtted fénye felkelt.”
Igy szólt és beljebb indulánk azonnal.

Huszonegyedik ének

A Rondakörmök

Igy hídról-hídra, egyebet beszélve,
amivel Komédiám nem törődik,
mentünk; és megálltunk a csúcshoz érve,
látni a jaj okát, mely fölverődik
e Rondabugyrodbéli új bugyornak
csodás homályából a híd-erődig.
Mint szívós kátrány és szurok ha forrnak
télen a velencei arzenálban,
amivel rossz hajókat orvosolnak,
ha nincs hajózni jó idő s a gyárban
egyik új deszkát ácsol, régi bordát
foldoz a másik, mely már járt az árban,
egyik a gálya farát, másik orrát
kalapácsolja, evezőt faragja,
kötelet fonja, varrja a vitorlát:
úgy itt nem tűz, hanem az ég haragja
nagy sűrű szurkot forralt lenn örökre,
melynek a partot bevoná salakja.
Láttam; s nem láttam rajt' mást, csak körökbe
fölvetett bugyborékát a fővésnek,
mely felfuvódott, majd elült pöfögve.
És míg szemeim mereven lenéztek:
„Tekints, tekints föl!” - mesterem kiált
s kezei hozzá közelebb idéztek.
Hátrafordultam, s mint kinek megárt
látni, amitől inkább kéne futni,
minden ereje az inába szállt,
s nézéstől nehéz neki futni tudni,
úgy láttam én is, mögöttünk szaladva
egy éjszin ördögöt a hídra jutni.
Ah, milyen vad volt az egész alakja!
a szárnya tárva, s könnyü, gyors a lába,
ah, mint remegtem minden mozdulatra!
Egy bűnös volt ültetve a nyakába,
hegyes, magas vállára és az ördög
megfogni jól, bemarkolt lábainába.
S hidunkra érve: „Neszték, Rondakörmök,
egy tanácsúra Zita városának,
visszamegyek még, dugjátok le” - dörmög -
„Az kitűnő hely! nagyszerűen állnak:
csal ott mindenki - Bonturót kivéve!
pénzért a *nem*-ből is *igen*-t csinálnak.”
S lecsapta - s hátrafordult, visszatérve
a szirten; nem volt soha még szelindek
olyan gyors, tolvajok nyomába érve.

Amaz lefult s görbülve fölkeringett,
de az ördöghad a hídon futóban:
„Itt nincsen Szentkép!” - csúfolódva intett -
„Itt más a fürdés, mint a Serchióban!
Azért ha nem kívánod horgainkat,
maradj csak mélyen a szurokfolyóban!”
S száznál több villát mind feléje ingat
az ördöghad s kiált: „A fejed üsd be!
Kinek itt nem muszáj, ki nem kacsingat!”
Szakácsok parancsára a nagy üstbe
a kukták, hogy fenékről föl ne szálljon,
villával ép így nyomkodták a húst be.
S a mester: „Nehogy egyik rád találjon,
guggolj le valamelyik sziklalábnál
és paizsoddá az a szikla váljon.
S bár engem tőlük sértve, szidva látnál,
ne félj, mert ismerem már én e csürhét,
mert értem én máskor is ily csatát már.”
És lábai a hídfőt megkerülték;
s amint a partra ért a hatodikra,
hej, ottan volt ám bátorságra szükség!
Mint dühhel törnek a kutyák uszítva
a szegényre, ki meg-megállva koldul,
úgy tört itt egy gonosz csoport a szikla
hídja ki mesteremre zordul,
de ő kiált: „Ne nyuljon egy se hozzám!”
(mert a sok villa mind feléje fordul)
„Várj még te, Kampós, nyugton táborozván
hallgasson egy meg, jöjjön egy előre
s nem bánom, tépjetek, ha tetszik, osztán.”
„Rondafark menjen!” - zúgtak nyakra-főre
és mind megállott s egy előrelépett
és ment duzzogva: „Mi hasznod belőle?”
„Hiszed te, Rondafark, hogy e vidéket
elértem volna” - szólt most bölcs vezérem -
„s minden fegyvertől lettem volna védett
úgy, hogy ég kegye s jó sors ne kisérjen?
Hagyjatok! mert az égben úgy akarják,
hogy átvezessek valakit az éjen.”
Igy szólván gögijének letörte szarvát,
úgy hogy a villa lába elé hulla.
„Senki rá” - úgymond - „ne emelje karját!”
S vezérem: „Ó, te, lapulva, bujva
a híd kövei közé kuporodtál” -
szólt hozzám - „bujj ki, mert biztos vagy újra.”
És én kijöttem, látva mily nyugodt már.
De a démonok felénk kapkodának:
féltem, nem állnak majd adott szavoknál.
Mint láttam rég várából Capronának
az ellenség közt hitre kivonulva

félni csapatját néhány katonának:
úgy féltem én, vezéremhez simulva
és szememmel szemükről el se váltam,
mert láttam, rajtuk semmi rossz se mulna.
Villát a lábhoz! - „Akarod, hogy hátban
megcsapjam?” - így az egyik sugva dörmög;
és mind felelnek: „Csak csapj neki bátran!”
De megfordulva rögtön az az ördög,
aki beszélt költőmmel, közremordult
és: „Nyughass, Tépász, nyughass!” - rájadörgött.
És aztán hozzánk így szólva fordult:
„Tovább itt nincs út, mert a szikla törve
s e hatodik ív közepén kicsorbult.
S ha beljebb vágytok, menjetek e görbe
árokpartján, s letek majd egy másik
hidat, mely átvisz az alábbi körbe.
E perchez épen öt óra hibázik
és pont ezerkétszázhatvanhat éve
s egy napja lesz, hogy e híd törten ásít.
Küldök pár fickót, kik szemügyre véve
a szurkot, örködnek, hogy fel ne bukjon
senki - s nem lesztek bántásnak kitéve.”
„Hejh Szárnyas! Hejh Rugós! Előre - nyugton!
s te Mérges!” - kezdett rendelkezni gonddal -
„s Szemigszakáll lesz káplártok az úton!
S Harapós avval a fogféle csonttal
s te Főző! és te Kőrmös! és te Sárkány!
És Lóláb még, Vörössel, a bolonddal.
Vigyétek e rossz lép körül a párkány
fölött őket a másik hídtetőre,
mely minden völgynek végigfekszik árján.”
„Jaj, inkább menjünk egyedül előre,
mester, ha birunk! Kalauznak ördög?
Magam részéről nem kérek belőle.
Oly szemes szoktál lenni: nézd, könnyörgők,
a foga mindenkinek ránk fehérül
s fenyeget kinnak a gonosz szemöldök.”
Szóltam; és ő felelte: „Sohse rémulj;
csak hadd mutassák fehérét foguknak:
annak szól ez, ki a szurok ölén ül.” -
S a belső gáton elindulnak utnak;
előbb kiöltik káplárjukra félől
nyelvüket, hogy ők *valamiről tudnak*.
S az trombitát csinál az alfeléből.

Huszonkettedik ének

Pokoli bohózat

Láttam már lovastábor mozdulását,
s amint a várakat rohamra víjják,
hadak pompáját s visszavonulását;
láttam mint dúlják földedet guerillák,
Arezzo, láttam portyázóikat
amint tornáznak s egymást bajra híjják;
miközben csengő csengett, kürt riadt,
dobok dobogtak és a várak ormán
ahány nép, annyiféle jel gyulladt.
De sohsem indult még trombitaformán
sem lovas, sem gyalog ily furcsa jellel,
sem gálya, melynek csillagfény a kormány.
Mentünk a tíz vad ördögsihederrel
gonosz egy társaság! de már ez így van,
templomban szenttel, csárdában korhellyel.
Csak a szurkot néztem, mely forra hígan,
hogy lássam a nagy teknőnek mivoltát
s a népet, amely égett benne vígan.
Mint vízből görbe hátukat kitolják
a delfinek, amit jelnek tekint
a hajós, partra vinni a vitorlát;
úgy olykor itt enyhíteni a kint
egyik-másik bűnös kidugta hátát
és mint a villám, lebukott megint.
És mint pocséta szélén hogyha látád,
hogy tartja künn orrát sok csúf varangya
elrejtve puffadt hasát és a lábát,
úgy álltak itt sűrűbben, mint a hangya,
de mihelyt arra jött Szemigszakáll,
már visszacsúsztak a tüzes folyamba.
Ekkor - most is elfog a borzadály -
láttam, hogy egyik béka még kikelve
marad a vízből, másik visszaszáll.
És Körmös - ő volt épen ott közelbe -
szurkos hajnál megragadta durván
és mint a vidrát, vízből kiemelte.
A nevüket már tudtam, megtanulván
szavukból, amint hitta egyik ördög
a másikat, ujjal feléje szurván.
„Úgy, úgy Vörös, vágd a hátába körmöd,
vágd a hátába! nyúzd, ha nyúzhatod!”
a kárhozott nép kárörvendve fölnyög.
És én: „Ó, mester, tudd meg, ha tudod,
ki légyen e szerencsétlen, ki itten
ellenséges kezek közé jutott?”

És hozzá lépett a vezér, helyettem
 kérdé, hová való? s az válaszolta:
 „Navarrai királyságban születtem.
 Anyám tevé, hogy lettem úri szolga;
 apám nagy korhely volt és oly pazarló,
 hogy ráment földje s minden földi dolga.
 Tibáld királyt szolgáltam én, de gyarló
 csalással csak magamnak raktam félre -
 s itt fölök mióta elvitt a sarló.”
 Ekkor Harapós, kinek olyanféle
 agyar volt mint a vadkannak a száján,
 hogyan döf az, megkóstoltatta véle.
 Rossz farkasok közé került a bárány,
 de Szemigszakáll gyorsan átkarolta,
 s szólt: „Félre, amíg én ölelem, várj rám!”
 S vezéremhez fordult a szőrös orca,
 s szólt: „Kérdezd, amit még kitudni vágyol,
 míg pajtásom szavát belé nem fojtja.”
 S a mester szólt: „Mond hát, a szurkos ágyból
 ismeresz-e több itáliai embert?”
 S felelt: „Hol imént kijöttem a lágyból,
 egy épen ott a szomszédságba hemperg -
 bár én is... jaj a villák és a körmök!
 Jobb volna úszni már a szuroktengert!
 Most Főző: „Sokra megy már, sokra!” dörmög,
 s úgy fogja meg, izmot lyukasztva, karját
 a villával, hogy az sikoltva fölnyög.
 Sárkány meg s többen a lábát akarják
 megcsípni allul, ámde kapitányuk
 mérges szemekkel int, hogy ne zavarják.
 Amint egy percre csönd maradt utánuk,
 vezérem újabb feleletre hította
 a bűnöst, ki még friss sebére bámult:
 „Ki az, ki mellől, hol szurok boríta,
 amint mondod, vesztedre jöttél partra?
 És ő felelt: „Az volt fráter Gomita
 Gallurából, ki már biztosra tartva
 urának ellenségeit kezében,
 egy követ fűtt velük s urát megcsalta.
 Pénzt vett tőlük és futni hagyta »szépen«,
 mint ő nevezte; s más dologban is
 gonosz volt szívben, májban és vesében.
 Vele van Michel Zanche úr, hamis
 ura Logodorónak; nyelve vásik
 Sardiniáért a pokolban is.
 Jaj, nézd, hogy fogat vicsorít a másik,
 többet mondanék még, de tőle félek,
 hogy körmével varos testemre mászik.”
 Csakugyan Lóláb, egyik gonosz lélek
 csapásra célzott; de az ördögprépost

szólt: „Félre, rossz madár, hol én beszélek!” -
„Ha vágytok látni vagy hallani még most
toszkánit vagy lombardot” - kezdte halkan
a rémült bűnös újra - „híhatnék most.
Csak körmötök ne csüggjön egyre rajtam,
hogy ne lennék tőle folyvást ijedten;
s én e helyen csücsülve mozdulatlan
ki egy vagyok, hetet hívok helyettem,
csak egyet füttyentek, miként hívóra
szoktunk egymásnak jelet adni ketten.”
Felüti orrát Mérges úr e szóra
s szól, fejét rázva: „Halld, minő gonoszság,
hogy akar visszaszökni lám a tóba!”
S a bűnös, minden szava új ravaszság,
felelt: „Gonosz volnék, ha füttyeim
bajtársaimat körmötökbe hoznák.”
S felugrik. Erre megdühödve im
felpattan Szárnyas: „Futhatsz, elszalajtunk,
Szárnyas nem fog kergetni lábain,
de a szurok fölött repülve hajtunk,
pajzsod a part lesz; elhagyjuk a dombot,
meglássuk: egymagad győzhetsz-e rajtunk.”
Most új komédiát látsz, új bolondot,
jó olvasóm: im Mérges már a jelzett
irányba fordult, melyet társa mondott.
A navarrai használván a percet,
megvetett lábbal kitépve magát a
prépost kezéből, egérutat szerzett.
Ebben mindegyik hibásnak találta
magát, de főleg Szárnyas: ő azért
utána szökkent s „Megvagy!” így kiálta.
Hiába, mert az már a tóhoz ért
(túltett a félsz a szárnyon); s üldözője
felütve mellét, légbe visszatért.
Így a kacsza, ha ölyvöt lát, előle
a vízbe bukkan; s bosszusan a fáradt
ölyv visszaszáll megint a levegőbe.
Rugós nem bánta, hogy így odébb állott
a rab; még örült, a játékot unva
hogy veszekvésre új okot találhat.
És mihelyt a csaló a tóba kumva
lebújt, karmával a társára mászik
s birokra száll a parton, szemlehungyva.
De éleskörmű sólyom ám a másik,
megfogja, hogy leesnek mindaketten
az izzó tóba, mely mögöttük ásít.
Ott szétbékülve a forró degetben
kapaszkodnának partra, de hiába,
mert szárnyuk szurkos lett, emelhetetlen.
Szemigszakáll s a többi most bajába

átröpített a túlsó partra négyet
horgot vetni a fetrengők hajába.
Mindannyi gyorsan a posztjára széledt
s halászni kezdett a lépenragadtak
összesült, felpattogzott teste végett.
S elhagytuk őket, míg ekép mulattak.

Huszonharmadik ének

Az ólomcsuhások

Némán, magunk, elhagyva társaságot
elöttem ő, és én mögötte mentem,
mint ahogy járnak kolduló barátok.
Aesopusnak meséje járt eszemben:
A béka és az egér; e furcsa párharc
emlékeztetett erre nagyon engem.
Mert talán több különbséget találhatsz
eb és *kutya* közt, mint, jól összemérve,
e két történet közt találni várhatsz.
És gondolat gondolatot cserélve
ebből egy olyan eszme született meg,
hogy félelmemet megduplázta érve.
Mert így tűnődtem: „Lám ez ördögöknek
mi okoztuk a csúfot és nagy bajt
s hiszem, hogy érte ugyancsak dühödnek.
S ha rossz szívükhöz járul a harag majd,
kegyetlenebbül fognak ránk zudulni,
mint a vadász kutyája, ha nyulat hajt.”
S már érzem fürtöm ég felé tolulni
féltemben, és fülelve hátrahajlom
és szólok: „Mester, nem jó volna bújni
mind a kettőnknek? Rettegek, ha valjon
a Rondakörmök hada nem-e kerget?
Annyira képzelem, hogy szinte hallom!
„Hogyha tükrörből volnék” - így felelt meg -
„nem tükrözhetném jobban testi képed,
mint most, lelkeimmel, tükrözöm a lelked.
Mert gondolatod az imént belépett
gondolataim házába rokonként
s egy akarattal velük frigyre lépett.
Azért, ha e part lejtőzik fokoként
a képzelt hajsztát elkerülni véled
ez új bugyorba itt, leszállok önként.”
Még e tanácsnak végéhez sem érhet,
hát szárnyat tárva jönnek ám előre
elfogni minket - jaj mindjárt elérnek!
Karjába vont most útam vezetője,
mint az anya, ha zajra ébred éjjel
és lángot lát felcsapni testőre,
fogja fiát, fut, dacol a veszéllyel,
csak róla gondoskodik, nem magáru,
egy ingbe' van, mindene szerteséjjel,
úgy szállott le a sziklapart nyakáru
költöm, kézzel kapaszkodván a kőbe,
hol már a mélység másik bugyra tárul.

Malomnak hajtván kerekét előre,
 nem hull gyorsabban hulló víz futása,
 amikor már-már a lapátig jó le,
 mint mesterem szállt le a szirtnyilásba
 oly gonddal fogva engem kebelére,
 minthogyha a fia volnék, nem a társa.

S még a fenéig lábával sem ére,
 már a parton láttam az üldözőket
 fölöttünk; de ő nem gondolt veszélyre,
 mert a Gondviselés, mely örül őket
 az ötödik bugyorba állította,
 nem tűri, hogy elhagyják e tetőket. -

Lenn festett arcu népség vánszorogta
 körül a völgyet, kerülvén a gátat
 s kínját leverve, lankatag zokogta.

Csuhat viseltek, olyatén kabátot,
 s alacsony csuklyát, jól lehúzva szemre,
 mint Clunyban viselnek a barátok.

S kívül vakító volt e nép köpenyje
 aranyozástul; bellül súlyos ólom:
 Frigyes csuhája ehhez szalma lenne.

Ó, bús nép, kit ez örök takaró nyom! -
 Mi a bugyorban balra kanyarodtunk
 függvén szemünk e nyomorult sirókon
 s hozzájuk képest, mondhatnám, futottunk.

Súlyukkal úgy tipegtek, hogy mi minden
 lépésnél újabb pár mellé jutottunk.

És én, míg síró sorukat tekintem:
 „Nézz körül, Mester, hátha szemed lelhet
 hirest vagy ismerőset szemeimben.”

És egy, ki érté a toszkáni nyelvet
 mögöttünk: „Lassan lépjetek!” - kiált már -
 „Te, aki itt nem jársz, nem viselve terhet,
 tán tőlem kapod meg, amit kívántál.”

S szól költőm hátranézve: „Várd meg őket
 és lépést tartva, velük egyiránt járj!”

S láttam, hogy két árny sietést erőt
 mögöttünk, arcon s lélekben; de terhük
 s a szűk út késlelé a sietőket.

Amint elérnek, szemük rajtam elcsügg,
 összenéznek, mint valamely csodára
 s egymáshoz szólnak - szóttalan figyeljük -:
 „Ez élni látszik: lélegzik a szája!
 de ha nem él, mily privilégiumban
 jött miközénk, hogy nincs nehéz csuhája?”

S szóltak hozzám: „Ne vess meg régi bűnkben,
 mondd meg, ki vagy, toszkán, te ritka vendég
 e bús hipokrita-kollégiumban!”

„Ott voltam gyermek és ifjú növendék
 a nagy városban, szép Arnó folyónál

s a testtel jöttem, melyben jártam mindég.
De ti ki vagytok, kiknek könyfolyó száll
az arcotokra; s mily kín rajta, kérlek,
amely fölírva olyan láthatón áll?”
Felelt: „Ha már kívánod, hogy beszéljek,
e sárga csuha rajtunk ólom-átok
és már a súlytól csikorog a mérleg.
Bolognaiak voltunk, *vig barátok*,
én Catalano, ez meg Loderingo,
kiket bírónak meghívott hazátok,
mint szoktak élni pártokhoz nem ingó
messziről-hívott békítő biróval; -
hogy mit tettünk, mutatja még Gardingo.”
„Barátok!” - kezdtem - „bűnötök...” S a szóval
itt megakadtam, meglátván a földön
letűzve valakit három karóval,
aki amint felnéz, testére görcs jön
és ezer sóhaj lengeti szakállát
és Catalano fráter mondja rögtön:
„Ez, kinek kínját szemeid csodálják,
farizéusok közt javalltá hitlen
a nép javáért egy ember halálát.
Keresztben fekszik az uton mezitlen,
mint látod; s e csuhások megtapossák,
mert minden súlyt kell érezni itt lenn.
És épilyen kin sújtja az apósát
s vele mindenkit a zsinagógából,
mely konkolyt hintett buzádba, zsidóság!”
Láttam, hogy Vergiliusz, közbe, bámul
azon ki e Nagy Száműzés helyében
így van keresztre feszítve csunyául.
S aztán a fráterhez fordult eképpen:
„Ha elbeszélni nektek tiltva nincsen,
van-é kijárás e völgy jobbfelében,
kérlek szavatok ahhoz útba intsen,
hogy hozzá ne kelljen fordulnom újra
egy szurkos angyalhoz, hogy átsegítsen.”
Szólt: „Közelebb van, mintsem véled, útja
egy hídnak, mely a külső körből indul
és mind e völgyet végigmetszve futja,
csak hogy itt el van törve, közepin túl,
de romja széthever a sziklabordán
s tán lépcsőt nyújt, mely kivezet e kínbul.”
S felelt Vezérem a fejét lehajtván:
„Csalt hát az ördög, kinek szörnyü horga
lelkeket horgász túl a szikla partján.”
„Bolognában tanultam” - visszamorga -
„egyetemen, hogy, többek közt, az ördög
hazugság atyja és csalás a dolga.”
Most nagy léptekkel, s (a fölvont szemöldök

mutatta) indult mesterem haragban
el onnan, hol e terhelt nép nyöszörgött,
s én lábamat drága nyomába raktam.

Huszonegyedik ének

Az emberi főnixsz

Mikor ifjú az év, mikor lemossa
haját a Nap a Vízöntő vizében:
az éjnek már csak félnap lesz a hossza,
s a dér a földre rajzolgatja szépen
fehér nénje képét a dombok alján,
de hamar fölszárad a toll kezében;
a paraszt, kinél fogytán a takarmány,
fölkel, kinéz és látja hófehérben
a tájat: csügged, a fejét vakarván,
házába visszatér, dül-fül dühében,
mint kárvallott: „most nem tom’ micsinájjak”;
s megint kinéz és remény kel szívében
látva néhány óra alatt a tájat
változott arccal; veszi visszamenve
botját s kihajtja legelni a nyáját:
úgy néztem én csüggedve mesteremre
látva, hogy elborúl a drága homlok,
de flastromot tett rögtön a sebemre,
mivel a hídhöz érve, mely leomlott,
biztatva nézett újra, mint midőn
először láttam, elhagyván a dombot.
Szeme ottjárt a roncsolt hídtetőn.
Karját kitérte egy kicsit tűnődve,
a szirtet nézte és karjába vón.
Mint aki tettét kinézi előre
és hogy mit tegyen, ahhoz méri, mit lát,
úgy felsegítvén az alábbi köre
már följebb mérte mesterem a hídhát
romjait, szólva: „Kapaszkodj meg ottan!
De előbb próbáld ki, bír-e, a sziklát.”
Csuhasznak nem való ut, ami ott van:
Ő könnyü volt és engem ő fogott föl,
mégis csak bajjal másztunk e romokban.
S ha a szirtből a völgy köré huzott kör
nem alacsonyabb e helyt, mint a másik:
ő: nem tudom, de én: alig jutok föl.
De mivel a középső kútnyilásig
befelé Rondabugyrod egyre mélyed
s mindenik völgynek, mely itt körbe ásít,
külső magasabb, belső partja mélyebb:
mégis elértük, honnan leszakadva
levált a végső kő, a sziklaélet.
A lég tüdőmből úgy ki volt apadva,
tovább nem bírtam, feljutván a csúcsra
lerogytam azonmód a sziklapadra.

„Most össze kell magadat szedned újra!” -
szólt mesterem - „mert ülve párnaszékben
nem nyerhetsz hírt, se dunna közt lapulva.
És aki nem nyer hírt e földi létben,
maga után nagyobb nyomát se nyomja,
mint hab a vízen és a füst a légben.
Hát talpra! Fittyet a fáradalomra,
mert győz a lélek minden akadályon,
csak a test súlya földre le ne vonja!
Nagyobb út kell még, hogy készen találjon,
legkisebb lépcsőnk volt e sziklagádor;
vigyázz, ha értesz, hogy javadra váljon!”
Én szinlelém, hogy már semmise gátol,
pedig a lélegzetből ki-kifogytam,
„Jer” - szóltam - „erős vagyok újra, bátor!”
S vele az útnak újra nekifogtam
a szirten, mely szűkebb, rosszabb, rögsőbb
és meredekebb volt, mint eddig, ottan.
S beszéltem is, hogy ne lássak nyugósnek.
S a völgyből hang jött, mely nem tagolódott
szavakká; sokkal durvább volt, s szűkösebb.
Az ív hátán álltam, mely ott huzódott
ez új bugyor fölött, de mitsem érték,
csak hogy haragudhatott, aki szólott.
Lenéztem; de az éjben el nem érték
élő szemeim ezt a mély világot
s szavaim mesteremet arra kérték:
„Jerünk ott túl le! Másszuk meg a gátot!
mert itt csak hallok és semmitsem értek
és le csak nézek és semmit se látok.”
És mesterem ajkai így beszéltek:
„Nem szólok: legjobb válasz kérelemre,
megtenni, amit illőn szólva kértek.”
S a híd fejénél odaát lemenve,
hol a nyolcadik parttal kapcsolódik,
nyíltan tárult az új bugyor szemembe.
S láttam tömegben rengeteg kigyót itt,
ezret, hogy már gondolva is azokra
arcomból a vér szinte kiszivódik.
Ne dicsekedjen Libia homokja,
mert csörgő, gyűrűs, pötyös, óriás
kigyói száma nőjön bármi sokra,
sem annyi szörnyeteg, sem oly csodás,
sem ott, sem a Vörös tengeri tájban,
sem Aethiópiában nem tanyáz.
S e kígyónyájban, e nagy, szörnyü nyájban
meztelen nép futkároz szörnyüködve,
nem bízva sem buvásban, sem búbájban.
Kigyókkal volt a kezük hátrakötve
s testük körül a kigyók feje-farka

elől ért össze s volt csomóra kötve.
 S a népből, mely partunk körül kavarga,
 láttam rászökni egyre egy kigyót
 s megcsípni hátán, hol a nyak ült rajta.
 Oly gyorsan le nem írhatasz I-t, vagy O-t,
 mint én ezt láttam gyúlni, égni, rogygni
 s hamuvá hullni szét a lerogyót.
 A földre hullt s nem látszott rajta hogy mi,
 mígnem a por egyszerre újra élni,
 gyúlni kezdett s emberre visszafogyni.
 Épígy beszélnek bölcsseink regéi,
 hogy a fönixsznek bölcső lesz a sírja,
 ha ötvenedik évét már eléri.
 A magot, füvet megenni se bírja,
 az étke gyömbér, s a tömjénfa könnye
 s halálos ágya a nárdus s a mirrha.
 Mint ki lehullt, nem tudja, mért, a földre:
 tán ördög szállt belé, vagy a nehézség
 megnehezítve testét, meggyötörte,
 amikor visszatér belé az érzék,
 körülréved, zavartan a kiállott
 szorongás után, fölzihálva néz szét:
 e bűnös ott fölkelve ép úgy állott.
 Ó, mily igaz vagy, Isten nagy hatalma!
 boszuddal a bűnöst hogy eltalálad!
 Vezérem aztán kérdé, hogy ki volna.
 „Toszkánából zuhantam lecsapódva
 nemrég a bős torokba” - válaszolta. -
 „Éltem állati, nem emberi módra,
 mint öszvér, aki voltam: Vanni Fucci,
 oly vad, kinek Pistója méltó odva.”
 S költőmhöz én: „Ne hagyj moccanni, futni.
 Izgágaságáról mindenki hallott,
 de rablók közé mi vihette, tudd ki!”
 S a bűnös, aki meghallotta, vallott.
 Gonosz szégyenkezés festette arcát,
 mely lelkével együtt előmbe hajlott.
 „Jobban fáj” -- szólt kitérve lelke harcát -
 „hogy itt látsz engem, ily silány pokolban,
 mint fáj a halálnak megadni sarcát.
 Haj, semmi se lehet tagadni holtan!
 Azért vagyok itt, mert a szent edénynek
 a sekrestyéből elrablója voltam,
 amit aztán betudtak más szegénynek.
 De hogy kínomat örömmel ne lásd,
 nyisd föl füledet jósoló ígémnek.
 Ha elhagyod majd e sötét lakást,
 Pistója fogy Feketékből először,
 majd Flórenc újít népet és szokást.
 Felszíja Mars, mit Magra völgye gőzöl

s zavaros felhők köpenyét borítván
magára, zord viharja zúgva dőzsöl
vad szenvedéllyel át Piceno síkján
s egyszerre majd a felhőt meghasítja
s minden Fehéret megcsap ez a villám.
Azért mondtam, hogy szíved megbusítsa.”

Huszonötödik ének

A kígyóemberek

Amint a rabló végzé e beszédet,
dupla kézzel fület emelt az égre
kiáltva: „Vedd el, Isten nesze néked!”
Azóta kedves kígyók földi népe
előttem; mert egy a nyakát befonta,
mintha mondaná: „Több egy szót se! Vége!”
Egy másik a két karját egybevonta
s összecukódva gyűrűvé magában,
hogyan moccanni se tudjon, összenyomta.
Aj, Pistója, Pistója a tanácsban
mért nem határozod magadnak vesztét,
mert magvadat fölmúlod rosszaságban?
Bejártam a pokolt, az örök estét:
nincs lélek több ily káromlással terhes,
nem, az sem, kinek Théba látta estét.
És nem szólt többet, elfutott a nyelves.
És láttam egy centaurt nagy dühösen
jönni kiáltva: „Hol, hol a keserves?”
Nem hiszem, hogy Maremmában lehessen
annyi kígyó, mint ezt, szügyétől arcig,
hol emberré vál, ellepé rühösen.
Hátán, a lapockák gödrében, alszik
egy szörnyü sárkány, szárnyait kinyitván
s ki szembe jó, arra lángot viharzik.
És mesterem szólt: „Cacus ez, a hitvány,
ki gyakran Aventinus szirtje alját
öntözte volt, vértóval elborítván.
Nem osztja társainak hivatalját,
mert a nagy nyáját elcsalni merész lett,
mely a szomszéd rétnak legelte sarját.
Miért is kancsal tetteivel végzett
Herakles buzogánya, aki rá tán
mért száz csapást is, s ő tizet sem érzett.”
Amíg beszélt, odébb állt ez a sátán
s aláánk jött három szellem; e csoportot
költöm nem vette észre s én se látám,
mígnem az egyik: „Kik vagytok?” - rikoltott
s ez beszédünket félbeszakította
s figyelmünk azontul másra se volt ott.
Nem ismertem kik; de mint néha szokta,
úgy hozta a sors néhány perc alatt,
hogyan egy a társát néven szólította,
szólván: „Hát Cianfa vajjon hol maradt?”
Azért is én, hogy mesterem figyelne,
orrom alá támasztám újjamat.

Ha nem találna nálad gyors hitelre,
olvasó, amit mondok, nem csodálnám,
a kétkedés még tőlem is kitellne,
pedig jól láttam, rájuk kandikálván.
Egy nagy hatlábú kígyó rávetette
magát egyikre, s elfeküdt a vállán.
Hasát középső lábaiba vette.
az elülsőket karjára tapasztván
és hol egyik, hol másik arcát ette.
Hátsó lábait combjain nyugasztván
a két comb közt a farkát hátradobta
s a hátulján teríté végig aztán.
Fagyöngy szakálla még sohase fogta
meg úgy a fát, mint ez a rém - utálat! -
testét a más testére borította.
És akkor ez a két test egybemállott
forró viaszként: eggyé vált a szín már;
s az nem volt ember többet, ez sem állat.
Mint amely égő papir szélein jár,
a barnaság, láng előtt, olyan lett ő,
mely nem fekete még s fehér se immár.
A másik kettő néz és sirja feddő
hangon: „Jaj, Agnél, hogy olvad a tested!
Jaj, látod, nem vagy már se egy, se kettő!”
A két fej is már eggyé válni kezdett
két ábrázat jelenvén meg, vegyülve
egy arcban, mely kettőt magába vesztett.
A négy kar összenőtt, egy párba gyülve,
s a comb a lábbal és a has s a mell,
még sohasem látott tagokká gyürve.
Minden volt formát így vet gyorsan el
(hogy két személynek vagy egynek se vélnéd)
a perverz kép és így megy lassan el.
Mint gyík az úton, cserélvén sövényt
nyári verőn ha átfut, oly igen gyors,
mintha villámnak látnád futni fényét,
akként felszökni egy kis eleven torz
kígyót a más kettő gyomrára láttam;
barnás-fekete volt akár egy szem bors.
S egyiknek ama részét, melyen által
első táplálékát nyeri a magzat,
átszúrta és elnyúlt előtte háttal.
Az akit átszúrt, némán nézte hosszát,
csak tátogott, a lába földbe nőtt,
mint aki lázban álmod látna rosszat.
Ő a kígyót s a kígyó nézte őt
s az ő sebe s a kígyó szája, bajsza
füstölt erősen s füstjük egybefőtt.
Némuljon most Lucanus régi rajza
szegény Sabellusról s Nassidiusról:

füleljen erre, amit ajkam ajza.
 Némuljon, akikről Ovidius szól,
 hogy Cadmus kígyó, forrás Arethusá
 lett költeményben, engem az nem unszol.
 Mert soha még így szembe-szembe kúsza
 cserében két formát nem gyúrt eleggyé,
 hogy egy a másikat magára húzza.
 S a formák ily módon illettek eggyé:
 hogy a kígyó villába tárta farkát,
 s akit megszúrt, lábszárát csukta eggyé.
 A combját, a lábszárát és a talpát
 összesimítá, hogy már nem jelezte
 semmi csipőjét, se térdét, se sarkát.
 S amely formának lón így nála veszte,
 fölvette a hasadt fark s megpuhult a
 bőre, míg amazt friss páncél övezte,
 s láttam, hogy a karját hónába gyurta;
 s az állat lába, e két kurta oszlop
 hosszú lett és az ember karja kurta.
 S a hátsó két kígyóláb egybefoszlott
 ama taggá, melyet takarni szoktak
 s amott ama tag két kis lábba oszlott.
 S míg füstbe borul minden változott tag,
 a füsttől *erről* minden szőr levásik,
azon új színnel új szőrt sarjadoztat.
 Az egyik fölkel, földrehullt a másik
 s gonosz szemét egymásról el se húzta
 egyik sem, bár alatta arcot másit.
 Aki felállt, halántékára húzta
 a túlsok húst, mely elül volt pofáján
 s fül jött ki a helyen, mely vala puszta.
 Ami hús nem ment hátra, orra táján
 gyül össze és az arcon orrot húz át
 s az ajkat vastagítja lenn a száján.
 A fekvő meg előrevonta húsát
 és a fülét behúzta a fejébe,
 mint a csigák a szarvukat behúzzák.
 S a nyelv, mely egy volt s képes a beszédre,
 szétvált; - s a kettős nyelv beszédre jóvá
 eggyé olvadt - s a füst elszállt a légbe.
 A lélek mely átváltozott kígyóvá,
 sziszegve átkigyózott most a völgyön,
 míg a másik nyálát köpködve szóvá,
 s szólt, vállal, mely számára most új öltöny,
 társának intve: „Fusson Buoso, fusson,
 mint én futottam az imént, a földön.”
 Így láttam e csereberét; s ha tussom
 e hetedik szemét rajzára rossz volt,
 az újdonság legyen mentségre jussom.
 S bár szemem a zavartól fátyolos volt

és lelkem is zavart a bámulásban,
nem tűnt el úgy e nép (bár tűnni gyors volt),
hogy Puccio Sciancatot ott jól ne lássam;
és az volt ő, ki a három között bár,
maga nem ment át semmi változáson.
A másik volt, kiért Gaville nyög már.

Huszonhatodik ének
Odysseus utolsó utazása

Örülj Firenze, oly nagy vagy te hírrel,
 hogy tengereket s földet ver a szárnyad,
 és nagy neved a mély pokolig ér el.
Népedből ott rablók közt öten állnak
 olyak, hogy én szégyeltem magam értük,
 s neked se nagy dicsőségedre válnak.
Amit hajnalkor álmodunk, megéljük:
 mi is megérjük nem sok idő múlva,
 mit Prató kíván, s mások, hogy megérjük.
És ha most jönne, korán az se volna,
 s ha jönni kell, most jöjjön és ne később,
 mert fájóbb lenne, aggkoromra hullva. -
Most magával vont mesterem, a lépcsőt
 megmászva, melyen az imént lehágtunk,
 s mely bajjal vitt fel újra engem és őt,
s fenn újra a magányos útra vágtunk,
 mely kő és szirt között előnkbe nyílott,
 s nem boldogult kezünk nélkül a lábunk.
Haj, sirtam akkor és most újra sírok,
 s rágondolván, mit láttam, szorosabbra
 vonom, okulva azon, amit írok,
lelkem fékét, ne menjen rossz utakra,
 nehogy kincsét önmaga elfecsélje,
 ha jó csillag, vagy még jobb Más megadta.
Mint a paraszt, ledőlve a hegyélre
 nyáron, mikor legkevesebb időn át
 borúl a nap világos arca éjbe,
s légy helyett szunyog zsong a levegőn át,
 tüzeztől látja csillagozni lassan,
 hol szüret áll, vagy szántás, lenn, a rónát:
úgy láttam én, mihelyt elég magassan
 voltam, hogy szemeim fenékre láttak,
 a nyolcas számú bugyrot, csillagosan.
S mint az, kiért a medvék bosszút álltak:
 látta az Illés szekerét utazni,
 a lovak égnék ágaskodva szálltak:
de szemmel nem volt látható, hogy az mi,
 mert a szekér nem, csak a lángja látszott,
 mint egy felhőske, már csupán arasznyi:
úgy e völgy torkában táncolva játszott
 minden kis láng, s egy sem mutatta titkát,
 hogy egy-egy bűnös is járt benne táncot.
Hogy lássak jól, kihajoltam a hídgát
 fölött s löketlen is leestem volna,
 ha nem kapok meg egy kinyúló sziklát.

S Vezérem, így figyelni látva, szóla:

„Egy bús lélek van minden tűzbe rejtve,
és önnön lángja lesz számára pólya.”

„Gondoltam már” - feleltem - „erre, sejtve
s most hogy szavadtól bizonyos dolog lesz,
megkérdem: kit zár, jobbra-balra lejtve
ott az a láng, mely végén hasított lesz,
s két ágra oszlik, mint a máglya lángja,
melyen öccsével égett Eteoklesz?”

Felelt: „Két hőst borít e törpe máglya:
Ulyssesst s Diomédest; kik kinokra
együtt mentek, mint hajdan a csatákra,
s lelkük e lángban nyögi és zokogja
a Ló cselét, amely a drága mágnek
kapút csinált, melyből nőtt Róma bokra.

S Deidámia bújáért is zokognak,
ki Achillest gyászolja holtan is még;
s a Palladiumért is számot adnak.”

És én: „Ha szólni bír e lángban is még
a lélek: mester, kérlek, újra kérlek,
s ezerszer is, vedd úgy, hogy kérlek ismét,
hogy engedd, hogy innen tovább ne térjek,
míg a szarvas láng hozzánk nem fog érni;
von a vágy, látod, hogy velük beszéljek.”

És ő felelte: „Kérésed dicsérni
méltó és nincs ok, hogy meg ne tehessem:
hanem tenéked nem szabad beszélni.

Tudom, mit kívánsz tudni és szivessen
fogok velük magam beszélni. Hagyj hát,
hogy nyelvedért a görög meg ne vessen.”

Aztán helyét kilesve s pillanatját,
megvárva, míg a láng elébe lebben,
így hallottam beszélni lelkem atyját:

„Ó, ti, egy tűzben egyesítve ketten!
ha örömet tehettem nektek élve,
ha bármilyen kis örömet tehettem

nagy verseimben titeket dicsérve,
ne menjetek tovább: szóljon az egyik,
milyen tájra vonult meghalni félre?”

S lobogva az antik láng fényesebbik
s nagyobbik ága most suhogni kezdett,
mintha a tüzet szél ujjai pedzik.

S mialatt csücske ide-oda rezgett,
mintha nyelv volna, képes a szavakra,
magából ilyen hangokat eresztett:

„Elhagyva Círcét, aki visszatarta
több mint egy évig, ős Caëta mellett,
mely Aeneástól még nevét se kapta,
se kis fiam, se vénségtől elernyedte
atyám, se nőm, akinek örömére

őriznem kellett köteles szerelmet,
le nem győzhetett, lelkem szenvedélye:
látni világot, emberek hibáját,
s erényüket, s okólni, mennyiféle.
S bejártam a tenger ezernyi táját,
pár szál deszkával, és a pár legénnyel,
ki el nem hagyta még a csöppnyi gályát.
A két hispán part közt eveztem én el;
láttam Marokkót és Sardiniát,
a tenger többi fürdő szigetével.
S vén, lassu volt már a kis társaság,
s a szoroshoz értünk, mely arra fekszik,
hol Herkules emelte oszlopát,
Hogy onnan már ne menjen senki messzibb,
s jobbkézzől lassan elmarad Sevilla,
balkézzől Septa tünedezni tetszik.
„Ó, társak, bár veszélyek ezre víjja
sziveteket, mégis Nyugatra hágtok:
ha látástokból, bármi sok a híja,
őriztek” - szoltam - „még egy csöppnyi lángot,
ne sajnáljátok megkeresni tőle
a Nap útján a néptelen világot!
Gondoljatok az emberi erőre:
nem születtetek tengni, mint az állat,
hanem tudni és haladni előre!”
Igy tettem bennük élessé a vágyat,
e kis beszéddel, útra; úgy hogy őket
alig tarthattam: nem volt egy se fáradt.
A far keletre és az evezőket
bolond repülés szárnyaivá tettük,
s vitorláink mind balfelé verődtek.
Új ég, új csillag ragyogott felettünk,
ha jött az éj; a mi egünk lebújva
a tenger alá, már egészen eltűnt.
Ötször csempült meg, ötször telt meg újra,
új világgal a holdvilágnak alja,
mióta beléptünk a vészes útra,
mikor im egy hegy tűnt előnkbe, barna
a messzeségtől, s oly magasra nyúlott,
milyet sem élve nem láttam, se halva.
Örültünk, de örömünk gyászba múlt,
mert az új földről felhő jött, s viharja
kicsiny deszkánk gyenge orrára hullott,
s háromszor azt a vízben megcsavarta,
negyedszer a farát magasba vont,
orrát mélybe - Valaki így akarta -
s fejünk fölött a vizet összenyomta.”

Huszonhetedik ének
Szent Ferenc és az ördög

Már egyenes volt és megint a régi
s néma a láng és már távozni kezdett,
mert édes Költőm megengedte néki;
midőn egy másik, mely mögötte rezgett,
zavaros hangot bocsátván ki felső
végén, minden szemet magára vesztett.
Mint Sicilia ökre, melynek első
bögése méltán lett nyögése annak,
kinek kezében mintázta a véső,
bögött hangjával a boldogtalannak
úgy, hogy elhitted volna, mint az Irást,
hogy réz bár, rémes fájdalmai vannak:
úgy ennek hangja sem utat, se nyílást
egy jó darabig nem lelvén a tűztül,
a láng nyelvére fordítá a sírást.
Hanem miután a csucsán keresztül
útját találja: épolyan ütemmel
rezgeti csúcsát, mint a nyelve rezdül,
és szól: „Te, kit megszólítok tüzemmél
s ki társamhoz imént lombardi szóval
mondtad, hogy: *Többet nem zavarlak; menj el,*
bár lelkem hozzád kissé késve szólal:
én nem sajnálok szólni lángon át,
te se sajnálj szólni a lángolóval!
Ha csak most buktál a nagy árkon át
e vak világba, elhagyván a drága
latin földet, bűneim otthonát:
mondd: béke lakja, vagy a harcok átka
Romagnát: ott születtem Urbinónál,
hol bércből magát Tiberis kivágja.”
Figyeltem még, bár elnémult a szó már,
de megérintett ujja a Vezérnek:
„Beszélj te, mert ez hazádból való már.”
S én elkészítve már, hogy mit beszéljek,
szavam halasztás nélkül, hirtelen folyt:
„Ó, te ott lenn, te tűz takarta lélek,
a te Romagnád nincs és sohasem volt
harc nélkül a tirannusok szívében:
de mikor elhagytam, nyílt harca nem folyt.
Ravenna áll ma is, mint álla régen.
Polenta sassa úgy megfészkel ottan,
hogy szárnya Cerviát megvédi szépen.
A város, mely megállt nehéz napokban,
s hegyet rakott francia harcosokból,
zöld karmok oltalmában ül nyugodtan.

Verucchiói ifjú s agg komondor
a díszes pár, mely Montagnát megölte,
fogát még most is vicsorítja sokszor.
Santerno tája és Lamone földje
oroszlánkölyök tart fehér mezőben,
de pártja színét egyre váltja kölyke.
S a város, amely Savio vizében
tükröz, úgy lebeg szolgaság s szabadság
között, mint sík és hegy között középén.
De most már kérlek, mondd el, hogy ki vagy hát,
ne légy fukarabb másnál, ha kívánod,
hogy neved ott fenn hír nélkül ne hagyják.”
És ekkor sírni hallottam a lángot
a maga módján, s így beszélt a lélek,
míg tüze csücske ide-s-tovarángott:
„Ha azt hinném, hogy olyannal beszélek,
ki földre megy még: volna jó okom rá,
hogy lángom többet moccantani féljek.
De mert tudom, hogy nincs mi visszavonná,
ki egyszer itt van: szólok íme bátran,
mert szóm nem válhatik gyalázatommá.
Én harcos voltam és csuhában jártam,
így véelve jóvá tenni a hibákat.
S nem is csalódom abban, amit vártam,
ha nincs a Nagy Pap (verje meg az átok!)
ki régi bűnbe lelkelem visszavonta
hogyan és *quare*: azonnal belátod.
Míg öltözve valék a húsba-csontba,
melyet anyám adott reám, nem éltem
oroszlánmódra, hanem rókamódra.
Minden lyukakba rejtekútra tértem,
mint aki minden ravaszághoz ért,
hogy világhírt hozott rám e nagy érdem.
De amikor már a vénség elért,
mikor a vitorlát bevonni illik
s összegöngyölni a hajókötélt,
mikor undort kelt, ami máskor izlik,
jaj, gyónni, bánni kezdem, azt remélve,
hogy még előttem üdv kapúja nyílik.
De az új Farizéusok vezére,
ki Laterán körül indíta harcot,
(s nem a zsidóra, nem a szaracénre,
hanem keresztények ellen viharzott,
kik szultán földjén nem kufárkodának,
és Acri várból egy sem hajta sarcot)
nem tekintette nagy hivatalának
szentségét és a szent övet se rajtam,
melytől ki hordja, gyakran lesz soványabb
hanem, mint Konstantinus kérte hajdan
Szoraktéról Szilvesztert, hogy a leprát

üzze el tőle: engem kért a bajban,
hogy gyógyítsam meg lázas gőgje poklát:
tanácsot kért tőlem; de én nem adtam,
mert szava mintegy részegségben ugrált.
Akkor így szólt: »Bűntől ne félj miattam;
vedd úgy, ha nékem Praenestét lerontod,
a feloldozást előre megadtam.
Hatalmam van - ne légyen semmi gondod -
egekét nyitni s csukni; mert kezemben
a két kulcs, melyről elődöm lemondott.«
És győztek súlyos érvei szememben
s amikor láttam, hogy hallgatni rosszabb,
így szóltam: »Atyám, mert feloldasz engem
a kintől, amit szavam bűne hozhat:
*ha győzni akarsz a pápai székhelyben,
igéj nekik jót, tégy velük gonoszat!*« -
S jött Szent Ferenc, mikor meghaltam, értem,
de jött egyúttal, s szólott egy sötét
angyal: »Ne vidd el, nincsen helye égben;
szolgáim közt készítem örökét
s mióta adta a hamis tanácsot,
azóta folyton fogom üstökét.
Mert, hol nincs bánat, nincs feloldozás ott
és, aki bűnt bán és tesz egyidőben,
önönmagának ellenmond a vásott.«
Ó, jaj nekem! hogy sírtam vergelődtem,
mikor megfogott s szólt: »Tán azt se vélted,
hogy tellik ez a kis logika tőlem?«
Minoszhoz vitt; és ez a Nagy Kisértet
kemény háta körül nyolcszor csavarta
farkát s ajkába harapván a mérget,
szólt: »Tüzköpenybe való ez a fajta!«
Azóta járok itt s ezernyi jajjal
vert meg, ki e tüzet nyakamba varrta.»
Így végezé szavát és mély sohajjal
eltávozott a láng, ingatva zordul
hegyes taréját, és ment, küzdve, bajjal...
S én Költőmet, látván, hogy arra fordul,
követtem hátára a sziklalapnak,
mely híd a bugyron, hol - bűnükre zsoldul -
akik szelet vetnek, vihart aratnak.

Huszonnyolcadik ének

Mohamed és a fejetlen ember

Ki tudná, bár prózában, elbeszélni
a vért, sebet mind, amit láttam akkor,
akárhányszor próbálná elmesélni?
Ah, minden nyelv kifogyna a szavakból!
Gyenge nyelve a gyenge értelemnek,
melynek ilyen már elgondolni nagy sor.
Ha összegyülne mélyén egy veremnek
mind, aki átkozott Apuliának
földjét öntözte hosszú küzdelemnek
vérével s Trója elszakadt hadának;
hol mint Livius, ki nem téved, írja,
csak gyűrűkből dús zsákmányt húzhatának,
és mind, ki halva már, hiába sírja,
hogy ellened szállt, Roberto Guiscardo!
és mind, kinek Ceperan lett a sírja
s szedik még csontját, hol megölte ártó
apúli csel; és mind, ki ott esett el,
hol fegyver nélkül győzött vén Alardo,
s száz csonka tag s tátongó szörnyü sebhely
tünne fel: semmi lenne összemérve
a kilencedik bugyorbéli sebbel.
Láttál-e dongát hordóból kivéve?
úgy itt álltól az alsó szelelőig
hasított egyet végig szörnyü sérve.
Lába közt lógtak belei a földig;
mája kilátszott, s a zacskó, a ronda
melyben az étel sárrá zöcskölődik.
S míg merőn néztem, elmerülve gondba:
visszanéz, s két kézzel széthúzza keblét
és: „Nézd, hogy tépem testem!” - sírva mondja -
„Nézd Mohamedet, mily csunyán repedt szét!
És nézd Alit mellettem: hajtól állig
hasított arca elrontotta kedvét.
S mind, aki csak így megszaggatva jár itt,
szakadásnak volt földön okozója,
mi itt örök kárhozatára válik.
Egy ördög áll ott hátul, és kirója
a sebet azokra, kik arra futnak
s karddal vigyáz, hogy e bugyor lakója
vágás nélkül ne indulhasson útnak;
s a vágás újra beheged, bezárul,
míg körben újra eleibe jutnak.
De te ki vagy, aki a szirt csucsárúl
merengsz le, tán a büntetést kerülni,
mely rád van szabva, bűneidnek árul?”

S költőm szólt: „Nincs rá semmi szabva türni,
mert él még, s nem bűnhődni hozta bűne,
hanem tapasztalással teljesülni.
És nekem kell őt gyűrűtől-gyűrűre,
holtnak az élet, poklon át kísérni;
s ez így igaz, mind, betűről-betűre.”
És száznál többen, hallva őt beszélni,
csodálni kezdtek kínjukat feledni,
újjal mutatni, egymásnak mesélni.
„Nos, ha reményed van még fölmegetni,
fra Dolcinónak tőled izenem fel,
ha nem kíván ide hamar követni,
jól lássa el magát élelmiszerrel,
nehogy a télrel győzze le Novára,
mert másképp le nem győzi könnyű szerrel.”
Alig nyitotta ajkait szavára
Mohamed, menni lábát már emelte
s letette, még a szó végét se várva.
S egy másik, kinek vérzett nyaka szerte,
s az orra helye szemöldig üreslett,
s beszédünket csak egy füllel fülelte,
megállt, bámulni ránk, a többi feslett
husú tömeggel, s szóra nyitva torkát,
mely kívül-belül egyformán vereslett,
szólt: „Ó, te, ki a poklon élve bolygsz át
s nem bűn miatt: ismerlek otthonomból,
ha nem csal tán meg nagy hasonlatosság.
A medicinai Péterre gondolj!
S ha majd az édes rónát újra látod,
mely Vercellibe hajlik Marcabóból,
ints meg Fanóba két nemes barátot,
messer Guidot, és véle Angiolellót,
hogy ha, mint szellem, jól jövőbe látok,
Cattolicában majd egyik se lel jót,
mert hajóról dobják a vízbe zsákban,
egy álnok zsarnok ad ki erre jelszót.
Ciprus s Majorca közt, szigetvilágban,
nem szörnyedt Neptun még ily szörnyüségén,
se kalózkodt közt, se görög csatákban.
E félszemű zsarnok, ki oly vidéken
úr, melyet, van köztünk, ki kincset adna,
ha sohse látott volna életében,
tanácsra őket magához hivatja,
aztán ima, fogadás, mindhiába!
Focára zord szelét meg egy se hajtja!”
S szóltam: „Ha kívánod, hogy a világba
kivigyem híred, fejtsd meg, erre kérlek,
ki az, ki ama tájt vesztére látta?”
S ő rátevéen kezét egy más kísértet
állkapcájára, szétfeszíté száját,

s így szólt hozzám: „Ez az, de nem beszélhet.
 Ő volt, aki Rubikon akadályát
 kétlő Caesárral átlépette, vélvén,
 hogy a késznél késni megtermi kárát.”
 Ó, mint bámultam elcsüggedt személyén,
 amint nyelv nélkül tátogott a torka,
 mely hajdan olyan hangos volt, beszélvén.
 S egy másik ottan - mindkét keze csonka -
 karja csutáit a fekete légbe
 emelte, hogy a vér arcába csorga,
 s „Ne feledkezz el Moscáról se” - kérte -
 „én mondtam, jaj! hogy: *Fődolog a tett,*
 s ez hozott átkot a toszkáni népre.”
 „S rokonságodra zord ítéletet” -
 toltam kínjára kint, s távozni láttam
 lassan a balga, bús kísértetet.
 S én ott maradtam a csonkák hadában
 s láttam oly dolgot, mit csak elbeszélni,
 bár túl vagyok rajt, borsózik a hátam.
 De nem hagy lelkelem öntudata félni,
 a jó társ, mely az embert bátorítja
 s a tisztaság pajzsával fedve védi.
 Láttam (és szinte most is látom, írva)
 egy fejnélküli törzset menni itt e
 bús nyáj közt, mely bűnét vérezve sírja.
 S leszelt fejét hajánál fogva vitte
 s kezében lógva, mint a lámpa lángja:
 „Ó, jaj!” - szólott a fő és ránk tekintte.
 Maga lett önmaga számára lámpa,
 s egy volt kettőben, s kettő egy személyben:
 Az tudja, hogy lehet, ki így kívánta!
 Amint a híd lábához ért az éjben,
 karját a fejjel a magasba tolja,
 hogy mihozzánk közelebből beszéljen,
 s ily szavakat mond: „Nézz az én kinomra,
 te, ki a holtakat vizsgálod élve,
 mondd, van-e még ilyen a mély pokolba!
 És hogy rólam hírt mondj a földre érve,
 tudd meg, Bertran de Born vagyok, ki ottan
 az ifju királyt rontottam dicsérve.
 Fiút az apja ellen lázitottam.
 Nagyobb viszályt Achitofel se szított
 Absolon s Dávid közt, mint én szitottam.
 S mert harcba szavam olyan párt uszított,
 kik természettől voltak összekötve,
 azért lett főm a törzstől elhasított.
 És a nagy bosszú rajtam így tellett be!”

Huszonkilencedik ének

A rühösök

A sok sebnek, a sebhedt sokaságnak
láttán szemeim úgy megrészegedtek,
hogy csak pihenni és csak sírni vágytak.
De költőm szólt: „Mi baja a szemednek?
hogy oly merően mélyed a bugyorba
láttára e bús, nyomorék seregnek?
Nem tetted ezt ennyire más pokolba.
Tudd meg: e völgy huszonkét hosszú mérföld -
minden lakóját vágynád látni sorba?
S lábunk alatt mutatja már a félkört
a hold, - és időnk szűken van kimérve:
sok látnivalót rejt még ez a mély föld.”
„Ha tudnád” - szóltam, elnézést remélve -
„az okát, hogy mért néztem úgy, megállva,
tán megengednéd enyhébben ítélve.”
De ő már indult, s én nyomába járva,
mikor vezérem készült már felelni,
még hozzátettem: „Hol a szirten állva,
a sziklavölgybe úgy láttál figyelni,
alkalmasint egy rokonom siratja
a bűnt, mely itt gyümölcset fájva termi.”
És mesterem szólt: „Ne búsulj miatta!
Gondolatod ne csüggjön egyre jajján:
maradjon ő, nézz már te más alakra,
mert láttam őt imént a hídnak alján
reád mutatni, fenyegetve ujja,
s Geri del Bellót megnevezni hallám.
De te arra figyeltél, aki úra
volt Altaforte várának hajdanában,
és rá se néztél, és így ment el újra.”
„Ó, mester, nem akadt a nagy családban,
ki erőszakos tettét megboszúlja,
azok közt, kiknek, bús gyalázatában
osztolni illik: ez talán a bűja,
ezért hagyott el szótlan megvetéssel,
s ez még nagyobb részvételre hangol újra.”
Odáig értünk ily beszélgetéssel,
ahol az új völgy látszik már a hidrul,
de fenékgig nem látsz, csak ködbe nézel.
És Rondabugyrod összes bugyrain túl
értünk utolsó klastromudvarához,
ahol a kínos szerzet körbeindul,
hol ezerféle jaj nyila csatároz
mérgezett részvét éles vashegyével,
s az ujj magától nyúl a fül lyukához.

Amily nyögés volna, ha nyári hévvel
 Sardinia, Maremma s Chiana völgye
 minden kórháza minden betegével
 bezúfolódna egyetlen gödörbe:
 olyan volt itt, s mintha rohadt tagokból
 szállna, az orrot olyan bűz gyötörte.

Akkor a híddá nyúló sziklafokról
 leszálltunk az utolsó partra, balra,
 s gyenge szemem csak onnan láthatott jól
 a hamisítók hadára, az aljra,
 kiket itt iktat a nagy Úr cseléde,
 a csalhatatlan Igazság hatalma.

Nem hiszem, hogy látott Aegina népe
 ennyi nyavalyát, mikor oly utalat,
 oly rémes sok dögpára szállt a légbe,
 hogy a kis féregig le minden állat,
 a szörnyű pestis által érte vesztét;
 s aztán új néppé hangyák raja váltott,
 mint régi költők bizton feljegyezték:
 ahány raj lélek e vak völgyi kutat
 kerülte, lankatag vonszolva testét.

És egymás testén kúsztak át e rútak
 hason és hátan; s némelyik közöttük
 négykézláb mászta a keserves útat.

Lépésben mentünk szótlan fölöttük,
 s a népet, mely lenn földre betege
 lábán sem állt már, szemünkkel követtük.

S mint tégely tégelyt, tűzön melegedve,
 ült kettő köztük egymást támogatva,
 tetőtől talpig kossal pettyegetve.

S nem láttam még, hogy oly gyorsan vakarna
 lovat lovászfíú, kit vár az úra,
 vagy ki már álmos, aludni akarna:
 mint ezek testén ahogyan vadúla
 körmük marása, fokozódva dühhel,
 a viszketésre mely nem csillapúla.

És úgy birkóztak körmeik a rühhel,
 mintha szakács késsel kaparna pontyot,
 vagy más halat, min legnagyobb a pikkely.

„Ó, te ki bőröd így vakarva bontod,
 s feszítő fogót csinálsz ujjaidból” -
 költőm egyikhez ily szavakat mondott -

„felelj, akad-e latin ember itt, hol
 ti nyögtök? Felelj, ha örök időkig
 sohsem kívánsz kikopni karmaidból.”

„Én s ez, ki itt rohadva fészkelődik,
 latinok vagyunk ketten” - mondta sírva. -

„De te ki vagy, ki itt ezzel törődik?”

„Ez itt” - felelt - „ki még nem szállt a sírba,
 kisérem körről-körre, megmutatni

neki e sok kint, melynek nincsen írja.”
 Akkor megszűntek egymást támogatni,
 s reszketve felém vánszorogtak ők is,
 és mind, aki a szót el tudta kapni.
 De közelebb jött hozzám Vezetőm is
 s szólt: „Kérdezd, amit vágysz kitudni tőle!”
 és én elkezdtem, látva, hogyan őriz:
 „Ha nem kívánod, hogy tetteid őre,
 emléked”, - szóltam - „a földről kivesszen,
 hanem hogy éljen ott még sok időre:
 ki vagy, kifia? valld meg ezt szivessen!
 Büntetésednek undok, csunya volta
 a vallomástól vissza ne ijesszen.”
 „Arezzóban születtem” - válaszolta -
 „Siénai Albert máglyára küldte,
 de más vitt tűzbe, és más vitt pokolba.
 Tréfáltam egyszer vele, hogy röpülve
 fel tudnék szállni levegőbe szárnyal.
 Kíváncsi volt, s esze csöppet se fürge;
 látni kívánt ezzel a tudománnyal,
 s mert Daedalus nem voltam, lassú tűzben
 égettetett meg a gyámapja által.
 De jaj, csaló alchimiát is űztem,
 s Minos, a csalhatatlan, im mivé tett!
 utolsó bugyorban rohadni bűzben!”
 S költőmhöz én: „Láttál oly balga népet,
 s nevetségesset, mint Siéna népe?
 A francia még nyomába se léphet.”
 S a másik poklos szavamat megértve,
 ekkép felelt: „Kivéve persze Striccát,
 ki költekezni olyan szépen érte,
 és Niccolót, ki messze keletig járt,
 csakhogy átültethesse honni kertbe,
 a szegfűszeg fűszernek drága titkát,
 s a *finom bandát*, melyben játszva verte
 el Caccia szöllejét, s nagy erdeit,
 és Abbagliatío élécét szórta szerte.
 De ha kérded, ki jár kezre itt
 Siéna ellen, megfelel tenéked
 arcom, csak élesítsed szemeid,
 s Capocchiót meglátod, hogy mivé lett.
 Alchimiával érceket koholtam
 emlékezhetsz, ha jól sejtem kiléted,
 a természetnek mily hű majma voltam.”

Harmincadik ének
A nagyhasú Ádám mester

Hajdan, mikor nagy volt Junó haragja
Semele miatt a thébai népre,
amint nekik nem egyszer megmutatta,
oly örülség szállt Athamas szívébe,
hogy mikor neje tünt szemébe, hozván
két kisleányát karján atyjuk elébe
kiáltott: „Itt van a nőstényoroszlán
a kölykeivel! Ide azt a hurkot!”
És ádáz tiz körmét kinyujtva osztán
velük egyikre, Learchusra sujtott,
és megforgatta, s egy sziklára vágta.
Máskor anyja a tengerbe ugrott.
S mikor a sorsnak sárba hágt a lába
Trója dölőfét, mely hajdan oly kevély volt,
s király és ország halt meg egy csatába,
Hekuba, már fogoly, szomorú, félholt,
miután látta Polyxena vesztét,
s a tenger partján egy iszonyú vérfolt
közepén Polydorus fia testét:
ugatott, mint az eb ugat dühében,
mert fájdalmai az eszét kikezdték.
De sem thébai, sem trójai népben,
sohasem volt oly iszonyú bolond,
veszett állat sem, nemhogy ember épen,
mint itt két sápadt árny, ki a porond
rögein rohant meztelen harapva,
mint disznó, hogyha ólából kiront.
S egyik Capocchiót harapta nyakba,
s a földön végig úgy vonszolta fekve,
hogy minden kis rög a hasát vakarta.
S az arezzói, tőle megremegve
szólt hozzám: „E bolond itt Schicchi Gianni,
és társait kinezni üzni kedve.”
„Ha nem kívánod, hogy rád épen annyi
dühvel a másik rontson, tárd ki, kérlek,
hogy az ki? míg tovább nem fog rohanni.”
Kértem; és ő felelt: „E régi lélek
a bűnös Mirrha, aki úgy szerette
atyját, ahogy atyát szeretni vétek.
És vágyát aztán úgy elégitette,
hogy másnak vette formáját magára,
mint társa, ki ott fut, magára vette,
hogy szert tegyen a ménes csillagára,
a meghalt Buoso Donati alakját,
hogy testamentumát ő megcsinálja.”

S míg távol őrült útjukat szaladták
 bolondjaim, figyelmem szerte foszlott
 a többen, kik e völgyet sírva lakják.

S láttam egyet, mint egy tágöblű kobzot
 nagy hassal; csakhogy nyaka a koboznak,
 az ember lába volt, s két ágra oszlott.

A vízikor, mely formából kihozhat
 minden tagot, rossz nedvet belehajtva,
 hogy a fej nem felel meg már a hasnak,
 a száját állandóan nyitva tartja,
 mint hektikásét, kinek szomjuságtól
 felvonva egyik, állán másik ajka.

„Ó, ti, kiket kín se sújt, bűn se vádol,
 s mégis itt vagytok, nem tudom, miért,
 nézzetek rám is, ha semmise gátol,

Ádám mesterre, s lássátok, mi ért!
 Amit akartam, ittam élve kedvre,
 s jaj, mint sóvárog most egy csöpp vizért!

A sok jó víz, mely zöld dombról siet le
 Casentinóból Arnó folyamába,
 s mindég oly hús, és lágymarad a medre,
 folyton előttem áll, és nem hiába!
 mert képük sorvasztóbb, mint e betegség,
 amely arcom husát már mind lerágta.

Az igazsággal büntető Ridegség
 bűnöm helyét festi lelkem elébe,
 hogy emlékezve még több könnyem essék.

Mindég előttem áll Roména képe,
 ahol Szent Jánost hamis pénzre vertem,
 s azért hagytam ott fönn a testem égve!

De ha Guidót látnám e szörnyű helyben,
 vagy Sándort, vagy az öccsüket, e kéjlet
 Branda-kutért nem adná szomju lelkem.

S tán itt is egy már, ha valót beszélnek
 azok a lelkek, kik még járni tudnak; -
 mit ér nekem, ki itt lekötve élek?

Ó, csak annyival megkönnyülni tudjak,
 hogy száz év alatt egy hüvelyt haladnék,
 milyen örömmel indulnék az útnak.

E völgyön értük végesvég kutatnék,
 bár tizenegy mérföldnyi az egész kör,
 és egy felet keresztben is kiad még.

Miattuk estem ide büntetésből,
 ők csábítottak oly forintot verni,
 melynek teljes három karatja rézből.”

„Kik azok ketten” - kezdtem én figyelni -
 „kik mint nedves kéz télen, párolognak:
 ott látom őket melletted heverni?”

„Itt leltem már (s azóta nem mozogtak)” -
 felelt - „mikor lebuaktam e vödörbe,

s úgy vélem, ítéletnapig se fognak.
 Egyik Sinon, Trója hamis görögje,
 másik József ellen tett csalfa vádat:
 és lázuktól feküsznek gőzölögve.”
 S öklével egyik, talán bosszuságot
 érezve, mert ily megvetőn nevezte,
 feszesre puffadt nagy hasára vágott,
 s az mint a dob szól, olyat szólva, rezge. -
 Ádám mester se volt rest, arcba csapta
 karjával úgy, hogy ő is megérezte.
 És aztán szólt: „Bár testem többi tagja
 oly nehéz, moccanni se bírna már-már:
 karom szabad még, ilyen mozdulatra!”
 Felelt: „Bezzeg, mikor máglyára szálltál,
 nem volt ily fürgé láb; de az ujjad
 tán még fürgébb volt, mikor pénzt csináltál.”
 S a potrohos: „Úgy látszik, megtanultad
 az igazmondást; egykor Trója várnál
 amit kérdeztek, bezzeg elhazudtad!”
 „Ha én hazudtam, és te pénzt csináltál,
 nekem csak egy a bűnöm” - szólt - „de néked
 több van bármely más ily pokolmadárnál.”
 „Hát a ló és az eskü mitse vétett?” -
 így kezdte tovább a nagyhasú szidni -
 „szégyen már, hogy ismer mindenki téged.”
 „S téged a szomj mar, amely felrepíti
 nyelved” - szólt a görög - „meg a rohadt víz,
 mely hasadat szemedbe kerekíti.”
 S felelt a pénzcsináló: „Ne sokat nyiss
 ajkat a megszokott komizkodásra,
 mert ha szomjam nagy és vizem rohadt is,
 benned meg fejfájás ég, s tompa láza;
 s Narcissus tükrét megnyalatni véled
 nem volna szükség hosszú biztatásra.”
 És míg én hallgatám, hogy mit beszélnek,
 „Vigyázz!” - így szólott hozzám a vezér -
 „mert kicsibe mul, hogy meg nem ítéllek.”
 Amint érzem, hogy haragban beszél,
 olyan szégyennel kezdtem őt kísérni,
 hogy emlékéitől is előnt a vér.
 Mint aki rossz álmát igaznak véli,
 és álomnak kívánja, s ami úgy van,
 minthogyha úgy nem volna, csak *reméli*:
 olyanná lettem, magamat az útban
 menteni vágyva, s már a hallgatással
 mentettem is: de ezt magam se tudtam.
 „Nagyobb hibát kisebb pironkodással
 is mostak már le” - vigasztalt Vezérem -
 „azért hát hagyj föl minden bánkodással.
 De gondold meg, kivel vagy? Ime *vélem!*

S ha olyan helyre jutsz, hol durva szóval
durva nép pöröl: lábad messze térjen,
mert ezt hallani vágyni: aljas óhaj!”

Harmincegyedik ének

Az óriás kezében

Igy a nyelv, amely rajtam sebet ejtett,
befestve szégyen biborával arcom,
újra balzsamot adni nem felejtett:
mint, mondják, Achilles dsidája harcon
sebet osztott, de második ütéssel,
enyhíteni tudott a fájó karcon.
Igy fordítottunk hátat megvetéssel
a ronda völgynek, és mentünk a parton
nem zavarva egymást beszélgetéssel.
Nem volt itt éj, se nap, csak örök alkony.
Szemem keveset láthatott előre,
de egy kürtszót hallottam szörnyü hangon,
hogy a mennydörgés rekedt lenne tőle:
s szememet arra vont a kürtjel,
ahonnan gondolám, hogy hangja jőne.
Mikor a frank gyászos harcban terült el,
s Nagy Károly elveszíté szent hadát,
Róland sem búgott ilyen szörnyü kürttel.
S még nem soká néztem az éjszakát,
hát mintha arra sok nagy tornyot látnék,
s kérdém: „Milyen város van odaát?”
„Mivelhogy szemed e homályon át még
nem ér oly messzeségig” - szólt a Mester -
„amit láatsz, csak káprázat, csalfa játék.
S meglátd, ha ott léssz majd, hogy földi testtel
járók szeme messziről mint csalódik:
azért kilépni egy kicsit ne restelj!”
Aztán keze kezembe kapcsolódik,
s szó: „Hogy a hamis kép után ne lássad
különösnek, feltárom a valódit.
Nem tornyok azok, hanem óriáshad:
körben állnak a kútban, s köldökig nyúl
testük ki, mélyéből a kútnyílásnak.”
Mintha a köd halkán oszolva ritkul,
a szem csak lassan tudja megítélni
páráin által, hogy mi rejtezik túl:
úgy én, átfúrva ezt a vastag éji
leget, s a parthoz közeledve jobban,
csalódni szülvén, kezdtem íme félni.
Mivel mint Montereggion csúcs ahogy van
nagy tornyok koszorújával körözve:
úgy tornyosodtak a nagy Kútból ottan,
féltesttel körben kinyúlva fölötte
az iszonyú Gigászok, kiket égből
Juppiter most is fenyeget dörögve.

S egynek már arcát láttam a sötétből,
s vállát és mellét, s hasa nagy darabját,
s a karját, mely lecsüggve kétfelé dől.

A természet jól teszi, hogy manapság
ily ekzekútort Marsnak már nem alkot,
s ily állatnak ki hagyta veszni magvát.

Mert aki megfontolja jól a dolgot,
megérti, hogy bálnát ily szörnyü hadnál,
s elefántot alkotni jobbnak tartott:

mert hol az erő s a rosszakarat már
megvan, s hozzájő még az ész s okosság,
az ellen aztán hasztalan víhatnál!

Olyannak láttam arca szélét s hosszát,
(s ahhoz arányban van a többi tagja),
mint Róma óriás fenyőtobozzát.

S így a kútpart fölött, mely lenn takarta
kötényként testét, annyi még kirémlik,
hogy egy a másikat vállára tartva,
három friz legény sem érne fejéig,
mert harminc araszt lehetett számlálni
övtől a köpenykapcsolás helyéig.

„*Ráfel mái ámech izábi álmi*” -
vad szájjal, melyhez lágyabb hangu ének
nem illett, ekképp kezdett kiabálni.

S Vezérem így szólt hozzá: „Balgá lélek,
maradj csak a kürtödnél: abba fujjad,
ha elfog haragod, vagy szenvedélyed.

Keresd nyakadnál, s megtalálja ujjad
a nagy hangszert, mely abroncsozza melled
ó, zavart szellem! s melyen lóg, a szíjat!”

„Magát árulja el, csak jól figyeljed” -
szólt hozzám most - „*Nimród!* az ő hibája,
hogy a föld nem maradt meg egy nyelv mellett!

Hagyjuk el őt, ne beszéljünk hiába!
mert néki minden nyelv oly érthetetlen,
mint másnak az övé: csak jár a szája!

Tovább indult, és én mögötte mentem
balra fordulva: és egy nyíllövésre
másik nagyobb s vadabb gigászra leltem.

Én nem tudom, ki képes ily kötésre,
de meg volt kötve, bal karja előre,
jobb karja meg a hát felőli részre,
egy láncsal, amely nyakától lejőve
testén kigyózott és azon a részen,
amely látszott, őt gyűrű tellt belőle.

„Ez volt a gögös, aki oly merészen
Jupiter ellen erejét próbálta:
ez bűne”, - szólt Vezérem, intve, nézzem.

„A neve Ephialtes. Ő csinálta
a lázadást, s isteneket ijesztett

karjával, mely most is le van kötve hátra.”
És akkor én ilyen kérdésbe kezdek:
„Hallottam szertelen Briareusról:
kérlek, ha lehet, hadd láthassam ezt meg.”
Mire ő: „Majd meglátod Anteust” - szól -
„ki közel van, beszél, és láncolatlan,
s a kútfenekre tesz e parti csucsról.
Kit látni kívánsz sokkal távolabb van
és meg van kötve, és ehhez hasonlít
csak hogy vadabb még ennél arculatban.”
Földrengés, melytől minden összeomlik,
nem ráz meg tornyot úgy, mint e szavaktól
Ephialtes fejtől meginga combig.
Mindjárt meghalok, azt gondoltam akkor:
és ha nem látom, hogy meg van kötözve,
meghaltam volna már a gondolattól.
„De mi tovább mentünk, elérve közbe
Anteust, aki úgy állt a gödörben,
hogy fej nélkül öt singre nyúlt ki törzse.
„Ó, te, kinek keze a véres völgyben,
hol Scipiónak neve tündökölt,
s Hannibál hada futott összetörten,
ezer oroszlánt prédakép megölt;
s ki ha ott lettél volna, hol fivérid
küzdöttek, van ki hiszi, hogy a Föld
fiai a nagy győzelmet megérik:
ne vess meg, tégy le minket Kocitushoz,
hol szörnyü vize befagyott a mélyig.
Ne küldj Tiphoushoz, se Titiushoz!
hajolj le; mert társam meg tudja tenni,
amit kérhet egy pokolbéli bús rossz.
Ne fintorogj: mert híred tudja vinni,
mert él még, és még hosszú élet várja,
ha Ég idő előtt nem fogja híni.”
Igy szól Vezérem; s az kezét kitarja,
s megfogja őt e kézzel, melyet egykor
oly dühhel kulcsolt Herkules nyakára.
S magát a nagy kézben érezve ekkor
költöm átfont, kettőnkből kötve nem-tág
gombolyagot: „Fogózz nyakamba meg jól!”
Mint amilyennek látni Garisendát,
hajlása alatt állva, ha fölötte
egy felhő, hajlásával szembe ment át:
olyannak látszott Anteus a ködbe
hajolva mélyen, és annyira szörnyen,
hogy jobb szerettem volna futni szökve.
De lágyan tett le a fenékre, könnyen,
hol Lucifer és Judás bűne kárhoz,
s aztán a fejét fölemelve fennen,
fölnyúlott újra, mint hajón az árbóc.

Harmincketedik ének

A Pokol fenekén

Ha volna rímem, olyan durva, vak,
 hogy megfeleljen e gonosz veremnek,
 melynek a többi szikla hídja csak,
bővebb levét préselném szellememnek,
 de mert szavam nem tud rekedve nyögni,
 csak félelemmel fogok énekemnek.
Mert a világ mélyét rímekbe kötni
 csacsogó nyelvnek nem való, sem annak,
 ki csak *papát, mamát* képes gügyögni.
De hogy a tény feleljen meg szavamnak,
 segítsenek a nők, kik Théba várat
 emelni segítettek Amphionnak.
Ó, Nép, mely mindennél lejjebbre szállott!
 olyan helyen vagy, melyről szólni is rossz,
 mért nem lettél inkább juh, kecske, állat!
Mikor a Kút mélyén voltunk, az izmos
 lábnál, mi csöppek: a magasba néztem,
 a Kút falára, melytől mélye titkos.
De költöm így szolt: „Vigyázz a menésben,
 és hogy szegény testvéreid fejére
 ne lépjen lábad, tartsad mindig észben.”
Csak ekkor néztem a lábam elé le,
 s egy tavat láttam, mely befagyva mélyen,
 nem mint víz, hanem mint üveg fehérle.
Sohasem fagy be ily vastagra télen
 Ausztriában sem a Duna kérge,
 sem zord honában a Don ily fehérén.
S bár Táamberlic hegy esne rá e jégre
 szélén: akkor se mondaná hogy: *krikk!*
 bár Pietrapana is rádölné végre.
Mint béka orrát ha kidugja víg
 koakxozással, mikor a parasztlány
 már a kalászszedésről álmodik:
ugy addig, hol a szégyen ült az arcán,
 száz fej kékült ki, s kelepelt fogával,
 a többi részét jég alatt fagyasztván.
Lefelé fordul mindegyik nyakával;
 és mindegyiknek ajka a hidegre,
 és síró szeme a kinokra rávall.
S megláttam, amint néztem e fejekre,
 kettőt, egymást érintve oly szorossan,
 hogy össze volt a fürtjük keveredve.
„Mondjátok, bús szorongók, hadd tudhassam,
 kik vagytok?” - szoltam, s ők felém emelték
 fejüket, nyakban felgömbítve lassan.

S egy percre könnyüket arcukra ejték
eddig csak bellül nedves szemeik,
míg a fagy ujjai bereteszelték,
(vaskapocs így fát fához nem szorít);
s erre mint két kemény csőr, összekoppan
a két fej, melyet a düh elborít.

S egy másik, kinek arca fel se bukkan,
(füle lefagyott üres helye kék folt):
„Mit nézel, mint a tükröt?” - szól unottan. -
„De ha kívánod tudni, ki e két holt:
a föld, honnan Bisenzo völgynek árad,
egykor Alberto apjuké, s övék volt.

Testvérek, s ha még egy ily szörnyü párat
keres valaki, méltót, jégbe hűtني:
egész Kainán át hiába fárad.

Nem, az se méltóbb, kinek általütni
szívét s árnyát egyszerre tudta Ártur;
Focaccia sem; sem az, ki szemlesütني
itt mellettem tanul, s elzár a tájtul:
ő Sassol Mascheroni; és ha toszkán
vagy, ismered: kiáll a jégből álltul.

De tudd meg, hogy ne faggass többet osztán,
hogy én vagyok Camiscion Pazzi; várom
Carlint, hogy mentse bűnöm, ráfokozván.”

S száz arcot láttam még e síma tájon,
fagytól lilán; hogy sohasem mehettem,
azóta sem, jég tükrén, úgy utálok.

S míg így csuszongtunk a középre ketten,
ahol minden súly összegyűl az aljban,
és én remegtem az örök hidegben:
végzet volt? véletlen? vagy úgy akartam?
már nem tudom; de járva a fejek közt,
lábammal megbotlottam egyik arcban.

Kiáltott: „Mért tiporsz e bús sereg közt?
És mért tiporsz engem, ha Montaperti
bosszúja nem nyert benned újra eszközt?”

És én: „Ó, mester, várj itt, míg kifejti
e szellem azt, amért gyötör a kétség;
aztán kedved szerint fogok sietni.”

És ő megállt; s én szoltam a sötétség
fiához: „Ki vagy itt e jégverembe
te, ki nagyot zúgsz, bár kicsiny a vétség?”

„Ki vagy te, aki mást így rúgva szembe,
sétálsz keresztül” - felelt - „Antenórán:
rugásod élőtől se volna gyenge.”

„Én élek” - szoltam - „és még jöhet óram,
hogy híressé tehetlek, ha kívánod,
neved sok híresség közé beróván.”

Felelt: „Én ép ellenkezőt kívánok:
eredj el innen, többet ne zavarj már!

Nem kell hizelgés Kocitusz tavának!”
 Ekkor megfogtam, lehajolva, hajánál,
 s szóltam: „Mondd meg a nevedet, különben
 fejedben nem marad egy árva hajsza.”
 „S ha egy hajsza sem marad is fejedben,
 nem mondom meg” - szólt - „ki vagyok, sem arcom
 föl nem vetem, hogy tudnál látni szemben.”
 S haját már ujjam közt csavarva tartom;
 ugatott, s arcát jégre lapította,
 s már több csombókot kitépett a markom,
 mikor egy másik: „Mi bajod te, Bocca?
 Ugatsz? Nem elég hogy fogat csikorgatsz?
 Mi ördög lelt már?” - így kiált dohogva.
 „Most már csak hallgass” - mondtam - „bárha hallgatsz
 gaz áruló! hazádba (szégyenedre)
 viszek igaz hírt: attól nyugton alhatsz!”
 „Hazudd azt ott fönn, ami jut eszedbe!
 De ha meglátod még édes hazádat,
erről is szólj, kinek úgy pereg a nyelve.
 Bezzeg siratja a francia sápot.
 Elmondhatod: *Láttam Duéra lelkét,
 hol a húsben az árnyak hada sápad.*
 És ha kérdeznék, kiket rejt e hely még:
 Beccheria van épen oldaladnál,
 kinek nyakát Firenzében leszelték.
 Gianni del Soldanier is jég alatt áll,
 s Ganello, s Tribaldello, ki kitérte
 Faenzát, mikor az őrség aludt már.”
 De mehetünk már, a végét be se várva.
 S két fejet láttunk, *egy lyukban*: az egyik
 fej a másikra kalapot csinálva.
 És mint kenyérét a legéhesebbik
 koldus ha rágná: ez úgy rágta társát
 nyakban, hol az agy a gerincre fekszik.
 Tideusz mérges fogai se vásták
 Menalippusz koponyáját vadabbul,
 mint ez annak tarkóját és mi-mását.
 „Ó, te, ki megmutatod, már rutabbul
 nem is lehetne dühödöt” - kiálték -
 „mondd meg, mért teszed, és mi hasznod abbul?
 Mert ha okod van rá, s mert pusztá játék
 haragod: mondd meg, és ha visszatérek,
 meghálálom neked, keserü árnyék,
 ha nem szárad ki, amivel beszélek.”

Harmincharmadik ének

Ugolino és az eleven kárhozottak

Felemelé a szörnyű lakomátul
száját a bűnös, megtörülve szépen
a fej hajában, melyet rága hátul,
s kezdé: „Óh, hát megint véresre tépjem
a kint, amely szívemet elszorítja
már rá gondolva, nemhogy még beszédben.
De hogyha szavam léssen az a csíra,
mely szégyent hoz ez áruló fejére,
láss beszélve sírni s beszélni sírva.
Nem tom, ki vagy s e kárhozat helyére
miként jöttél; de Flórenc szép vidékén
szülöttnek sejtet szavaid zenéje.
Tudd meg hát: Ugolinó gróf valék én
s ez itt Ruggieri érsek: mért vagyok
ilyen szomszédja, elválík a végén.
Hogy tette azt, hogy benne bízva sok
ármánya által bús fogságba estem
s elvesztem: elbeszélni nincsen ok.
Azért csak mit nem tudhatsz még, lefestem,
hogy lássad azt, van-é okom haragra,
lefestem, mily csúf halált halt a testem.
Keskeny nyílás vet fényt a bús falakra,
miknek éhségem ad nevet azóta,
s hol még sok ember lesz börtönbe rakva.
S már e nyíláson át fogságom óta
több holdat láttam, míg jövőmnek fátylát
egy rossz álom előttem szétnyitotta.
Álmomban *ez* egy farkast és családját
üzött fel úri vadászként a hegyre,
amelytől Luccát Pizából nem látják.
Tanult, sovány ebekkel üzte egyre
s Sismondi és Lanfranchi és Gualandi
vele együtt kergették vetekedve.
Fáradtan már alig bírtak haladni
a farkaskölykök s ezer harapásnak
sebével láttam őket ott maradni.
Napkölte előtt fölébredve másnap
hallám, hogy fiaim kenyeret kérnek
nyögő hangján álmoköztí sirásnak.
Kő vagy, ha nem sír benned is a lélek
elgondolván, ez mily érzésre keltett;
ki itt sem könnyez, mit könnyezne még meg?
Felébredtek s az óra már közelgett,
amikor enni szoktak nekik adni,
de álmából mindegyik rosszat sejtett.

S hallám az alsó zárat elcsukadni
a szörnyű tornyon; és szemükbe néztem
fiaimnak - s hangot se tudtam adni.
Nem sírtam - kővé váltam már egészen -
de sírtak ők, s szólt Anzelmocska végre:
»Mi lelt, apám, mért nézel oly sötéten?«
Ekkor se sírtam, sem a kérdésre
Nem válaszoltam aznap, sem az éjjel,
amíg a másik nap nem jött az égre.
Amint a kínos tömlőc némi fénnel
világosult és én borzadva láttam
arcomat négy arcon tükrözni széllyel,
két öklömet kétségbeesve rágtam;
s ők azt gondolván, étel éhe dülja
testem, így szóltak felugorva bátran:
»Atyánk, nem lesz szívünknek ennyi bújja,
ha minket eszel! Te ruháztad csontunk
e vézna hússal: - vedd magadhoz újra!«
Aznap, se másnap, több egy szót se mondtunk,
nem búsítottam őket több sohajjal -
mért nem nyíltál meg, föld, elnyelni gondunk?
Mikor negyedszer így talált a hajnal,
Gaddo magát előttem elvetette:
»Apám, hát nem segítesz?« - nyögte jajjal.
Azzal meghalt. S mint most látsz engemet te,
sorban elesni láttam mind a hármat
ötöd- s hatodnap kínok közepette.
S már vakon keresni négy fiacskámat
kezemmel; s két nap nevük egyre mondtam,
míg többre ment az éhség, mint a bánat!”
Amint végezte, szemfogatva nyomban
a nyomorult fejet kezdé harapni
s foga kemény volt, mint eb foga, csontban.
Aj, Píza, örök botrány fogsz maradni
a szép hazában, ahol a *si* járja.
Mert a szomszédság rest példát mutatni,
támadjon fel Gorgóna és Caprára
s az Arnót torlaszolják el keresztbe,
hogy benned mindent megfullasszon árja.
Bár Ugolino vesztedet kereste
s minden várad eladta volna tényleg,
nem vonhatnád fiait ily keresztre.
Ártatlanok, hisz nem sok éve élnek,
új Thébae! Uguccione és Brigata
s a kettő, kiket fent nevez az ének.
Tovább mentünk, hol a jég síma háta
más népet föld be zordan, kiknek arca
van fölfelé a jégből, nem a háta.
S a könny maga a könnyet visszatartja,
hogy a könnyek befelé visszaszállnak,

hogy több legyen a kín nyomása, harca.
 Mert a legrégebb könnyek összeállnak
 s a szemnek gödrét megtöltvén előre
 az arcon kristálysíkokat csinálnak.
 S bár, mint kinek megkeményült a bőre,
 érzéketlen volt arcom: a hideg
 minden érzését elrabolta tőle,
 mégis úgy tetszett, szél legyinti meg.
 És kérdém: „Mester, ki mozgatja ezt már?
 Nem alszik itt lenn minden lengeteg?”
 S felelte: „Útunk ama tájra kezd már
 vinni, hol saját szemed válaszol majd,
 meglátva az okot, amelytől ez száll.”
 A fagy varából most elénkbe sóhajt
 egy hang: „Ó, lelkek, kik annyira szörnyen
 vétkeztetek, hogy vár a legalsó part,
 ó, törjétek le, hogy egy percre könnyen
 kisírjam kínom, ezt a szörnyü fátylat
 szememről, míg majd ráfagy újra könnyem.”
 Feleltem: „Mondd, ki vagy, ha az a vágyad,
 hogy legyen kedvem emlékezni rád: -
 s ha nem segítlek, e jég vessen ágyat.”
 Felelt hát: „Én Alberigo barát,
 gonosz gyümölcs gonosz kertésze voltam,
 s kapok most a fügéért datolyát.”
 „Ó,” - mondtam ekkor - „itt vagy hát már holtan?”
 S ő: „Nem tudom, fenn jár-e a világban
 testem, vagy elpihent a síri boltban,
 mivel az megvan itt Ptolomeában,
 hogy ide gyakran előbb hull a lélek,
 mint Atropos kárt tenne fonalában.
 És hogy e könnyből fagyott régi kéreg
 súlyát szememről szívesebben elvedd,
 elmondom, hogy mihelyt e szörnyü méreg,
 árulás vétke, szennyezi a lelket,
 testét egy démon elfoglalja s benn ül,
 míg ideje lejár s a vére cserged.
 S a lélek addig ilyen kútban enyhül,
 s tán jár a teste még ez árnyak ott fön, n,
 aki már rég mellettem idele, n hül.
 Te tudhatod, ki nemrég még a földön
 éltél; ser Branca d’Oriának nevezték,
 s több éve mult, hogy e hely néki börtön.”
 „Félek, hogy megcsalsz” - mondtam - „hiszen ezt még,
 ezt a ser Branca d’Oriát ki se vitték,
 eszik, iszik, alszik s ruházza testét.”
 „Fön, n” - szólt - „hol a Rondakörmök hevíték
 neki a szívós szurkot főni, forni,
 Zanche Mihály úr meg sem érkezett még,
 mikor már ennek a testébe holmi

ördög jött és egy rokonába, szállni,
ki az ámulást segíté koholni.
De nyújtsd kezed már valahára szánni:
nyisd föl szemem!” - És én föl nem nyitottam
és jótett volt, gonoszul véle bánni.
Aj, Genova! minden baj megvan ottan!
s az erkölcsöt lakói messze küldik.
Genova! miért nem pusztúlsz el legottan?
Mert ezt a vásott romagnai földit
olyannal láttam Kocitusz tavában,
kinek a lelke Kocituszba’ fördik
s a teste élve jár-keel Genovában.

Harmincnegyedik ének

A Föld középpontja

„*Vexilla regis prodeunt inferni*
felénk: azért előre nézz, keresve” -
szólt mesterem - „ha fel tudnád ismerni.”
Mint mikor vaskos pára lengedez le,
vagy féltekénk már elborúl az éjben,
malmot ha látsz szélben forogni messze:
egy oly alkotmányt akkor látni véltem,
s gondoltam, szorosan mögéje térek
vezéremnek: - más enyhely nincs e szélben!
Oly helyen jártam - versbe venni félek -,
hol átlátszón, mint szálka az üvegben,
egészen jég alatt volt minden lélek;
s feküdt vagy állt, szobornál merevebben,
fejest vagy talpast, - s volt kinek a lába
arcához görbült, gyötrelmes ivekben.
Amint elértünk annyival alábbra,
hogymesteremnek megmutatni tetszett
azt, aki a legszebb volt hajdanában,
elémbe állt és ilyen szóval edzett:
„Itt Dis és itt a hely, hol kell valóban,
hogymátorsággal magadat övedzed.”
Hogymlettem ekkor megdermedve szótlan,
megírnom, olvasó, hiába kéred,
mert kevés lenne azt megírni szóban.
Még nem halál, s már nem volt bennem élet;
értse, kibem van képzelet csirája,
hogymlelkem élet s halál közt mivé lett.
A borzasztó birodalom királya,
a jégben állt, kiütve fele mellett.
S több volnék én egy óriáshoz állva,
mint egy óriás volna karja mellett.
Számítsd ki hát, hogymilyen taghoz illjen,
testének lenni mekkorának kellett!
Hagymszép olyan volt, mint most rút amilyen,
s mégis Alkotóját bántotta bűne,
méltó, hogyminden rossz belőle keljen.
Ó, hogymcsodás volt, hogymelőmbe tűne,
s megláttam három arcot, a fején;
egyik elől volt, vérvörös a színe.
A másik kettő válla tetején
nőtt ezzel össze, felelvén a vállat;
s egymással hátul, a taraj helyén.
S a jobb arc fehér, s sárga között állott,
s a bal, mint amily népek kóborolják
a földet, hol a Nilus völgynek árad.

S mindenik alatt két nagy szárny motollált,
amekkora illik ily nagy madárnak:
tengeren sem láttam még ily vitorlát.
S nem tollból vannak ám ezek a szárnyak:
bőregérszárnyak! - és csapkodja, rázza,
hogya három szelek tőlük szerteszállnak.
Ezektől jött fagy Kocitusz tavára;
s hat szemmel sír örökké, s három állon
csöpög le folyton könnye, s véres nyála.
És úgy zúz egy-egy bűnöst mind a három
száján fogával, mint tiló a kendert
gyötörve mind, hogy mind egyszerre fájjon.
És azt, ki elülső szájába hemperg,
fogánál jobban karma tépi, hátán
csontig olykor nyúzván a bűnös embert.
„Fenn akit legjobban gyötör a Sátán” -
Szólt költöm - „Júdás az Iskarióti.
Feje benn van, lába kilóg a száján.
A másik kettő, kiknek feje lóg ki:
az Brutus - a fekete szájából ez csügg,
ládd, hogy nyújtózik, nem tud szót se szólani.
Meg Cassius - nézd azt a vastag testüt.
De már az éj közelget; már mi mostan
mindent láttunk, utunkat újra kezdjük.”
Amint kívánta, nyakába fogóztam,
és ő alkalmas helyen és időben,
mikor szétnyílt a Sátán szárnya hosszan,
megkapaszkodott a szőrös csipőben,
és így szállt, szőrről csipeszkezdve szőrre,
a tömött szőr, s jég közt ereszkedőben.
Mikor ott voltunk, ahol a csipőre
forgó comb illik, csipő vastagába:
fáradtan és aggódva, útam őre
fejje fordult oda, hol volt a lába,
és úgy fogózott, mint *föl* aki mászik,
azt hittem, visszamászunk kín honába.
„Ilyen lépcsőn megyünk már, jól vigyázz itt!”
szólt költöm, mint lankadt utas lihegve,
„ily út visz onnan, hol a Bűn tanyázik.”
Aztán kilépett át egy szirtüregre,
és engemet leültetett a szélén,
s gonddal ő is mellém ereszkedett le.
Szemem most felvettem, szinte félvén
látni, mint láttam Lucifert viszont, -
s láttam - lábával éghez evickélvén!
Hogya bámulást éreztem, és iszonyt,
gondolja, ki tudatlan most se tudja,
mily pontot hágtam át, és mily viszonyt.
„Talpra!” - szólt mesterem - „mert rossz az útja,
és hosszú még célunknak, és a nap már

pályáját harmadfél órája futja.”
Szép padló, mint a palotás uraknál
nem volt itt: sem természetvájt üreknél
egyéb, rossz földnél, fénytelen falaknál.
„Mielőtt e mélységből kivezetnél” -
szóltam amint felszöktem talpra - „mester,
tévedés ellen néhány szót tehetnél:
A jég hová lett? S hogy fordult így ez fel
lábbal az égnek? s a nap merre hágott,
hogy ily hamar hajnal cserélt az esttel?”
Azt hiszed, túl vagy még” - (szavamba vágott) -
„a centrumon, hol szörén kézre fogtam
a férget, mely lyukasztja e világot?
Túl voltál, amíg *lefelé* mozogtam;
de fordulván a ponton áthatoltál,
mely felé minden súly hull, mindenhonnan.
S már a másik félgömbön, szembe voltál
azzal, melyre a Nagy Száraz földét
borít, amelynek csúcsa volt az oltár,
hol halt, ki büntelen foganva élt,
S a Judeccának ép e kis köröcske
felel meg, melybe most a lábad ért.
Reggel van itt, amikor ott tul este. -
Ez meg, akinek lépcsőnk lett a szőre,
csak úgy áll, mint előbb állt, megszögezve.
Ez oldalon bukott az égből ő le;
s a kontinens, mely előbb itt terült el,
féltében tenger alá bújt előle,
és a mi féltekénkre menekült fel;
s ami maradt, tán őt kerülni hagyta,
üreggé e helyet, és hegynek ült fel.”
Egy barlang száll itt kifelé haladva,
még oly mély, mint e sírja Belzebubnak.
Nem látható, de hanggal tudtul adja
egy csermely, melynek habjai lezúgnak
a szirtnek e mély magavájta részén;
s kigyózván nagy lejtője nincs ez útnak.
E titkos úton át a mester és én
visszaindultunk világos világba;
s a pihenésre gondolni se késvén,
kustunk föl, ő elől és én nyomába,
míg a sok szépből, melyet az ég hordoz
láttam egynémit, egy kis karikába:
és így jutottunk ki a csillagokhoz.

PURGATÓRIUM

PURGATORIO

Első ének
Az óceán szigete

Immáron jobb vizek fölé evezni
emel vitorlát elmém kis hajója,
s szörnyü Tengert maga mögé veszti;
második Ország kerül íme szóra,
ahol kitisztul az emberi szellem
s méltóvá lesz, hogy legyen ég lakója.
De itt a holt Poézis élni keljen,
ó, szent Muzsák, mert tietek vagyok,
és Kalliope valahára merjen
kisérni hangján, melytől sápadott
egykor a kilenc Pierída bűne,
hogy nem reméltek bűnbocsánatot.
A napkeleti zaffír enyhe színe,
amely a tiszta lég arcán előmlött
egész az ég első köréig: íme
e szín most szemeimnek új öröm lett,
hogy a halálos ködtől elbucsúztak,
amelytől szembe-szívbe bú gyülemlett.
A szép planéta, mely szeretni biztat,
mosolyba vonta Keletet s homályba
a Halakat, melyek mögötte úsztak.
Én jobbfelé, e *másik* sarki tájra
figyeltem: itt négy csillag fénye játszott:
nem látta más még, mint Ádám s párja.
Sugárunknak az ég örülni látszott.
Ó, milyen özvegy Északunk vidéke,
mert *ehhez* mérhetőt sohase látsz ott!
De látásuktól visszaválva végre
szemem az észak-sarknak fordítottam,
honnan letünt a Szekér égi képe,
s im egy magányos agg állt közel ottan,
akit ránézve már tisztelni kelle:
apát fiúnak nem kellene jobban.
Hosszú szakálla félig őszbe telle,
mint haja is már s hullt, két ágra bomló:
lehullt kettős sorát nyugtatta melle.
És arcát ama négy szent lángból omló
sugárok úgy feldíszíték sugárral,
hogy szembenézve naphoz lón hasonló.
„Kik vagytok itt, kik szemben a vak árral
futtok az örök tömlöcöt kerülén?”
szólt, rázva haját a komoly szakállal.
„Ki volt lámpátok és ki volt az Ösvény,
s vezére a mély éjben lábatoknak,
amelytől oly sötét az örök örvény?”

Hát a Pokol Törvényi úgy inognak?
vagy változott a Végzés fönn a Mennyben,
hogy barlangomhoz juttok, kárhozottak?”
Vezérem akkor kézenfogva engem
kézzel és szóval, s jellel inte, porba
hajtani térdet, arccal egyetemben.
És: „Nem magamtól jöttem!” - válaszolta -
„Egy égi hölgy szállt kérni, hogy ne hagyjam
egyedül *ezt* utján, a mély pokolba.
S mert akaratod az, hogy bőven adjam
elédbbe, mint volt, esetünknek estét,
nem lehet az enyém, hogy megtagadjam.
Hát halljad: *ez* nem látta még az Estét,
de oly közel volt ahhoz balgaságban,
hogy perce volt csak, elkerülni vesztét.
Azért hogy őt e vészeztől kivágjam
küldtek, amint már értésedre adtam;
és nem volt más út, mint amelyre hágtam.
A bűnök népét néki megmutattam
s most megmutatom még e másik népet,
mely itt tisztúl és kormányod alatt van.
Hogy’ hoztam eddig, hosszú lenne néked
végig beszélni: főnről jött erőm,
hogy vezessem hallani s látni téged.
Nézd el hát, hogy idejött vakmerőn:
Szabadságért jött, s édes a Szabadság:
tudhatja, kinek holta Értte lőn:
tudhatod, kinek *nem drága* mulatság
volt egykor Uticában Értte veszned,
hol *ruhád* dicsőülni várja napját.
Az örök Törvényt nem sérthette ez meg,
mert társam él még, s Minos nem köt engem,
mert onnan jöttem, hol szüz árnya reszket,
ó, nagy szív, Marciádnak, s sírva leng lenn,
s bús szeme most is kér, hogy tartsd tiédnek;
az ő szerelméért hallgass meg engem
s hét országodon hagyj átmenni, kérlek:
viszek tőled köszöntést néki, ha
nem átallod, hogy rólad *ott* beszéljek.”
„Ó, drága volt szememnek Marcia,
míg földön éltem, s amit ő” - felelte -
„tőlem kívánt, meg kelle kapnia:
de most a rossz folyón túl leng a lelke
és Törvény áll, mióta itten élek,
hogy többé rám nem hathat a keserve.
De hogyha szent Hölgy küldött, égi lélek,
mint mondod: ennyi szót nem kéne tenned,
elég már, hogy amit kérsz, Értte kéred.
Menj hát, s övezd a derekát fel *ennek*
sima kákával, arcát mosd le szépen,

de úgy, hogy meg ne hagyj rajt semmi szennyet:
mert legparányibb ködfolttal szemében
nem illenek, hogy bár a legkisebbnek
Éden szolgálói közt elébe lépjen.
Köröskörül, hol e kicsiny szigetnek
az ár veri alját, a lágy iszapban,
nád, káka, sás nőtt buja zöld keretnek.
Egyéb növény nem is terem meg abban,
se fás, se lombos: mert a habtörésnek
nem állja erejét, mely sohse csappan.
S vissza se jőjj már erre, hogy ne késs meg:
most kel a nap, az megmutatja rögtön
szelídebb útját az emelkedésnek.”
Szólt, azzal eltűnt: és én talpra szöktem,
szótlán huzódtam közelebb azonban
vezéremhez, s szememmel rajta csüggttem.
És ő így kezdte: „Fiam, jőjj nyomomban:
forduljunk vissza, mivel ott az aljjal
egy szint felé hajlik a lanka nyomban.”
A szürkületen győzött már a hajnal:
futott az; és én sejthetném a tenger
vizét remegni messze, halk morajjal.
Mentünk a sík magányon, mint oly ember,
kit tévesztett útjára visszacsál vak
reménye - s csügged, míg csak rája nem lel.
S midőn elértünk oda, hol a harmat
harcol a nappal, s oszlik bár, de lassan,
oly részen, melyet árnyékok takarnak:
láttam, hogy bölcs Vezérem óvatossan
két kézzel a friss fűbe mártogat;
s én, hogy szándékát, sejtve, támogassam,
felé nyujtottam könnyes arcomat:
és harmatos ujja föltárta mélyen
rejlő színét a pokolszín alatt.
S mentünk aztán a puszta partszegélyen,
amely hajózni sohse lát iránta
hajóst, ki megérné, hogy visszatérjen.
Ott megövedzett, mint amaz kívánta.
Csodák csodája! - hogy a sást kitepte,
ujra kihajtott a szerény palánta
és helybe, nyomba, felnőtt rögtön épre.

Második ének
A mennyei révész

Elérte már a nap a horizontot,
melynek délkörén Jeruzsálem épül,
jegyezve ívén a legfelső pontot:
s az Éj - mely szembe forg - kikelt vizébül
Ganges folyónak, és vele a Mérleg,
amely fölérve kiesik kezébül;
s a Hajnal arca, mely piros-fehérnek
született, fonnyadván az égi tájon,
látszott már, ahol álltam, sárga-vénnek:
ott voltunk még a partmenti lapályon,
mint útas ember, ha, útján merengvén,
a lelke száll már, bár a teste álljon:
és íme, mintha, szürkület derengvén,
vörösen izzik Mars a sűrű ködbe,
a tenger színén, napnyugatra lengvén:
olyan fényt láttam a vizen kilökvé
futni felénk (ó, csak majd újra lássam!):
nincs madár, melynek oly gyors volna röpte.
Szemem csak pillanatra függe máson
(költömre néztem kérdve) s máris íme
dupla fényesség gyúlt, és nőtt csodássan.
S két nem-tudom-mi tűnt - fehér a színe -
föl kétfelől mellette, s harmadiknak
felelt aztán alább fényükre fénye.
S láttam, hogy Költöm némán nézi, mig csak
hogya két első: *szárny*, ki nem világul;
ekkor fölismervén a szent ladiknak
kormányosát az Isten angyalául,
szólt: „Térdre! térdre! és két kezedet kösd
imára! Ily szolga szolgál ki mátul!
Nézd, hogy száll! megvet minden földi eszközt!
Evező nem kell néki, sem vitorla,
szárnyán kívül, ily messzi tengerek közt!
Nézd, egyenessen az egekbe tolja
örök tollát, a szeleket seperve;
s az nem hull, mint a földi szárnyak tolla.”
Majd amint hozzánk mindinkább közelre
ért az isteni madár: nőtt a fénye,
s már több volt, mint hogy szemem elviselje:
azért leszegtem; s már a parthoz ére;
csónakja gyors volt, s olyan könnyű, lenge.
hogya barázdát se vont a víz színére.
Farán a Szent Révész alakja lenge;
(a Szentség jele homlokán vakító);
s több mint száz lélek ült zsufolva benne.

„*In exitu Israel de Aegypto*” -
 egy hangon így mindnyájuk ajka zengett,
 s tovább mint írja a zsoltáros író.
 Akkor szent kereszt jelét vetve hintett
 áldást reájuk; mire partra szöktek;
 s ő gyorsan, mint jött, újra tovalengett.
 Parton maradva, idegen nyüzsögtek
 amazok, és mint aki csupa ujjat
 lát maga körül, szerte nézelődtek.
 Mindenfelé már nap nyilai hulltak,
 melyek vadászva a Bakot lehajták
 közepéről a mennyei azurnak,
 midőn e nép felénk emelte arcát
 és: „Mondjátok, ha tudtok róla” - kérlelt -
 „merre érhetjük a hegyi ut alját?
 S Vergiliusz szólt: „Járatosnak vélték
 minket e tájon? Új táj ez minékünk:
 vándorként értünk ide, mint ti értek.
 Csak alig előbb volt, hogy ideértünk,
 más úton, oly vad úton, mely után csak
 játék lesz itt már szirtről-szirtre lépnünk.”
 Eközben mivel meglátták az árnyak
 lélekzésemről, hogy még testben élek,
 a bámulattól lettek haloványak;
 s mint hirnök, aki olajággal tér meg,
 vonzza a népet, hír hallója lenni,
 (köré gyűlnek, s tolongástól se félnek):
 úgy csüggve arcomon ott valamennyi,
 gyűltek a boldog szellemek körém is,
 szinte feledve tisztulásra menni.
 S közelebb jutva, túl a többijén is,
 átölelt egy, oly forrón, s nem kimérten,
 hogy rábirt, hogy hasonlót tegyek én is.
 Ó, hiu árnyak, csak látszatnyi létben!
 Karommal őt háromszor átkaroltam,
 s mindannyiszor csak ennen keblem értem.
 A bámulattól én is sápadt voltam,
 mire az árny mosolygott s visszalépett,
 és én, követve, közelebb hatoltam.
 Szelíden intve szólt, hogy állanék meg.
 Ekkor megismervén: ki? - könyörögtem,
 ne szánjon egy kis pihenőt s beszédet...
 „Mint rég a romló testbe nyűgözötten” -
 felelt - „ma úgy szeretlek oldozottan:
 álljunk meg hát; - de merre jársz te itten?”
 „Megyek, Casellám” - választ ilyen adtam -
 „ahol vagyok, még egyszer újra lenni:
 de téged máig mi gátolt utadban?”
 Felelte: „Nincs rám sértő benne semmi,
 hogy ki áthoz kit-mikor akar,

többször megtagadt csónakába venni,
mert néki mindent Igazság sugall;
de most fölveszi három hosszú hónap
óta, akit csak könyörögni hall.
Lelkemet is, mely, Tiberis folyónak
hol vize sóssá lesz, bolyongva várt már,
végre nyájassan fogadá a csónak
a toroknál, hova most visszazállt már,
hol minden holtak együvé verődnek,
kivéve kiket acheróni gát vár.”
S én: „Ha új törvény el nem vette tőled
szerelmes ének emlékét s hatalmát,
mely annyiszor hatott rám enyhítőleg:
egy dallal most is enyhülésre csalnád
lelkeket, mely mig így kell hogy cipeljem
vele e testet, nem leli nyugalmát!”
„*A Szerelem, mely szólogat szivemben...*”
kezdte, s úgy zengett drága dalolása,
hogy még visszhangzik édessége bennem.
Mi ketten s az ő valamennyi társa
hallgatva, boldog füleink betelltek,
mintha nem volna gondunk semmi másra.
Mind zengő hangján csüggték és figyeltek;
mig *az aggastyán* szólt, a tisztaság
tekintélyével: „Mi lelt, lanyha lelkek?
Mely ácsorgás ez itten? mely hanyagság?
A hegyre már, a hályogot levetni,
mellyel látnotok Istent, tiltja vakság!”
Mint a galamb, ha magot csipegetni
sereglik szét a szérün, szinte kezdi
szokott begyeskedését elfeledni:
de ha valami akkor elijeszti,
fölrebben, s földön hagyja az ebédet,
mivel éhségét nagyobb gondba veszti:
úgy láttam én ott ez ujjonjött népet,
dalt abbahagyva, hegyi útra hágni,
(mint aki megy, s nem tudja, hova érhet):
és nem lassabban követtük nyomát mi.

Harmadik ének

A kiátkozottak

Bár hirtelen szökésük szétszalajtá
egyenként futni az emelkedőhöz,
hová okosság sarkantyúja hajtá:
én ragaszkodtam a hú Vezetőhöz; -
hogy küzdtem volna nélküle az úttal?
ki más vitt volna föl a hegytetőhöz?
Olyan volt, mint kit önhibája furdal.
Ó, tiszta, kényes lelkiismeret!
kis vétség mily kínnal gyötörve szurdal!
Amint láttam, hogy lassabban siet,
s méltóságát nem veszi, futva, lépte,
eddig bilincsbe vert figyelmemet
tágulni érzem s nyilni, nézni végre
s szemem a messze csúcs felé vetettem,
mely legfölül szökött föl ott az égre!
A nap, mely ízzón vöröslött mögöttem,
árnyékká tört előttem, oly alakban,
amint testemmel ellenzője lettem.
Megijedtem, hogy egyedül maradtam,
s vissza is néztem, mert riadva láttam,
hogyan nincs több árny a földön, csak alattam.
De akkor: „Mért nem bízol a barátban?
Nem hiszed, hogy veled vagyok s vezetek?” -
kezdte, akiben vigaszom találtam.
„Este van most Nápolyban. Ott vetettek
tagjaim egykor árnyat; ott nyugosznak,
(mert Brindisiben halván, ott temettek):
azért ha áthat rajtam a magas nap
sugára, ne csodáld, mint nem csodáld,
hogyan az egek árnyékot nem okoznak.
Hogy mégis érzünk, mint eleven állat,
kint, fagyot, és hőt, az Erő művelte,
mely mit *hogyan* tesz, azt ki nem találod.
Bolond reméli csak, hogy gyenge lelke
át tud a végtelenségen röpködni,
mely három személyt egy lényegbe rejte.
Ne várd hogy a *quán* túl tudj kerülni,
halandó! mert ha mindent látni tudnál,
Máriának nem kellett volna szülni,
sem annyi szomszárnak epedni a kútnál:
mert minden *vágyók* lettek volna *látók*,
kiknek ma vágyuk örökös kinuk már:
Aristotelest értve, s értve Plátót,
és értve sok mást...” - Itt fejét leszegte
s elnémult, és ez zavart némaság volt.

Már ott valánk, hol út ered a hegyre;
de lábunkat hiába gyorsítottuk,
oly szörnyű volt a szikla meredekje.
A legvadabb, leginkább elhagyott út
felől könnyebben jutna át az ember
Lerici s Turbia közt, mintsem ott jut.
Itt, léptét megrekesztve; szólt a Mester:
„Merre lehet a lejtős rész, ki tudja,
amely felé szárny, fellebbjutni, nem kell?”
És míg szemét ő leszegé az útra,
mintha eszével tartana tanácsot,
én pedig fölnéztem a sziklacsúcsra,
balról lábát felénk mozgatni látszott
egy árnycsapat, lassan, hogy azt hihetted,
egyhelytt állnak, kiket föltűnni látsz ott.
„Emeld föl” - mondtam - „pilláját szemednek:
útba fognak már igazítani minket,
ha te magadtól, Mester, nem tehetted!”
Akkor szabad szemekkel föltekintett
s szólt: „Lassan jönnek, menjünk hát elébük!”
s: „Légy, édes fiam, jó reménnyel!” - intett.
Oly messze cammogott még lomha népünk,
mint egy jó dobó dárdát dobni tudna
- holott már ezer lépésünk kiléptük -,
mikor a part szikláihoz lapulva
megálltak, mint ha vándorok megállnak
s bús csapatjuk kételkedve néz az útra.
„Ó, boldogan holt, ó, választott árnyak!
a Békére, melynek üdvei” - kezdte
költőm - „hiszem, mindnyájatokra várnak:
mondjátok meg, hol visz a szirtövezte
hegyre az út? mert annak, aki többet
tud, jobban fáj minden percecske veszte.”
Mintha juhocskák aklukból kijöttek
egy, kettő, három... míg a többi reszket
gyámoltalan, s csak nézdeli a földet:
s mint az első tesz, mind utána tesznek;
ha ez megáll, mind rádülöng, s megállnak,
nem tudva, miért, bárgyumódra, veszteg:
úgy láttam én fejét a boldog nyájnak
jönni felénk; és láttam, hogy szerényen
néznek és méltóságot tartva járnak.
S észrevevén, hogy megtöré személyem
ott a barlang előtt a nap sugárát,
és jobbfelől árnyam maradt a fényen:
megálltak, kissé megvonulva, hátrább;
s a többiek, kik jöttek nyomaikba,
nem tudva, miért, ugyanazt csinálták.
„Kérdés nélkül megvallom, mi a titka:
emberi test ez, melyet láttok itt,

mely a napfényt a földön meghasítja.
 Ne csudálkozzatok, mert jobb a hit:
 higyjétek, hogy nem Ég ereje nélkül
 mássza meg *ez e szikla falait.*” -
 szólt Költöm; s hang kelt e Méltók körébül:
 „Forduljatok meg!” - s: „Menj előre!” - mondták,
 kezük hátával jelet adva végül. -
 „Akárki vagy te, kinek így bolyong át
 lábad e földön: fordulj énfelém,
 és mondd, láttál-e már valaha? mondd hát!” -
 szólt egy; és ekkor jól megnéztem én:
 szép szőke arc volt, megnyerő tekintet,
 de seb vágott át fél szemöldökén.
 Udvarias szó mihamar kimentett,
 hogy: sohse láttam. - „Nézz hát” - válaszolta
 s föllül a mellén egy mély sebre intett.
 „Én vagyok Manfréd” - mondta és mosolyga; -
 „Konstancia császárné unokája;
 és kérlek, majd ha visszatérsz honodba,
 menj szép lányomhoz, ki Sziciliára
 s Aragónára dísznek szülte sarját,
 s mondj igazat, ha más hír szálldogálna.
 Mikor két sebbel életem hatalmát
 megtörve érzém; lelkemet megadtam
 Annak, ki irgalomra nyújtja karját.
 Sok s szörnyű bűn volt, amit én sirattam;
 de *tág a Kar, hogy várja kegyelem
 mind, ki hozzá tér bűnbánó tudatban.*
 S Cosenza Papja, kivel Kelemen
 testem keresteté, ha *ez* ígéket
 jól olvassa az égi levelen:
 még Benvenutónál a híd fölé tett
 jelek alatt csontom ma is nyugodna,
 hol nagy köveknek súlyos halma védett.
 Most zápor mossa, vihar hányja, dobja,
 hol, Verde mellé, kívül a határon
 kivitte, oltott gyertyákkal, titokba.
 De nincs átkuk, mely üdvül úgy kizárjon,
 hogy, míg csöpp zöldje van csak a reménynek,
 az Úr szerelme reánk ne találjon.
 Való igaz, hogy kik titokban élnek,
 Egyház átkában, bár bűnbánva holtak,
 ezen a parton addig túl nem érnek,
 míg harmincannyi évig itt nem bolygtak
 mint amig élve konokságban jártak,
 ha szent imák ily sorsot föl nem oldnak.
 Megértheted most, mily javamra válhat,
 ha majd jó Konstancám elébe vitted
 a hírt, hogy láttál, s hogy még tart a zárlat:
 mert aki *ott* van, *itt* sokat segíthet.”

Negyedik ének
A várakozás szikláján

Ha gyönyörűségtől vagy fájdalomtól,
mely egyik érzékünket megragadja,
lelkünk csak arra, csak az egyre gondol,
s egészen abba gyűlik öntudatja; -
s megbizonyul, mily tévedés a tétel,
mely elménk égő egységét tagadja.
S ha látás, hallás, vagy más észrevétel
eszed magába veszi: múlt a perc,
s te mitse gondolsz az időnyi léttel:
mert más képesség, amivel figyelsz,
és újra más az értelem egésze:
ez rab, míg azzal szabad útra kelsz.
Van itt alkalmam ily elmélkedésre,
mert míg füleim ott ez árnyra lestek,
ötven fok volt a nap emelkedése
s észre se vettem; míg riadni kezdett
az egész csapat egy-huron-szökellő
ütemre szólva: „Itt, amit kerestek!”
A vincellér egy vasvillára tellő
tüskével nagyobb nyílást töm be sokszor
tolvaj ellen, ha tarkul már a szöllő,
mint az a rés, hol én s vezérem akkor
a szikla közé hágni, elbúcsúztunk,
magunk maradva, a szives csapattól.
Nolibá szállnunk, San Leóba kúsznunk
könnyen lehet, vagy Bismantova-csúcsra,
gyalog - de itt szárny kelle, hogy kijussunk
- értem a vágy szárnyát - a hegyi útra;
azért követtem a Vezért, ki lámpa
volt lépteimnek és biztatni tudta.
Két fal közé szorultunk, hol haránt a
szirt meghasadt, és fogózva a parton
az út kéz és láb segélyét kívánta.
De mikor följutánk a sziklabalkon
partján a magas párkány peremére:
„Mester” - kérdém - „most útunk merre tartson?”
S ő: „Vigyázz, ne lépj egy lépést se félre,
csak tarts mögöttem, egyenest a hegynek,
míg nem találunk más okos vezérre!
Túl volt a csúcs már erején szemeknek,
s hágója hágóbb, mint kör centrumából
sugár-iránya egy fél körnegyednek.
S érezvén, hogy lábam lankadva lából,
„Jó atyám” - kezdtem - „fordulj vissza percre,
mert elmaradok itt, magamba, távol.”

„Fiam, csak addig vond magad!” - felelte
s egy kiugrást mutatott, mely e részen
az egész hegyet körben átölelte.
Úgy hatott reám szava, hogy merészen
fogóztam a nyomába, újra bízva,
míg lábam nem volt a kiszögeléren.
Ott ülni-csuklott térdeinknek izma;
s megtett utunkra néztünk, (napkeletre),
melyre örömmel néz mindenki vissza.
Szemem előbb a lapos partra vetve,
később a Napra emelém, csodálván,
hogya sugara bal oldalunkat verte.
Látta költöm, hogy nézek, mint a bálvány
a sugarakra s égi szekerükre,
hogya fénylenek, észak közt s köztem állván:
s szólt: „Ha Castor s Pollux, az égnek ikre,
volna a Nappal, amelynek sugárát
föl és le folyton forogtatja tükre:
a Medvékhez még közelebb csudálnád
az Állatövnek napsütötte részét,
ha el nem hagyta még a régi pályát.
Hogya ezt megértsd, a Földgolyó egészét
gondold magadban, s gondold rá Sionra,
s e *hegyig* onnan képzeletbe' nézz szét:
lásd, mindkettőnek egy a horizontja,
de más a féltekéje; s így a pálya,
melyen kocsizni vész volt Phaetonra,
olyan, hogy kell, hogy ettől balra járja
a Napszekér, s amattól járja jobbra,
ha tiszta ésszel tekintesz reája.”
„Mester, bizony, soha világosabbra
nem gyult fény bennem; most belátja elmém,
mely mostanig vakságnak vala rabja,
hogya mely Aequator a tudósok nyelvén,
és nap és tél közt örökös határ,
a közép kör a nagy forgások tervén
innen, mitőlünk, északtájon áll,
a mondtad okból; míg Palesztinától
azon égtájra, hol tanyáz a Nyár.
De tudni vágnám (ha semmire gátol
szólnod), meddig megyünk még? mert a csúcsra
szemem nem ér, mert földi sűrű fátyol.”
És ő felelt: „Olyan e hegynek útja,
hogya itt lenni a láb csak kínlódva mászni,
de föllebb mind könnyebben hágni tudja.
Azért ha később meg fogod vigyázni,
hogya könnyül útat, s olyan könnyű lesz már,
mint lenni folyam sodrában csónakázni:
akkor, tudd meg, végéhez közelepsz már;
ott várhatod, hogya vágyad megpihenhet.

Ez mind igaz; s elég is legyen ez már!”
Amint szavát elmondta, közbe csengett
egy hang, közel: „Majd kényszerülsz te itten
előbb keresni pihenésben enyhet!
E hangra megfordultunk mindaketten,
s ím, feljebb egy nagy szikla nyúlt ki balra,
melyet még észre ő sem, én se vettem.
Odáig másztunk. S ott a sziklafalra
támaszkodott sok árnyalak az árnyban,
mint hanyagúl ha falnak dől a lajha.
S az egyik, fáradságtól haloványan
ült, s térde között, térdét átkarolva
nyugtatta fejét, mint valamely ágyban.
„Jó mester” - mondtam - „nézz ama Komolyra,
ki leglomhábban támasztja a sziklát,
mintha a Lustaság testvére volna!”
Szemét az árny fölveti erre, míg lát
kissé; de arcát nem mozdítja combján;
s szól: „Oly derék vagy? Fuss *te* a csucsig hát!”
Most ráismertem, hogy ki; s bárha tompán
szoruló mellel sebesen lihegtem,
nem tehetém hogy egyszer itt bolyongván,
hozzá ne lépjek. Most kényszeredetten
fejét emelte: „Jól láttad valóban,” -
csufolt - „hogy *balfelől* jár a Nap itten?”
Lomha volt mozdulatban, kurta szóban;
hogy nékem kissé mosolyogni kellett.
„Már nem siratlak, ó, Belacqua!” - szóltam. -
„De mondd, mért ülsz ép itt a szikla mellett?
Tán vezetőt vársz? Vagy csupán a régi
nagy lomhaságod tiltja menni fellebb?”
„Testvér, mit érne itt fellebbre lépni?
Úgysem engedne vezeklésre mennem
Isten madara, ki a kaput védi.
Annyi évig kell, hogy az ég kerengjen
s én künn maradjak, mint amennyi évig
a jó sóhajok késtek élve bennem,
ha szent imák utamat nem segítik:
eleven kegyben élő szív imái:
mert más mit ér? nem hallatik az évig.”
De már a Költő föllebb kezde hágni
s szólt: „Jőjj utánam! Már a Nap korongja
mindjárt a délkör tetején fog állni,
s az Éj, lábával, Maroccót tapodja!”

Ötödik ének
Halál az iszapban

Elhagyva már ez árnyakat, követtem
vezérem nyomát, és tovább haladtam,
midőn egy, ujjal, rám mutat mögöttem
s szól: „Nézzétek, aki alább megy ottan,
baloldalán nincs fénye a sugárnak,
s élőnek látszik minden mozdulatban!”
S láttam akkor, hogy engemet csudálnak,
láttam, szavára visszanézve, mondom,
csak engem, engem, hogy’ vet testem árnyat.
„Mért csügg szemed egyetlen árva ponton?
miért lassítod lépted?” - szólt Vezérem. -
„Csacsogjanak! Mi gondod és mi gondom?
Kövess, s ne bánd, akárki mit beszéljen!
Állj, mint a torony, mely meg se remeg s lásd:
ormával így vesz diadalt a szélen.
Mert akiben minden gondolat egymást
kergeti, célját egy sem érheti,
mert egy a másikat gyengíti folyvást.”
„Jövök már?” - mi mást mondhaték neki?
s amely méltóvá tesz a Kegyelemre,
érezem, hogy arcom az a szín lepi.
Eközben új csapat tűn íme szembe
kissé előttünk, a lejtőn levágva
s a *Misererét* versről-versre zengve;
mely észrevevén azt, hogy nem bocsátja
testem a fényt át, dalát abbahagyja,
s hosszú „Ó”-k hangját kiáltja.
És követségben, tőlük elszakadva
ketten: „Valljátok meg nekünk, mifélek
vagytok?” - kérdezték, elibénk szaladva.
És Mesterem: „Menjetek és beszéljék
el ajkaitok annak, aki küldött,
hogy valódi hús ennek teste s él még.
S ha, mint hiszem; az ő láttára gyúltok
torpant csoportba: olyan ő, kit, eljő
a nap, hogy megfizet, ha megbecsültök!”
Derűs éjjel az eget fénylővöllő
megízzott gőz gyorsabban nem hasítja,
sem alkonyatkor augusztusi felhő,
mint ezek tértek csapatukba vissza,
aztán felénk rohantak a csapattal,
mint lovashad fut, fékét meglazítva.
„Egész raj jó feléd, tolongva, nagy raj
és kérni jönnek téged” - szólt a Mester -
„te menve hallgasd, föl ne hagyj utaddal!”

„Ó, lélek, aki üdvöd ama testtel
keresed itten, amelyben születted!
léptet csitítani egy kissé ne restellj!
Nézd meg” - kiálták - „kiről hírt vihetnél,
nincs-e közöttünk régi ismerősöd?
Ó, mért nem állsz meg? Ennyit megtehetnél!
Minket erőszakos vég megelőzött;
utolsó óránkig bűnökben éltünk;
akkor lelkünkben az Úr fénye győzött
s megbánva, s másnak megbocsátva, tértünk
sírhelyre, megbékélt velünk az Isten,
ki most, Őt látni, ösztökéli léptünk.”
S én: „Bárhogy nézlek, nincsen egy sem itten,
akit ismernék; - de ha, nemes árnyak,
kitellhetőt kértek, hogy teljesítsem,
mondsza, s ígérem a Békesugárnak
névében, amely világról világra
vonz, hogy vezéremet követve járjak!”
„Mindnyájan bízunk!” - kezdte, közbevágva
az egyik - „jószágodban, eskü nélkül:
csak szándékodat a Sors át ne vágja.
Én hát, ki első szólok követségül,
kérek, ha eljutsz, hol Romagna s Károly
földje közötti földek ege kékül:
ne feledkezz meg irgalmas imáról
mondani értem Fanóban; lemossa
bűnünk az ima, s tisztává sikárol.
Fanói voltam; de sebek pirossa
Antenor földjén festett; s ott folyott el
a nedv, melynek e lélek volt lakossa,
hol leginkább vártam, hogy vár nyugodt hely;
az Estéi tétette, kit irántam
jogosnál túlzóbb gyűlölet fogott el.
Ó, ha Mirába szaladt volna lábam,
mikor Oriacóban utolértek,
ma is még élnék, lélekzet honában.
De lép közt futva iszap és temérdek
zsombék keverte combom; míg eredni
láttam eremből tavait a vérnek.”
S szólt most egy másik: „Ó, ha fölmehetni
unszoló vágyad teljesedni fog:
enyémet is segítsed teljesedni!
Feltrói voltam, Buonconte vagyok,
s itt járok csüggedt fővel, mert felednek
a földiek, s Johannám elhagyott...
És én: „Milyen sors folytán eshetett meg,
Campaldinótól mi dobhatta távol
tested, hogy nyoma sincs ma sírhelyednek?”
„Ó”, - szólt ő - „Casentino oldalán foly
az Archiano, kis patak, eredvén

Ermo fölött Appenin hegyfalából.
Hol Arnóba foly, a nevét levetvén,
gyalog futottam addig - vérem átszúrt
torkom sebéből az utat belepvén.
Ott szemem elhalt, szavam beleájult
Mária szent nevébe - ott elestem -
és húsom maga maradt és elárvult.
Valót mondok: s te mondd tovább a testben
élőknek: angyal jött értem; s az ördög
szólt: „Mért viszed el, amire *én* lestem?
Jó! halhatatlan részét te öröklöd,
egyetlen könnye elragadta tőlem:
de testével én bánok el!” - süvöltött. -
Tudod, hogy gyűlnek össze a felhőben
a nedves gőzök, s újra lecsapódnak,
megalva fönna a hideg levegőben.
Nos hát: a Rosszakarat kapcsolódhat
ésszel - s természet-adta erejével
szelet és párát vad játéokra nógat.
A völgyre vak köd ült és sűrű éjjel
Pratomagnótól föl a hosszú bércig
s az eget összeállott gőz tömé el,
hogya a megtelt lég vízcseppekké vézrik:
zuhog a zápor; s mit a föld be nem vesz,
kis patakokba gyűl, dagad, kövérszik,
és nem nyugszik, míg nagy folyót ki nem tesz,
és úgy ömlik az igazi folyóba,
hogya semmi gátja, semmi partja nem lesz.
Igy kapta testem, vérbe fagyalalódva,
bősz Archiano; - és feloldva nyomban
mellem keresztjét, vitt a gyors Arnóba
(mert végkinomban karom összefontam);
és megforgatott paron és fenéken,
s elszótt a zsákmányolt homokhalomban.”
„Ha újra túl jársz, otthoni vidéken,
a hosszú útból megpihenni térve”, -
harmadik árny most így kezd szólni nékem -
„gondolj reám, én Pia voltam élve;
Siéna szült engem, Maremma ölt meg;
tudja az, aki, feleségül kérve,
gyöngyös gyűrűvel övének jelölt meg.”

Hatodik ének

Óda Itáliához

Amikor véget ért a kockajáték,
a vesztes árván, béna hangulatban
ül, s próbálgatva, dacosan dobál még;
de a nyertes már indul víg csapatban;
(egy előtte megy, más nyomon kíséri,
harmadik oldalt bök, hogy ő is ott van):
oda se fordul, míg ez s az dicséri;
hogy szabaduljon, markukba dug olykor,
a tolongástól magát úgy kiméli:
akként forogtam, e sűrű csoporttól
övezve én is; és ígéretéssel
menekedtem a tolongó sodortól.

Ott volt az arezzói, durva kézzel
kit Ghin di Tacco ölt meg; ott a másik,
ki futva nem sejté, hogy vízbe vész el;
emelt kezekkel láttam, ott imázik
Novello és a pizai, ki tette,
hogy a jó Marzucco ma hősnek látszik;

Ott Orso gróf; s ki folyton azt rebegete:
nem bűne volt, de bosszu és irigység,
mi testét s lelkét elkülönítette:

Pier della Broccia; kiért nedvesítsék
jó könnyek, míg él, Brabant asszonyát,
mert rosszabb nyájba jut, hol nincs segítség!

Kibontakozva a sok árnyon át,
ki mind könyörgött, hogy könyörgjek érte,
hogy előbb érje a szentek honát,
„Ó, fényességem” - ajkam esdve kérte -
„könyved egyhelytt tagadja, hogy a sorson
ima hajlíthat, ha az Ég kimérte:
s ez a nép mégis *azt* könyörgi folyton;
az ő reményük volna hiúságos?
vagy én szavadat nem jól értve mondom?”

És ő felelte: „Írásom világos;
és mégis az ő reményük se csalfa:
csak józanul nézz, s ne vakon csodálkozz!

Mert nem csorbul az Itélet hatalma,
ha tűz-szeretet perc alatt megadja,
miért itt hosszan kell éveim halva:
de ottan, ahol versem ezt tagadja,
nem menthet ima többé, mert az Isten
onnan az imát többé nem fogadja.

De ily magas kételynek helye nincsen,
mig nem szól hozzád Az, ki az Igazság
s elméd közt lámpa lesz, hogy fényt derítsen:

értesz-e? Beatrice. - E magasság
 csucsára érve őt leled nevetni,
 ülven szent arcán örökös vigasság.”
 S én: „Uram, jobban szeretnék sietni!
 ne vagyok már oly fáradt, mint idáig!
 S látom, a hegy már árnyát kezdi vetni!”
 „Megyünk mindaddig, míg a nap világít;
 megyünk mindaddig, míg lehet” - felelte -
 „de másképp lesz majd, mint te jóslanád itt.
 Mert a Nap, mellyet most homályba rejte
 a hegy, s nem tör meg tested rajzolatja:
 megtér előbb, mint a csucson leszel te.
 De nézd, egy árny ott szemével kutatja
 lépéseinket, egyes-egymagán,
 ki tán kurtább utunkat megmutatja.”
 S feléje mentünk. Ó, lombárdi árny!
 Lassú szemében gögje dagadozván
 hogy állt ott, megvetés a homlokán!
 Egy szót se szólt, se költőmhöz, se hozzám;
 menni hagyott, csak szemeit vetette
 ránk, nyugton, mint a pihenő oroszlán.
 Vergiliusz kérve közelítette,
 hogy a jobb grádicsot jelezze nekünk;
 de ő, nem is méltatva feleletre,
 hazánk kérdezte rögtön, s földi létünk;
 „Mantova...” - kezdte költőm; és az árny, ki
 oly zord-csukott volt, amidőn élénk tünt,
 fölugrott s ajkán szárnyas ige szállt ki:
 „Földid vagyok: Sordello” - mondta szája
 - „ó mantovai!” - s kart repesve tárt ki.
 Rab Itália, hajh, nyomor tanyája,
 kormánytalan hajó vad fürgetegben,
 világnak nem úrnője, csak rimája:
 lám, alig földed szent neve kirebben
 s honfitársát holtan e drága szellem
 fogadja testvérénél melegebben,
 míg élve benned testvér testvér ellen,
 kit egy fal övez és egyazon árok,
 nincs hogy egymással hadat ne viseljen.
 Nyomorult! bár szemeddel körbejáród
 tengered partját, s mély öledbe nézel,
 békével boldog pontod nem találod.
 Mit ér, hogy féket tett rád gondos ésszel
 Justinianus, ha üres a nyerged?
 neved annál nagyobb szégyenbe vész el.
 Aj, bitang nép, ma is hű lenne lelked,
 és hagynád Caesart ülni az ülésben,
 ha az Isten szavait nem felejtet.
 Nézd, milyen bokros a paripa! nézd, nem
 tűri fékét, mert nincs sarkantyuzója,

mert te tartod kantárát gyenge kézben!
Ó Német Albert, mért szálltál le róla?
Tenéked nem szabadott volna félned
nyerget vetni a bús vadságu lóra.
Hulljon ezért véredre bölcs ítélet
a csillagokból, új s előre-biztos,
melytől utódod borzadozva félhet.
Mert vén apáddal csak otthoni piszkos
ügyleteidre gondolván, feledted,
hogy a császár-kert útja sárral iszkos.
Jójj, nézd, a Montaguok s a Capulettek
s Mondaldi s Filippeschi, búval ottan
- te gondtalan! - s gyanúval tellve retteg!
Jójj, nézd, kegyetlen, hogy nyög elnyomottan
a hű nemesség: légy bajukra balzsam!
lásd, Santafiorban milyen állapot van.
Jójj, nézz Rómádra, hogy sir, csupa jajban,
özvegyen, árván; s ezt zokogja folyvást:
„Cézárom, miért nem vezetsz a bajban?”
Jójj, nézd e népet, hogy szereti egymást!
s ha már részvétre nem költ szörnyü kórunk,
jójj legalább, hogy tennen szégyened lásd!
Ó, nagy Istenség, ha nem bűn, hogy szólunk,
aki szenvedtél a kereszten értünk,
elfordítottad szemedet mirőlünk?
Avagy, mély terved, melyet mi nem értünk,
teszi hogy a sok rosszból magasabb jó
készül nekünk, melyet nem is reméltünk?
Itália minden várossa apró
zsarnokkal tellve, s új Marcellussá lesz,
ha pártot gyűjthet, minden apró rabló.
Örülj, Firenzém, terád nem áll ez,
hála népednek, mely épígy beszélvén
nyugodtan hallhat; csak diszedre vál ez!
Soknak van az igazság szíve mélyén,
de mindig későn pattan el az íjru:
csak a te néped hordja szája szélén.
Tehertől félve sok lemond a díjru:
de a te néped: „Vállalom!” - kiáltja,
és hívás nélkül vállal, erejin tul.
Örülj, mert van okod, mert Béke áldja
és Bőség áldja földed és Okosság;
valót mondok, s az eredmény beváltja.
Kik az antik föld törvényeit hozták,
Athén s Lacedaemon: csak keskeny útat
törtek kultúra felé; boldog ország;
hozzád képest, ki folyton annyi újat
szósz, hogy amiket októberbe szóttél,
november közepéig elavulnak.
Csak már amennyi emlékem előttél,

kormányt, szint, törvényt, pénzt hányszor cseréltél
s polgáraidban is kicseréltél!
Gyujtsd meg emléked, s lásd magad' e mécsnél:
beteg asszony vagy, aki nem lel enyhet,
kit tollas ágyán ébren ér az éjfél,
s csak vánkosit forgatja - s nem pihenhet!

Hetedik ének
A virágos völgy

Amint egymást három-négy ízben újra
köszöntnök: „Kik vagytok?” - kérdezett
Sordello, kissé távolabb vonulva.
„Augustus nékem előbb rendezett
végtisztességet, mint e hegyre szellem,
Istenhez jutni méltó, érkezett.
Vergiliusz vagyok; s hogy el ne nyerjem
a mennyet, csak hitem hiánya volt ok” -
szögezte Költőm szavát szava ellen.
Mint ki váratlant lát, bámulva boldog,
s: „Ő az... nem ő az...” - váltogatva hajtja,
egyszerre hívén s nem hívén a dolgot:
olyan lesz most amaz! fejét lehajtva
szerényen ott öleli, hol a gyermek
atyját ölelni szokta, s csüggni rajta.
És: „Ó, latinság kincse!” - így felel meg -
te, kibén nyelvünk erejét kitárta:
hol éltem, örök dísze léssz a helynek!
Kegy ez, vagy érdem, hogy a Sors megálda,
hogy látlak? És ha hangod hallhatom: mely
pokol bocsátott föl, mely szörnyü Zárda?”
S felelt: „Be kelle bolyganom a Zord Hely
minden körét, míg ide följöhettem:
ég erejével jöttem, az hozott fel.
Nem amit tettem; amit sohse tettem,
zárja el tőlem várt Napod sugárát,
amelyről tudomást is késve vettem.
Van egy hely ottlenn, melynek csak homályát
s nem kínjait kesergik, egy kerek hely,
hol nem nyögés, csak sóhaj szele száll át:
ott lakom az ártatlan kisdedekkel,
akiket foga harapott halálnak,
mikor még ős bűnük sem vétetett el.
Lakom azokkal, kik az első Hármát
erényekből nem öltözék magukra,
bár büntelen hordták a többi jármot.
De hogyha tudsz és bírsz, most adj az útra
jelet, hogy lábunk tévelygéstelen
Purgatórium kapujába jutna!”
Felelte: „Nékem nincs szabott helyem;
mi itt szabadon föl és körbe járunk;
míg mehetek hát, jertek énvelem!
De hajlik már a nap, míg itten állunk
és nem lehet éjjel hatolni feljebb;
keressünk szállást, ahol éjre szálljunk.

Lelkek itt laknak, kissé jobbra, lejjebb:
 közjük viszlek; nem lesz kedved ellen,
 hiszem, hogy őket lássad és figyeljed.”
 „Hogy?” - szólt a Költő - „Ha egy hegyre szellem
 éjszaka vágnék, önnön gyenge volta,
 vagy más is, gátlaná, hogy vágya telljen?”
 S a jó Sordello vonást vont a porba;
 s szólt: „Látod? Ezt a kis vonást se hágod
 keresztül, ha megvolt a Naplehullta.
 Nem mintha más valami vetne gátat,
 mint az éjnek sötétje, hogy ne hágj föl:
 de az bénulással zavarja vágyad.
 Csak lefelé kerülhetsz, vagy a tág kör
 partján ha jársz és azt körülbolyongod.
 míg zárva tartja a napot a látkör.”
 Úgy nézve rá, mint csodát ki mondott:
 „Vezess hát” - szólt vezérem - „oda minket,
 ahol öröm leszen megszállni, mondod.”
 Nem sokkal vittük messzebb lépteinket;
 s elláttam a hegy horpadt hajlatáig,
 (mint nálunk völgy ha vájja a gerincet).
 „Elmegyünk” - szólott amaz Árný - „odáig,
 ahol a part magából öblöt alkot,
 s ott várunk az új nap pitymallatáig.”
 A bérc és sík közt egy ösvény kanyargott
 útnak a vájás homorúlatán át,
 hol több mint félig ette már a partot.
 Aranyt, ezüstöt, égő pomagránát
 vérét, smaragdon frisstörésű színt,
 kék indigót, s az ind csillámfa hámát
 fű és virág épúgy legyőzte mind
 színnel a partöbölt tarkázva ottbent,
 miként a nagy legyőzi a kicsinyt.
 De a Természet nemcsak színeket kent
 e rétre, hanem ezer illatából
 kevert egy mondhatatlant, ismeretlent.
 „*Salve Regina*” - így dalolva távol
 láttam ott lelkeket a fűben ülni
 elfedve eddig a völgy hajlatával.
 „Míg nem fog e gyér nap fészkébe dűlni” -
 így kezdte szóval mantován vezérünk -
 „ne vágyjatok le, közibük kerülni.
 Ha célunk: látni, jobban célhoz érünk
 e dombról lesve arcra, mozdulatra,
 mint lenn a völgyben; ha velük beszélünk.
 Aki legfelül ül - meglátni rajta,
 hogy elmulasztá, amit tenni kellett -
 s nem mozdul a többi dalára ajka:
 Rudolf császár volt, ki a holtra dermedt
 Itáliát meggyógyíthatta volna;

míg más orvossa már csak késve kelhet!
Az akit néz (tán látásával oltva
búját), a víz honának úra, melyet
tengerbe Elba hajt, Elbába Moldva.
A neve Ottokár volt, gyöngye gyermek,
s különb már, mint a fia nagy szakállal,
Vencel, ki kéjre és henyélni termett.
S a Pisce ott (ama szelíd királlyal
páros, komoly beszédben) futva halt
a lilomot hervasztó halállal.
Nézd, mellét tépi, verve, dúlva rajt!
és nézd, a másik! tenyerébe csapja
mint könnyes ágyba, arcát s fölsohajt!
Frankhon átkának ők az ipja s apja.
Tudva előttük élte ronda volta,
és innen szívük búja és haragja.
Aki mögöttük testes áll dalolva
(a horgasorrú énekét kísérve)
övét minden erényből kötve hordta.
S ha (mint király-utódja) ma is élne
az ifju, aki háttal ül mögötte,
csupán edényt cserélt volna erénye:
ami nem áll a többi örökösre:
országga szállt Frigyesre és Jakabra,
de legszebb kincsét egy sem örökölte.
Ritkán jut ágrul-ágra, ifiabbra
ember erénye; így akarta Isten,
hogy Tőle kérje mind, és Tőle kapja.
A Horgasorruról is szó van itten,
(akinek Péter énekét kíséri)
érte Provánsz és Apulia sir fenn.
A plánta magvát még el sem is éri;
pedig Konstanza Margitnál a férjét
s Beatrixnál ma is jobban dicséri.
Angol Henriket látod ülni félrébb,
egyszerű királyt, jámbor-egymagában:
- ennek a földön jobb hajtása él még.
Hever legallul ezek csapatában
Vilmos, az örgróf, a magasba érve;
kiért s hadáért Alexandriában
ma is sír Monferrato s Canavese.”

Nyolcadik ének

A kígyó

Eljött az óra, mely a bús hajósnak
vágyát cseréli, s könnyeit folytatja,
ki érzi még ízét a búcsucsóknak;
s mely tűnt szerelme törével szuratja
az új utast, ha hallja a harangot,
mely tán a haldokló napot siratja:
s én kezdtem már a dalt, kezdtem a hangot
nem hallani, csak egy lelket figyelve,
ki felkelt, s újjal inte csitt-parancsot.
S kezét kulcsolta ég felé emelve
s Keletre nézett, mintha szólana:
„Isten: szivemnek nincs más célja, terve!”
„*Te lucis ante*” - tört ki dallama
ajkáról olyan édes győzelemmel,
mintha magambul kiszakítana.
S a többi lelkek ájtatos ütemmel
kísérték végig himnuszát egészen
a forgó egekre tapadva szemmel.
Itt élesítsed, olvasó, merészen
szemed az Igazságra: gyenge fátyol
borítván, áthatolnod könnyü léssen!
Láttam, hogy akkor ez a szende tábor
egy pontra néz fel, elsáppadva, csendbe,
alázattal, valamit lesve távol:
s láttam, hogy jó magasbul és kerengve
leszáll két angyal, izzó kard kezökben,
de csonka kardjuk és az éle csempe.
Friss lombok színe zöldellett mezökben,
amelyet láttam, hogy zöldtollu szárnyak
verdesnek és a szélben hátraszökken.
S láttam, hogy akkor röptükben megállnak,
egyik fölöttünk, másik szembelebben,
úgyhogy középen maradtak az árnyak.
Fejüknek szökeségét jól kivettem,
de arcuk látásomban megzavart,
mert *soktól* minden erő visszaretten.
„Jönnek, e völgyet védelmezni majd”
- mondta Sordello - „Mária ölébül,
a Kígyó ellen, mely most erre tart.”
Jaj, körülnéztem: mely égtáj körébül?
s érzém, miközben fázva borzadoztam,
hogy fejem a meghitt vállakra szédül.
„A nagy Árnyak közé szálljunk le mostan!”
- szólt Sordello még - „egy kevés beszédre;
örülnek látni majd, akit lehoztam.”

S alig csupán három lépést ha lépve
lenn voltam, s láttam, hogy felém szögezte
szemét egy árny, mintha ismeri vélne.
Sötétedett a lég, eljött az este,
mégis szememtől szeméig a vak közt
látásunk lassan áthatolni kezdte.
Felém jött, s én feléje, a tömeg közt:
ó, Nino, nemes bíró, mily öröm volt,
itt lenni téged, s nem a rossz sereg közt!
Semmi szép köszönésnek híjja nem volt.
S kérdé: „Mikor érted el e hegyaljat
az úton, mely a messze tengeren hord?”
„Ma reggel hagytam el a Nagy Siralmat:
azon át jöttem *régi* életemben,
bízván, hogy az *új*, utamból kisarjad” -
feleltem, s ő is erre, s nemkülönben
Sordello kissé elvonulni látszik,
mintha zavarban volna, s félelemben.
S egyik Vergiliuszra néz, a másik
egy lenn ülőhöz ezt kiáltja: „Konrád,
kelj fel, mert felsőbb kegy, amit ma látsz itt!”
És hozzám: „Amit az Úr keze nyom rád,
terhül, kinek első *miértje* rejtve,
a szent Hálára kérlek és bizom rád,
ha túl léssz a tág habon, nem felejtve
szómat, kérd értem Giovannám, hogy esdjen
ott, hol szent ima sohse lesz elejtve.
Az anyja már nem hiszem, hogy szeressen,
mert elvetette a gyász fehér fátylát
(hejh, szegény újra fölvenné szívessen)!Kik példáját nézik, könnyen belátják
hogy milyen múló az asszony szerelme,
ha szem s tapintás föl nem szítja vágyát.
Pedig nem lesz oly díszesen temetve
a Milanót vezérlő viperával,
mint Gallura kakassával lehetne.”
Szólt, s észrevettem, hogy a szeme rávall
a jogos hévre, amit szíve érez,
belső tüzének égve sugarával.
S én mohó szemem fölvetém az Éghez,
hol csillagai lassabban keringnek.
(mint küllő, hol közel a tengelyéhez.)
S vezérem szólt: „Szemed hová tekinget?”
„Ama három fényt nézem” - mondtam erre -
„hogy fényli át itteni sark-egünket.”
S ő: „A négy fényes csillag már, amelyre
reggel figyeltél, szállt odatúlra:
s ez újak jöttek ím a régi helyre.”
Most félrevonva és hozzásimulva
szóla Sordello: „Nézd az ellenséget!”

s hogy merre nézzen, megmutatta ujja.
Amerre nem volt a völgy öle védett,
egy Kígyó látszott: ilyen adta hajdan
Évának a keserves eleséget.
Fű és virág között, baljós vonalban
csúszott, a nyelve visszanyalva folyton,
mosódni tán, hogy szebb legyen kinyaltan.
Nem láttam, s le sem írhatom, mi módon
mozdult, de láttam, hogy helyébül erre
kimozdult íme mindkét égi Sólyom,
zöld szárnyaikkal a leget seperve;
mit meghallván, a Kígyó tovasurrant,
s ők visszaszálltak az előbb helyre.
Az árny, ki előbb a Bíróhoz illant,
mikor az hította, ezalatt csak engem
vizsgált, s a szeme másra rá se villant.
„Ha arra vágysz, hogy ne pislogva tengjen,
de leljen lámpád lelkedben olajra,
hogy lángja édig út-mutatva lengjen” -
kezdé - „ha tudsz a Magra völgyes alja
felől igaz hírt, oltsd a lelkem szomját:
lásd, egykor én nagy ember voltam arra,
és a nevem volt Malaspina Konrád,
fia a vénnek; családom imádtam,
s ez az imádás hányja itt le kormát.”
„Ó,” - mondtam - „én hazádat sohse láttam,
de van-e aki, - bármely föld lakója, -
nem tudna róla nagy Európában?
A hír, amely nevetek hordozója,
urával együtt zengi ama völgyet;
ki sohse volt ott, az is hallott róla.
S amint remélem látni még a Földet,
éppúgy hiszem, hogy kard- és erszény-adta
jó hírét törzsed el nem játssza többet.
Természet és Erkölc úgy fölavatta,
hogy, hol mindenkit félrevitt a Rossz Fej,
maga nem nézett a gonosz utakra.”
S ő: „Hétszer a Nap nem pihen a Kosjel
alatt ágyába, hol ez égi Lény
a Kos, négy lábbal nyujtózkodik most el:
s megéred, hogy ez a jó vélemény
nagyobb szögekkel lesz fejedbe verve,
mint mások szava, vagy akár enyém -
ha el nem akad a Végzetnek terve!”

Kilencedik ének

A kapusangyal és a hét P.

Immár az ős Tithónus szeretője
fehérben Kelet balkonára lépett
karjaiból, és elbucsúzva tőle;
homlokán gyöngyök diadémja égett,
a Hideg Állat formájába rakva,
mely farkával veri a földi népet;
s az Éj, útjában fölfelé haladva,
két lépést tett meg már, amerre voltam:
harmadik lépte szárnyait lóggatta:
és én, ki Ádám örökségét hordtam,
öten hol ültünk a rét pázsitának
ölén, álomba győzve, elhajoltam.
És amely óra tájban sírva támad
a fecskének keserves dala reggel,
tán emlékére régi bánatának;
mikor a testből nagy utakra leng el,
s önnön álmának jósa lesz a lélek,
nem bilincselve földi képzetekkel:
egy aranytollu sast láttam, kevélyet,
álmomban az égen lebegni széttárt
szárnyakkal; és épen leszállni mélyedt,
s úgy láttam, ama hegyre szállva sétált,
hol övétől hajdan elragadva
Ganymédes a magas ég felé szállt.
„Megszokta talán” - gondolám magamban -
„hogy prédát lesni mindig erre lengjen,
és restell már másutt vadászni karma.”
Alig tellt pár perc, hogy párat kerengjen,
és újra ím, lecsapott mint a villám,
s a tüzes égig ragadott föl engem.
Ott én is, ő is, fényes lángra gyúlván,
az álmodott tűz testem úgy sütötte,
hogy álmaimból fölrezzent a pillám.
Mint Achilles hogy szemét fölütötte,
és csodálkozva hordta szerte körben,
nem tudva, hol van, és mi van körötte,
amikor anyja megszöktette bölcsen,
ahonnan a görögök visszavitték,
Chirontól Scyrus szigetére ölben:
rezenve én oly szemeket feszíték
sápadtan amint elhagyott az álom,
mint kit dermesztve kiver a veríték.
Csak maga volt ott Vigaszom hogy álljon
mellettem; a nap két órája fenn már;
s szemem csüggött a tengerparti tájon.

És Mesterem szól: „Félelmentelen várj!
Szedd össze inkább, ne veszítsd erődöt
és ne aggódj, mert lábunk jó helyen jár!
Itt már a Purgatórium előtted!
Látod a párkányt, amely körbezárja,
s a bejárást, hol nyílást hagy a kőzet.
A szürkületben, mely a Nap futárja,
előbb, míg lelked, mit egy sűrű pólya,
nyomta el lenn a virágágyon álma:
egy Nő jött, s: „Én vagyok Lucia” - szóla -
„Hadd vigyem ezt el, aki szunnyad itten,
s legyenek útjának könnyebb mozgatója!” -
Sordello lenn maradt s a többi ketten;
és jött a Nap; - s ő, téged fölemelve,
idehozott - és én nyomon követtem.
És itt letett; - még ráintett a helyre
szép szemével, hol a kapunyílás van:
„s ő és az álmod együtt tűnt el erre.”
Mint aki kételkedésben s kábulásban
az igaz utat fölfödözi végül,
s félelme elful a vigasztalásban:
úgy én; s amint aggódás gondja nélkül
látott vezérem: megindult a párkány
lejtőjén, ahol a Kegye hegye kékül.
Látod, olvasó, hogy száll, mint a sárkány,
dalom: azért ha köntösét ezentúl
több mesterséggel varrom, ne csodáld ám!
S mind közelebb, s az első lépteken túl,
hol imént csak repedést gyanítottam,
(mint fal, ha nyilva, szakadásnak indul),
egy kaput s három lépcsőt láttam ottan,
más-más színűt, a kapuig vezetve,
s egy kapust, ki még némán ült s nyugodtan.
Mind nyiltabb tekintettel nézegetve
a felső lépcsőn láttam ülni, s arca
sugarát, tűrhetetlen, rámvetette;
és meztelen volt kezében a kardja
tükrözve fényét, hogy szemem a lángot
nem nézheté, bár egyre azt akarta.
„Szóljatok onnantúl, hogy mit kívántok!
A vezetőtök hol van?” - kezdte. - „Könnyen
lehet, hogy ily utat majd sírva bántok!”
„Egy égi Hölgy mondta hogy erre menjen
utunk, ki jártas ebben” - szólt vezérem
„Menjetek” - mondta - „kapu nyílik innen!”
„Vezessen hát, hogy kívánt célhoz érjen
léptetek: jertek lépcsőnkig előre!” -
szólt a Kapus most biztatva, ne féljen.
S így följutottunk az első lépcsőre:
fehér márvány volt, és hogy benne lássam

arcomat, megcsiszolva tükrözőre.
 A második sötétebb, mint a bársony,
 kiégett, durva szikla; és keresztben
 s hosszában rajta végig hasadás-nyom.
 S a legfelső oly lángoló veressen
 látszott porfírból súlyosodni rája,
 mint vér, amely az erekből kifeccsen.
 Ezen pihent a Kapus-angyal lába;
 s a küszöbön ült, melynek deszkafáját
 szemem gyémántból sugarazni látta.
 Költöm a lépcső három grádicsán át
 kedvemre vonva, mondá: „Kérjed itten
 alázatossan, hogy nyissa ki zárát!”
 Testem a szent lábak elé vetettem;
 nyissa ki, kértem édes irgalomra,
 s előbb háromszor mellemet ütöttem,
 S ő akkor hét P-t írt a homlokomra
 kardja hegyével, s: „E sebeket újra
 le kell, vigyázz, majd ottbenn mosni!” - mondta.
 Száraz homok, vagy holt tüzek hamúja
 amilyen színű, köntöse olyan volt;
 és most két kulcsot vett elő alúla.
 Egyik ezüst volt, a másik arany volt,
 s előbb a fehér, azután a sárga
 forgott meg akként, hogy öröme hangolt.
 „Ha valamelyik nem megy jól a zárba,
 vagy nehéz benne s elakad a forgás:
 akkor a kapu zárva marad, zárva!
 Az egyik drágább,” - szólt az Égi Portás -
 „de több mesterséget kíván a másik,
 mivelhogy ebben rejlik a nagy Oldás.
 Pétertől kaptam; - s, jobb, ha úgy hibázik
 kezem, azt mondta, hogy *nyit*, mintha *zárna*
 olyan előtt, ki térdein imázik.”
 És aztán, míg a szent kaput kitárta,
 szólt: „Lépjetek be! de ki hátrafordul,
 az visszamegy és nem jut be a várba!”
 És ím, az égi ajtó szárnya kordul,
 és megforogva súlyos sarkvasában,
 amely ércből van, zengve megcsikordul.
 Tarpeii vára nem zengett csudáiban,
 mikor, a jó Metellust elragadva,
 örtelen fosztották ki hajdanában.
 Én megfordultam a legelső hangra,
 s *Te Deum* szólalt hirtelen, amelynek
 édes zenébe vegyült tiszta hangja.
 És éppolyan volt ez a hang a fülnek,
 hangja ennek a *Te Deum*-zenének,
 mint mikor orgonához énekelnek
 és majd hallatszik, majd meg nem, az ének.

Tizedik ének

Az eleven Kariatidák

Mikor elhagytuk az ajtó küszöbjét,
mely árva, mert a lelkek rossz szerelme
egyenes útnak mutatja a görbét:
zajjal csukódott, nagy visszhangot verve;
de ha visszanéztem volna a zajra,
méltó mentségem hol lett volna erre?
Egy hasadás vitt föl a sziklafalra
és mint a hab tolong előre-hátra,
úgy kanyarogtunk benne jobbra-balra.
S szólt vezetőm: „Itt legény kell a gátra
úgy kanyarodni erre-arra folyton,
ahogyan útja nyíl a sziklahátra!”
Ez megritkítá lépteink a zordon
köveken, és előbb feküdt a csempe
hold az ágyába, hogy ott megnyugodjon,
mintahogy mi, e tűfokán kimenve,
hol összezárul a hegy egy tömegben,
felhághattunk a nyílt, szabad peremre.
De akkor, én fáradtan, s mindaketten
bizonytalan néztünk a fensikon szét,
oly árván, mint utak a rengetegben.
Partjától, ahol a semmivel szomszéd,
a lábáig magasságát ha mérném,
három embernyit legalább kihoznék.
S ameddig, szemem szárnyával, elérém,
ha jobbra néztem, e párkányt, ha balra,
mindenfelől egyformának ítélem.
S alig nyomtuk meg lépteinket arra,
mikor megláttam, hogy beljebb a szikla,
amely utat zár fenn a hegytarajra,
fehér márványból van, és elborítva
domborművekkel, hogy nemcsak Poliklét,
de a Természet szégyenben maradna.
Az angyal, ki a hírt, hogy az öröklét
kapui tárva, hozta embereknek,
s hogy a rég sírva várt békét öröklék:
mint élő, kinek tagjai remegnek,
volt ott kivésve, annyi édes bájjal,
hogy nem is néznéd néma köremeknek.
„Ave!” - látszott mondani néma szájjal,
mert melléje volt az a Nő faragva,
ki Menny szerelmét nyitja égi zárral,
s mozdulata rávallott e szavakra:
„*Ecce ancilla Dei*” - s oly találón,
mint viasznyomás valamely alakra.

„Ne csak egy helyre figyelmezz kizárón” -
 szólt, kinek jöttem azon oldalánál,
 merről a szív van, édes Elüljáróm.
 Megfordulék, s megláttam Máriánál
 egy kissé hátrább, abban az irányban,
 hol, jobbra tőlem, drága Poétám áll,
 egy más képet, mely a hegy jobb falán van
 kivésve, s túlra Bölcsém oldalától
 kerülve közel látszék, s jobb arányban.
 Ott márványökrök vonják ponyvasátor
 alatt; szekéren, ládáját az Úrnak,
 mely int, hogy ne légy hivatlan prókátor.
 S a kísérek hét kórusra oszolnak;
 s ott két érzésem küzködött; az egyik
 szólt: „Nem!” - a másik: „De igen, dalolnak!”
 S a tömjénfüstöt is, mely föltüremlik
 köröskörül, sok jól utánczolt ráncsal,
 az orr tagadja, s a szemek igenlik.
 S lám, a Zsoltáros föltürkőzve táncol
 a szent Szekrény előtt alázatosan;
 s több volt királynál, s kevesebb, e tánccal.
 S egy palotának erkélyén magassan
 Mihhál látszott, a menetet csodálván,
 szomoruan, és kissé haragossan.
 De én közel már új képet találván
 néztem, helyemről másik helyre hágva,
 hol Mihhál mögött ragyogott a márvány.
 Itt a császár alakja volt kivágva
 dicsőn a sziklából, kinek erénye
 indítá Gergelyt a győztes imákra.
 Traján császárról szólok; büszke ménje
 előtt egy özvegy állt; az özvegy arcán
 mély fájdalom, s szemében könnyek fénye.
 Körötte tiprat sok, csaták piarcán
 edzett vitéze s leng arany mezőben
 a Sas, amely kísérni szokta harcán.
 S a nő, maga a búbánat merőben,
 szólni látszék: „Uram, fiam halott,
 s tebenned bízom, mint védelmezőben!”
 És ő: „Legalább azt megvárhatod,
 míg megjövök.” S a nő most csüggedettebb
 hangon, mint kit a bánat áthatott;
 „S ha meg nem jönél?” „Örködik feletted,
 ki helyemen lesz.” S ő: „A más erénye
 mit ér neked, ha magadét feledted?”
 S a császár szólt: „Légy megnyugodva, néne:
 nem mehetek, míg lelkeken adósság
 súlya van; itt tart a Könyör törvénye.” -
 És míg így én itt az alázatosság
 képeit néztem, mellyek Mesterükre

vallván a lelket szent gyönyörbe hozzák,
s melyeket a valóság égi tükre
és látható beszéd gyanánt teremtett,
kinek nincs új - nekünk mind új, örökre -,
„Im,” - szólt a Költő, és kezével intett -
„egy nagy sereg jön ott, gyéren topogva:
tán föllebb tudnak igazítani minket.”
Szemem szomjassan nem sejtett dologra,
szemlélni folyton új csodát mohón,
nem volt, keze iránt fordulni, lomha.
Nem akarom, hogy elcsüggedj bohón
jó szándokodban, hallva ezt a szörnyű
fizetségét a bűnnek, olvasóm.
Azért ne a kin *módját* nézd, ha könnyű
szívvel akarod nézni: nézd a *végét*:
csak itéletnapig hull itt a könnyü!
„Mester” - kezdém - „a kinnak ezt a népet
alig tudom kivenni jól, hogy ember:
most érzem földi szemem gyöngeségét.”
S felelt: „Gyötrelmük, annyi mint a tenger,
nagy súllyal úgy lenyomja mind a földre:
hogy jól lássam, nekem is küzdenem kell.
De nézd meg jól csak: mint megannyi törpe
jön mind a kő alatt görbülve kétrét;
már látni: mellüket verik gyötörve.”
Ó, gögös keresztények, balga népség,
kinek elbizott, nyavalyás elmétek
a visszas útban veti reménységét!
Nem látjátok, hogy az ember mi? Féreg,
mely majd formáland angyali pillangót,
s az Itéletre pajzsa nélkül tér meg.
Mért úszkál fönne lelketek, ti bangók?
Hisz férgek vagytok, férgeknek se készek,
még pillangóvá eztán változandók.
Mint gyámkő gyanánt gyakran a művészek
szobrot tesznek, hogy a párkányt emeljék;
de rosszul esik, hogyha arra nézek,
mert oly görnyedt, hogy térde éri mellét
s félős, hogy megszakadhat: nem különben
cipelte itt e sereg szörnyü terhét.
De nem egyformán voltak gyötrelemben:
más-más követ vitt minden kárhozott váll;
s ki még leginkább vala türelemben,
sírva látszék mondani: „Nem birom már!”

Tizenegyedik ének

A művészek gőgje

„Ó, Miatyánk, ki lakozol a mennyben,
nem határokba szorítva, csak első
magasságodhoz vonzó szerelemben:
szenteltessék meg neved. Áldja felső
erődöt minden teremtmény beszéde,
s fuvalmad, mely a szívbe édesen jó.
Jöjjön el a Te országod, a Béke:
mert ha nem jön, mi minden képességet
összeszedve sem érünk közelébe.
Mint angyalaid áldozzák Tenéked
akaratakat, dalolván: »Hosanna!«:
úgy áldozzák az emberek övéket.
Hulljon elénk a mindennapi manna,
mely nélkül e vad pusztán hátracsügged,
aki leginkább előrerohanna.
Miképp mi annak, aki ellenünk tett,
bocsáss meg nekünk; légy irgalmas ostor
bűnünk számára; ne nézd érdemünket.
Erőnket, mely oly könnyen rosszbakóstell,
ne hadd, hogy az ős Ellenség kisértse:
de szabadíts meg minket a Gonosztól.
A végső kérést nem magunknak kérte
ajkunk, Uram, mert nem kell; hanem annak,
kinek még földi húsban cammog élte.”
Igyen könnyörgött a sok árny utamnak
könnyebbségéért; s nyomva súlyaiktól,
milyenek olykor álmainkba' nyomnak,
más-más mértékben gyötrődnek a kintul
járván körét az első partszegélynek,
míg a világ köde róluk letisztul.
S ha ők ott folyton javunkra beszélnek,
mit nem kell *itt* az ő javukra tenni,
kiben jó szándék jó gyökéren éled?
Segítsük őket feltájak levenni,
mik itt szennyezték, hogy tisztulva, könnyen
tudjanak csillagos körökbe menni.
„Igazság és Kegye úgy emelje fönnyen
lelketek égbe, szárnyatok megoldva,
hogy vágyatok szerint suhanva menjen
veletek föl, föl: amint itt a kurta
utat megmutatjátok; és ha több van,
azt mely lejtésben legkevésbé durva:
mert itt e társam még azok között van,
kiket Ádám husa ruház, s röpülni
vágya szerint, de ereje fölött van.”

Ami szót kaptunk most feleletül mi
 azokra, miket szólt a Bölcs Kisérő,
 hogy kitől jöttök, nem akart kitűnni;
 csak hogy azt mondták: „Aki jobbfelé jó
 velünk a parton, rálel a kapúra,
 melyen fölhághat az is, aki élő.
 S ha nem gátolna ez a szikla-súlya,
 amely itt gögös nyakamon kemény fék
 s amelytől arcom földre lekonyúla,
 ezt, aki nem mondja nevét, de él még,
 jobban megnézném, hogy nem ismerős-e?
 s részvétet tőle kínjaimra kérnék.
 Én latin voltam, és fajomnak őse
 - nem tudom, hogy hozzátok ért-e híre -
 Aldobrandesco volt, Toscana hőse.
 Elődeim nagy lelke, régi vére
 szívemet úgy megduzzasztotta gögben,
 hogy nem gondolva közanyánk bünére,
 magam' becsültem, mással nem törődtem;
 s ez lett halálom, mint Siéna tudja,
 s minden gyermek campagnai mezőkben.
 Umberto vagyok; s gögöm a bal útra
 nemcsak engem vitt; megszenvedte minden
 barátom, vélem bús romlásba jutva.
 S ezért kell ezt a súlyt most, íme, vinnem;
 s mert az életből, vezeklést se tartva
 távoztam, most nem távozhatok innen.”
 Szólt, s én hallgattam, fejemet lehajtva;
 s egy árny, ki eddig velünk szót se váltott,
 a nagy súly alól arcát fölcsavarta
 s megnézett és megismert s fölkiáltott,
 s rám, ki hozzájuk legörbülve jártam,
 fáradságos tekintetet bocsájtott.
 „Ó,” - szólék - „te vagy Oderisi, látom:
 Agobbio s a művészet dísze, melynek
 neve *fényfestés* Páris városában.”
 „Testvér” - szólt - „vígabb színeket viselnek
 bolognai Franco rajzai; nékem
 részem van dicsőségből: ő betellhet.
 Nem voltam így szerény ám én se régen,
 míg éltem; lángként lobogott e szívben
 és csak kitűnni vágyott, büszkeségem!
 És ennek árát fizetem ma itten;
 s még itt se volnék, ha, még bűnre képes
 testtel, Hozzád nem tértem volna, Isten!
 Ó, embergögök hiúsága! véges
 hír, mely mindjárt meghal, ha elhanyaglott
 barbár kor nem tér vissza kútfejéhez!
 Lám, festészetben Cimabue tartott
 minden teret, és ma Giotót kiáltják;

s amannak híre éjszakába hajlott.
 Így Gídó Gídót, egymást sorba váltják
 a költők; - s él már tán, ki úgy kinyomja
 mindkettőt, mint fészekbül a madárkát.
 Szélre hasonlít, lenge fuvalomra
 e földi hírnév - mely nevét cseréli
 a tájjal, amint erre fúj vagy arra.
 Több híred lesz tán, ha vénségben éri
 húsod a halál, mint ha amídon még
 ajkad a *pacit* és *papit* beszél,
 ezer év múlva? mely oly kis idő még
 az örökhöz, mint a leglassabb égkör
 forgásához, míg pillád emelődne.
Ennek, ki lassan leng el e vidékről
 előttem, zengett nagy Toscana régen,
 ma Siéna sem zeng nagyon nevétől.
 Siéna, ahol úr volt, mikor *épen*
 állt még Firenze gögje, ki ma ríma,
 de büszke hölgy volt annakidejében.
 Mint a fű színe, mit a nap kihíja
 a földbül, a ti dicsőségték olyan:
 aki kihíja, ugyanaz kiszíja.”
 És én: „Igaz szód int, hogy fölcsatoljam
 alázat övét, s gögömből leszállni;
 de most, kiről szóltál? hadd tudakoljam.”
 „Ez itt” - felelt ő - „Provenzan Salvani
 s azért van itt, mivel minden hatalmat
 Siénában magának mert kívánni.
 Azért jár így most; és nem lel nyugalmat,
 mióta meghalt; ily pénzzel fizet meg,
 kiben merész vágy szertelen kisarjad.”
 S én: „Ha oly lelkek, akik életüknek
 bűnbánat nélkül éltek alkonyáig;
 ott lenn maradnak, ide nem jöhetnek,
 ha ima nem száll, nem üdvükre válik,
 annyi ideig, mint ameddig éltek:
 hogy engedhette *őt* az ég idáig?”
 „Mikor még híre-kincse volt tömérdek,
 koldulni, minden szégyent félretéve
 kiült Siéna piacára, féltett
 barátja váltságát hogy összekérje
 - (mert akkor Károly börtönében élt ez) -,
 bár reszketett érében büszke vére.
 Nem mondok többet, és talán nem értesz;
 de városod majd veled nemsokára
 úgy bán, hogy sorsod szavaimra fény lesz.
 E tette által lőn föloldva zára.”

Tizenkettedik ének
Képek a márványpadlón

Párossan, mint az ökrök az igában,
míg túrta lelkem drága vezetője,
mentünk (az árny a súllyal a nyakában):
de mikor így szólt: „Hagyd őt, törj előre!
itt kiki vitorlával és lapáttal
hajtsa hajóját, ahogy tellik tőle!” -
megindulék, kiegyenesedve háttal
- mint járni szoktunk -; csak belül maradtam
lenyomva és terhelve, tele váddal.
Mesterem nyomán örömmel haladtam;
s most megmutattuk, hogy köztünk s az árnyak
közt nem mi voltunk nyomva súlyosabban.
S szólt költőm: „Nézz le, hol lábaid járnak;
talán könnyebbségére lesz utadnak
talpaid ágját itten megcsodálnod.”
Mint földbeásott sír a burkolatnak
kövén, hogy emlék maradjon, kivésve
földi mivoltát hordja a halottnak,
s sokak szemébe könnyeket igézve
emlék-fulánkkal szurdogál - azonban
csak hú szívet sarkantyuz szenvedésre:
úgy, s több hűséggel minden csöpp izomban
több művészettel - láttam ott faragva
a hegyből ugró utat egy huzamban.
Láttam egyrészt, legékeőbb alakja
a Teremtésnek hogy zuhan az égből,
mint a villámok lecsapó szalagja.
Láttam másrészen, mennyek fegyverétül
nagy Briareust hanyatt sujtva földre,
s hogy teste súlyán a halálos jég ül.
Láttam Apollót, s Pallast, még vas-öltve,
atyjuk körül, csodálni szórt gigászok
tagjait Marssal, kiket karjuk ölt le.
Láttam Nimródot, zavarba-alázott
szemekkel tornya alján nézni népét,
amely Sennaarban vele gögbe vásott.
Niobe! sírva láttam sírni képét
s hogy a nyílt utcán szégyenkedve gyászol,
körötte holtan fia-lánya, hét-hét.
Ó, Saull saját fegyvered vasától
láttalak hullni Gilboa-mezőre,
melyet nem ért több se harmat, se zápor.
Bolond Arachne! láttalak, te dőre,
már félig pókká válva, oldhatatlan
saját, vesztedre font, hálódba szöve.

Ó, Roboám! nem-rettentő alakban
láttam ott vésve képed: bús szekéren
üzetlen szöktél, félve, szívszakadtan.
Mutatta még a padló rajza, véren
a baljós ékszert Alkmeon miképen
fizetteté anyjával, drága béren.
Mutatta, hogy a templom rejtekében
Sennacheribet fiai halálra
hogyan sebeztek, és hagyták ott sebében.
Mutatta, Tamyrisnek lakomája
mily szörnyű volt, mikor Cyrushoz így szólt:
„Vérre szomjaztál, vérrel tellsz be mármal!”
Mutatta, asszírok csapatja mily szórt
futásban, mikor meghalt Holofernes,
s mily vér-ereklyét hátrahagyva, iszkolt.
Láttam, vadaknak milyen üszkös-vermes
tanyája Trója; láttam büszke várad,
ó, Ilión! mily pusztulással terhes!
Hol van a véső, hogy vonalat-árnyat,
vagy ecset, ilyet, hűn utánna húzzon,
milyet bármely nagy művész megcsudálhat?
Élő az élő, holt a holt a rajzon;
többet valóság látója se lát,
mint én, ki rajt járok, s fejem lehajtom.
Csak hadd emelje gőgje homlokát
más Éva-fi, s a földre le se nézzen,
ahol meglátná útja nyomorát! -
Az én figyelmem ráveszett egészen;
a Nap nagy utat bírt azóta tenni,
s mi megkerültük a kört java-részen,
midőn az, aki mindent észrevenni
előttem járt, szólt: „Föl a fejjel; nézz szét!
most nincs idő tovább mélnázva menni!
Nézd, ott egy angyal közelíti léptét!
s nézd, észrevétlen múlik már a Nappal:
ép elbocsátja hatodik cselédjét.
Ékesítsd illő arccal s mozdulattal
magadat, hogy szívesen fölvezessen:
gondold, hogy a tünt perc örökre meghal!”
Hogy az időt hiába ne veszesse,
annyiszor mondta, hogy nem szólhatott már
olyan homályosan, hogy ne kövessem.
De a Szép Teremtmény elénk jutott már
fehér ruhában, és az arca, mint a
hajnali csillag, messze ragyogott rám.
A karja nyitva és a szárnya nyitva;
és mondta: „Jertek, itt közel a lépcső,
és könnyü, könnyü lesz feljutni itt ma!
Kevés, ki a hívást meghallja és jó:
Ó, Emberfaj! pedig röpködni lettél:

mért lesz kis széltől röptöd rögtön késő?"
 Odáig vitt, hol megtörött a szirt-él;
 ott homlokom szárnyával megsurolta,
 s hallám, hogy ajka biztos utat ígér.
 Mint ahol jobbról megy az út a Dombra,
 hol a Templom ül, mely a jól-vezérlett
 város fölött lenéz a Rubacontra;
 lépcsővel szelidül a meredélynek
 lejtője (még azt akkoriba vágták,
 mikor tiszta volt a Főkönyv s a Mérleg)
 úgy szelidül a part, mely ottan áthág
 a másik körbe; míg el jobbra-balra
 minden utat két magas sziklagát vág.
 Alig fordítók lépteinket arra,
 hangok: „*Spiritu pauperes beati*” -
 kezdtek mondhatlan édességü dalra.
 Ah, mily különbözők az alvilági
 szurdékok ettől! Vad jajok fogadtak
 ott lenn - itt édes örömök danái:
 Lábaink már a szent lépcsőn haladtak
 s oly símán mentek rajta, könnyü testtel,
 hogy sík uton sem tudtak úgy, alantabb.
 Azért megkérdeztem: „Mondd meg, drága Mester,
 milyen súly hullt le rólam, hogy ma lábam
 fájást sem érez, fáradást se restell?"
 Felelt: „Még hat P, bárha haloványan
 homlokodon ég; egy le van törölve!
 Ha le lesznek törölve mindahányan,
 akkor majd nem hogy fáradság gyötörne,
 de oly rabja lesz vágyadnak a lábad,
 hogy ép a járás ringat majd gyönyörbe.”
 Mint ki valamit, amit bárki láthat,
 csak maga nem sejt, cipel a fején;
 mikor odamutat valaki, rákap
 kezével, úgy keresget a helyén,
 hogy megtudhassa, mi az? s megtalálja,
 mit szeme el nem ér: - úgy tettem én
 s jobb kezem újja homlokom husára
 tapintva: lám, már csak hat betű volt ott,
 miket a Kulcsos Angyal jegye rája.
 Amit Vezérem meglátván: mosolygott.

Tizenharmadik ének

A vakok erkélyén

Elértünk a lépcső felső fokáig,
ahol másodszor van a Hegy bevájva,
mit megmászni sokak üdvére válik,
maga körül époly erkélyt csinálva,
mint az első; - (bár görbébb görbülése,
mert kisebb kör van általa bezárva):
sem árny nem látszik, sem a kőbe vésve
képjel itt; némán hull a síma útra
a halvány márvány fakó fényverése.
„Ha valakit, ki itt vezetni tudna,
bevárunk, jó soká lesz” - szólt Vezérem, -
„félek, míg kétségünk döntésre jutna.”
És szemét a napba szögezte mélyen;
és jobb felét szilárd centrumba fogva,
hogya bal felével egy félkört lemérjen:
„Ó, édes fény, te kibem bízakodva
lépek ez új ösvényre, te vezérelj,
úgy mint itt kell vezetve lenni!” - mondta.
„Te ragyogsz s égetsz nagy szemed tüzével;
s ha nem vezet más, arra kell hogy menjünk,
merre Te mutatsz sugarad kezével.”
S már annyi utat sikerüle tennünk,
amennyit nálunk *mérföldnek* neveznek,
- hamar, mert égett a vágy lángja bennünk: -
s éreztük, hogy köröttünk szárnya reszket
látlan lelkeknek, akik nyájas szóval
hivnak asztalához a szeretetnek.
Az első hang, röptében szállaló dal,
„*Vinum non habent*” - mondja messze zengve,
és elszállván, mögöttünk újra szólal;
s hogy távolodván, belehalt a csendbe:
„Orestes vagyok, Pylades barátja!” -
kezd egy másik, s elszáll, tovalengve.
„Mily hangok ezek?” - kérde lelkem vágya;
s még ki se mondom, már egy harmadik:
„Szeressed azt is, ki bánt!” - kiáltja.
„Irigység bűnét korbácsolja itt
a nagy Korbács; s azért van” - szólt Vezérem -
„hogy szeretet suhintja szíjjait.
A *gyeplő* másként kell majd hogy beszéljen:
meghallod azt is; nem hiszem, hogy addig
lábad bocsánat ajtajához érjen.
De szögezd szemed, ha elláthat addig,
azokra, akik szemben ülnek ottan,
egy sorban, hol a szirt barlanggá hajlik.”

S hogy szemem erre jobban kinyitottam,
 árnyak ültek ott, kiknek köpönyegje
 előnkbe sápadt, a kőnél fakóbban.
 És hangot is hallottunk közelegve,
 „Könyörögj értünk Mária”-t - s Mihályt,
 Pétert, és minden szentet, sorba szedve.
 Én nem képzelem, hogy valaha járt
 a földön oly gonosz, kit meg ne hatna
 a látvány, mely ott látásunkra várt.
 Mert, amint mindenkinek mozdulatja
 tisztán kitetszett, éreztem azonnal,
 hogy a mély részvét könnyemet folytatja.
 Szöringgel voltak fedve, durva ronggyal,
 s egyik a másikat támasztva vállal,
 támasztotta mindannyit az oromfal;
 mint vakok, búcsuban, motyogó szájjal
 koldulva állnak, és egyik a másik
 vállára ejtve fejét, bamba nyájjal:
 remélve, hogy így majd részvét csirázik
 nemcsak imájuk, de a bús alaknak
 látta nyomán már, mely némán imázik.
 És mint a napfény nem használ a vaknak,
 úgy itt az árnyak, kikhez most jutottam,
 az ég fényéből egy szikrát se kapnak:
 mert mindeniknek levarrva csukottan
 pillája (s vasfonállal!) - mint levarrják
 vad sólymét, másképp nem marad nyugodtan.
 Én úgy éreztem, hogy sértik és csalják
 szemeim, akiket nem-látva látnak, -
 s Tanácsadómnak vártam bölcs sugalmát
 s megértve ő hangját a némaságnak,
 szavai („Szólj, de tiszta, kurta szóval!”)
 mondatlan kérdésemmel összevágta.
 Vergiliusz mellettem azon oldal
 felől jött akkor, hol lebukni könnyű,
 nem lévén ott korlátot alkotó fal:
 másik oldalon ültek volt a szörnyű
 varrással varrt ájtatos árnyak; sirtak,
 s a varráson át nyomódott a könnyű.
 „Ó, boldog nép, mert biztosan kinyilnak
 szemeid” - szóltam ekkor - „ama fényre,
 amely egyetlen gondja vágyaidnak:
 lelked salakját a Kegyelem ténye
 úgy oldja föl, és úgy folyassa tisztán
 elméd patakját megtisztult edénye,
 amint megmondod, nincs-e latin is tán
 köztetek, akit megismerni nékem
 kedves lesz, s néki is javára lesz tán?”
 „Mind egy hazában polgár ez: az Égben;
 de úgy hiszem, testvér, hogy ollyat értesz,

aki *volt* latin, vándor életében.”
 Igyen tetszett, hogy egy hang visszakérdez;
 akinek én hangosabban feleltem,
 mivel helyemtől távolabb beszélt ez.
 (Ugyanis egyik árnyon megfigyeltem,
 hogy vár szavamra, mert vakok gyanánt
 fölnyujtá állát, egy kissé emelten.)
 „Ó, szellem, ki itt gyötrődész, csúcs iránt
 szállani, ha te szólítottál” - mondtam -
 „mondj jelül egy nevet vagy tartományt!”
 „Siénát mondom” - válaszolta nyomban -
 „mert onnan jöttem Ahhoz tisztulásra,
 ki magát osztja a Paradicsomban.
 Sapia voltam, nem bölcs semmi másra,
 csak névre; oly bolond, ki önjavának
 nem örül úgy, mint kárt ha lát a társa.
 S hogy ne tartsd szavam nagyítás szavának,
 de lásd, mily balga voltam igazán
 már lejtős ívén éveim javának:
 Colléban álltak harcolva hazám
 polgárai az ellenséggel; Isten
 azt adta, miért én imádkozám:
 keservesen szétverve, szégyenüzten
 futottak; s reám úgy hatott e hajsza
 hogy sohsem izlelt vad örömbé estem,
 és ajkamat az Isten ellen ajzva
 égre kiáltám: »Már Tőled se félek!« -
 (mint a rigó, ha kisüt a nap arca).
 Mikor láttam, hogy már végéhez érek
 éltemnek, békét akartam az Éggel:
 mégsem lennék még itt-vezeklő lélek,
 ha meg nem sajnál Pettignano Péter,
 s meg nem emlékszik rólam szent imája
 szent szeretetből, részvevő igékkal.
 De ki lehet, ki méltónak találja
 kérdeni sorsunk, s szemét nyitva tartja,
 s mikor beszél, még lélekzik a szája?”
 „Az én szemem is lesz még itt bevarrva,
 de nem soká: mert nem forgatta” - mondtam -
 „sokszor el a rút irigység hatalma.
 Más bűnért égek én aggodalomban,
 az alábbi kör kínjaitól félve,
 miért szívemben már előre gond van.”
 S ő: „Ki vezetett ide fölakisérve,
 hogy még lejutni lehetőnek véled?”
 S én: „Ez, ki itt jön egy szót sem beszélve.
 És élek még; azért hát bízva kérjed,
 választott lélek, ha kívánod, *ott túl*
 hogy földi lábaim fáraszam érted!”
 „Ó, ez” - felelte - „soha nem hallott új

dolog, és nagy jel, hogy az Úr szeret:
hát néha Hozzá érttem esdve fordulj!
S mire legjobban vágyik a szived,
arra kérlek: ha eljutsz Toscanába,
rokonaimnál mentsd meg híremet!
Meg fogod lelni őket ama kába
nép közt, mely Talamónért úgy bolondul,
mint fúrva hajdan Diánát hiába:
s több admirálja vész el ott bolondul.”

Tizennegyedik ének

Az elátkozott folyó

„Ki az, kinek hegyünk körül visz útja,
mielőtt szárnyra kapna a halálban,
és szemeit kedvére nyitja, csukja?”
„Ki, nem tudom; de tudom, nincs magában.
Te közelebb vagy, te kérdezzed ötet:
de nyájasan szólítsd, hogy szóba álljon.”
Szellemeik ketten ily beszédet szőttek
rólam ott jobbról, egymáshoz hajolva,
és arcaik már szóra emelődtek.
S szólt egyik: „Ó, te, ki föl sem bomolva
test köteléből, törsz az ég csucsára,
vigasztalj meg bennünket válaszolva:
honnan jössz és ki vagy? mert oly csudára
indít a Kegy, mely neked itt kijut,
mint oly Kegy, melynek nem volt soha párja.”
És én: „Toscanán egy folyócska fut
keresztül, melynek anyja Falteróna:
s el nem fárasztja száz mérföldnyi út.
Amellett szült engem a parti róna;
nevem mért mondjam? mit tudsz meg te róla?
hisz még nem nagyon messze hallható ma.”
„Hogyha értelmem jól értette” - szóla
most az előbbi - „sejtem már, miféle
folyóra gondolsz: az Arno folyóra.”
„De mért nem mondta nevét?” - szólt a véle
jött társ - „mért nem akart rá nyílni szája,
akár valami borzalom nevére?”
S a kérdezett árny ezt felelte rája:
„Azt nem tudom; de hogy nevét befedné
feledés átka, méltó volna tája.
Mert kezdetétől, ahol oly tömeggé
duzzad az Alp-lánc, melynek elszakított
vége Pelórus, mint seholyse többé,
odáig, ahol az égtől kiszívott
vizet az Óceánnak visszaadja,
melynek esőjétől folyóvá hízott -
az erényt ellenség gyanánt riadja
s kígyóként úzi - mintha átka lenne
- vagy csak a rossz szokás az átok atyja.
És ezért van úgy elváltozva benne,
gonosz völgyében, valahány lakója,
mintha a Circe tányérjárul enne.
Előbb rút disznók közt eredve rója
szegény pályáját, kiknek emberétel
helyett makk méltóbb tápláléka volna.

Később találkozik a kutya-néppel,
 melynek ugatni torka sohse fárad,
 és megvetőn fordítja bús vizét el.
 Völgynek szalad; s mind több farkast talál ott
 kutyák helyett, amint tágítja ágyát
 az átkozott és szerencsétlen Árok.
 Még lejjebb száll, még mélyebb ágyba vág át
 s rókákra lel, oly ravaszakra, kiknek
 ész nem múlhatja föllül csalfaságát.
 Nem hallgatok: hadd hallja más is itt meg,
 amit sug az Igazság lelke nékem:
 nem vál kárára megszivlelni, hidd meg!
 Kel unokád már, hogy vadásza légyen
 majdan e vad víz menti farkasoknak,
 és mindannyit fölverni rejtekében!
 Fölszedi árát eleven husoknak
 s megöli őket; vén vad módra tombol;
 s vész jó hírneve néki, élte soknak.
 Véressen lép ki a borús vadonból
 s úgy hagyja azt, hogy a lefoszlott galyra
 ezer évig nem nő ki dísze lombból!"
 Mint nagy veszélyek jóságát aki hallja,
 zavart borúból hull arcára mély árny,
 bármely égtájnak fenyeget viharja:
 úgy láttam én ott, megzavarva, mélán
 a másik lelket, elbusúlva rajta,
 amint a szókat fontolgatta némán.
 Egynek beszéde, a másoknak arca
 vágyra költött, hogy nevük tudakoznám,
 s ajakam kérdést és kérést sóhajta.
 S a szellem, aki előbb szóla hozzám:
 „Olyat kérsz, mit te az imént” - felelte -
 „nem tettél meg nekem, hogy viszonoznám.
 De mert átlátszik, hogy az ég kegyelte
 utadat, fösvény nem leszek irántad;
 halld: én vagyok Guido del Duca lelke.
 Irigység vetett a vérembe lángot:
 hogy aki látta társaim vigalmát,
 látta, hogy arcom ólomszínbe rángott.
 Vetésemből itt aratok ma szalmát:
 Ó, Ember! mért *az* szíved fő reménye,
 min írva látod osztozás tilalmát?
 Ez itt Rinieri; hajdan dísze-fénye
 Calboli-háznak; honnan ide szállva
 nem hagyott senki örökösét erénye.
 De nemcsak az ő vére marad árva
 tenger és Reno, s a Hegy és a Pó közt
 igaz kedv s szív kincsétől messzeválva:
 mert mérges hajtás az egész folyó-közt
 belepte úgy hogy soká kéne írtó

kézzel mívelni, míg kiírtanók ezt.
 Hol a jó Lizio, s Carpigna Gídó?
 Manardi Henrik, s Traversaro Péter?
 Korcs lett Romagna vére, s faja kígyó.
 Ki foglalhatja Fabro örökét el
 Bolognában? S Faenzában mikor kel
 új Fosco, törpe törzsön szép kivétel?
 Ne csodáld, toszkán, hogyha könnyben old fel
 szemem ily bút! Hol van Guido da Prata?
 S d'Azzo, ki vélünk egy időbe holt el?
 S Federigo Tignoso s társasága?
 a Traversara- s Anastagi-házak?
 mindakét törzsnek fája rég kivágva.
 Lovagok, hölgyek, gondok, vígadások!
 Hajdan nyájasság inte s víg szerelmek,
 hol ma a szívek ilyen nyavalyások!
 Ó, Brettinoro, hova kéne lenned!
 Hisz fut már szerte néped és családod,
 hogy a nagy romlást elkerülje benned!
 Bagnacaval jól tesz, nem hajt uj ágot;
 de rosszul Conio, rosszul Castrocaro,
 grófokkal szaporítván e világot.
 Pagan-ház jobbúl, ha a közte járó
 ördög elmegy belőle; ámde tiszta
 hírnévre nézve sohse lesz kiváló.
 Ó, Ugolin Fantoli, biztosítva
 van jó neved, mert nincs fiad, se lányod,
 ki elfajzással elhomályosítsa.
 De menj már, toszkán! mert inkább kívánok
 sírni mint szólni; a beszéd zavarja
 szegény elmémet; jobb a néma bánat.”
 Mentünk. Tudtuk, hogy a két lélek hallja
 léptünk nesztét, és ajkuk hallgatása
 választott útunk szóttalan javallja.
 Egyedül törtünk tovább, új csapásra
 s egyszerre hang zendült fülünkbe, szemben,
 mint leget tépő villám villanása:
„Aki elül talál, öljön meg engem!”
 s aztán elzengett, mint az égi zengés,
 ha hirtelen a felhő szerterebben.
 Amint fülünkben elpihent a csengés,
 másik hang robbant, oly fülrengetően,
 mintha kirobban egetrázó rengés:
„Aglaurus vagyok, szikla lett belőlem!” -
 S én, Mesteremhez közelebb simúlva
 egy lépést hátra tettem, nem előre.
 S a lég csendes lett minden részen újra.
 S ő mondta akkor: „Ez volt a kemény fék,
 mely bár határon ne engedne túlra!
 De bekapjátok a horog csalétkét,

mellyel az ős ellenség von magához;
és megvetitek a hívó szó fékét.
Hív a forgó ég, és körül sugároz,
szent szépségeit szemetekbe szórja:
de az vakon tapad a föld porához.
Azért vert meg a Mindenek Tudója!”

Tizenötödik ének
A szelídség víziója

Mint harmadiktól hajnalig hiányzik
órányi köz az ég azon körén, mely
folyton forog mint a gyermek ha játszik:
útjából a Nap épenannyi térrel
maradt adósa törvényének estig;
(*ott* délután volt: az élőknel éjjel);
s éreztük hogy már sugarai festik
orrunk hegyét; mert annyi kört bejártunk,
hogy most Nyugatnak mentünk egyenest itt:
mikor egyszerre még több fényü láng hullt
szemembe, mint előbb, hogy megzavart ott
az új jelenség, mely egyszerre ránk gyúlt.
S szemöldökömrre kezem ernyőt tartott;
mert a nagy fényhez nehezen törődvén
szemem, verését mérsékelni hajtott.
Mint a tükörbül, ha visszaverődvén,
vagy víz színérül, époly foku szögben,
mint rájahullott, a beléeső fény
a függélyes vonaltul jobbra szökken
- ha balrul jött - egyenlő messzeségbe,
(mint kísérlet mutatja s ábra könyvben):
úgy messze fény felénkvert kéveképe
látszott élessen az arcomba tépni;
s szemem el kellett róla kapni végre.
„Atyám, mi ez, hogy nem tudom kivédni
úgy, hogy a védelem valamit érjen” -
szóltam - „s egyre közelebb látom égni?”
„Ne csodáld, hogyha még ma” - szólt Vezérem -
„a mennyei szelídség fénye kábít:
Követ ez, föllebb int a meredélyen.
Ily jelenséget látni nem sokáig
lesz kín számodra; sőt amint megedzik
természeted, még gyönyörödre válik.” -
S az áldott Angyal ím elénkbe tetszik
és szól vidáman: „Erre lépjetek föl,
mert lábatoknak könnyü lépcső lesz itt!”
S így léptünk följebb ama kerületből;
és „*Beati misericordes*” - ének
szólt, és: „*Örvendj, győztes!*” - hátmegettről.
Magunk mentünk a hegy meredekének,
s én, hogy halljam Vezérem drága hangját,
és jó hasznát vegyem a bölcs igének,
így kértem ajkáról a drága mannát:
„Mit érthetett a romagnai szellem,
mikor említé *osztózás tilalmát?*”

„Bűnének súlya” - kezdte, hogy feleljen -
„kinozza egyre; nem csodálható hát,
hogy mást meg akar óni ily kin ellen.
Ha vágyad, ember, mind olyanra szórád,
ami megosztva kissebb lesz, irigység
mozgatja folyton sóhajod fuvóját.
De csak magasabb szférák lelkesítsék
szerelmeikkel vágyadat az égnek,
megládd, hogy ily kin ellen van segítség.
Ott mennél több mond valamit *miénknek*,
annál több jó jut egy szivnek belőle,
s a szent szerelmek annál jobban égnek.”
„Ne szóltam volna az imént felőle,” -
mondtam - „akkor sem éreznék ily éhet:
elmémben még több kétség tört előre.
Hogy lehet, hogy nagyobb fokára érhet
a gazdagságnak, aki többnek adta
kincsét, mint ha az csak keveseké lett?”
Felelt: „Mert folyton földi kis javakra
csüggesztve elméd, azokért sovárogsz,
a fényből is csak homályt szősz magadra.
De *ottfönn* minden vágy felé úgy árad
a mondhatatlan és határtalan Jó,
miként a fényes testhez a sugárok.
Ahol több hőt lel, mindig arra hajló:
s így oda, hol több vágy eped feléje,
több kincset áraszt a határtalan Jó.
S mennél több szív lesz így a vágy edénye,
annál több kéj lesz, annál több szerelmes,
s tükörként egymást veri vissza fénye.
S ha magyarázatom nem volna teljes,
meglátod Beatricét, aki tőled
ézt, - s minden éhet és kétséget elvesz.
Csak menj tovább, és gondold arra főleg,
hogy öt seb van még vésve homlokodra,
melyek igaz fájdalomtól benőnek.”
Ép szóltam volna: „Meg vagyok nyugodva” -
mikor, a másik körbe érve, ajkam
szemeim szomszédja visszanémitotta.
Mert látomás vett erőt íme rajtam:
egy templom volt, ami előmbe tünt,
ahol nagy nép tolongott, sűrű rajban.
És ím, egy nő jön, s mint bús anya csüng
egy kis fiún, s így szólítja vidulva:
„Fiacskám, miért tetted ezt velünk?
Lásd, apád és én keresünk busúlva!” -
s amint az édes hang elhagyta ajkát,
a kép, amint jött, gyorsan tűnt el újra.
S más nő jött. Ama víz öntözte arcát,
mit a bú szűr, mélyéből a kebelnek,

ha rajta, más ellen, harag viharz át,
 S szólt: „Ha te vagy a város úra, melynek
 neve fölött a két isten vitázott,
 s melyből a Tudomány szikrái kelnek,
 állj bosszút a karon, mely meggyalázott,
 mely, Pisistratos, lányodat ölelte!” -
 S a férj (arcán szelíd jósága látszott)
 nyugodt önmérsékléssel ezt felelte:
 „Mit téssz, akinek gyűlölete üldöz,
 ha így bánsz avval, akinek szerelme?”
 S láttam, hogy nagy nép, melyet vak düh töltöz
 belül, s: „Kövezd meg! Kövezd meg!” - kiáltja,
 egy ifju embert bős kövekkel öldös;
 s az ifju, testét föld felé bocsátja
 halálosan; de szemeit emelvén
 egeknek kapuivá nyitja vágya,
 s gyilkosaiért fakad ima nyelvén
 oly arccal, melytől kisarjad a részvét,
 az Úrtól nékik kegyet esdekelvén.
 S hogy szemem újra külvilágba néz szét,
 a kívül igaz dolgokra tekintve,
 megismeré nem-csalfa tévedését.
 S mesterem, látván, hogy, kábulva szinte,
 vagyok, mint aki álmából riadna,
 „Mi lelt, hogy alig tudsz megállni?” - inte. -
 „Mi lelt, hogy fél mérföldnél távolabbra
 mintegy béklyózva jöttél, s szemcsukottan,
 mint ki álomnak s bornak volna rabja?”
 „Ó, jó Atyám, hadd mondok el legottan,
 figyelj kicsit, mi lön szemembe tárva,
 mikor lábam-veszítve meginogtam...”
 S felelt: „Habár arcodon volna lárva
 százával: mégsem lenne legcsekélyebb
 gondolatod tőlem titokba zárva.
 Amit láttál, azért volt, hogy kedélyed
 ne vonjad el a Béke záporátul,
 mely az örök Forrásbul szerteszéled.
 Nem úgy kérdém én: *Mi lelt?*, mit ki bámul,
 bámul, nem értve és nem látva mitsem,
 az alélt testre, mely tunyán aláhull:
 hanem kérdém, hogy lábad lelkesítsem,
 ahogy szokás lelket adni a restnek,
 ki bár fölébredt, járni kedve nincsen.”
 Mentünk azonban, szembe mind az estnek,
 nézvén, ameddig szemeink elértek,
 míg ránk az est fénylő sugári estek.
 S im füst egyszerre, fekete, temérdek,
 utunk előtt nagy kavarogva tünt föl;
 nem volt hely és mód elüle kitérned
 s a tiszta eget elvevé szemünkből.

Tizenhatodik ének

Romlott világ

Pokolnak s minden csillagoktól árva
éjnek vermében, sűrű fellegsátor
és koldus ég vak börtönébe zárva
nem fedte szemem olyan sűrű fátyol,
mint a füst, mellyel itten elborítva
pokrócként érzem hogy karcolva gátol,
hogya szemek nem állhaták kinyitva:
azért bölcs és hív Ügyelóm előrébb
jött és vállát ajánlá, gyámolítva.
Miként a vak követi vezetőjét,
hogya el ne tévedjen vagy oly dologba
mi fájna vagy tán ölne, ne ütődjék:
mentem a csípős füstbe vánszorogva,
hallgatva *rá*, ki, hogy nyomába hágjak,
szólt: „El ne maradj! Ügyelj doktorodra!”
S hallám, hogya hangok *békéért* imádnak
Isten Bárányához, s szelid *kegyéért*,
ki elveszi bűneit e világnak.
„*Agnus Dei*”-vel kezdték együvé mért
dalukat mind oly édes-egy ütembe!
mintegy az *egyetértés* örömeért.
„Mester! ez szellemek kórusa, nemde?” -
kérdém; s felelte: „Eltaláltad: úgy van;
harag bogából oldódnak ki rendre.”
„Ki vagy te, ki itt füstöt szelsz utunkban
s úgy beszélsz rólunk, mintha még időddel
mérhető volnál kalendáriumban?”
Ily kérdés hangzott lépteink előtt el.
S szólt mesterem: „Felelj *rá*: ne húzódozz,
s kérdjed, hogya merre érünk legelőbb fel?”
S én: „Ó, teremtmény, ki hogya Alkotódhoz
szépségben térhess vissza, itt mosakszol,
készítsd figyelmed csodálnivalókhöz!”
„Kísérlek, míg szabad, ha nem haragszol” -
felelt - „és hogya nem látunk a füsttül,
legyen a hallás, ami összekapcsol.”
S kezdém: „Én így megyek föl, még a testbül,
pólyámbul, föl nem oldva a haláltól:
Pokol járóján jöttem én keresztül!”
S azért ha Isten oly kegyelme pártol,
hogya udvarába így enged bejutnom
eltérő módon a bevett szabálytól:
te se sajnáld, ki voltál élve, tudnom,
s mondd meg, hogya följebb merre nyílik ajtó:
szavaid lesznek vezetőnk az úton.”

„Lombardi voltam, és a nevem Marco;
világot láttam; s oly erényre vágytam,
melyre nem von íjat mai hivalgó.
Feljutni: menj csak egyenes irányban.” -
felelt - „De egyet” - hozzátette - „kérek:
ha feljutottál, ne feledj imádban.”
„Hittel kötöm, hogy nem hiába kéred,” -
feleltem néki - „de egy régi kétely
rág - amíg meg nem oldom - mint a méreg.
Szimpla volt eddig, most e bölcs beszéddel
duplává tetted; mert eszembe ötlött,
mi szülte, s hogy függ össze földdel-éggel.
Bizony csupasz ma a világ, s leöltött
minden erényt, mint említetted épen,
és minden bűnnel csordulásig töltött;
de kérlek, mondd okát és fejtsd ki nékem,
hogy tudjam, én tanítva ne csalódjam
(egy lenn keresi, más meg fenn az égen).”
Mély sóhaj, mely jajjá tört elhalóban,
hangzott előbb; és aztán kezdte: „Testvér,
vak a világ, s te onnan jössz, valóban!
Jaj, eleven nép, egeken keresnél
minden okot; s hogy nem mozogna minden
kényszerből, arra eszettek eszmél.
Ha így volna, azt kéne hinni, nincsen
szabadság, és nem igazság örülni
erényeinkben, sírni bűneinkben.
Az Ég, ki az első hatást leküldi,
de nem mind; és ha mind is: adva nektek
fény, jót keresni, rosszakat kerülni,
s szabad akarat, mely bár megremeghet
első harcában ellenséges éggel,
győz, ha jól táplálkozik és nem enged.
Jobb Természettel, nagyobb segítséggel
küzdjete hát, szabadon: az teremti
elméteket, mely nem forog az éggel.
Okát azért, hogy rosszra tért a lenti
világ, eszed csak bennetek keresse,
mint szavam mindjárt híven megjelenti.
Annak kezéből jó, aki szerette,
míg meg se volt még, - mint piciny leánya,
ki sírva gyemekeskedik, s nevetve:
a gyöngye lélek; összes tudománya,
hogy (mint alkotta vidám Alkotója)
ami gyönyörre gyújtja, azt kívánja.
Kacsint előbb némely kisebbke jóra
s megcsalják, és utánuk futna végül,
ha bölcs vezér vagy bölcs fék meg nem ója.
Ezért kell mindig törvényt tenni fékül;
király kell, az Igaz Vár ködborított

tornyát kilátni legalább az égből.
 Van törvény, de kezelni kire bízod?
 mert elégtelen pásztor jár elől itt:
kérőzni tud, de körme nem hasított.
 Azért a nép, mely látja vezetőit,
 hogy azt hajszojják, mit ő maga kíván,
 azon legel csak, mással nem törődik.
 Így csak a rossz vezérlet, látni nyilván,
 ami a népet bűnbe vitte szerte,
 s nem a természet, romlottá fajulván.
 Rómának, ki a világot nevelte,
 két Napja volt, mely vezetni az Isten
 s a Világ útján fényét szétlövellte.
 De fényük egymást kioltotta: mignem
 a pásztorbottal egy kézben a szent kard
 kellett, hogy benujjanak erejében:
 mert így az egyik a másiktól nem tart!
 Ha nem hiszed, tekints csak a gyümölcsre:
 gyümölcs mutatja meg, ha a fa nem csalt.
 A földön mely a Pó s Adige földje,
 míg nem kezdődött a Frigyes vitája,
 vitézség és nyájasság járt karöltve.
 De ma olyan is biztonságba' járja,
 kinek arcát, ha becsületes ember
 szól vagy közelget, szégyen pírja szállja.
 Még három vén van, kiből régi renddel
 küzd ez az új kor; s alig tudja várni,
 hogy Isten nekik jobb hajlékot rendel:
 Palazzo Konrád és a jó Gherardi
 s Guido da Castel, kit francia módra
 jobban neveznek: *a derék lombárdi.*
 Elmondhatod hát: sárba hullt a Róma
 Egyháza, összevétve két hatalmat:
 s szent terhe szintén sárba hullt le róla.”
 „Marco” - mondám - „jó mester a te ajkad
 és most megértem már, hogy örökségből
 miért nem illet rész levita-sarjat.
 De mely Gherardo az, ki mintaképpül
 képvisel, mondod, eltűnt nemzedéket,
 mint élő gáncs, kin ez a vad kor épül?”
 „Vagy megcsal, vagy próbára tesz beszéded,
 mert, bár toszkánul, úgy szól, mintha” - szóla
 „jó Gherardót nem ismernék felétek.
 Más jelző nem tudom hogy volna róla,
 hacsak Gaia lányával nem dicsérem...
 De válunk már! Ég áldjon búcsuzóra!
 Lásd, szürkület derengi át fehéren
 a füstöt, s messzebb már az angyal ott vár:
 illő, míg meg nem látna, visszatérnem.”
 S megfordult, s többet ránk se hallgatott már.

Tizenhetedik ének

A harag víziója

Emlékezz vissza, olvasó, ha Alpok
közt köd lepett meg, melynek fátyolán át
csak úgy láttál mint bőrön a vakandok;
mikor aztán a vastag, sűrű párák
ritkulni kezdtek, a Nap bús korongja
gyöngén ütötte rajtuk át sugárát:
s képed lesz akkor róla, mily borongva
tűnt a nap nékem legelőbb föl ottan,
mely már az égtől búcsuzott busongva.
Mesterem hú léptéhez igazodtam
léptemmel, füstből így érvén a fényre,
mely már elhalt a mélyebb hajlatokban.
Ó, Képzelet, ki úgy vonsz néha félre,
s kilopsz körünkből, hogy fülünk se billen,
bár száz trombita harsog is feléje:
ki mozgat téged, ha érzékeink nem?
Sugár mozgat, mely maga gyúl ki, mennyben,
vagy gyújtja, aki onnan néz le - Isten.
Annak haragja tűnt képzeletemben
lelkem elé, ki hajdan oly madárrá
váltzott, melynél egy sem zeng különben.
S elmémet ott úgy önmagába zárá
e képzelet, hogy látszott, semmifajta
hatás a külvilágból nem talál rá.
De új kép jött, az első tovahajtva:
egy feszületet láttam, s vad-dühödten
függni egy embert, és meghalni, rajta.
Nagy Ahasvért alatta jól kivettem
s Esztert, nejét, s Mardócheust, ki époly
igaz volt szóban, mint cselekedetben.
Akkor egyszerre elpattant a kép, oly
hirtelen, mint a buborék, ha könnyű
vízburka léggé vékonyúlva szétfoly,
s egy lánykát láttam; hullt a sűrű könnyű
szeméből, s így szólt: „Mért kellett kívánnod
meghalni inkább, semmi lenni, szörnyű
anya te! mintsem elveszítsd a lányod?
Így vesztettél épen el! S a másik
gyászomnál inkább búsulék *utánad!*”
Mintha alvó szemekre rásugárzik
hirtelen új fény, s megtörve, az álom
egy percre még a pillán tétovázik:
úgy haloványult el a látományom,
mert fényt éreztem, rendesenél nagyobb,
vakító fényt, verődni szempillámon.

Megfordultam, hogy lássam, hol vagyok?
 és egy hang szólt: „A följárás amott van!” -
 amely figyelni másra nem hagyott.
 És látni akkor, hogy ki szólhat ottan,
 oly vágyam kelt, hogy a teljesülésig
 nem hihetém, hogy lehetek nyugodtan.
 De mint a nap oly szemvesztőn fehérszik,
 hogy fátyolt von rá a saját sugára,
 úgy éreztem, hogy szemem fénye vész itt.
 „Ez: égi szellem, ki a szirt fokára
 utunkat kérés nélkül megmutatja,
 és önnön fényét takará magára.
 Mint mi magunknak, kéretlen úgy adja
 ő másnak; - mert ki gondban látja társát
 és még kérést vár: kész, hogy megtagadja.
 Hát meg ne vesse lábunk, nóggatását:
 hágjunk föl, mert ha eltün a sötétben
 a nap, megint várnunk kell virradását!”
 Szólt; s lépte nyomán lépve gyöngye léptem
 ím akkor egy lépcsőhöz közelít;
 és amint az első fokára léptem,
 szárnycsattogást hallottam, közelít,
 legyezni arcom, és hangot: „*Beati
 pacifici* - kit rossz düh nem hevít.”
 S kezdett a csúcson mind magasbra hágni
 a végső napsugár; és jött az éjjel;
 már egy-egy csillagot lehete látni. -
 „Ó, erőm! mért folyasz oly egyszerre széjjel?” -
 mondtam magamban, érezvén, hogy ott már
 lábam hatalma egy lett a csekéllyel.
 Fenn voltunk, hol a lépcső elfogyott már
 s akképen álltunk, mintegy megszögezve,
 mint gálya, mely a révbe ért be s ott vár.
 S én, figyelmemmel mind csak arra veszve,
 hang ez új körben zeng-e át a tájon,
 költőmre néztem, ily szavakba kezdve:
 „Milyen bűn kell itt hogy tisztúlva fájjon?
 Szólj, atyám, oltsd el e kíváncsiságot:
 ha lábunk áll is, szavad meg ne álljon.”
 S felelt: „A jó szerelme hogyha bágyad,
 a testi létben: itten ébred újra;
 itt feszítik a lankadó lapátot!
 De hogy még tisztább szavakból okulna
 elméd: figyelj rám, s akkor, itt nyugodván,
 hasznos gyümölcsöt szerezhetsz az útra.”
 „Sem a Teremtő nem volt soha fogytán,
 sem a teremtmény” - kezdte - „szeretetnek,
 mely ösztönös, vagy lelki; ezt tudod tán.
 Az ösztönből tévedés nem eredhet;
 de lelki érzés tévedhet a tárgyban,

vagy: mert *nagyon*, vagy: mert *gyengén* szeretget.
Míg a Fő Jó felé foly rendes ágyban,
s mérsékeli magát a többiekben,
nem lehet bűnös semmi céda vágyban.
De ha rosszra fordul, vagy melegebben
vagy lanyhábban fut jóra mintsem kéne,
teremtmény fordul Teremtője ellen.
Megértheted már, hogy minden erénye
és minden bűne az ember fiának,
a Szeretet magvának a növénye.
S mert a Szeretet vágya: önmagának
üdve csak; attól el sohase térhet -
így öngyűlölet benne sohase támad.
S mert elszakítva semmi lény sem élhet
a legfőbb Októl: - aki szeret, annak
gyűlölete e fő Okhoz se férhet.
Így gyűlölet egyetlenféle van csak:
társaidnak baját szeretni - melynek
sárföldeden három formái vannak.
Van, aki társra buktán győzedelmet
remél, és ezért vágyik őt lelökni
polcáról minden büszkébb fényű helynek.
Van, kit, ha más fölülkerülne, gyötri,
hogy elveszt hírt, nevet, kegyet, hatalmat;
s így az ellenkező öröme költi.
És van, kiben sértéstől oly düh sarjad
nagygyá, hogy bosszút éhez minden áron,
s az ilyen másnak csupa kárt akarhat.
A rosszra fordult Szeretet e három
faja lentebb sír; de most halld, a másik
- a jó iránti - hogy véthet, kitárom.
Mindenkinek szívében fölcsirázik
egy Jó fogalma, melyben nyugtot lelhet;
és azt elérni minden szív csatázik.
S ha megismerni lanyha volt szerelmed,
vagy megszerezni, ezt a Jót: e körbe'
kell, igaz bánat után, vezekelned.
Van aztán jó, mely gyöngye, hogy betöltse
a lelket, mert nem boldogság, se lényeg,
nem a minden-jók gyökere s gyümölcse.
Ki erre költi túlságát szívének,
az, három körben, főntebb szenved attól;
de, mért oszolnak így háromfelé meg,
elhallgatom, hogy rájöhess magadtól.”

Tizennyolcadik ének

A szeretet titkai. Rohanó lelkek

Végét vetette a bölcsekedésnek
mély Doktorom; s engem figyelt, kutatván
jelét arcomon meglegedésnek;
de én, folyton új szomj által maratván,
kívül: hallgattam, belül: így haboztam:
„Megunta már sok faggatásomat tán...”
De igaz atyám látta, mint kinoztam
magam a félnék vágyban egyre némán,
és szólva szólni bátoríta mostan.
„Mester, világos szavad úgy hat énrám” -
mondtam ekkor - „hogy látásom megéled:
bármiről szólsz, fény árad szét a témán.
Azért, lelkemnek édes atyja, kérlek:
melyből szerinted Jó és Rossz erednek,
a Szeretetnek titkait beszéljed!”
„Fordítsd felém hát - felelé - „eszednek
fénylő fáklyáit, s tárujjon szemedbe
a Vakok balgasága, kik vezetnek.
A lélek szeretetre lön születve
és hajlik ahhoz, ami néki tetsző,
mihelyt a tetszés fölnógatja tette.
Elmétek a világról képeket sző,
s látástok előtt lepergeti, sokszor
minden figyelmet egy ily képre vesztő.
S ha lelketek így rajtavesztve tapsol,
az már szeretet: Természet hatalma
amely a tetszés által összekapcsol.
Majd mint a tűz, mely ég felé hadarj
lángját, lénye szerint magasba vágyva,
hoggy felsőbb körben lengve el ne halna:
úgy leng a lélek, úgy lobog a vágyba,
mely lelki mozgás; s addig nem pihenhet,
amíg övé nem lesz szerelme tárgya.
Most láthatod már, milyen messze elvet
minden igazságot, ki jó dolognak
tart önmagában bármilyen szerelmet.
Mert mondjuk a szerelmet jó anyagnak:
akkor se lesznek jók minden pecsétek,
miket a jó viaszból nyomni fognak.”
S feleltem: „Hű figyelmem, s bölcs beszéded
így a szerelmet megértette vélem
kétellyel még csak jobban telivé tett.
Mert ha a vágy *kivülről* jő elébem,
és a lélek nem jár a maga lábán,
rosszban vagy jóban mi a bűn vagy érdem?”

„Hallj hát, amennyit értelmed belát tán:
a többit kérdjed” - szólt - „Beatricétől,
mert a Hit dolga, túl az Ész világán.
Minden lélek, mely a test tömegétől
külömbözik bár összekötve véle,
saját hajlamot s ösztönt nyert az égtől:
de csak működve tűn ki, hogy miféle,
és a hatásban nyilvánul a hajlam,
mint csak a lombban az, hogy a fa él-e?
Azért nem sejtem, hogy első fogalmam
honnan származik; sem hogy honnan ébredt,
ami szivemben legmélyebb óhaj van.
Miként ösztöne vezeti a méhet
mézet csinálni; - ezt az ősi ösztönt
nem éri ilymód sem gáncs, sem dicséret.
S hogy összhang álljon ösztöneink közt fönt
e legősibbel: adatott nekünk
erő, mely lelkünk ösztönei közt dönt.
Érdemet csak ezáltal nyerhetünk,
ez a kútfeje bűnnek és erénynek,
amint jobb vagy bal úton szeretünk.
Minden bölcs, aki látta, hol a lényeg
s igaz etikát hagyott a világra,
e szabad erőt elfogadta ténynek.
Hát hígyjed bár, hogy minden vágyad lángja
külső hatásra szükségkép kigyúlad:
bölcs féket vetni van erőd a vágyra.
És csak e szabadságon alapulhat
minden erény; ezt, hogy Beatricédre
figyelve majdan értsd őt, megtanuljad!” -
A hold, éjfélig késve, följött végre
s a sok szép csillagot megritkította;
égő vödörként lassan szállt az égre,
s útját, ég ellen, azontájt futotta,
ahol a Nap jár, ha Róma lakója
szárd és korz föld közt látja lenyugodva:
midőn az, ki által ma Pietóla
falucska dicsőbb a nagy Mantovánál,
lőn súlyos kételyemnek oldozója:
s én, nyílt és tiszta szava hallatánál
kérdéseimre, akként álltam ottan,
mint ki elgondolkozva és sután áll;
de elmélázásomból fölriadtam,
mivel egyszerre sűrű nép tolongott
hátunk mögött, elérve, nagy csapatban:
amilyen antik éjeken zajongott
Isménus és Asópus partja mentén;
ha Théba népe Bacchusért rajongott.
Úgy jöttek, sarlós útjukon kerengvén,
ezek, mert bölcs szeretet s szent kíváнат

sarkantyuzá lépésük, nem pihenvén.
 Tüstént elértek, oly igen futának,
 nyomunkba hágva csapatuk tömegje,
 ketten elül - szavukba' sirt a bánat:
 „Mária késés nélkül ment a hegyre!
 és Caesar Ilerdáért odahagyta
 Marseillet, s Hispániára tört sietve.”
 „Hamar, hamar, hogy üdvünk pillanatja
 közönytől el ne vesszen! A kegyelmet
 hő vágy esőzze!” - másik ezt riadja.
 „Ó, lelkek, kikben ily nagy lángra gerjed
 a buzgalom, tán váltságúl, hogy hajdan
 éltetek ott túl lanyhaságban ernyedtet,
 ez itt, ki él még (nem hazudik ajkam)
 fölmeni vágyik első napsütésre:
 mondjátok hát, hol van nyílás a falban.”
 Igy szólt Vezérem ajka; s mitse késve
 az egyik szellem ráfelelte: „Jertek
 utánunk, s rátaláltok majd a résre.
 Nem állhatunk meg, oly vágy nyíla kerget:
 hisszük azért, szívetek megbocsátja,
 ha bennünk nem sok szívességre lelték.
 És Veronában San Zen apátja
 valék, jó Barbarossa fénykorába',
 kinek nevét Miláno sírva áldja.
 S van aki (féli sírban már a lába)
 e klastromot, hogy úrkodott felette,
 hamar siratni fogja majd, hiába:
 mert fiát, kinek nyomorék a teste
 s lelke méginkább, s születése szégyen,
 törvényes pásztora helyébe tette.”
 Nem tudom, szólt-e még, vagy egy ígét sem:
 mert messze volt már, úgy előmbe vágott;
 de amint hallottam, azt hűn idézem.
 És szólt utamnak Segítője: „Látod,
 ott jön még kettő: nézd s figyelj a dalra:
 szavaikkal marják a lustaságot!”
 „Sírban hevert már” - szólt a dal - „kihalva
 a nemzedék, melynek megnyilt a tenger,
 mire a Jordánt megláthatta sarja; -
 s ki azt mondaná a fáradságra: nem kell,
 s Anchises fiát nem követte végig,
 dicstelen élt tovább a gyáva ember!” -
 Midőn már nem is látszó messzeségig
 tüntek e végső árnyak is előlem,
 agyamban új gond űzte el a régít,
 amelyből újat, s újra újat szőttem;
 s így jött-ment a gondolat, könnyü szárnyon,
 míg, szemem-csukva, sötét lett előttem:
 és ekként lett a gondolatból - álom.

Tizenkilencedik ének

A sziréna és a fősvény pápa

Midőn az elmúlt nap hevét a holdnak
hidegje már legyőzi, mert a földről
s a Saturnusról hús párák omolnak,
s Keleten a földjós a csillagkörből
nagysorsa képét látja ki, ragyogva,
amerre már a hajnal fénye föltör:
egy nő jött elém, álmomban, dadogva,
a szeme kancsal, arca színe halvány,
lába meggörbült, és a karja csonka.
Ránéztem; s mint a napsugár hatalmán
az éj fagyától dermedt tag fölenged:
úgy tekintetem, nyelvét dalra csalván
megoldta; egész lénye földerengett
kis idő alatt, és fakószin arca,
mint a szerelem szereti, olyan lett.
És akkor, mondom, dalra oldva ajka
rákezdte úgy, hogy semmi figyelembe
sem vettem mást, csak rajta csüggve, rajta!
„Én vagyok a bűvös Sziréna” - zengte -
„s a hajóst tengerén zavarra költöm,
oly vad gyönyörrel olvad énekembe!
Ritkán szabadul, ha hálómba öltöm;
Ulysses útját is kitérítettem;
aki hall, el nem hagyhat; úgy betöltöm.”
Alig csukta be száját; ím felettem
egy szent és buzgó nőt csodálva vesz ki
szemem; kitől amaz zavartan retten.
Vergiliusz, mondd, Vergiliusz, ez ki?” -
szólt megvetőleg; s láttam, hogy vezére
utannak jó és szemét rájaveszti.
S ő a másik nő köntöséhez ére,
letépte azt, és hasát föltakarta;
mily ronda volt! - fölébredtem büzére.
S amint fölnéztem, szólt a Mester ajka:
„Háromszor hívtalak már. Talpra; jer te!
Keresd meg a Kapút, és lépj be rajta!”
Fölszöktem. A szent Hegy körei szerte
már a magas nap fényében ragyogtak.
Mentünk; s az új sugár hátunkat verte.
Követtem őt; de mint ki nagy dolognak
gondjával járna, homlokom lehajlott,
ahogy egy eltört fél hid-ív lehorgad:
amikor: „Jertek! Itt a kapu!” - zajlott
fülünkbe egy hang, nyájasszavu, tiszta,
milyet a földön még senkise hallott.

És hattyufehér szárnyait kinyitva,
 aki beszélt felénk, fölülről intett,
 ahol két fal közt rést adott a szikla.
 Megmozdította tollát, s meglegyintett
 s dalolt, *qui lugent*, mondva boldogoknak,
 mert az Úr fogja vigasztalni mindet.
 „Mi lelt hogy mind a földet bámulod csak?” -
 így kezdte költőm kérdését, mihelyt
 lépteink az Angyalon túljutottak.
 És én: „Olyan rossz sejtelemben ejt
 az új látás, mely álmommá fonódott,
 hogy lelkem rab lesz, s minden mást felejt.”
 „Az ős boszorkányt láttad benne” - szólott -
 „kiért a felsőbb körök kínja jajgat:
 s hogy ki ad, tőle szabadulni, módot.
 Elég! taposson e csuf sárra sarkad!
 Tekints a szent szférákra, miket Isten
 madárhivók gyanánt szemedbe forgat!”
 Mint sólyom előbb lábát nézi s libben,
 ha a sólymár szólítja; majd a zsákmány
 után mohón száll légből, s eltűnik fenn:
 úgy tettem én; a törött szirtre hágván
 mászni kezdtem; míg utat tárt odáig.
 ahol új körré kanyarúl a párkány.
 S ötödik körnek érve nyílatáig
 láttam, hogy kire bűne idefent ró
 bűt; arcán fekve, földön sirdogál itt.
 És: „*Adhaesit anima pavimento!*” -
 hangzik sóhajba fulva és nyögésbe
 törve, kis híjján értelemtelen szó.
 „Ó, választottak, kiknek szenvedése
 itt igazságban és reményben enyhül,
 hol nyíl rés föllebb? - hogy utunk ne késne.”
 „Ha bűnötök, mint minket, földre nem gyűr,
 s gyors útra vágytok: legyen útatokban
 jobb feletek mindig a partperemtől!”
 Így kért a Költő; s így felelt legottan
 egy hang, kissé előttünk; s én a rejtett
 szólót a hang irányán gyanitottam.
 Szemem egy pillantást költőmre ejtett,
 ki akkor vídám jellel helyeselte
 a vágyat, melyet arcomból kiséjtett.
 S e vágy, mihelyt kedvét tölteni merte,
 odavont ahhoz, ki hogy merre fekszik,
 hangja imént előttem megjelelte.
 „Ó, szellem, kiből könnyűl ér s növekszik
 az, ami nélkül nincsen üdv: felejtse el
 nagy gondod értem egy rövidke percig!
 Háttal fölfelé mért heversz, ne rejtse el;
 s ki vagy? s akarsz-e megbizást vitetni

oda, ahonnan jöttem földi testtel?”
 Szóltam; s ő: „Mért kell a hátunkat vetni
 az ég felé, majd megtudod, de mostan
scias quod ego fui successor Petri.
 Siestri s Chiaveri közt szalad le gyorsan
 egy szép folyócska; neve ős családom
 címét diszíti a főrangú sorban.
 Egy hónapig próbáltam, és beláttam,
 a Nagy Palást annak, ki sártul ója,
 olyan, hogy nincs nagyobb súly e világon.
 Megtérésemre későn vert az óra:
 csak amikor én lettem Róma papja,
 láttam, hogy az élet szívünk csalója.
 Láttam, hogy a szív meg nem nyughat abba
 s hogy föllebb annak nincsen útja; s akkor
 im e *másikra* vágytam: magasabbra!
 Mindaddig égtől elvált, büntudattól
 gyötört szív voltam, fősvény, gyökerében: -
 most, amint látod, így bünhődöm attól.
 Mi a fősvényesség: itt tűnik föl épen,
 hol, könnyel, megtört lelkeink lemossák:
 nincs nagyobb kín a Hegy bármely körében!
 Mert szemünket sohsem a Magasság,
 csak földi kincsek vonzották örökké:
 azért ver földre minket az Igazság.
 S mint a fősvény nem gondol másra többé
 kincsén kívül, s a jót felejtí tenni:
 úgy kellett nekünk itten nyűgözötté
 - kezünk és lábunk megkötözve - lenni;
 s míg tetszik majd az igazságos Úrnak,
 mozdulatlan heverünk e helyen mi.”
 Mozdulatot tettem, hogy térdre hulljak
 s úgy szóljak hozzá; de ő észrevette
 a hangról szándékom, hogy leboruljak
 és: „Mi von földre?” - ezt a kérdést tette.
 S feleltem akkor: „Lelkem nógat engem
 méltóságoddal, ilyen tiszteletre.”
 S ő: „Kelj föl, testvér! Ugorj talpra menten!
 Ne tévedj! Szolga vagyok én, akár te
 s mindenki, egy nagy Hatalommal szemben.
 Az Evangélium nagy szava járt-e
 eszedbe már - *neque nubent* -? Megérted?
 Akkor, hogy így beszélek, ne csodáld te!
 De menj már! Aki itt megáll s beszélget,
 késlelteti, hogy bennem *az* megérjék,
 mi könnytül ér s növekszik - mint te vélted.
 Földön egy unokám, Alagia él még,
 aki jó szív; csak (mert a példa rombol)
 családom gonosz példái ne érijék:
 ez egy maradt meg odaát fajomból.”

Husadik ének

A francia királyok bűnei

Jobb vágya győzve harcolt az enyémmel,
 hogy kedvem ellen is kedvébe járván
 szívacsom félig szárazon vivém el.
Indultam, s indult vezetőm, a párkány
 szabad részén, a sziklához szorulva,
 mint a falcsipkéhez az ór a vártán,
mert e nép, kinek itt csöppekbe hull a
 szemén a bűn, mely földön oly hatalmas,
 a külső részt telefeküdte túlra.
Aj, átkozott légy, ősi szukafarkas,
 ki éhesebben vágysz, mint minden állat,
 hogy mindeniknél több prédát csikarhass!
Ó, Egek, mikből gondoljuk, hogy árad
 emberi sorsok minden érverése:
 mikor jön, ki e vadat úzni szálland?
Gyér volt, és lassu, lábunk lépdelése;
 s az árnyba néztem, mivel szörnyü volt ott
 a szenvedők sirása, mellverése.
S nem messze egy hang: „Mária, te boldog!” -
 véletlen épen előttünk nyöszörge,
 és mint vajúdó asszony, úgy sikoltott.
S ezt sírta: „Szent Szűz! inségtől gyötörve
 éltél, mutatja nyomorod tanyája,
 hol megszületett méhednek gyümölcse.”
S: „Jó Fabricius!” - tolda még reája -
 „inkább szegénység erényét kerested.
 mint kincset, melynek véték volna ára!”
E szavak engem érdekelni kezdtek
 s közelebb mentem; hogy lássam a lelket,
 kinek ajkáról elibénk repestek.
Még Miklós tékozlásáról is ejtett
 pár szót a hang, hogy a becstelen élet
 karjából három hajadont kifejtett.
„Szólj szent szavaknak kiáltója, lélek,
 ki vagy? és mérthogy ez áldva-nevezni
 méltó szenteket egymagad dicséred?
Szólj, fáradságod nem fog kárba veszni:
 megjutalmazlak egykor, visszatérve
 a kurta földi utat befejezni.”
„Elmondom” - szólt - „nem jutalmat remélve,
 hanem mivel e szent utat taposva
 ily kivételes kegyben látlak - élve!
Az én magvamból nőtt ki ama rossz fa,
 mely oly sötét árnyat vet a keresztény
 földre, hogy jó termést csak gyéren hoz ma.

De ha - Douai, Lille, Gent s Bruges harcba kezdvén, -
van mód bosszúra: nem fog késni - s Attul,
ki mindent ítél, esdve kérem ezt én.
Capet Hugónak hívtak engem ott túl:
s Lajosok és Fülöpök atyja lettem,
kik trónon ültek, frank uralkodókul.
Egy párisi mészárosból születtem,
mikor kihaltak a régi királyok
kivéve egyet, (kit zárdába tettem)
s láttam, hogy a kormányon magam állok,
s új szerzeményre annyi volt a módom,
s annyi hivem, ki értem síkra szállott,
hogy ím az özvegy koronát utódom
fejére tettem, akitől eredt szent
csontok sora, hogy mindmáig huzódjon.
Míg nagy provánszi hozományra nem kent
szégyent fajomra, s bűnbe nem sodorta,
jót sem, de rosszat sem tett túrheterlent:
de ottan már hazudva és tiporva
szerzett vagyont; és aztán, vezeklésül
Normanhont, Pontit s Gaszkonyt elrabolta.
Károly Itáliában - vezeklésül
szegény Konrádint föláldozta; s aztán
Tamást az égbe küldte - vezeklésül.
Látom az időt, s messze sincsen az tán,
hogy egy új Károly jó francia honból,
magát s népét valóban megmutatván.
Egyedül jó, és fegyver nélkül rombol,
csak a Judás lándzsáját hozva, mellyel
Firenze gyomrát fölhasítva tombol.
Nem föld, de szégyen lesz, amit így elnyer,
annál nagyobb szégyen a jók szemében,
mennél kevésbbé gondol ő ilyennel.
Egy másik Károlyt hajó-rabja-képen
látok, saját lányára alkudozva,
mint rableányra a kalózok épen.
Ó, rút fukarság, mily nagyobb gonoszra
vihetsz még, aki fajom úgy befontad,
hogy önnön húsát oltárodra hozza?!
S hogy mindez ne is tűnjék borzalomnak,
látom Alagniát - sőt, helyettesében,
Krisztust is, foglyául a liliomnak.
Látom, ujra gunyolják, szörnyüképen,
az ecetet s epét ajkára tolják,
s élő latrok közt őt ölik meg épen.
Látom az új Pilátust - semmi korlát
vérszomjának; s a templomba viendi,
törvény ellen, a kapzsiság-vitorlát.
Ó, Uram Isten, melyik hír jelenti
már a boszút, amely haragod csitítván

lelkem békéjét újra megteremti?
 Mit a Szentlélek jegyesére hitvány
 dalt énekeltem, mely felém terelte
 szemed, kíváncsiságod lángra szítván:
 csak addig árad ajkainkrul szerte,
 amíg a nap tart; de ha besötétül,
 más hangon szól az ének, más szövegre.
 Akkor Pygmalionnak esetérül
 zendül a dal, hogy aranyért epedve
 rablásba hull, és gyilkolásba szédül;
 a kapzsi Mídás kínját sem feledve,
 hogy vágyai balul teljesevének,
 amit ma is mesélnek még nevetve;
 bolond Ákámról is beszél az ének
 és zsákmányáról, melyért szinte máig
 üldözi még haragja Józsuének;
 még Zaffirát és férjét éri vád itt;
 s a patát, mely Heliodort gyötörte,
 zengi a hegy; s visszhangozza csucsáig
 Polymnestort, ki Polydort megölte;
 majd végre: »Crassus, mondjad az aranynak
 izét, amellyel szájad lyukja töltve!«
 És halkul ennek, emelkedik annak
 olykor a hangja, amint, szíve hajtván,
 vágyai halkulnak vagy fölsuhannak.
 Így az imént sem csak egymagam ajkán
 szólt a nappali dal sem; csakhogy itt
 közel nem zengte más oly hangosan tán.”
 S már a szólótól lábunk messze vitt;
 s amint erőm engedte, törekedtem
 legyőzni az ut nehézségeit:
 midőn hallám, hogy megremeg felettem
 a Hegy, minthogyha leesőbe lenne;
 s mintegy halál fagyától, megmeredtem.
 Szörnyűbben Délos szigete se renga,
 mikor Latóna rajta rakta fészkrét,
 hogy az Ég Két Szemét megszüljje benne.
 S egy riadás a hegynek minden részét
 bezengte úgy, hogy Költőm így vigasztalt.
 „Hol én vezetlek, mért fog el a kétség?”
 „*Gloria in excelsis*” - így magasztalt
 Istent a hang, amint jobban kivettem
 a riadásban lobogó magas dalt.
 Mi mozdulatlan vártuk s meglepetten
 - mint akik első hallgatói voltak,
 a pásztorok - míg a dal tovarebben.
 Majd lábaink tovább zarándokoltak
 szent útjukon, nézvén a heverőket,
 kiknek már újra könnyeik omoltak.
 A kíváncsiság annyira elővett,

az átélt rejtélynek nem lelve nyitját,
mint soha eddig (ha se csal, se téved
szegény emlékem) - de kérdeni titkát
nem merték ajkaim, s bár nézelődve
lesték, kilesni szemeim se birták;
s tovább mentem, habozva és tünődve.

Huszonegyedik ének
Holt költők találkoznak

A született szomj, mely nem kaphat enyhet
csak ama víztől, melynek italáért
a Samaria-béli nő esengett,
mostan költöm nyomán nógatva, rám ért
e népes úton; és sírtam a kínra,
mit a Bölcs Bosszu a bünökre rámért
És mint Lukács evangelista írja,
hogy két utasnak megjelenve föltűnt
Krisztus, mikor kibocsátotta sírja:
úgy megjelent egy árny és jött mögöttünk
nézve lábánál a heverők népét;
s hogy meg se láttuk, megszólalt közöttünk,
mondván: „Testvérek, adjon Isten békét!”
Mi megfordultunk, s illő köszönéssel
tette szavára költöm elégségét:
S azután kezdte: „A boldog gyűléssel
tegyen békébe az igaz Biróság,
mely sujta engem örök számüzéssel!”
„Hogyan? Ha árnyak vagytok, s a Hatóság
nem méltat feljebb” - mond (s megyünk sietve) -
„hogy tűrt *idáig* lépcséjén a Jóság?
És Doktorom most: „Nézz a szent jelekre,
miket angyal rótt homlokára ennek:
ládd, ő beül még a dicső Seregbe.
De mert *ki éjjel-nappal fon*, a lennek
nem ért végére, mit előre megmér
és kiszab Klóthó minden elevennek:
lelke szegénynek, a mienkkel testvér,
fölfelé még egyedül nem hatolhat,
mivel Létünkhöz még látása nem fér.
Azért kellett kijönnöm a Pokolnak
széles torkából, elvezetni addig,
mig iskolám ér, s lépteim hatolnak.
De mondd, ha tudod: mért reng és morajlik
olykor a hegy, s ujjong föl rajt olyankor
minden lélek, a tengermosta aljig?”
Úgy eltalálta, mely kérdés csatangol
lelkemben, s vágyam tűfokát, hogy érzém,
már a remény is szomjam-oltva hangol.
Amaz felelt: „E hegynek semmi részén
nem eshet, ami rést a szent Szokásnak
ütne rendjén s a Törvény végezésén.
Itt semmi sincs kitéve változásnak;
csak mit az Ég vesz magába magából,
annak lehet hatása, semmi másnak.

Mert hó se hull, se jég, se semmi zápor,
 se dér, se harmat föntebb e vidéken,
 mint ama három fokkal kurta gádor.
 Felhő, de még köd sem száll át e légen,
 villám se jár, sem Taumas leánya
 nem ül ki, mint tul, itt meg ott, az égen.
 Száraz gőz sincsen, mely messzebbre szállna,
 mint ama gádor harmadik fokáig,
 ahol e helynek szent Pétere áll ma.
 Reng a hegy, néha, aljától odáig,
 többé-kevésbbé, bennegyült szelektől,
 de, nem tudom, miért, nem reng soha már *itt*:
 csak akkor rengi itt, ha a kötelekből
 lélek oldódik; érzi: tiszta, kész és
 amaz ujjongó zaj között lebeg föl.
 A tisztaság próbája csak az érzés,
 mely, szabadon már klastromot cserélni,
 meglepi vággyal - s engedi a Végzés.
Előbb is vágnék; ámde szenvedélyi
 el nem bocsátják: minthogy vágya ellen
 bűnét az Isten, kínjává cseréli.
 Nekem ötszáz évig kellett hevernem
 e gyászban; és csak most érzem szabadnak
 vágyamat, hogy jobb küszöbig emeljen.
 Ezért a rengés s e kegyes csapatnak
 szent ujjongása amaz Úr nevéhez,
 ki által ők is fölfelé haladnak.”
 Aki forrást lel, annál jobban élvez,
 mennél szomjasabb; így, szavára meg nem
 mondhatta volna lelkem hogy mit érez.
 És bölcs Vezérem szólt: »Most látom egyben
 hálótok hogy kötődik és mi oldja,
 s miért ujjongtok, s miért reng a hegy fenn?
 De engedd immár tudni”- tudakolta -
 „ki voltál, s adjad értenünk szavaddal,
 miért heversz itt annyi század oltá?”
 „Amikorjában égi akarattal
 a jó Titus a Judástól elárult
 sebek folyását megboszulta haddal,
 nevemre tartós hírnek díszre hárult
 ott túl, s előbb még” - felelé a szellem -
 „mintsem lelkem előtt a hit kitárult.
 Szavam fuvallatában annyi kellem
 volt, hogy Toulouseból Róma ont magába,
 hol könnyü vala mirtuszt érdemelnem.
Statius még a nevem a világba;
 Thébát, majd hős Achillest énekeltem,
 s elbuktam e másod terhimmel áldva.
 Ezrek lobbantak lángra már, amelyben
 tüzemnek magva költ, a tűz parázsán,

melyből egy szikra fölgyújtotta lelkem:
 a halhatatlan *Aeneis* varázsán;
 dajkája volt ez, s anyja énekemnek:
 nélküle drachmát sem mutatna mázsám.
 Ó, bár kortársa lettem volna ennek,
 s Vergiliusznak: egy évvel kihuznám
 érte tovább, hogy innen ki ne menjek!”
 Tiltólag fordult költőm erre hozzám
 oly képpel, mely hallgatva mondta: „Hallgass!”;
 de akarat nem mindig úr az orcán,
 s könny és mosoly fölött olyan hatalmas
 az érzés, hogy a legőszintébb lélek
 akaratán leginkább diadalmas.
 Elmosolyodtam, s szemem visszafénylett;
 s az árny beléje nézett percre némán,
 holott leginkább tükrözik a lélek.
 „Ha nem indultál nagy utadra léhán” -
 mondotta aztán - „mégis léha szemmel
 mért villantottál az imént is énrám?”
 Most kétfelé szorultam jóhiszemmel:
 egyik hallgatni, a másik beszélni
 unszolt; s én sóhajtottam, mesteremmel
 érttetni vágyván. - „Nem kell tőle félni” -
 szólt ő - „beszélj hát! mondd el néki nyomban,
 aminek titkát oly kutatva kérdi.”
 S én akkor: „Talán csodálkozva” - mondtam -
 „néztél, ó régi lélek, mosolyomra;
 de mostan kell még csodálkozni jobban:
 mert ez, ki vágyamat magasba vonja,
 ama Vergiliusz, kitől szivednek
 kelt istent-embert énekelni, szomja.
 S nem volt igazad, hogyha azt hihetted,
 hogy más volt imént oka mosolyomnak,
 mint szavad, mellyel őtet említetted.”
 S ölelni már lehajlott Doktoromnak
 térdét; de az: „Ne tegyed” - mondta - „testvér:
 mert árny vagy, s árnyak bókolsz, fuvalomnak!”
 És ő felkelve: „Ha jelet keresnél
 szeretetemről, jobbat sem találnál,
 mint hogy feledve, hogy bennünk a test s vér
 csak látszat: testet kerestem az árnyál!”

Huszonkettedik ének

Egy római megtérése

Már aki a hatodik számú körbe
átvitt, elmaradt mögöttünk az angyal,
ki homlokomnak egy jegyét törölte
s kik igazságra vágnak szomju ajkkal,
beatinak nevezte, de csupán
a *sitiuntig* terjedő szavakkal.
Itt lábam sokkal könnyebben tudám
emelni, mint más lépcsőkön, s haladni
vidáman a gyors szellemek után.
„A szeretet, mely erénytől gyuladt ki” -
szólt Költőm - „újat gyújt, mely viszonozza,
mihelyt külső hírt tud magáru adni:
így, mihelyt leszállt, hozzánk sorakozva,
a Pokol tornácába Juvenális,
szeretetednek hírére odahozva,
szeretetem, bár sohse látva, máris
fölkelt irántad, úgy hogy most rövidnek
tűnik föl nékem veled ez a grádics.
De mondd - remélem, nem kedvetlenítlek,
ha meglazítja fékét nagy bizalmam;
barátként vágylak megkérdezni, hidd meg:
hogyan férhetett fősvény, kapzsi hajlam
lelkedbe; mondd, hogyan teremhetett meg
ily alacsony bűn ily nemes talajban?”
Mosoly jelent most ajkai felett meg
egy percre Statiusnak; s szóla: „Minden
szavad szent jele drága szeretetnek.
Bizony, sok dolog furcsább néha, mintsem
kétkedésre ál-okot ne adna,
míg a valóság földerítve nincsen.
Te azt hiszed, mint kérdésed mutatja,
hogy fősvény voltam élve, s így kerültem
oda, hol szenved fősvények csapatja.
Nos, tudd meg, hogy *nagyon* is elkerültem
a fősvénységet; s így lett ok a *túlság*,
hogy itt ezer holdon át sírva türtem.
S ha lelkem meg nem leli helyes útját,
s jól meg nem jegyzem verseid magamnak,
melyek az Ember hitványságát zúgják,
„*Mire nem viheted még, óh aranynak
átkozott éhe, a halandók vágyát?!*” -
most súlyt görgetve kéne hogy rohanjak.
De megértém, hogy túltárhatja szárnyát
a kezek tékozlása, és beálltam
azok közé, akik bűnük sírva bánják.

Hány ébred kopaszon a másvilágban,
csak mert nem tudta, hogy bűn; s meg se bánta
e bünt, sem élve, sem halálos ágyban.
S tudd meg, hogy, oly bünt, amelynek fulánkja
egy másik bűnnel ellentétes épen,
itt avval egy kínnak aszal ki lángja.
Azért, ha ott találtál, ama népben,
mely a fösvényesség bűnét sírva mossa,
tudd meg, hogy nékem fordított a vétkem.”
„De mikor azt daloltad, mint tapossa
duplán a durva harc Jokaste keblét,” -
mondá a *Pásztorénekek* dalossa -
„Clio verte veled a lant idegjét:
s nem volt meg, ami nélkül cselekedni
a jót kevés: nem volt igaz hited még.
Ha így van ez: mily lámpa tudta vetni
fényét lelkedbe, mily nap, hogy vitorlád
megfeszítetted, a Halászt követni?”
„Te mutattad meg a Parnasszus ormát
s itattál forrásából” - szólt - „te benned
találta lelkem világító tornyát.
Úgy tettél, mint kik sötét éjbe mennek
s fáklyát visznek, de nem látják a fényét,
csak az utánuk jövő örül ennek.
»Uj század száll« - daloltad - »uj remény ég;
uj nemzedék jön, égből ereszkedvén;
igazság és aranykor visszatér még!«
Általad lettem költő és keresztény;
de hogy szavamat könnyebben megértsetd,
talán rajzomat kissé kiszínezném...
Már a föld megtelt a szent hit temérdek
magvaival, miket az örök ország
követei hintettek szerte szélnek;
s én látva, hogy szavaik visszhangozzák
szavadat, melyet az imént idéztem,
hozzájuk tértem; mint előbb tehozzád.
S ím: szentek voltak! kik hogy üldözésben
részesültek Domitianus által,
szenvadásüket könnyel tellve nézem,
s amíg csak a világban élve jártam,
erényüket pártoltam és szerettem,
minden más hitet rosszabbnak találtam.
S előbb mint görögöket elvezettem
volna Thébe folyóihoz dalomban,
a kereszténység titkos híve lettem,
világ előtt pogány valék azonban,
s e lanyhaságért négyszáz éven át a
negyedik körnek útjain bolyongtam.
S te, aki tetted, hogy szememnek fátyla
lehullt, mely mögött az Üdv fénye rejle,

most, míg utunknak egy kis része hátra,
 mondd meg, Terentiusnak régi lelke,
 és Caecilius, Plautus, Varro, hol van?
 kárhozva-é? s melyik pokolba ejtve?”
 „Ők, s Persius, s én, s mások, hosszú sorban” -
 szolt - „a Göröggel, ki Muzsák tejét
 legtovább szívta egykor, régi korban,
 a vak Börtönnek első gyűrűjét
 lakjuk, ma is még emlegetve gyakran
 a szent hegyet, dajkáink lakhelyét.
 Euripidés is ott van e csapatban,
 s Simonidés, s Anakreon, s Agáthon,
 kiknek homlokán mind babérfonat van.
 Akikről énekeltél, szinte láttam
 Antigonét, Argiát, Deifilét
 köztük, s Isménét, örök bánatában,
 s Deidamiát, s hugait, s Isifilét
 Thetis s Teiresias leánya mellett,
 ki meghozá Langia vize hírét...”
 Már mindkét költőm hallgatásba süllyedt,
 mert lépcső és falak közül kilépve
 újra figyelni s körülnézni kellett;
 s már elmaradt a napnak négy cseléde,
 és az ötödik igazgatta rúdját
 égnek szögezve, a zenit elébe;
 és költőm szolt: „Legjobb lesz, itt is úgy járd,
 ahogyan szoktuk, mindig jobb felünk’
 fordítva kifelé, a Hegynek útját!”
 Így a szokás lett ott a mesterünk
 és mentünk, annál bátrabb bizalomban,
 mert a nyájas Árnny együtt jött velünk.
 Ők elül mentek, én pedig magamban
 utánuk, édes szavukat figyelve,
 mely verseimet megihlette hajdan.
 De elhallgattak, egy szép fára lelve
 váratlan, az út közepén, amelynek
 illatos, jó gyümölccsel ága tellve;
 de törzsét soha meg nem mássza gyermek,
 mert mint fenyőnek fölfelé, úgy ennek
 ágai mind lefelé keskenyellnek.
 S fenn, elzárt oldalán a szirtperemnek,
 friss, tiszta vízü permeteg sugároz,
 csak a fa csúcsát hintve szüntelen meg.
 S a két poéta odament a fához;
 s a lombra néztem; s hang zendült közöle
 s szolt: „E gyümölcsre hasztalan sovárogsz!”
 S: „Mikor Mária ment a mennyegzőre,
 másokra gondolt, nem a maga száját
 tömni, amely ma ügyetek védője!”;
 és: „Az ős Róma női nem kívánák

a bort, csak tiszta vizet, s Dániel
éhe csupán a Tudomány mannáját.”

S: „Ó, arany század, mért múltál te el?
Nektár lett szomjtól a hegyek patakja,
s a makk éhségtől ízes eledel.”

S: „A Keresztelő, a pusztába’ lakva
meg bírt a sáskán és a mézen élni:
és ép ezért nőtt oly dicsőre, nagyra,
amint az Evangélium beszéli.”

Huszonharmadik ének

Forese és a soványak

Míg szemeimet így a lomb setét
zöldjébe fűrtam, mint az szokta tenni,
ki madárcákra veszi életét:
„Fiacskám, most már ép ideje menni” -
szólt, ki atyámnál több volt - „hogy ne vesszen
engedett időnkől hiába semmi!”
Szivessen fordultam s mentem szivessen
a két Bölcs után, kiknek bölcs beszéde
örömmé tette, hogy nyomuk kövessem.
S ím, sírás szállt, és ének, itt a légbe: -
„*Labia mea, Domine*” - s ki hallá,
kínra hangolta, és gyönyörűségre.
„Mely hang szűrődik itt fülünkbe, dallá?” -
kérdém; s a Mester: „Bizonyára árnyak,
így oldva bűnük bilincset” - sugallá.
Mint vándorok, kik gondolkodva járnak,
ha találkoznak idegen csapattal,
utánuk fordulnak, de meg nem állnak:
úgy jött utánunk, gyorsabb mozdulattal,
utólért, s elkerült, de szembebámult
egy csapat árny - s ment, néma áhitattal.
Szemük fekete gödre mélyre tágult;
az arcuk sápadt, s bőrük, mint silány zsák
csontjukon, a csont formái után nyúlt.
Nem szárította hajdan ily soványság
Erysichtonnak sem csontig a bőrét,
bár hiun hajtá enni bős kivánság.
S én gondolám magamban: „Im a dórék,
kik várát veszték szent Jeruzsalemnek,
hol Mária fiába verte csőrét.”
Gyöngyvesztett gyűrűk gödrei a szemnek;
ki minden arcban azt olvassa: OMO,
itt jól láthatta alakját az M-nek.
Ki gondolná, ha nem tudná, hogy omló
víz csábjától, vagy alma illatától
lehessen lélek gyötörve hasonló?
S én is, mivel nem láthatám okát, oly
csupa csont-bórré hogy őket mi tette,
nem térhettem magamhoz a csodától;
mikor egyszerre szemét rám vetette
feje mélyéből egy árny, s fölujongván:
„Mily kegy engedte ezt nekem?” - rebegette.
Nem ismertem föl arcán, csak a hangján:
s amit elzárt az arc, azt fölnyitotta
a hang, fülembe ismerősen zsongván.

És ez a szikra újra fölszitotta
 az elváltozott ajk régi emlékét:
Forese arca rejtezett alatta!
 „Ne nézzed” kért ő - „bőröm aszu kérgét,
 mely régi színét rejti most; ne nézzed
 árnyam husának sorvadtsémmiségét:
 Magadról beszélj: mire szánt a Végzet?
 s milyen két lélek vezet erre? Kezdjed
 a szót, s ne szünj meg, csak mikor bevégzed!”
 „Arcod, melyet szemeim megkönyeztek,
 mikor meghaltál, most épannyi búra
 indít” - feleltem - „hogyan ily húsa-vesztett.
 Az istenért, mi tépi és mi dülja?
 úgy bámulok, ne várjad, hogy beszéljek:
 ki szólna, míg ily kérdés gyöttri-fúrja?”
 „Örök végzésből” - felel a lélek -
 „itt titkos átok rejlik vízbe-lombba’:
 tagjaim attól olyan ösztövérek.
 S mind, aki itten dalol sírva” - mondta -
 „mind, aki csak torkát szolgálja, míg él,
 így lesz itt újra szentté, éhbe-szomjba.
 Az édes alma illata s a híg ér,
 mely fája lombját öntözi sugárba,
 éhünk-szomjunk fölgyújtja, s enyhet ígér:
 és nem csak egyszer újul, körbe járva,
 kínunkra itt ez éh-szomj, *kínra*, mondom;
 mondhatnám inkább: üdvünknek javára,
 mert e szomj az, mely a Golgota-dombon
 vezette Krisztust, hogy majd mondja: »Éli«
 s megváltásunkért vért örömmel ontson.”
 És én: „Forese, hogy megszünve élni
 régi világotat jobbal cserélted,
 több idő nem tellt, mint alig öt évnyi.
 S ha erőd fogytat hamarabb elérte
 vétkezni többé, mint a kincses bánat
 óráját, mely az Úrral megbékéltet:
 hogy’ engedett már ily föl a Bocsánat?
 Azt hittem, hogy még odalenn talállok,
 ahol az évért év szedi a vámot.”
 Felelte: „Hogy már ily magassan állok,
 s itt szürcsölöm e kínok édes ürmét,
 Nellám könnye tevé, mely sohse fáradt,
 s imája, mely kivitte, hogy ne ülnék
 a Várakozás szikláján, de minden
 körön át hamar ide fölkerülnék.
 Ó, özvegyecském, társam, drága kincsem!
 annál jobban megnyeri az Urat
 az ő jósága, mert egy, s párja nincsen:
 mivel a szárd föld Barbagia alatt
 még mindig szemérmesebb asszonyában,

mint a Barbagia, ahol ő maradt.
Mit mondjak többet teneked, barátom?
Látom az órát, melynek ez a máj
óra nem lesz még régi óra, látom,
mikor szószékről fogják prédikálni
a rossz flórenci nőknek a tilalmat,
keblük' bimbóstul mutogatva járni.
Mely barbár népnél kívánt külhatalmat,
papi korbácsot, mely pogány hazába',
az ő parancs, hogy: »Tested eltakarjad!«
De ha e kacér népség igazába
tudná, terítve hogy reá mily asztal
vár: már a jajra nyitva volna szája.
Mert ha látásom igaz-volta nem csal,
előbb lesz bús, mint arca szőrös annak,
akit ma még a *csicsijja* vigasztal.
De ne rejtsd, testvér - kik közelbe vannak,
mind, s nemcsak én már, bámul lesve, nézzed -
ki vagy, hogy megtör rajtad az arany nap?"
És én feleltem: „Ha visszaidézed,
hogy' éltünk együtt, én veled, s te vélem,
az emléket ma is súlyosnak érzed.
Ilyen életből vitt ki bölcs vezérem
(ki ott megy), mikor nemrégibe töltén
ragyogott *annak* húga át az éjen" -
(és a Napra mutattam) - „vitt ki törten,
valódi holtak éjen át, valódi
húsban, mely most is őt követi bölcsen.
Onnan e Hegyre hítt vigasztalódní,
hol ti, kiket elgörbitett az élet,
köröngtök; újra sudárrá tolódní!
És addig mondja, hogy tovább kísérhet,
míg nem találkozom Beatricével:
ott el kell válnunk, úgy szól az Itélet.
Vergiliusz az, aki így vezérel", -
(s mutattam) - „s véle láthatod az árnyat,
ki miatt előbb mind ez az egész hely
rengett, örülve, hogy feljebbre szállhat.”

Huszonnegyedik ének

A bűvös fa alatt

Sem szó a lépést, sem lépés a szót
nem gátolá, sőt csak jobban siettem,
mint jó szél hogyha hajtja a hajót:
s az árnyak, új halálba senyvedetten,
szemük gödréből bámulgattak engem,
amint látták, hogy élve járok itten.
De én beszédemet folytatva mentem,
szólván: „Lassabban jár most, tán a másik
kedvéért ő is, mint tenné különben.
De mondd, ha tudod, mely tájon tanyázik
Piccarda? s van-e, kit eszembe vésnék,
méltó e nép közt, mely itt lesni látszik?”
„Hugom, kiben a jóság vagy a szépség
volt-e több, nem tudom, a nagy Olympon
ünnepli koszorús dicsőülését” -
szólt; s folytatá: - „Nevét itt senki titkon
nem tartja; úgyis már vázak vagyunk a
nagy éhségtől, nincs hús a tagjainkon.
Ez itt” - újjal mutatta - „Buonagiunta,
Buonagiunta da Lucca; s érdemes holt
ott túl az is, kinek csak bőre-csontja,
a Szentegyház hajdan a karja közt volt:
Toursból való; s most bőjttel itt vezekli
a bolsenai ángolnát s vörösbort.”
Igy névvel sorban többet jegyezett ki;
és mind örült a nevét hallva tőle,
nem látszott érte haragudni senki.
Láttam, éhes foggal, mely leget örle,
Ubalдин dalla Pilát s Bonifácot,
ki pásztorbottal volt sok lélek öre:
s messer Marchesét, aki borban ázott,
bár szomjas sem volt, Forli városában,
s jól nem lakott, bármennyit lakomázott.
Mint ki körülnéz és választ magában,
kiválasztottam a luccai lelket,
akit leginkább rajtam csüggni láttam.
Mormogásából egy nevet kisejtett
fülem: „*Gentucca*” - mely búsan a helyrül,
hol az Igazság mosta, fölkesergett.
„Ó, te, kinek szemében az a terv ül,
hogy hozzám szólasz: szólj, keserves árny, hát”
- mondtam - „s mindkettőnk lelke tán megenyhül!”
„Él már a Hölgy, és hordja még a pártát” -
kezdte - „ki majd áldatni fogja véled
városomat, bár mások nem is áldják.

Most menj, és ennyi tudással beérjed;
 s ha nem jól érti tört szómat figyelmed:
 megadja magyarázatát az Élet!
 De mondd: *azt* merhetem-e látni benned,
 ki amaz ujdón éneket dalolta:
 »Hölgyek, akik értitek a szerelmet...«?
 „Mit a Szerelem sugdos” - válaszolta
 ajkam - „megőrzöm én és szót a szóra
 írom, amint *ő* bellül mondja tollba.”
 „Ó, testvér, most rálátok a csomóra,
 mely a Jegyzőt, Guittonét, s engem, édes
 új stíletektől messzetarta!” - szóla. -
 „Hogyan követte tollatok beszédes
 sugalmazója szavait szorossan,
 míg a mienk nem simult üteméhez.
 Mást régi és új stíl között bajossan
 hiszem hogy különbséget bárki lelhet.” -
 S elnémult, mintegy megnyugodva, mostan. -
 Mint kik a Nílus partjain telelnek,
 darvak ha gyűlnek néha nagy seregbe,
 s aztán éket csinálva szárnyra kelnek:
 úgy a nép, mely ott megcsodált, sietve
 elfordult tőlem, s újból útnak áradt,
 melyre soványság és vágy könnyítette.
 S mint ki a gyors lépésbe belefárad,
 elmarad kissé, lélekezete-fulva,
 s lassan ballag, míg levegőt találhat:
 úgy várta, míg a szent nyáj elvonulna,
 Forese, s hátul csatlakozva hozzám
 velem jött, s kérde: „Mikor látlak újra?”
 „Hogy meddig élek, nem tudom” - viszonzám -
 „de nincs mód oly hamar a Parthoz érnem,
 hogy sokkal hamarabb ne vágyakoznám.
 Mert a hely, hol az Ég rendelte élnem,
 már minden jóból pusztul, fogy naponta,
 hogy önmagának zordon romja légyen.”
 „Menj! aki ennek a főoka” - mondta -
 „azt már, hol nincsen javulás, a Völgybe
 egy vad ló a farkára kötve vonja.
 Futását percenként gyorsítva csörg le
 a lejtős úton, és szétzúzva szörnyen
 testét, otthagya csúful összetörve.
 Nincs sok forgás már ama nagy Körökben
 hátra” - (s az égre nézett) - „és megérted,
 mit most szavamból nem érthetsz ki könnyen.
 De ég veled már! Mert itt drága, féltett
 kincs az idő; s sokat vesztek belőle,
 ha így kísérlek, lépést tartva, téged.”
 Mintha egy lovascsapatból előre
 tör az egyik lovas, hogy maga vágjon

először az ellenséges erőre:
úgy pattant ő föl, hogy előnkbe hágjon,
s én elmaradtam, s velem ama Kettő,
kik oly nagy Fények voltak a világban.
S láttam, hogy mesze s egyre kicsinyebb ő;
s már alakját szememmel (mint szavát volt
eszemmel az előbb), követni meddő.
S egy újabb fát, melyen sok súlyos ág hord
színes almákat, láttam ott közelre,
hol az úthajlás megnyitá a távot.
Alatta nagy nép, karjait emelve,
hangos sírással a lombok felé rítt,
mint mohó gyermek ízes eledelre,
hogyha nem felel az, akitől kérik,
hanem, hogy vágyuk fölcsigázza jobban,
magasból mutatja, hol el nem érik.
Aztán csalódva eltávoztak onnan,
mi meg lassanként elértünk a fáig,
melyről annyi könny s kérés visszacsobban.
„Közel se lépve menjetek tovább itt!
Van egy fa főntebb, Éva eve róla:
ez is annak gyökeréből csirázik.”
Igy a lomb közül, nem tudom, ki szóla;
és Vergiliusz és Statius és én
szorosán mentünk, a parthoz huzódva.
„Vegyetek példát lerészegedésén
a dupla-keblü felhő-gyermekeknek,
kik Thézeuszra vad hadát idézvé
bolondok voltak; és a hébereknek
szomján, kiket Gedeon elbocsájtott,
medianiták ellen hágva hegynek!”
Im egy hang ilyen példákat kiáltott
torkosság bűnéről; s kicsiny csoportunk
az út egyik szélén lapulva járt ott.
Majd messze, pusztá, nyílt uton tiportunk
vagy ezer lépést; és a néma árnyak
közt bús szemeket némán körbehordtunk.
„Mit méláztok itt egyedül, ti hármak?” -
szólt hirtelen hang; s megrázkódtam arra,
mint félős barmok, ha mélázva járnak.
S felnéztem akkor, hogy lássam, ki volna?
s soha kohóban üveget vagy ércet
nem láttam még oly izzó fényre gyúlva,
mint itt valakit, aki szólt: „A bércet
megmászni: innen kanyarodj utadra;
itt följuthatsz, ha ezt a vágyat érzed.”
Látása látásomat elragadta;
s úgy mentem Bölcseim nyomán előre,
mint aki csak füle után haladna.
Mint májusi szél, hajnal hirdetője,

amelyben édes zamat áramolna,
fű és virág szagából összeszöve;
lágyszél itt úgy csapott a homlokomra,
és érzem a Tollat legyezni, melynek
mintha ambróziás illatja volna;
s hallám a szót: „Boldog, ki oly kegyelmet
nyert az Égtől, hogy túllontúl szívéhez
a jó Izek szerelme nem közelghet,
és mindig csak az Igazságra éhez!”

Huszonötödik ének
A nemzés és a szellemtest

Már semmi késést meg nem túrt az óra,
mert a Nap már a délkört a Bikára
hagyta rá, és az éj a Skorpióra.
Mint ki sietést erőltet magára
és nem pihen meg, bármi tűn elébe,
mert kényszer ösztökéje szurdogálja:
úgy hágtunk akkor a lépcső fölébe
egymás után; mert szűk volt, s semmi módja,
hogy kettőnk lába egymás mellett lépje.
Mínthogyha szárnyát a gólyafióka
emelgeti, s majd újra lebocsátja,
s biztos fészkeből nem mer a csalóka
légbe röpülni: úgy szívemnek vágya
kérdeni, gyúlt és kialudt; s maradtam,
mint aki némán ajkát szóra tátja.
De költöm, bár lépkedve szakadatlan,
nem hágy epedni, s így szól: „Mondd ki bátran,
mi már-már ajkad ijjáról lepattan!”
S felbátorodván, ajkamat kitártam:
„Hogy lehet ott, hol táplálékra semmi
szükség, elaszni ilyen véznaságban?”
„Ha emlékeznél, hogy birt tönkremenni
Meleager, mert egy üszök elégett,
ily kérdést néked” - szólt - „nem kéne tenni;
s ha elgondolnád, hogy ver vissza képed
minden rángást arcodrul a tükörben,
látnád, hogy a nehézség könnyűség lett.
De hogy e tárgynak láss mélyére bölcsen:
im itt Statius; őt szólítva kérem
orvosodul, hogy vágyadat betöltsem.”
„Ha az örök Rend tervét én beszélem,
ahol Te vagy” - Statius mondta - „mentse,
hogyan nem lehet kérésedtől kitérnem.”
És kezdte: „Fiam, engedd, hogy kiöntse
tudását ajkam, és figyelj a szóra,
hogyan a *mikéntet* néked megjelentsen.
A vérnek színe-java, nem szivódva
be a szomjas erekbe, megmarad,
mint maradék-kenyér asztalra szórva
s alkotó erőt nyer a szív alatt
építeni embertestet (ahogy épít
az is, mely az erekben szétszalad),
s átszűrődvén, eljut - nem volna szép itt
jelezni, hova; más vérét keresve,
más testben, mely természetes edényt nyit.

S ott, vér a vérrel egybekeveredve,
az egyik elfogad, s a másik alkot,
hatékony helyről, a szívből, eredve.
Működni kezd, és titkosan kavarg ott:
megalva elsőbb, s megélesztve aztán,
mit anyagul sűrűvé összehajtott.
És a ható erő lelket fakasztván
növény lelkéhez hasonlít, azonban
az révben van már, ez csak fél-utaztán.
Mert tovább munkál, míg érezve mozzan,
mint a tenger puhánya; és belőle
éző szervek bontakoznak ki sorban.
Igy fejlődik ki, így halad előre
az Erő, fiam, mely a szívből árad,
míg minden tag megéled rendre tőle.
De eszes lényé hogyan lesz az állat,
azt még nem látod; oly pont ez, amelyben
bölcsebb ember is tévedett tenálad,
mert nem a valót tanította, mert nem
gondolta egynek az észet és a lelket,
mert az észet nem látta alkotni szervben;
de te nyisd föl az Igazságra lelked,
és tudd meg, hogy, mihelyt az agyvelőnek
alkotása a magzatban kifejlett,
szent kedve gyullad a Legfőbb Erőnek
a Teremtés e remekén, mit erre
új szellem fúvatával lehel ő meg,
hogy az ott önnön erejét keverje
az ott találttal, s egy lélek lehessen,
mely él és érez és emlékszik: elme.
S hogy ez nagyon nagy csodának ne tessen:
nézd a nap hevét, mely a bort csinálja,
szőlő levével hogy alkot vegyessen.
S amikor elfogy Lachesis fonálja,
emberi részét és isteni részét
együtt viszi el, a húsból kiválva.
Az első néma, alszik minden érzék;
de emlék, ész s akarat a halálban
erejiket csak még jobban kiélték.
S így hull, csodás-magátul, egy sugárban;
a lélek a két Partok egyikére;
s ott tudja meg útját, hogy merre szálljon.
És amint a kijelölt helyig ére,
az alkotó Erő körül sugárzik
úgy s addig, amint teste volt, míg éle.
És mint a lég, ha dús páráktul ázik,
mert a napsugár rajta visszapattan,
tarka szinekkel ívben kivirágzik:
úgy itt a környező lég oly alakban
idomul, mintha pecsétlője volna

a lélek, melynek ereje alatt van.
S mintha lángocska láng után hajolna
(kis láng, amerre nagy tűz-anyja libben):
úgy követi a lelket ez a *forma*.
S e látszatoknak *árny* a nevük itten;
s minden érzékük megszervezik újra
egészen a látásig szemeikben.
Igy beszélünk és nevetünk mi, hull a
könyv az arcunkra, és sohajt az ajkunk,
mint te magad vagy e Hegyen tanúja.
Aszerint, amint keserűn ohajtunk
vagy más érzés sújt, idomul az árnyunk:
s ez az amért csodálkozol te rajtunk.” -
S már az utolsó kín körében álltunk;
s ott jobb kéz felé haladván előre
más gondra kellett hogy figyelve járjunk.
Lángot lövell ott a fal a tetőre;
s a párkány szelet csap föl, mely a lángot
visszaveri, s beljebb szorítja tőle.
E part szélén egyenként vonulánk ott;
és engem akkor balrul a megégés,
jobbbrul a lebukás félelme bántott.
S Vezérem szólt: „Itt legyen kurta fék és
jó szoros gyepplő minden pillantáson,
mivel hajszálon múl a félrelépés!”
De kar zengett át a nagy lángoláson
„*Summa Deus clementiae*” - dalolva,
mely nem kevésbé izgatott, hogy lássam.
S árnyakat láttam, a tűzben tiporva;
rájuk néztem, majd lábaimra ismét,
tekintetem kettő közt megoszolva.
És ők, amint a himnuszt befejezték,
„*Virum non novi*” - hangosan kiáltott
csapatjuk; s halkán a dalt újrakezdték.
S megint, kiálták: „Senki sem bocsájtott
Diána, ligetébe; és a nimfát
kiüzte, kinek Vénus mérge ártott!”
S újra daloltak; majd szólítva hívták
a nőket s férjeket, kik megmaradtak,
mint Erény s Házasság kívánta, tiszták.
S úgy vélem, míg e láng által maratnak,
mást sem tesz e nép, mindig újrakezdi:
s ily gondnak szent varázsa, ily falatnak
étke a végső sebet behegeszti.

Huszonhatodik ének

Bujaság lángjai

Mig így mentünk a legszélső csapáson
egyenkint, s Költőm folyton ezt beszélte:
„Vigyázz! javadra váljon oktatásom!”:
a nap sugara a jobb vállam érte,
amint az egész Nyugatot befödven
átolvasztá az ég-kék színt fehérbe.
Még izzóbb lett a tűz-vetette rőt fény
árnyamtul; s láttam, hogy már ennyi jelre
a lelkek fölfigyelnek, megütődven.
S ez volt az ok, hogy akkor, szót emelve
rólam beszéltek; és így szólt az egyik:
„Ez mintha nemcsak árnytestet viselne!”
Egynéhány aztán felém jött, ameddig
tudott úgy, hogy ki ne lépjen a lángból,
mivel abból ki egy se léphetett itt.
„Ó, te, ki hátrább jársz, nem lustaságból,
de talán tiszteletből, mint a többi,
felelj annak, ki tűzbe' s szomjba' lángol!
Nemcsak engem - ezeket szinte gyötri
nagyobb szomj szavadért, mint ethiópot,
vagy indus embert, friss vízben fürödni.
Mondd, hogy' lelhetsz te falat-vetni módot
magadból a nap elé, mint akikre
hálója még halálnak nem fonódott?”
Így szólt az egyik; és én, földerítve
kételyét, már feleltem volna, hogyha
egy más újság nem tűnik szemeimbe,
mert az égő út közepén tapodva
egy új csapat jött szembe az övével,
mely szemem előbb bámulatba fogta.
Minden árny magát útnak övezé fel,
s ha találkoztak, egy sem állva-formán
beérték egy csók rövid örömeivel.
Mint barna hangyák, csápjuk összetolván,
gyors csókjuk ahogy találkozva váltják,
tán egymás útja-sorsát tudakolván.
S amint kiki megint elhagyta társát,
egynéhány lépés után már csak arra
gondoltak mind, hogy egymást túlkiáltsák,
az új nép így: „Szodoma és Gomorrha! -
s amaz: „Pasiphaé tehénbe rejle,
hogy a bikának kéjét megrabolja.”
Mint darvak hogyha egy rész szárnyrakelve
Uralba szállna, más rész Szaharába,
ez faggyal, az meg hőséggel betellve:

itt egy részt *hozott*, más részt *vitt* a lába
 és sírva újra bús dalukba kezdtek,
 s kiki ráillő példaszózatába.
 S ugyanazok kik hozzám esedeztek
 imént, most újra felém fordulának
 s arcukon látszott, hogy szavamra lestek.
 És én, másodszer látva, mit kívánnak,
 kezdtem: „Ó, lelkek, ti kik már bizonynal
 lakói lesztek Béke szent honának:
 nekem sem éretlen, sem érett husommal
 párnázott csontom nem maradt a sirban:
 magammal hoztam, vérrel és izommal.
 Most föltörök, hogy *lássak* végre nyiltan;
 egy égi Hölgy szerzett nekem kegyelmet,
 hogy hegyetekre testben jönni birtam.
 De legfőbb vágyad úgy telljen-be, s nyerjed
 amaz eget; mely legtágabbra nyilva
 szerelemből áraszt isteni teljet:
 amint megmondod (hadd tegyem papirra
 az utókornak), ki vagy, és mögötted
 mily nép az, mely bűnét itt bolygva sírja?”
 Nem gondolom, hogy oly bámulva döbbsent
 és jött valaha hegylakó zavarba,
 ha vad parasztként a városba csöppent,
 mint itt mutatta minden árnyak arca;
 de majd, a hökkenés alábbra szállva,
 (melynek nagy szívben nincs soká hatalma):
 „Ó, boldog, aki országunkba járva” -
 így kezdte az, ki előbb kérdezett -
 „tapasztalást szerezhetsz, jobb halálra!
 Itt szemben, azt a bűnt tették ezek,
 melyért a nép, diadalmenetében
 egy Caesart *Reginának* nevezett.
 Azért kiáltják, hogy »Szodoma!« épen,
 mint hallád, mind magát korholva-szidva,
 s égőbbé teszi égésük a szégyen.
 A mi bűnünk pedig *hermaphrodita*;
 emberi törvényt nem tartánk azonban,
 vágyunkat állat-módra csillapítva.
 Így ha itt találkozunk alkalom van,
 annak nevét kiáltjuk szégyenünkre,
 aki barommá lett a fa-baromban.
 Nos, tudod már, miként estünk a bűnbe;
 de nevünk nincs idő megtudnod itten,
 ha e vágy volna, amin szíved csüngne.
 Magamra nézve mégis teljesítem:
 Guinicelli Guidó vagyok, ki már a
 halálos ágy előtt bűnbánva hittem.”
 S mint (írnak vad Lykurgos bánatára)
 ahogy a két fiú meglátta anyját:

úgy tettem én (bár csöndesebben állva),
 mikor atyámat, s annyi jobbak atyját
 nevezni hallám, akik a szerelmet
 édes és könnyű rímekkel siratják.
 Süketen s némán mentem árnya mellett
 ránézve hosszan, ha már ölelését
 a szörnyü tűz miatt kerülni kellett.
 S hogy szemeim magukat telenézték
 képével, s esküs szavakkal ígérte
 szolgálatát a bennem búzgó készség:
 „Minden szavad” - szólt ő - „oly mélyen ég be
 memóriámba, hogy sem eltörölni
 nem tudja, s meg sem fakíthatja Léthe.
 De mondd: ha esküd szívedből ömölt ki,
 oly szeretetre, mint szemed s beszéded
 vallja, irántam szívedet mi költi?”
 És én: „Szerettem drága vers-zenédet,
 mely miatt még téntád is szent marad,
 mig nem ér az *új stíl* varázsa véget.”
 „Ó, testvér! kire ujjam rámutat,
 nagyobb művész volt édes anyanyelvben,
 mint én, ácsolni drága szavakat.
 Próza-regényben és szerelmi versben
 első ő; bármit mondjon, aki véli,
 hogy a limoges-i dalnoké a verseny.
 Inkább a hírt, mint a valót dicséri
 az ily ítész, és mielőtt a költő
 értékét megismerné, megítéli.
 Igy Guittonét is néhány emberöltő
 dicsérte gondtalan, mig a valóság
 kitünt: hogy érdem nélkül tündökölt ő.
 De ha oly kegyben részesít a Jóság,
 hogy a klostomba élve jutsz, amelynek
 apátja Krisztus: ajkadról, adósság
 fejében ott egy miatyánkból nyerjek
 annyit, amennyi mireánk is illik,
 kikre Gonosz hatalma már nem terjed.”
 Szólt; s most mig másnak is alkalma nyílik
 velem beszélni, a tűzbe merült el,
 mint a hal, hogyha víz mélyébe siklik.
 S én az általa imént megjelölttel
 kezdtem beszélni; mondván, hogy a híre
 nevét megtudni engem vággyal tölt el.
 És ő így gyújtott nekem drága hírre:
 „*Tan m'abellis vostre cortes deman,
 qu'ieu no me puesc, ni voill a vos cobrire.*
*Jeu sui Arnaut, que plor e vau cantan;
 consiros vei la passada folor,
 e vei jausen lo joi, qu'esper, denan.*
Ara vos prec, per aquella valor

*que vos guida al som de l'escalina,
sovenha vos a temps de ma dolor!"*
S eltünt, mint kit a láng tisztulni hína.

Huszonhetedik ének

Csillagos éjszaka

Mint mikor első sugarai érnek
oda, hol vérét ontá Alkotója;
Ebro fölött lebeg az égi Mérleg;
s dél tüze tűz le a Ganges folyóra:
úgy állt a nap, midőn föltűnt vidámon
az Ur angyala; (estre száll az óra).
A parton tünt elénk, kívül a lángon.
Megáll; s: „*Beati mundo corde*”- dallja
oly hangon, milyen nem zeng földi szánkon.
„Tovább annélkül, hogy a tűz ne marja,
senki se megy itt; lépjete a lángba,
de ne süketen a tulnani dalra!” -
szólt aztán - hogy közel értünk - kiáltva;
s olyanná lettem, szavait megértve;
mint aki előtt a sir árka tátva.
Kezem kulcsolva emelém az égre;
a tüzet néztem, és eszembe villant
mind, akit máglyán láttam eddig égve.
De két vezérem most szemembe pillant,
s Vergiliusz szól: „Fiam, kín les itten,
sok kínos hely: de se halál, se sirhant.
Gondold csak, gondold!... Épségben levittem
tested Geryon csúf hátára szállva:
mit teszek itt, hol már közel az Isten?!
Hidd el, habár e szörnyü tűzben állva
kéne töltened ezer hosszú évet,
hajadnak sem görbülne benne szála.
De hogy lássad, hogy szavam most se téved,
lépj közelebb, és dugd beléje bátran
ruhád szegélyét; bízvást beleérhet.
Hát vess le minden félelmet, barátom!
Menj, juss át, bántódás veszélye nélkül!” -
Én, magam ellen, megbüvölve álltam;
s látva, hogy testem dermedésbe szédül,
szólt, kissé megütődve: „Lásd, fiacskám,
ez a fal választ el Beatricétül!”
Mint mikor, Thisbe neve fölriasztván,
haló szemét Pirámus fölvetette,
(és véres maradt az eperfa aztán):
úgy fordulék én Költőmhöz, levetve
meredtségem, a drága nevet hallva,
amely lelkemben föl-fölbuggyan egyre.
„Lám” - szólt ő akkor, a fejét csavarva -
„innen maradjunk hát?” - És úgy mosolygott,
mint a gyerekre, kit legyőz - az alma.

S aztán velem a lángba behatolt ott
 kérve Statius, hogy hátul követne,
 ki idáig kettőnk közt lépve bolygott.
 Mikor benn voltam, megolvadt üvegbe
 ugorni enyhülés lett volna nékem:
 oly mértéktelen volt e láng melegje.
 Vergiliusz, hogy edzze gyengeségem,
 szép Beatricét emlegette újból:
 „Szemeit immár” - mondta - „látni vélem.”
 Egy dal vezérelt, fölcsendülve túlról;
 s mi, hallgatván, mit zengenek igéi,
 mentünk; - s a hágó látszott már alulról.
 „*Venite, Patris benedicti mei*” -
 „hangzott ki ott egy fénynek belsejébül,
 mely elül szemem kényszerült kitérni.
 „Az este jó, s a nap leszáll az égrül;
 ne álljatok meg, sőt siessetek,
 mielőtt” - szólt még - „Nyugat elsötétül.”
 Egyenest vitt utunk a meredek
 szirtre, hol árnyam a már alacsony nap
 sugarát testem előtt törte meg.
 Kevés hágcsóját léptük az oromnak
 keresztül, mikor az árny eltűnésén;
 észrevettük, hogy a nap ágyba gonnyadt.
 És alig láttuk ott Bölcsőim és én
 az egész eget egy-bús-színűnek még
 s az Éjet úrnak valamennyi részén:
 mindegyikünk egy-egy lépcsőre fekvék;
 mivel a Hegy törvénye lépteinknek
 megtörte erejét, elvette kedvét.
 Mint a kérődző kecskenyáj tekintget
 békésen, akik jóllakás előtt
 szilaj-buján ugráltak és keringtek,
 most keresik a csöndes hűselőt;
 künn a nap ég, s botjára dőlve láthatd
 a pásztort állni, hű gondviselőt;
 és mint a pásztor, akinek tanyát ad
 a szabad ég, nyugton virrasztja nyáját,
 hogy szét ne szórja valamely galád vad:
 úgy tölté ott mindhármunk, éjszakáját,
 én, mint a kecske, ők, mint pásztorok,
 s a szirtek álmainkat körülállák.
 Kevés rést engedett a bérctorok;
 s e résen láttam, hogy a mennyek boltján
 csillag szokottnál több és szebb forog.
 S míg néztem őket, lelkemet megoldván,
 álom fogott el, álom, mely gyakorta
 hírt ad arról is, mi még meg se volt tán.
 S tán mikor ép sugarával súrolta
 keletről Vénus a Hegyet, lobogva

vágyában, melyet semmi el nem olta:
egy ifju szép hölgy tűnt elém, bolyogva
virágos réten, álmaim leánya,
virágot szedve, s ilyen dalba fogva:
„Tudja meg, aki nevemet kívánja:
Lia vagyok, és gyönyörű kezemnek
koszorút kötni drága tudománya,
hogy tükröm elé ékesítve menjek; -
de húgom Rákhel el se hagyja tükrét;
fényes szemei folyton rajt pihennek.
Az én kezeim cicomára fűgék,
az ő szemei magát nézni; tettben
lelem én, ő látásban leli üdvét.” -
S már a hajnalelőtti szürkületben
- mely annál kedvesebb a vándoroknak,
mennél közelebb jó feledhetetlen
honuk - az éj homályi megfutottak
és velük álmom; ekkor fölriadva
láttam, hogy Bölceseim már fenn mozognak.
„Az édes alma, mely után szaladva
az ember vágya fölhajt minden ágot,
lecsillapítja végre szomjadat ma”, -
Vergiliusz ily szavakat kiáltott
örömré gyűjtva - nem volt még ajándék,
mely ily örömré nyújtott volna tápot.
S akkor úgy gyúlt bennem szándékra szándék,
hogy minden lépten, nő a szárnyam, érzém,
és vágyam, fölropülni, tűz gyanánt ég.
S állván a lépcső legfentebbi részén
eltűntek már alsóbb fokai messzebb,
mikor Vergiliusz, szemembe nézvén,
„Az örök tüzet, s az időlegessé
láttad, fiam” - szólt - „s most olyan helyen vagy,
melyen túl nincs mód, hogy látó lehessenek.
Eddig hozott erőm és érdemem nagy
gonddal; most vágyad kell már, hogy vezessen,
mely minden szorost s hágót odalenn hagy.
Nézd a napot: hogy szór eléd tűzessen
ezer sugárt; nézd, amik itt teremnek,
virág, fű, fácska önkénynt nő, fölössen!
Míg a vidám szép szemek megjelennek,
melyeknek könnye vont, segítni téged,
kedvedre köztük sétálj vagy pihenj meg.
Ne várd, hogy szóljak, intsek már tenéked:
lelked szabad már, ép, és egyre tisztább:
nem *azt* követni vétek volna, vétek:
rád teszem hát a Koronát s a Mitrát!”

Huszonnyolcadik ének
Matilda és a földi paradicsom

Mert vágyam mélyen szertenézni hajtott
e sűrű s élénk, isteni ligetbe,
mely az új napfényt függönyzé: a partot
elhagytam, többé mitse késlekedve.
Lassan indultam befelé a rónán,
ahol a földről illat szállt föl egyre.
S arcomba édes fuvalat csapódván
folyton, egyformán kezdte veregetni
gyengén legyezve, lágy szellőcske módján,
melytől a lombot láttam megremegni
s karban hajolni arra mind, amerre
a szent Hegy első árnyát szokta vetni;
de úgy, hogy a madárkák ijedelme
meg ne zavarja dalukat az ágon,
inkább mindannyi vígan énekelje
hajnalt köszöntő énekét a fákon,
melyeknek galyja lassu ütemekben,
mintegy kíséret, néha közbevágyjon:
mint Classe partján, a fenyőligetben,
zene gyűl ágrul-ágra, ha a déli
szél Aeolus barlangjából kirebben.
S eljutva ez ősök-világa-béli
berek szívébe, honnan már a pontot,
ahol beléptem, a szem el nem éri,
utam elé egy patak vize omlott;
mely száz kis hullámával balra csapja
minden fű szárát, mely partján kibomlott.
A legfrissebb ér kristálytisza habja
földünkön, zavaros csatorna volna
ehhez képest, annyira nincs iszapja,
habár a színe szinte barna-forma
a lombok örök árnyától, amelyben
e zöld buvónak napja sincs, se holdja.
Lábam megállt, de szemem átemeltem
a kis folyócskán, és a tarka májfák
üde pompáját csodálva figyeltem,
midőn megláttam - mint ki látományt lát,
melyen egyszerre megakad az elme
és minden gondolatja új irányt vág -
egy magányos nőt ott tul énekelve
járni, és egyre szedni a virágot,
mellyel himzészésként volt az útja tellve.
„Ó, szép Hölgy, aki szent szerelmi lángok
tüzén melegszel, hogyha nem csal arcod,
szivedről látszva tenni tanuságot,

jójj, közelítsd meg közelebb a partot,
 hogy dalodat jobban megértsem” - esdé
 ajkam - „amely ajkadról fölsohajtott.
Látásod emlékem lapjára festé
 Proserpinát, amilyen volt a réten,
 hol anyja őt, s ő tavaszát elveszté.”
Mint a táncosnő megperdül helyében,
 habár, sarkához símulván a sarka,
 a lábaival alig billen épen:
úgy fordult ő e piros-sárga, tarka
 virágok fölött felém, nem különben,
 mint szűz leányka, szemét földre tartva,
és kérésemet, közeledve szemben
 beteljesíté, míg az édes ének
 elért hozzámig teljes értelemben.
S hol már a fű a szép folyó vizének
 fürdejében fürdik, szemembe villant
 ajándékával szeme szent tüzének:
nem gondolom, hogy oly ragyogva csillant
 Vénus szép szeme, mikor fia nyíla
 váratlanul forró szívébe surrant.
Igy állt ott túl, s ajka mosolyra nyíla,
 kezébe egyre több színt gyűjtögetve
 abból, mi útján vetetlen kinyíla.
Három lépés volt köztünk az erecske:
 de Hellespontus, melyen Xerxes átkelt,
 s mely még az embergőgnek egyre lecke,
nagyobb panaszra nem költé Leándert,
 hogy Sestos s Abydos közt zúgva morgott,
 mint engem ez, hogy minden utat átszelt.
„Ti újjon jöttök; s tán hogy így mosolygott
 ajkam e kertben” - kezdte - „hol az Ember
 fájának első fészke vala boldog,
csodálkozhattok rajta jóhiszemmel;
 de fényt derít a *Delectasti* zsoltár,
 mely elmétekről minden ködöt elver.
S te ki előbb kéréssel ostromoltál:
 tárd föl, ami még előtted csodás;
 beszélni jöttem, bármit tudakolnál.”
„A víz” - feleltem - „és a lombzugás
 oly dolgot ad tudtomra; minek ellen-
 mond egy nemrégén hallott új tudás.”
És ő: „Hogy ezen bámulnod ne kelljen,
 halljad okát, mely akinek kitárul,
 minden kételytől szabadúl a szellem.
A Fő Jó, ki csak magában vidámul,
 az embert jóra s jónak alkotá,
 s e kertet adta Béke zálogául.
(Saját vétkéből nem volt itt soká;
 saját vétkéből édes nevetését

s szent játékát jajokért eldobá.)
 S hogy a föld és víz páras gőzölését,
 mely lent ered, de melyben nap melegje
 felé, ha bír, szállani kész a készség,
 ne hagyja zavarón az emberekre
 esőzni; rakta kertjük hegytetőre,
 hol a kapún túl pára ne mehetne.
 Mivel pedig az egész levegőre
 kiterjed a legalsó égi Forgás,
 (csak más erő s ellenszél meg ne törje);
 e magasságban, mely szabad toronylás
 a lég közepén, s hol a sűrű lombban
 megtorlik a szél, örökös a mozgás.
 S a mozgó lombban olyan hatalom van,
 hogy a termő erő a légbe árad,
 amely forogva elröpíti nyomban.
 S a többi táj fogadja e kiáradt
 erőket, amint ege-földje bírja,
 s ingerük szerint termel fát, fűszálat.
 Nem volna csoda hát, ha semmi csíra
 nem lévén, mégis a palánta szépen
 minden látható mag nélkül kinyílna.
 És tudni kell, hogy ez isteni réten,
 ahol vagy, minden faj nő, száz gyümölcsnek
 fája, melyet nem szednek más vidéken.
 E víz, melyet látsz, nem ered a földnek
 eréből, mely kimerül, s mellyet újra
 légi párák lecsapódása tölt meg:
 hanem forrásból, egyformán újulva,
 és biztosan, mert Isten tölt beléje,
 amennyi víze *kétfelé* kihulla.
 S titkos erőt ruház mindegyik érre:
 egyik a bűn emlékét törli, másik
 ráemlékeztet a feledt erényre.
 Itt ennek neve Léthe; túlra látszik
 Eunoé; - s aki nem issza vízét
 mindkettőnek: üdv arra nem sugárzik.
 Izük legyőzi bármely ital ízét;
 és itt noha bezárhatnám beszédem
 megoldva kételyednek minden ízét:
 egy toldással javadra megtetézem; -
 és nem hiszem hogy megunnád igémet,
 bár ígéreten föllül hosszú léssen.
 Poéták, akik hajdanán regéltek
 az aranykorrul s boldog életérül,
 talán Parnasszust álmodák helyének.
Itt eredt fajunk szeplőtlen gyökérrül;
itt van örök nyár valahány gyümölcsre;
itt foly a nektár, ösmered hirérül.”
 Én hátra néztem, a két drága Bölcsre,

s láttam, hogy arra szolgált ez a végső
pár szó, hogy ajkukat mosolyra költse. -
Majd visszavonta szememet a szép nő.

Huszonkilencedik ének

A csodálatos körmenet

Végre dalolva folytató szavát a
szép hölgy, dalolva, mint szerelmes asszony:
„*Beati quorum tecta sunt peccata.*”
„És mintha árnyas erdei haraszt
magányos nimpha jár, napot keresve,
vagy azt fürkészve, hogy hová bujhasson:
akként a parton, víz ellen, keresztbe
megindult ő és én mellette mentem
kis lépte szerint léptemet felezve.
Alig jutottunk száz lépésre; menten
fordult a part, ép balra térve el,
s én napkelettel voltam újra szemben.
Még így se mentünk messzi útra fel;
midőn társnőm felém fordult egészen,
mondván: „Testvérem, nézz most és figyelj!”
És ím, egyszerre valamennyi részen
egy fény futott a nagy erdőn keresztül;
nem volt könnyű, hogy villámnak ne nézzem,
de, mert a villám jó és mindenestül
tűnik megint, szemeim égve kérdék:
„Mi ez, hogy mind nagyobb lesz, s meg se rezdül?”
És édes dallam tetézte a fényt még
jámbor buzgalmat élesztvén szívemben,
mely átkoztatta vélem Éva vétkét,
hogy mikor minden, földön és a mennyben
engedelmes volt: maga, ujdón asszony,
nem tűrte fátylát illő türelemben.
Ha fátyol alatt marad ájtatossan,
e kimondhatatlan gyönyörűséget
éreznök most is, mindazóta, hosszan.
S míg én, mohón, így jártam e vidéket,
(mely az Örök Gyönyörnek példaképe)
mint akit mind több szépség vágya éget:
égő tűzként ötlött szemünk elébe
a messze lég a szép zöld lombokon túl,
s a hang már dalként ért a fül körébe.
Ó, szűz Múzsám, ha már valaha gondtul
virrasztottam, éheztem, fáztam érted,
itt az idő, hogy jutalmamra gondolj!
Itt az idő, hogy tőled inni kérjek,
s Uránia segítsen versbe venni,
mit elgondolni is nehéz kísérlet.
Kissé messzebb hét jelt láttunk jelenni:
a nagy térség közöttük és közöttünk
hét nagy arany fának hazudta lenni,

de amikor elég közelre jöttünk,
 hogy a hasonlóság csaló hatalma
 semmi részben se legyen úr fölöttünk,
a képesség, melyből az ész fogalma
 származik, felfogá, hogy gyertyatartók,
 s az énekből is ezt a szót: „Hozsanna!”
S úgy sugároztak e szép égi tartók,
 mint derűs holdtöltén a hold sugároz,
 ha éjre csukva mind az égi ajtók.
Elámultan Vergiliusz atyámhoz
 fordultam vissza, ámde tőle szintén
 csak ámuló tekintet volt a válasz.
Ekkor a csodákra néztem megint én,
 melyek felénk haladtak, mint a félénk
 uj asszony, nászra, lassan közelítvén.
S a szép hölgy szólt: „Lám egyre csak az élénk
 fényeket nézed égve, s meg se látod,
 mi jön mögöttük?” - S mind közelbre érénk.
S mint vezérek mögött, nagy sokaságot
 láttam mögöttük jönni színfehérben,
 amily fehér színt földünk sohse látott.
A víz baloldalt csillogott a fényben,
 s baloldalam képét úgy visszaverte,
 mint a tükör, mikor beléje néztem.
Hogy elértem a parton oly közelbe
 tőlük, mint szélessége a folyónak,
 megálltam, kissé jobban nézni szerte.
S láttam, hogy jönnek, elül, ragyogóak,
 maguk mögött a levegőt kifestve,
 ecsetvonáshoz hasonlíthatólag.
Hét csík maradt így nyomukon keresztbe,
 színekben, mint nappal a nap szivárványt
 fest, vagy a hold udvart magának estve.
E csíkok lobogókként hátraszállván
 a végtelenbe nyúltak el, egymástól
 a szélsők mintegy tíz lépésre állván.
Ilyen ég alatt, ilyen fénypaláستtal
 huszonnégy vén jött, mint olvasva látám,
 párokba mind, liliomkoronástól.
Mind énekeltek: „Áldott vagy te Ádám
 leányi közt és áldott örökössen,
 aki betellhet szépségednek láttán!”
Midőn a pázsitot, mely csodafrissen
 virult a partommal szemközti réten,
 e választott néptől megint üressen
 láttam: mint csillagra csillag az égen,
 mögöttük négy nagy állatok jövének,
 mind zöld lombokkal koszorúzva szépen.
Hat tollas szárnya volt mindegyikének,
 s a tolluk mind telisteli szemekkel;

Árgus szemei ilyenek, ha élnek.
Formájukat nem festem több rimekkel,
olvasó; más feladat terhe rajtam:
magasabb dolgok sürgetnek sereggel.
Hanem olvasd Ezékielt, ki hajdan
hideg északról jönni látta szintén,
széllel, felhővel, tűzzel, zivatarban.
Mert olyannak láttam, jól megtekintvén,
én is, mint ő, kivéve szárnyuk számát:
azokat János írja hatnak, mint én.
A köztük elzárt térség pázsitán át
diadalmi szekér jött, két keréken;
egy griff húzta, nyakán viselve hámát.
S két szárnyát a középső csík körében
két-két csík közt emelte jobbra-balra,
s egyet sem érintve suhant a légben.
Égben veszett el a szárnyak tarajja;
teste arany volt, ameddig madár volt,
s fehér s piros, keverve, volt az alja.
Rómában ily fogat sohsem ficánkolt
Scipio, sem Augustus örömére;
de sőt, mely egykor villámsújtva lángolt,
mert ferde útra ment, a Nap szekére,
midőn a Föld kérésére lesújtá
Zeus: szegényes evvel összemérve.
Három hölgy jött és lábát táncra nyújtá
a jobb kerék felől: piros a szélső,
hogya azt hinnéd, valaki lánggra gyújtá;
smaragdból látszott lenni a középső,
smaragdból csontja, smaragdszín a vére,
frissen esett hónak látszott a végső.
S majd a fehér volt e csoport vezére,
majd a piros: s a többi hol szökellt,
hol lassan lendült annak énekére.
S a bal keréknél négy hölgy ünnepelt
bibor ruhában; s járt, amint az egyik,
kinek három szeme volt, énekelt.
Azok után kiket leírtam eddig,
két vén jött: köntösük különböző, de
nagy kérdés lenne, melyik tisztesebbik.
Az egyikén látszott, hogy nagy előde
Hippokratés, ki a természetet
az emberérdek hálójába szötte.
A másik ellenkező végzetet
látszott szolgálni csillogó dsidával,
hogya a folyón túl félelem lepett.
Ezek mögött szerénység látszatával
négyen jöttek, s hátul, fényes szemekkel
egy agg, magában álmadozva, távol.
Ezek heten a legelső sereggel

tartoztak össze; ámde homlokokra
nem lilium hajolt, hólevelekkel,
hanem rózsák s virágok tarka csokra,
úgy hogy megesküdhette távolabbi
szemlélő, hogy a fejük ég, lobogva.
A szekér szemben látszott megmaradni,
dörgés hallott: s a választott sereg,
mint akinek tilos tovább haladni,
megállt, úgy mint elől a fényjelek.

Harmincadik ének

Beatrice

Amint az előégnék Göncöle,
mely sohsem éri se keltét, se nyugtát,
s bűn fátylán kívül nincsen más köde,
s mely ottfenn mindennek mutatja útját,
mint itt az alsóbb Göncöl, kikötőjét
annak, ki kormánynak forgatja rúdját,
megállt: az Igazságot hirdető nép,
mely jött a Griff közt s közte, a szekérhez
fordult, mintha ott lesné pihenőjét,
és egy, mint ki küldetést Égből érez,
O, veni sponsa de Libano fújja
háromszor; s mind dudolnak énekéhez.
Mint itéletnapján a sír kapúja
nyilván, a boldogok a fényre térnek,
s zeng újraöltött hangjuk: *allelúja*,
úgy ormáról az isteni szekérnek
felszállott száz *ad vocem tanti senis*
szolgája s postája az örök égnek,
és mondta mind: *Benedictus, qui venis*
és szórva föllül és körül virágot:
manibus o date lilia plenis.
Láttam már, amint hajnal égre hágott,
keletet gyakran tiszta rózsaszínben,
s a többi égen szép derús világot,
s a Nap arcát születni ködköpenyben,
úgyhogy, mert ködje mérsékelte fényben,
a szem jó soká tudta nézni szemben:
itt éppúgy e virágok fellegében,
melyek röpültek angyalok kezéből,
kívül és bellül visszahullva szépen,
fehér fátyol fölött, olajfüzérből
font dísszel egy *hölgy* tűnt föl, zöld köpenyben,
ruhája volt piros szövet tüzéből.
És szellemem, mely hosszú türelemben
szerelmének oly rég nem érzé karmát,
s oly rég nem látta őt remegve szemben,
sejtvén már titkos ereje sugalmát,
előbb mint megismerte volna szemmel,
a régi vágnak érzé nagy hatalmát.
S amint így újra megütött szememmel
a nagy erő, melynek átfürt hatalma,
mikor még gyermekből sem lettem ember,
oly tisztelettel néztem vissza balra,
milyennel gyermek néz föl a mamára,
mikor nagyon fél vagy nagy a siralma,

hogy szóljak a költőhöz: „Potom ára
 vér sincs bennem, mely nem remegne gyáván;
 ráismerek a régi láng nyomára!”
 De Vergiliusz elhagyott, jaj, árván,
 Vergiliusz, lelkemnek édes atyja!
 kinek köszönöm, üdvösség ha vár rám.
 S tehette-é minden kék áradatja,
 mit elvesztett egykor az első asszony,
 hogy ne borítson el a könny harmatja?
 „Dante, bár elhagy, aki támogasson,
 ne sírj azért, kár volna sírni máris,
 mert más tör kell, hogy mára megrikasson.”
 Mint a hajó farán az admirális
 kiáll, vagy orrán, népét ösztönözni,
 és látni mind, ki más hajókon áll is:
 akként láttam szemét felém szögezni,
 amint nevemre megfordultam én,
 melyet szükségből kell itt megnevezni,
 a hölgyet, aki előbb tűnt elém
 angyalok ünnepétől elborítva
 folyón túl, a szekérnek balfelén.
 Habár fejről szálló fátyla titka
 Minerva szent lombjától környezetten
 teljes szépségét nem láttatta nyitva:
 hogy büszke szemmel szól, azt jól kivettem,
 s királyi arccal - mégis mint ki, szólván,
 még a legfájóbb szótól visszaretten.
 „Az, az vagyok! Beatrice! Nézz jól rám!
 Föl mertél végre jönni az oromra?
 Nem tudtad, mily üdv lakozik hágóján?”
 Lecsügtem, hol a forrás habja omla,
 majd, képemet meglátva benn, a fűre:
 olyan nagy szégyen szállt a homlokomra.
 Úgy vizsgált, mintha anyaszem derűje
 szigorra válik - mert a szeretetnek
 kétszer keservesebb a keserűje.
 S hallgatott; s az angyalok énekeltek
 egyszerre: „*In te, Domine, speravi!*”;
 de a *Pedes meos*-nál megrekedtek.
 Mint hó, ha megfagy bércek büszke fáin
 közt, hol Itália gerince borzad,
 mikor a szláv szél kezdi fújdogálni;
 de majd - miként tüztől a gyertya sorvad -
 mihelyt a szél az árnytalan vidékrül
 kel, önmagában letöppedve olvad:
 úgy álltam én ott, könny és sóhaj nélkül,
 míg örök körök zenéjébe szótt
 dalukat nem hallottam kelni végül;
 de akkor - lány csengésén sejtve, sőt
 jobban megértve már, hogy szánnak, mintha

mondanak: „Donna, miért sújtod őt?” -
a fagy, mely szívemen ült, elszorítva,
vizzé és léggé szabadulván, omlott
szemen-szájon e szívnek olvadt titka.
S ő, nyugton állva a szekérnek mondott
oldalánál; a kegyes éneklőknek
feléjük nézve, ily szavakat mondott:
„Ti virrasztói az örök időknél,
kiktől éj s álom nem lop, és a század
egyetlen lépte el nem veszelődhet:
előttetek helyén van a vigyázat,
szólván ahhoz, ki ott túl sír - hogy egy
mérték legyen: gyalázat és alázat.
Nemcsak (kik által biztos célra megy
a csírák útja) az örök köröknek
csillagforgása: hanem égi kegy
esői, mellyek oly fennről erednek,
hogy látásunk szomszédjukig sem érhet,
tették *ezt*, kire bőséggel cseregetek,
erő szerint olyanná az *új élet*
küszöbjein, hogy jó szokás csirája
benne csodálatos gyümölcsre érhet.
De mennél több hull ég áldása rája,
annál gazossabb lesz a föld, ha rendben
nem művelik, s rossz mag kerül alája.
Egy darabig csak jött, amerre mentem,
fiatal szemem igaz útra vont, a
míg földi arcommal előtte lengtem.
De amikor *második korszakomba*
elértem én és életet cseréltem:
elvált és tölem máshoz tért naponta.
Amint húsból a szellemig felértem
és nőtt az erény bennem és a szépség,
láttam, hogy mind kevésbé hevül értem
és hamis út felé fordítja léptét
csalfa képeit követvén a Jónak,
amellyek máshogy adják, mint ígérték.
S semmit sem ért kikérni titkos szónak
erejét sem, hogy tán álmában intsem,
mert oda se nézett a Sualónak.
Oly mélyre süllyedt: láttam, íme nincsen
eszköz üdvére más, mint megmutatni
a veszett népet az örök bilincsben.
Ezért kellett érette látogatni
holtak határát, s arra, ki idáig
fölközt, könnyel könyörögve hatni.
De mielőtt Léthén túl új csodákig
szállna: az Ég magas törvénye törne;
ha nem fizetné könnye harmatáig
e lakomát, bűnbánattal gyötörve.”

Harmincegyedik ének

Beatrice leveti fátyolát

„S te ki a szent folyón túl sírva állsz ott” -
szavát felém így *hegyével* szegezve,
mely *éllel* is már oly metszőnek látszott,
nem késlekedve hölgyem újra kezdte;
„Szólj, szólj igaz-e? Mert ekkora vádat
a te vallomásod kell, hogy kövesse!”
Minden erőm olyan zavarba lábadt,
hogy érzem, hogy, mely szívemből előtör,
a hang ajkamig sem érve lebágyad,
Várt egy kicsit, majd mondá: „Mit tünődöl?
Felelj! még nem osztok el sötétebb
emlékeid a léthei erőtől.”
Riadtságom most egy *igent* kitépett
belőlem - de oly gyenge hangot adtam:
láttni kellett volna, hogy érthessétek!
Mint nyílvesző, ha túlfeszítve pattan,
csupán lankadva *ha* elér a célig,
míg íjja s húrja leesik szakadtan:
a nagy tehertől úgy törtem meg én itt;
csak könnyem buggyant, s sóhajos szerelmem:
hangom elhalva ért a szájszegélyig.
S ő szólt: „Sugalmas óhajtásom ellen,
mely a Fő Jónak vont szeretni fényét,
amelynél nincs, ki föntebb célra leljen,
mely láncot leltél, mely bilincsek kényét,
melyek szívedből a föllebbjutásnak
ilyen egészen elvették reményét?
És mily reménynek és milyen varázsnak
láttad jegyét *más* homlokára írva,
hogy oly könnyen légy követője *másnak?*”
Ajkam keserves sóhajtásra nyílván,
amit talált is feleletre, halkabb
pár szót, formálni fáradsággal bírta.
És sírva mondtam: „Rossz utakra csaltak
a jelenvalók, csalfa kéjeikkel,
mióta tőlem arcod eltakartad.”
S ő szólt: „Titkolná bár az ajkad itt el,
vagy ép tagadná, amit így elárul,
a Bíró mégis tudna róla, hidd el!
De ha a bűnös saját ajakárul
hangzik a vád el: az itteni Törvény
kereke akkor éle ellen hárul.
De hogy a szégyen még jobban gyötörvén
erős maradj, és a szirén dalára
ne vonjon máskor csábítva az örvény:

vesd el a sírást, és lelked falára
írd föl, hogy inkább az ellenkezőre
vihetett volna testemnek halála.
Mert olyan testnek voltam viselője,
hogy soha szebbet Természet s Művészet
nem alkotott - és ím, por lett belőle!
És hogyha így e legnagyobb Igézet
ily csalfa volt irántad: mely halandó
szépség izgatná még a szívverésed?
Úgy kellett volna hát, hogy ily csalandó
képek első nyilára visszafordulj
föl, hozzám, ki már nem valék mulandó:
nem hogy szárnyaddal inkább visszacsorbulj
több mámort lesve, vagy egy csitri lánykát,
vagy részegülni pillanatnyi bortul.
Törbe ejthetni a csupasz madárkát
két-három ízben: - de már tollas ellen
hiába vetsz ki tört, vagy dobsz ki dárdát!”
Mint a fiúcska, nem hogy megfeleljen
a korholásra, hanem földreszegve
szemét, szégyenben álljon és figyeljen:
úgy álltam én ott; ő meg újra kezdte:
„Ha bánt a *szó* már; vesd föl a szakállad,
s amit *látsz*, még jobban hat majd szivedre.”
Nem könnyebben szakad ki, ahol állott,
földjéből ős cser, ha északi orkán,
vagy Afrikáé víjja, mint egy várat:
mint én emeltem e parancsra orcám,
mert megértettem a célzása mérgét,
hogy *szakállt* mondott, az arcomról szólván.
S amint fölvetve, az eget elérték
szemeim, hogy nem hinti már virágát
az égi lények serege, megérték,
s, bár nélkülözve fényük tisztaságát,
hogy Beatrice a Vad felé fordul,
mely *két természet egy személybe*: látták.
Fátyol mögött is, s e tul-parti pontrul
rég magát, mint az, mig élt, a többi
nőt: multa föllül bájjal a siron túl.
S érzém, hogy szívem bánat-csallán gyötri.
s ami legjobban csábitott kívüle,
azt kezdtem akkor legjobban gyűlölni.
S olyan önvádnak szoritott gyűrűje,
hogy csak Az tudja, aki oka volt,
hogy mivé lettem, elalélva tőle.
Majd, hogy szivemből erőm visszafolyt,
a Hölgy, kit előbb egyedül kísértem,
így szólt: „Fogózz belém!” - és rámhajolt.
Torkig merített a patak vizében,
s könnyen a vízen, mint takács hajója,

járt, vonva testem, s lengedezve szépen:
 S a boldog partnál: „*Asperges me*” - szóla
 hirtelen ének - le se tudom írni
 báját: még emlékem sincs tiszta róla.
 Csak érzem a Szép Nő karját kinyílni,
 s hogy fejem átölelve lemerít:
 és kellett akkor a szent habból inni!
 Aztán kivont a vízből, s visszavitt
 s ott álltam a négy nimfa tánckörében,
 és mind körém övezte karjait.
 „Nimfák vagyunk itt, csillagok az égen!
 s még Beatrice nem volt a világon,
 már őt szolgálni voltunk szánva négyen.
 Eléje viszünk, - de hogy jól kiálljon
 szemed oly fényt, mint szeme, fátyla nélkül,
 edzze meg ama mély nézésű Három!” -
 zengett felém a Négyek énekébül;
 s hol Beatrice állt felénk fordulva,
 a Griff elé vont táncuk sodra végül.
 „Most már szemed ne kíméld!” - szóltak újra -
 „ama smaragdok eleibe álltál,
 melyekből rég rád céloz Ámor íjja!”
 Ezer vágy vonta, melegebb a lángnál,
 szemem a Szemhez, mely látni se látszott
 egyebet ottan ama Griffmadárnál.
 Mint a nap a tükörben, úgy sugárzott
 a Dupla Lény a Szemekben, s hol egyik,
 hol másik képét mutogatva játszott.
 Képzeld, olvasó, mily csodának tetszik
 látni valamit nyugton állni, s képét
 változni folyton, nem nyugodni percig!
 S míg így bámulva nyeltem boldog étkét
 a lelki lakzinak, mely jóllakatva
 veri és költi a sziveknek éhét:
 mintegy magasabb voltukat mutatva,
 előre szállt angyali énekekkel
 a másik Három Hölgynek tánccsapatja.
 „Fordulj hivedhez, fordulj szent szemeddel
 ó, Beatrice!” - szólt a dal - „ki annyi
 lépést tett, míg im Hozzád érkezett el!
 Kedvünkért kedvét ne halaszd megadni,
 hogy rejtett *második* szépséged lássa,
 s ajkadat, mellyet el szoktál takarni!”
 Ó, örök Fénynek élő villanása!
 ki sápadt úgy meg a Parnasszus árnyán
 s kit itatott úgy eleven forrása,
 hogy lankadás ne venne lelke szárnyán
 erőt, ha próbál énekelni Téged,
 amint a szabad ég felé kitárván
 a szent Összhangba csorgatád szépséged!?

Harmincketedik ének

Az óriás és a kéjhölgy

Szemeim őt ott oly tapadva nézték,
oltani vágyaik tizévi szomját,
hogy lehunyt bennem mind a többi érzék,
és *ennek* is fal zárta horizonját
közönyből jobbra-balra; - s lelkem érzé,
a szent Mosoly régi hálói fonják:
mikor erővel vonta egy kevéssé
balra figyelmem hangja ama Nőknek:
„Nagyon merővé vál szemed, s merésszé!”
Olyanná lettem, mint akin erőt vett
a napfény, melybe imént szeme mélyedt,
s mely egy percre vaksággal verte őt meg.
De amikor megszoktam a *csekélyet*
- csekélynek mondom, mert annak itélém,
ki láttam imént a Nagyot, a Mélyet -:
s mozgását újra szememmel kísérem,
láttam a szent Hadat fordulni jobbra,
a Nappal s ama hét Fénnyel az élén.
Mint pajzs alatt, lobogós hadi kopja
körül halandó hadsereg ha fordul,
lassan, míg egész körét megforogja,
úgy láttam, hogyan hajlik ki a sorbul
az égi ország hadi népe, mígnem
a szekér rúdja is görbülve kordul.
A Hölgyek ekkor visszalengtek híven
a kerekekhez; s szent terhe a Griffnek
mozzant: de egy toll se mozzant a Griffen.
Státius s én a legkisebbik ívnek
hajló kerék s a Hölgy nyomába szállva
mentünk, ki átvitt gázlóján a víznek.
S így a mély ligeten, mely annak árva
bünéből aki hitt volt a Kígyónak,
sétáltunk angyali ütemre járva.
S oly messze értünk partján a folyónak,
midőn Beatricét kiszállni látám,
mint három lövése a nyilazónak.
S hallám, hogy mind azt mormolják, hogy: „Ádám!”
s egy fát kerestek föl aztán, mely lombot
s virágot elveszített minden ágán,
puszta hajzata mind szélesbre bomlott,
amint följebb nyúlt - s messze vadonában
az indus is csodálná: úgy toronylott!
„Ó, boldog Griff, hogy sem most, sem korábban
csőröd nem tépte meg e fát, mely gazdag
jó ízben - de csikarás jár nyomában!”

Így kiáltoztak a csupasz fa vastag
 törzse körül; és a kételtű Állat:
 „Ekként marad meg magva az Igaznak!” -
 szólt, s a Rudat, mely mellé lónak állott,
 az özvegy fáig vont, s megkötötte
 ahhoz, amelynek anyagából állott.
 Mint a mi fáink, ha a Nap kilökte
 új jegyben első sugarát azontúl,
 hogy elmaradtak a Halak mögötte,
 földuzzadoznak, és mindannyi lombtul
 újul színében, mielőtt a Napnak
 szekere újabb csillagképbe fordul:
 úgy rózsza pompájánál koldusabbak,
 de violánál dúsabbak, a fának
 csupasz ágai új színekre kaptak.
 A himnuszt, mely körültek erre támadt,
 ki se bírtam végig földi fülemmel
 és nem is nyitom rája földi számat.
 Ha festhetném, hogy a száz csoda-szemmel,
 mely vesztére lett kém, mily győzve küzdött
 Szirinx meséje meg s a bűvös szender:
 mint modell után festő hogyha festett,
 festhetném azt is - de hadd fesse más -,
 hogy ez a dal mily kábulásba vesztett.
 Ott kezdem, hogy elmúlt a kábulás
 és szétszakítá álmom sűrű fátylát
 egy fény - és egy hang: „Kelj fel! mit csinálsz?”
 Mint a mennyei Almafa virágát,
 mely vágyra gyújtja az angyalokat
 s égi lakóknak örök lakomát ad,
 meglátva Péter, János és Jakab
 elalélt, s ama szóra tért magához,
 melytől *nagyobb álom* is megszakadt:
 s akkor látták hogy csapatuk hiányos,
 Mózes és Illés eltűnt; és a Mester
 ruhája ezer sugárral sugároz:
 úgy rezzentem fel én remegő testtel
 és láttam ama kegyes Nőt fölöttem,
 ki a parton idáig vezetett el.
 „Hol van Beatrice?” - kérdém ijedten.
 S ő: „Nézd” - felelt - „a megujult fa alját:
 ott ül az összetorlott gyökerekben!
 Nézd, kik veszik körül jobbját s a balját,
 s a Griff mögött hogy vonul föl a többi,
 mélyebben s édesebben zengve dalját.”
 Nem is figyeltem, hogy még meddig ölti
 egymásba szavait, mivel szemembe
 tünt Az, ki mással nem hagyott törődni.
 Szinte a földre ült, a meztelenre
 maga, mintha a Szekérnek ma, mellyet

a Griff a fához kötött, őre lenne.
 Klastromot csinált jobbjá-balja mellett,
 mondom, a hét Hölgy, a hét Fény kezükbe;
 melyeket semmi vihar meg se lenget.
 „Nem sok időre jöttél e sűrükbe,
 mert ama Rómában fogsz lakni vélem,
 melynek polgára Krisztus, mindörökre!
 Azért csak jól tartsd szemed a Szekéren
 s megírni bűnös világod javára
 majdan, amit látsz, most hatolj be mélyen!”
 Így Beatrice; s mindenik szavára
 ájtatosan figyelve, szemmel-ésszel
 odafordultam, ahová kívánta.
 Sűrű felhőből gyorsabb löveléssel
 nem száll le villám, hogyha messze zápor
 ködlik az égen, s távolságba vész el,
 mint Zeusz madara lecsapott a távol
 égből most, egyenest a fára, tépve
 törzsből is, nemhogy lombból és virágból.
 S teljes erővel vágott a Szekérbe,
 hogy az megingott, mint hajó viharban,
 ha szélnek jobbra-balra hányja mérge.
 Aztán egy rókát láttam csúszni halkan
 a diadalszekér kasába, melynek
 rég lehetett már része jobb falatban.
 S láttam, hogy Hölgyem ajkai perelnek
 a ronda dögre, mire az elillan,
 amint csak görhes csontjától kitellhet.
 S megint ahonnan előbb, ugyanonnan
 leszállt a Sas, s tollát hullatva jócskán
 a Szekér kasát telehagyta tollal.
 S mint szomorú sziv egy keserű szócskán
 megkönnyül olykor, oly szó jött az égből:
 „Beh gonoszul vagy terhelve hajócskám!”
 S a föld fölnyílt, és a két keréktől
 egyforma távol láttam, mint a lángot,
 egy sárkány farkát döfni ki a lékből.
 Át a Szekéren, mint darázs fulánkot,
 döfte a sárkány azt, de megszaladt,
 és visszarántva, lassan tovarángott.
 Ami a lékelt szekérből maradt.
 mint eleven föld fű közt, meg se látszott
 a tán jószívből ejtett toll alatt.
 Egyik kerék is, másik is hibádzott
 a szemnek, s köztük úgy eltűnt a rúdja,
 mint sóhaj, mely imént az ajkon játszott.
 S a szent Alkotmány így elidomúlva
 minden sarkán fejek nőttek ki rája,
 négy, és még három nagy fej nőtt a rúdra:
 s a Négynek, *egy-egy* szarv nőtt homlokára,

de a Háromnak, ökörmódra, páros:
nem látott illyet a föld semmi tája!
S oly biztosan, mint hegyen sziklaváros,
csücsülve rajta egy parázna Asszony
tünt föl; szeme körülkacsintva nyájas;
de hogy mindenkit onnan elriasszon,
egy Óriás állt egyenest előtte,
s megfordult néha, hogy csókot kaphasson.
Buja tekintetét szemembe lőtte
a nő; de meg is korbácsolta nyomba
tetőtől-talpig durva szeretője.
Gyanúval akkor s dühhel a vadonba
vitte eloldván a Szörnyet, s a mély völgy
hajlásában lett sűrű ködbe vonva
előttem az új Vadállat s a Kéjhölgy.

Harmincharmadik ének

Az emlékezés itala

„*Deus, venerunt gentes*”, váltakozva
édes zsoltárt, hol a négy, hol a három,
kezdték a hölgyek, s könnyet harmatozva,
s Beatrice, sóhajos, könnyes álm,
hallgatta, s nem képzelhetsz Máriát, ki
- keresztnél - jobban elváltozva álljon.
S hogy a szüzek ajkáról zengve szállt ki
a végső hang, fölnyúlva ég felé
felelt, és tűzszín verte homlokát ki:
„*Modicum, et non videbitis me;*
et iterum, kedves nővéreim ti,
modicum, et vos videbitis me.”
„Majd mindhetet, csak mozdulat szerinti
jellel, előtte, - és a Bölcsét némán
- s engem, s a nőt - mögötte jönni inti,
s elindul; de tizedik lépte még tán
nem ér a földre, mikor egy sugár hull
nyugodt szeméből, szemtől-szembe, énrám,
s oly arccal, mely izgalmat el nem árul,
szól hozzám: „Jőjj, kövess gyorsabb ütemben,
hogy halld, mi ajkamról elédbe tárul!”
S amint illendően mellette mentem,
szólt: „Testvér, most hogy egy vonalba járunk,
kérdetni miért nem igyekszel engem?”
Mint olyannal, ki öregebb minálunk,
beszélve, túlzó tisztelet fog el,
s eleven hangot ki nem ad a szájunk:
éreztem, hogy csak fele-hangja kel
számnak: „Madonna, te tudod” - beszéltem -
„inségemet, s hogy ellene mi kell?”
És ő felelte: „Hulljon le a szégyen
rólad immár, s a félelem, mely eltölt,
és ne beszélj úgy, mint ki nincsen ébren.
Tudd meg: a Szekér, mint a Kígyó eltört,
volt s nincs; de Istent nem békíti többé
a béke-leves, mit a bűnös elkölt.
Örökös nélkül nem marad örökké
a Sas, mely a szekéren hagyta tollát,
melytől az rabbá lett és szörnyeteggé.
Mert elmondom, mit lelkem szeme jól lát,
hogy oly időt hoz már közeli csillag,
(csillag számára nincs se gát, se korbát),
hogy egy kit *Ötszázötvenötnek* írnak,
Istentől küldve, megölni a Szajhát
és cinkos óriását, tette virrad.

Talán nem látod át szavaim alját,
 mert mintha Themisz vagy a Szfinksz beszélnek
 értelmedet homályukkal zavarják:
 de nájadjaik lesznek majd a tények,
 melyek a nagy talányt hamar megoldják,
 nem ártva sem nyájnak, sem legelőnek.
 Te csak jegyezd, mint ajkaim kimondják,
 a szót azon élet élőinek, mely
 a halál felé járja a bolondját.
 Jegyezd: de írásközben ne feledd el
 föltárni, hogyan láttad a Palántát,
 mely minden lombot kétszer veszített el.
 Akik bántják vagy ágait kirántják,
 nagy végzéseket káromolnak tetteg,
 amellyek szentnek és az Úrnak szánták.
 Egy harapásért ötszáz évtizednek
 éhével éhezé az első lélek
 Azt, ki helyette maga fizetett meg.
 Értelmed alszik, hogyha nem ítéled
 helyessen okát, mérthogy óriássá
 s mérthogy ily fordított növésüvé lett:
 s ne lenne eszednek Elsa-forrássá
 a hiuság, s mint Píramus a fáét,
 ne tenné színét tetszelgése mássá:
 az Isten igazságát, s a Morálét
 mindezekben már, fában, tilalomban,
 meglátnád és okulásodra válnék.
 Mivel már értelmed fölött azonban
 kövült mocsoknak látom ülni jármát
 és vakít a fény minden mondatomban:
 szeretném, ha nem mint irást csodálnád,
 hanem szivedben hordanád a szómat,
 mint a zarándok fon botjára pálmát.”
 És én: „Mint viasz a pecsétnyomónak
 jegyét megőrzi, te épúgy örökre
 megbélyegezted agyamat s valómat.
 De mért erömön túli látkörökbe
 száll áhitott szód, hogy, ha az követni
 próbálja, jobban elmarad mögötte?”
 „Mert arra akartalak rávezetni,
 hogy iskolád” - felelte - „fölfoghassad,
 mennyire tud igém nyomán ügetni
 tanával, s útatok mennyire lassabb
 s Isten útjától messze, mint a földtől
 az az ég, melynek útja legmagasabb.”
 „Nem tudok” - szóltam - „s emlékem se kürtöl
 olyant, hogy én eltértem volna tőled
 s nincs büntudat sem, mely lelkembe föltör.”
 Mosolyogva szólt ő: „Gondolj vissza főleg,
 amiből ittál, a Léthe vizére:

attól oszolt el úgy a múlt előled.
 S amint a füstből rájuthatsz tüzére,
 e feledés bünöd sejtse, hitlen:
 nem mindig voltam vágyaid vezére!
 Valóban eztán szavaim meztlen
 állnak eléd majd, amennyire már
 fölfödni illik durva szemeidben.” -
 S mind fénylőbb, és lassabban lépve jár
 a nap, és már a Dél köréig ér ő,
 mely, hogyha máshol állasz, máshol áll:
 mikor megállt a hét nő (mint, ha kémlő
 szemei szokatlan nyomot találnak,
 megáll a csapat élén a kísérő):
 megállt a hét nő, végén a vak árnyak,
 mely mély, mint zöld lomb és sötét galy alján
 hüs ér fölött az Alpok-vonta árnyak.
 Itt látszott *egy* érből eredni halvány
 Euphratés és Tigris lassu víze,
 mint jó barátok, válni nem akarván.
 „Ó, emberi nem dicsősége, dísze:
 mely víz ez itt, melly, egy forrásból kezdvén
 folyását, elvál két egyforma részre?”
 „Kérdezd Matildát, reá bízom ezt én” -
 így szólt a válasz, s a szép hölgy, Matilda,
 mintegy valamely vádtól védekezvén,
 felelt: „Szavam már elméjébe írta
 sok mással ezt is; és tudom, hogy ennek
 emlékét Léthe itala se tiltja.”
 „Talán nagyobb gond - melly az értelemnek
 fényét homályba vonja néha - vonta
 homályba itt fényét a lelki szemnek.
 De nézd, itt ered Eunoé” - mondta
 Beatrice - „vidd, és mint tudni szoktad,
 edzd erejét, hogy ne maradna tompa!”
 Mint nyájas lelkek sohse vonakodnak
 kívánságod kívánságukká tenni,
 hacsak egy jelben megnyilvánítottad:
 úgy sietett kezem kezébe venni
 s indult a szép hölgy, intve Statiusnak
 úrnó módján: „Ne késs mögötte jönni!”
 Helyem ha volna írni róla hosszabb,
 írnék, olvasó, az édes italról,
 melytől nincs mód, hogy betellve bucsuzzak:
 de mivel kötést tettem én e Dalról,
 e Másodikról, lapjaim kimérve,
 művészet féke nem hagy írnom arról.
 Elég, hogy e szent habokból kiérve
 új ember lettem, mintha új galyat hoz
 az új tavasz az újuló növényre:
 tiszta, s röpülni kész a csillagokhoz.

PARADICSOM

PARADISO

Első ének

Dante elhagyja a Földet

A Mindent Mozgatónak glóriája
a Mindenségen áthat, és világol,
itt hőbb, ott halkabb fényt hintvén a tájra.
Én jártam, hova legtöbb hull a lángból
s láttam, mit sem tud, sem bir elbeszélni,
ki visszatér e magasabb világból.
Mert mikor vágyát közelítve kémli,
oly mélységekbe száll az emberelme,
hogyan az emlék nem képes utolérni.
Mégis amennyit kincsekkel betellve
a szent országból szellemem megőrzött,
azt ma dalomnak előtárni terve.
Óh szent Apollo! tégy ma, betetőzött
munkámig, oly edényévé erődnek,
milyenre szerelmes babérod őrzöd.
Elég volt páros Parnassus-tetődnék
egyike eddig - de két büszke halma
kell, hogy e játék homokján ma győzzek.
Lépj kebelembé és bizton sugallj ma!
mint rég, mikor tagjai hüvelyébül
kivonta Marsyast csodád hatalma.
Csak annyit kapjak erőd telijébül,
hogyan az árnyék árnyékát visszazengjem,
amely fejemre hullt a Boldog Égből:
s bátran látsz lépni kedves fádhoz engem,
mivel erőd s dalomnak égi tárgya
méltók, hogy rajtam koszorúja lengjen.
Ugyis oly ritkán nyúl ma érte vágyva
poéták és cezárok lanyha karja,
- szégyen-nyalázat az emberi vágyra! -
hogyan kell, hogy szívét öröme sugallja
a delfi vídám istennek, ha tépni
penéi lombját szomjas ujj akarja.
Kicsi szikrából gyakran nagy tűz ég ki:
hangomat is jobb ajk hangjai váltják
tán majd, és Cirra fog ekhózni néki. -
Mind közt, honnan halandók kelni látják
az ég lámpáját, van egy pont (az épen,
amely négy kört három kereszttel átvág),
ahol jobb pályán, jobb csillag jegyében
indul útjára, s szebb és jobb nyomot nyom
e földi viaszban, mint lány pecsétben.
E ponton járt, s reggel lett - (este otthon,
mert míg az egyik féltekét homályban
hagyja, másokra fényburkolatot von):

amikor Beatricét balra láttam
fordulni és a fényes Napba nézni;
sas se nézett be még oly büszke-bátran!
S mint sugár szokott új sugárt idézni,
mely forrásához rögtön visszaindul,
miként a vándor, ha honvágy igézi:
úgy éreztem, hogy vágyam vágyain gyúl,
melyek szememen át lelkembe léptek;
s a Napba néztem, ember erejin túl.
Sok, ami nálunk végzet lenne s véték,
szabad *azon* a helyen, melyet Isten
emberbölcsőnek oly édenivé tett.
Nem soká bírtam; mégis oly kicsit sem,
hogy ne lássam, hogy izzik, mint az olvadt
vas, mely tűzből jött, hogy izzon s hevítsen.
Mekkettőzött a nappal fénye, s oly vad
láng áradt, mintha Az, ki megtehetette,
egét két nappal díszítette volna.
Szemeit az örök körökre vetve
merőn állt Beatrice; s én benéztem
az égtől elfordulva, e szemekbe.
S olyanná lettem fényüktől egészen
bensőmben, mint Glaukos a fű izére,
már tenger-istenné változni készen.
Per verba nincs mód, nyelv hogy elbeszélje
ez emberiből-kinövést; a példa
elég, kinek kegy adta, hogy megérje!
Hogy csak újjálett részem szállt-e célba,
te tudod, éghormányzó Szeretetet,
aki fényeddel emeléd alélva.
Amikor vágyforgatta kereked
maga felé vont az örök zenével,
melyet ritmusod oszt és méreget,
akkora eget láttam tűz-színével
gyúltan a Napnak, hogy a földön oly
nagy áradást zápor, s folyó se mível.
A hang ujsága és a fénygomoly
lelkem oly éles vágy tüzébe csalták,
hogy vágy oly élet nem érzém sehol.
De már vágyamat csillapítva dajkált
az, aki jobban látott enmagamnál,
s előbb, mint kérdeztem, nyitotta ajkát:
„Magadra vess, ha homályban maradnál,
mert nem engedi látnod a hamis kép,
amit látnál, ha ahhoz nem tapadnál!
Azt hiszed, a földön vagy mostan is még:
pedig gyorsabban röppentél az Égbe,
mint égi villám helyiből lecsusznék.”
Alig lett első kételyemnek vége
ez elmosolygott rövid szókra; menten

egy új kételynek font be köteléke,
s szólék: „Már elégülve megpihentem
a bámulatban: most bámúlok újra,
hogy ily könnyen a Könnyűségbe mentem!”
De, ajkai szánó mosolyra gyúlva,
fordult felém ő, és sóhajtva nézett,
mint az anya a lázbeteg fiúra.
S felelt: „Szoros rend van és bölcs művészet
a dolgok viszonyában: s ez a Forma
teszi Isten képévé az Egészet.
A felsőbb lények itt lelnek a nyomra,
nyomára amaz örökös Erőnek,
amely a jelzett Rendnek célja s orma.
E rendbe símul, különbözve főleg
minden teremtés, amint közelében
vagy távolában az ős Eredőnek:
és száll, és száll a Lét nagy tengerében
más-más kikötő felé, sorsa-szántott
pályán, kit mene ösztöne ver épen.
Ez viszi mindig Hold felé a lángot:
ez a halandók szívének rugója;
ez nyom a Földre, eggyéfogni, pántot.
S nemcsak az oktalan lényt veti-górja
ez íj, hanem azt is, kit úgy teremtett,
az Úr, hogy érzés s ész legyen lakója.
A Gondviselés, mely őrzi e Rendet,
fénnel nyugtatja az eget, amelyben
a Gyorsak Gyorsa kezdettől kerengett;
s most itt letett, mint sors-rendelte helyben,
az Ij erejével röpítve, melynek
minden vesszője megpihen a Jelben.
Igaz, hogy mint a Forma nem felel meg
a művész magas célzatának olykor,
mert az Anyag süket s nem arra termett;
úgy néha e pályáról másba torkoll
a teremtmény útja: s megadva néki
másfelé tért a rendelt sodorból.
Mint a felhőből is lecsap az égi
tűz olykor - így az ember égi lelkét
sokszor a csalfa kéj a földre tépi.
Ne csodáljad hát lelked szárnyrakeltét -
ne jobban, mint ha a folyó, szaladva
magas hegyekről, minden gátat eltép.
Azt csodálhatnád, hogyha lenn maradva
akadály nélkül volnál, még se szállnál,
mint láng a földön ha nyugodt maradna.”
Szólt, s láttam, hogy szeme az égre száll már.

Második ének
Foltok a Holdban

Óh, ti, kik apró csónakokban ültök,
s figyelni vágyva édes énekekre
hajóm után, mely zengve száll, röptök,
jobb lesz, ha visszatértek révetekbe!
Ne szálljatok ki! mert majd elveszítvén
tán engem, elmaradtok tévelyegve...
Senkise szállt még más e vízre, mint én;
Minerva küld szelet, múzsák mutatnak
Göncölt, s Phoebus hajt, a rudat feszítvén.
De kevesek ti, akik angyaloknak
régen éheztek égi kenyérére,
mellyel itt élnek, de jól sohse laknak,
bocsássátok a sósvíz tengerére
bárkátok bátran, barázdám nyomában,
mielőtt símaságba visszatérne.
Bámultok majd, mint Colchis ős honában
Argo hősei, kik tüzes bikákkal
látták szántani Jázont hajdanában.
Úgy vont az örök-ösi szomjusággal
az istenforma ország, édenébe,
mint egy pillantás száll egeken által.
Beatrice fölnézett: én szemébe.
S hamarabb, mint a nyíl az íj fokára
fekszik és surran tova már a légben:
fönn voltam, ahol szemem új csodára
kellett csavarni; s Beatrice, mert ő
rálátott lelkem legkisebb zugára,
rámnézett, oly vidáman, mint megejtő
szépségben: „Gondolj hálával az Úrra,
mert már az első csillagig emelt ő!”
Úgy volt ott, mintha ránk felleg borúlna,
tömör, kemény, csupa fény, síma, kába,
mint gyémánt, ha a napverés behullja.
Az Örök Gyöngy így fogadott magába,
miként a víz a fénysugárt fogadja
anélkül, hogy megtörne símasága.
Ha test valék (s az ember gondolatja
nem érti ezt, mert a tér a térbe nyúlna
avval, hogy test a testet így behatja)
kellett, hogy vágyam még nagyobbra gyúlna
az Esszenciát szemmel látni, melyben
emberi létünk beolvad az Úrba.
Ott látható lesz, amit hinni kell, nem
bizonyítani, mert bizonyíthatatlan,
csak megnyugszunk benne, mint ősi elvben.

S szóltam: „Madonna, olyan áhítatban,
amint tudom, dicsérem Azt, ki tette,
hogya halandó földet odahagyta.
De mondjad, - nézz csak e sötét jelekre
ez égítesten, mikről földi ajkak
Káin felől beszélnek képzelegve?”
Erre ő kissé mosolyogva hallgat,
majd: „Ha halandók véleménye téved,
hol vak eszük kulcsot hiába forgat,
azért csodálkozás ne ajzson ívet
lelkedre, mert az észnek szárnya kurta
elhagyni az érzékek-adta révet.
De mondd magad, mit gondolsz, mi a kulcsa?”
S szóltam: „Gondolom, más a szín, amint az
anyag ritka-finom, vagy sűrű-durva.”
És ő: „Hogy milyen tévedésbe ringasz,
előtted mindjárt láthatóan tűnik föl
érveléséből, ha feléd suhint az.
Sok fényt mutat nektek a nyolcadik kör,
melyek mind minőségben s mennyiségben
mások, s mindenik eltér mindeniktől.
Ha az ok csak a más-más sűrűségben
állna: egy volna az erő, elosztva
többé s kevésbé s egyformán, az égben.
De kell, hogy mindig új erő okozza
az új hatást; és a te felfogásod
ez elvek százát egyetlentre fosztja.
Aztán, ha e homályfoltokra más ok
nem volna, mint sűrűség: e planéta
lyukacsos lenne és anyaga-vásott
itt-ott; vagy mint a test vastaga-véknya,
vagy mint a könyvben fektei a lapnak,
rétegeket cserélne állandéka.
Ha *amaz* állna, sugara a napnak
fogyatkozáskor áthatolna rajta,
mint mindenütt, hol rés nyílik vagy ablak.
De nincs úgy. Nézzük hát a másik fajta
lehetőséget: és ha ez sem áll,
kitűnik majd, hogy véleményed csalfa.
Ha nem lyukacsos át meg át: határ
kell hogy legyen, ahol a ritka réteg
ellentétében akadályt talál,
és a sugarat, mely beléjéted,
oly módon verje vissza fényverése,
mint ólomhátu üveglap a képet.
Most már azt mondod, hogy az egyik része
ekként azért sötétebb, mint a másik,
mivel ott hátrább a sugár törése.
De megszabadít a tapasztalás itt
a tévedéstől; fordulj oda, honnan

minden tudástok ered és sugárzik.
Végy három tükröt; kettejük hasonlóan
közel hozzád, a harmadik közepen
legyen, egy kissé távolabb azonban.
Állj szembe és tedd, hogy mögötted égjen
egy fény, amely a tükröket kigyújtsa
s megtörve bennük, hozzád visszatérjen.
Kisebbnek fog bár látszani a túlra
vetített fény, de nem gyengébb a lángja,
mint azé, melynek távolsága kurta.
Most, mint havat ha ver a nap husángja,
a föld csupasz lesz tőle, mert ütése
fagyát és téli színeit lehántja:
úgy, lehántódván elméd tévedése,
oly éles fénnel gyúllad a sötétben
szavam, hogy megremeghetsz, belenézve.
Fenn az isteni-béke lakta égben
forog egy test, melynek amit gyűrűje
befog, heverve nyugszik erejében.
Következő ég, csillagok sűrűje,
szétosztja ezt, hogy ezer bennefoglalt
s mégis más lényben árad el derűje.
S a többi körök a sok színt, a sok fajt
s erőt használva, amit tőle kaptak,
viszik, kit merre a Cél és a Mag hajt.
A világ e szervei így haladnak,
mint íme látod, fokról-fokra szállva,
s fellebbről *kapnak*, és alábbra *hatnak*.
Figyelj, hogy gázolok most, titkok árja
fölött az Igazsághoz, melyre vágyol,
amíg szemed majd egyedül is állja.
A szent Köröknek (ezt nem rejti fátyol)
útját a Boldog Mozgatók lehellik,
mint a kovács a vasét, mellyel kovácsol,
az ég, hol annyi csillagok lövellik
fényük, a mély Elmétől, mely gurítja,
nyeri pecsétjét, és képére fejlík.
S mint lelketek, e portestbe borítva,
eloszlik a különböző tagokban
és mind más-más erőkkkel gyámolítja:
úgy amaz Értelem a csillagokban
fejti ki szerte jóságát s forogván
ön-egységéből árad el a Sokban.
Minden egyes erő a maga módján
vegyül a nemes testtel, melyet éltet,
mint bennetek a lélek, kapcsolódván.
Az ős derű kegyéből, honnan éltet
nyert, az erő a testen átsugárzik,
mint szemgolyón a derűs életérzet.
Ő teszi, hogy más egyik, mint a másik

fény; és az ok nem ritkaság-sűrűség;
eme formáló elv jóvolta játszik
elosztva testek ködösét s derűsét.”

Harmadik ének
Az elhurcolt szüzek

A Nap, mely egykor hó szerelmi lángra
gyújtott, érvelve és cáfolva édes
arcát az Igazságnak így kitárta;
s én hitvallást, se helytelen, se kétes
szavakkal tenni most, mint ille, szegtem
fejem magasba a magas beszédhez.
De látás tűnt föl ím, hogy meglepetten
bilincselődött bele bámulásom
és a hitvallást rögtön elfeledtem.
Mint sík, átlátszó üvegvilanás
vagy tiszta, csöndes patakon keresztül,
mely nem oly mély, hogy feneke ne lásson,
ha arcaink vonása visszarezdül,
alig látható, színe, fénye gyenge,
mint gyöngy, mely fehér homlok ránca közt ül:
úgy tűnt sok arc ott, szólni kész, szemembe
s ellenkezőkép hulltam tévedésbe,
mint ki forrással esett szerelembe,
mivelhogy, alig vettem őket észre,
talán tükörből tükröződni sejtven
látni, kik, megfordultam, hátranézve,
s semmit se láttam; s szemem visszajevén,
néztem akkor a drága vezetőre,
szent pillantását lángmosolyra keltvén.
„Ne csodáld, ha látsz mosolyogni dőre
gyermekelmeden” - szólt - „mely lépni nem mer
még az Igazság padlóján előre,
csak leget öröl, üres értelemmel.
Valódi lények ezek - s helyük itt van,
mert fogadalmuk törték jóhiszemmel.
Szólj velük, halljad, és higgy szavaikban:
nem hagyja őket útjáról letérni
az Igaz Fény, mely örömükre villan.”
S én egy árnyhoz, ki leginkább beszélni
hajlónak látszott, így fordulva kezdtem,
mint zavart ajk, ha vágya ösztökéli:
„Óh, boldog lélek, ki ez égitestben
szívod az örök élet édes ízét,
mely, ki nem érzi, elképzelhetetlen:
engedd ízlelnem szavad égi mézét:
hogya' éltél és ki voltál a világnak?”
S ő rögtön szól (és mosolyogva néz szét):
„Szerelmünk nem csuk ajtót tiszta vágynak,
csak mint Azé, ki Magához kívánja
hasonlóságát a boldog Családnak.

Én szűz valék és a Fátyol leánya
 és ha jól kezdesz fürkészgetni nyomban,
 nem rejt el új szépségem adománya
 s Piccardát ismered meg alakomban,
 aki más boldogok közt ideszánva
 boldog vagyok leglassubb csillagomban.
 Érzelmek, melyeket tiszta lánggra
 csak a Szentlélek kéje gyújt, örülnek,
 hogy amaz őket szent rendjébe szántja.
 S hogy égi trónjaink ily mélyen ülnek,
 fogadalmunktól van, hogy csorba részben,
 mi semmi csorbát és hibát se tűr meg.”
 És én feleltem: „Arcotokba néztem
 s ott ég valami nem tudom mi égi,
 egykori színét elfedve egészen,
 azért nem ismertem meg, hogy a régi;
 de most ismerős szemmel nézni rátok
 megsegítettek ajakad igéi.
 De mondd: kiket itt üdvözülve látok,
 nem vágytok innen magasabb csucokra,
 látni vagy nyerni ottfönn több barátot?”
 A többiekkel összemosolyogva
 olyan vidáman felelt erre, mintha
 első szerelme lángjában lobogna:
 „Óh, testvér, békét ígéz vágyainkra
 a Szeretet, mely köti szomjúságunk,
 úgy hogy csak arra vágyhatunk, amink van.
 Ha felsőbb körbe volna jutni vágyunk,
 ellenkeznék a Renddel, az örökkel,
 mely e gyűrűbe keríté világunk,
 s ily ellentét nem férhet e körökkel,
 ha szeretetben élni itt *necesse*
 s ha jól tisztában vagy a szeretettel.
 Sőt megkívánja ez a boldog *esse*,
 hogy mindig a nagy Akaratba férjünk,
 és minden vágyunk azzal essen össze.
 Az is, hogy itt mi fokról fokra élünk,
 tetsző a Népnek, s kedves a Királynak;
 ki akaratját akartatja vélünk,
 és akaratja: békénk. Tengerárnak
 képzeld, amelybe mind, mit ő teremt
 s természet alkot, megnyugodni szállnak.”
 S így megértettem, hogy az Égbe’ fent
 minden hely éden; bár a Kegye özönje
 mindenhol másképp árad vagy dereng.
 S mintha egy étket jóllakás közönyje
 néz, másikat még vágy les, hogy az ember
 egyiket kérje, másikat köszönje:
 úgy voltam, kérve szóval, lesve szemmel
 tudni, mely szövet volt, hol a vetélőt

végső szálig nem vitte türelemmel?
„Szent érdem vitt föl, mint szeplőtlen-élőt,
egy Hölgyet felsőbb körbe” - szól. - „Ruháit
s fátylát még ottlenn viselik, a Kérőt
követvén, alva-keelve, mindhalálig,
ki minden fogadalmat vesz szivessen,
mely szeretettel tetszésére válik.
Világból, ifjan már, hogy őt kövessem,
futván, magamat öltönyébe zártam,
hogy azt és rendjét soha le ne vessem.
Emberek aztán, inkább rosszra bátran,
mint jóra, édes zárdámból kiteptek,
s ég tudja, mint lón sorsom a világban!
S e másik fény, ki vélem tűnt elébed,
jobbom felől, s ha arcait kitárja,
körünknek minden sugarában égnek,
amit magamról mondtam, ő is állja:
szűz nővér volt, és durván tépetett le
tört homlokáról a szent fátylak árnya.
De bár így újra a világba vetve
az Egyház rendje s önnön vágya ellen:
szivének fátyolát le sohse tette.
A nagy Constanza fénye ez a szellem!
ki lón, hogy svábság harmadik viharja
éltet a másodiktól s tőle nyerjen.”
Igy szól, s aztán rázendített a dalra
Ave Maria...; s úgy tűnt fénybe, zengve,
mint súlyos testet nyel be vizek alja.
Szemmel követtem, míg elért a szembe
sugára; és hogy már szemmel se leltem,
benéztem újra édesebb tüzembe
s Beatricébe olvadt szomju lelkem;
hanem az Ő arcából oly tűz áradt,
hogy szemeimmel azt el nem viseltem
és minden kérdés nyelvemen megállott.

Negyedik ének

Lélek, csillag és akarat

Egyforma távol és egyforma csábos
két falat közt a szabad ember éhen
veszne s egyiket sem vinné fogához.
Így két farkas vérszomja közt fehéren
s egyformán félve állna kicsi bárány;
eb így, két dám közt, lesve, merre térjen?
Azért magam szemére én se hányám,
ha hallgattam, egyenlő kételyekben,
kényszerből, - és dicsérni sem kívánnám.
Hallgattam; de a vágy csak élesebben
ült arcomon, és szememből kiserkedt
forróbban, mint mi nyílt szavakba szökken.
Beatrice úgy tett, mint Dániel tett,
hogy Nabukadnezár dühét apassza,
mely benne minden vadságot kikeltett,
s szólt: „Látom, küzd, hogy kétfelé szakassza
lelked két kétely; s nem szól, mert a dupla
gond kell hogy egymást kösse s megakassza.
Így érvelsz: Hogyha se hibás, se kurta
szándékom: hogy lehet, hogy érdememben
külső erőszak csorbát tenni tudna?”
Kételyt kelt benned az is nemkülönben,
a lélek csillagába visszatér-e?
(amint Pláton volt ilyen értelemben).
E kérdéseknek szúr feléd a töre
és akaratodat sebezve támad;
s az epésebbet veszem most előre.
A szeráfok legboldogabbikának,
Mózesnek, Sámuelnek, s Jánosokból
amelyiket veszed, se Máriának
nem jut külömb az égi trónusokból,
se több vagy kurtább évnvi lét azoknál,
aki pár lelket most láttál a sokból.
De mind az első kör diszére szolgál
és életük különbözően édes,
amint az Örök Ihlet reájok száll.
Itt mutatkoztak, nem minthogyha ép ez
lenne a nékik rendelt hely; de jelnek,
hogy szerényebb üdv köti őket éghez.
Így kell beszélni emberi kebelnek,
mely csak jelekből s érzésekből *érzi*,
ami méltó tant majd elméje nyerhet.
Azért az Irás is leszállva tér ki
értelmetekhez, ha kezet, ha lábot
tulajdonít az Úrnak, - s máshogy érti.

A Szentegyház is így rajzolja Gábort
emberi arccal, és Mihályt, s ki által
a bús vakságból Tóbiás kilábolt.
Nem fedi hát, mit itt időzve lát-hall
a lélek, a Timaeus-féle érvet:
ki csak, amit mond, annyit ért szavával
mondván, hogy csillagukba visszatérnek
a lelkek, honnan a Természet őket
formának küldte testbe, mikor éltek.
De meglehet, hogy mégsem a betűket
kell nézni, hanem mit mögójük szántott
kijátszani talán a nevetőket.
Ha úgy érté, hogy dicsőséget, gáncsot
visz vissza a hatékony égitestre:
íjat tán némi igazra irányzott.
És ez az elv lett rosszul értve veszte
az ó világnak, mert Marsot miatta
s Jupitert s Merkurt istennek nevezte.
A másik kétség, amely megragadta
elméd, csekélyebb mérgü, mert csalása
nem vihet tőlem idegen utakra.
Ha úgy helyes, hogy emberszem ne lássa
igaznak Isten igazát: a hitnek
érve ez és nem haeresis parázsa.
De mert értelmed jól láthatja itt meg
a valót, mely magába útat enged,
arra, amint kívánod, rásegítlek.
Ha erőszak az, mikor aki szenved,
hagyja, hogy hajtsa kényszerek viharja;
ily lelket azért semmi ok se menthet.
Nem hal az akarat; ha nem akarja;
hanem akként tesz, mint a láng a szélben,
habár ezerszer erőszak csavarja.
Ki már egy kissé hajlik a veszélyben,
az enged már - mint ezek íme ketten,
visszatérhetve klostromukba szépen.
Ha akaratuk lett volna töretlen,
mint rostonsült Lőrincnek, s Muciusnak,
aki saját kezéhez volt kegyetlen:
az őket, honnan kényszerből bucsúztak,
mihelyt lehetett, visszavonta volna,
de korod kevés ilyenről tanúzhat.
S már e szavaktól látod is oszolva,
ha jól rágondolsz, a kételyt előled,
mely tőled még sok nyugtot elrabolna.
De most egy másik szoros áll előtted,
melyen magadtól nem jutnál te végig,
mert előbb ellankasztaná erődöt.
Elmédbbe véstem, mint szabályt, hogy égis
jutott és boldog lélek nem hazudhat,

mert az ős Igaz fénye közel ég itt.
 És Piccardától mégis azt tanultad
 ma, hogy Constanza fátylát *hűn* szerette:
 s így szava s szavam ellentétbe jutnak.
 Gyakran esik, hogy veszélytől ijedve,
 testvér, nagyobb veszélybe fut az ember
 s szándéka ellen hull iszonyu tettbe,
 mint Alkmeon, ki ellenkezni nem mer
 atyjával, s azért megölve szülőjét,
 lesz anyagyilkos fiúi hiszemmel.
 S ily fontolás az, ami itt előlép:
 a szándék és erőszak egyesülve
 tesz oly bűnt, hogy nem menthetd művelőjét.
 A szándék nem *feltétlen* áll a bűnre;
 de rááll annyiban, mert visszaretten,
 hogy másképp szörnyebb kátyuba kerülne.
 Azért mikor Piccarda szólal itten,
 feltétlen szándékot ért; én a másik
 félét; s igazat mondunk mindaketten”.
 Így, melyből minden igazság sugárzik,
 áradt a szent Kút szellemem felé ki
 s érzém, hogy mindkét vágyam megjuházik.
 „Óh, ős Szerető szeretettje, égi
 hölgy” - szóltam én - „beszéded úgy eláraszt,
 s hevít, hogy édes élet benne égni.
 Hogy adjak arra, megköszönve, választ?
 ehhez szerelmem minden mélye semmi!
 de Aki lát és tud, megadja már azt.
 Látom, hogy elménk sohse tud pihenni,
 ha az Igazság nem világosítja,
 melynek gyümölcsét egyetlen Fa termi.
 Az megnyugtatta, mint vadat csalítja;
 mihelyt elérte; és el tudja érni!
 ha nem: minden vágy szélbe van hajítva.
 A vágytól hajt az Igazság tövén ki
 galyak gyanánt a kétely; s minket ösztön
 lök ágról-ágra, a csucsot remélni.
 Ez ösztökélt, de biztossá is ez tön,
 kérni tetőled, Donna, tisztelettel
 még egy homályra fényességet, esdön.
 Tört fogadalmat más jócélu tettel
 lehet-e jóvátenni, ha a Latban
 beléjecsöppent súlya nem veszett el?”
 Most Beatrice édes gondolatban
 szikrákat szórt rám szerelmes szemébül;
 s én erőimnek gyeplejét ledobtam
 s érzém, hogy pillantásom földre szédül.

Ötödik ének

A fogadalom és a második ég

„Ha így lobog, túl minden földi tűzön,
és oly forró szerelmem égi lángja,
hogy avval szemed erejét legyőzőm:
ne csodálkozz; mert a Látás a lámpa,
a teljes Látás, mely ha lát s megismer,
a megismert Jó felé leng a lába.
Látom, hogy már a te elmédben is lel
fénylő tükörrre az örök Sugárzás,
melyet örökre vágy, ki egyszer izlel.
S ha más után is kel benned sovárgás,
azért van, mert e mással némi Nyomnak
az örökből mosódott fénye lárvás.
Tudni kívánod, tört fogadalomnak
lehet-e írja tett, hogy csöndesítse
a lelket, melyet bűn csatái nyomnak?”
Ez éneket így kezdte Beatrice,
s mint aki nem szakítja meg szavát még,
folytatta, hogy a szent tant kimerítse:
„Isten kegyéből legnagyobb ajándék,
mit jóságához méltóvá teremtven,
legbecsesebbnek szánt az égi Szándék,
az akarat-szabadság: ezt jelentvén
minden eszes teremtmény akaratja:
és más se kapta, mint eszes teremtmény.
S innen látod, mily becses áldozatja
a szent fogadalomnak, mely kötődik,
mikor te ígérsz s Isten elfogadja.
Ha Isten és ember között szövődik
a szerződés: te vagy az, aki áldoz,
s oltárra ez a legfőbb Kincs tevődik.
Ne gondold hát, hogy méltót adsz a kárhoz
kárpótlást abból, mi már nem tiéd, és
lopott kincsből jótenni ne kínálkozz!
Igy a főpontban oldva már a kérdés;
de mert az Egyház fölmentést is adhat,
ellenmondásnak látszik e beszéd, és
asztalnál kell még ülnöd: e falatnak
bizony kemény a héja, és lenyelni
még segítség kell emberi garatnak.
Tárd föl elmédet, s zárd beléje el, mi
ajkamról árad: mert tudás gyümölcsét
a megértés csak jól őrizve termi.
Két dolog kell, hogy lényegét betöltsék
ez áldozatnak: föltétele s tárgya;
egyik a szerződés, másik a költség.

Az elsőt semmi sincs, mi visszaváltja,
csak teljesítés; s mit imént beszélve
mondtam, minden szó éppen ezt kiáltja.
Igy volt szigorral a zsidókra mérve
az áldozás; bár annak tárgya részben,
mint jól tudod, koronkint lón cserélve.
A másik, amit „tárgy” nevén idéztem,
olyan lehet, hogy a Törvény kibékül,
bár megcseréled részben vagy egészben.
De soha senki válla terüjétül,
cserélve azt, ne könnyüljön, a sárga
s a fehér Kulcsnak megforgása nélkül.
És tartsd bolondnak a cserét, ha vállra
vett új terhében nincs, mint négy a hatban,
a letett régi teher súlya zárva.
Azért ha egy súly oly nehéz a Latban,
hogy bármily ellensúlyát visszanyomja,
cserét nem enged és pótolhatatlan.
Vigyázz, halandó, a fogadalomra!
Légy hű, de bölcs is légy a fogadásban;
ne tedd, mint Jephthe tette, gondolomra,
ki inkább mondta volna, hogy: „Hibáztam!”
mint megtartva szörnyebben lenne vétkes;
görög vezér is ilyen áldozásban
áldozta Iphigéniát, ki édes
arcát könnyezve, bölcs-bolond siratta
hogy ment keserves szertartása véghez.
Nőjj hát, keresztény lélek, súlyosabbra!
Ne légy, mint toll a szélben! és ne véljed,
hogy szennyed bármely víznek mossa habja.
Ott az Egyház pásztora, csöpp személyed
vezetni! Ott az ó és új Szövetség!
Elég neked, hogy üdvödet elérjed.
És ha rossz vágyak másfelé vezetnék
éltedet: ember légy, ne bamba állat,
hogy gyengeséged a zsidók nevéssék.
Ne hadd a tejet, mely anyádból árad,
ugrálva, mint a bárány, együgyűen,
ki maga javát tönkretenni fárad.”
Szólt Hölgyem, amint írom íme hüen;
de már sugárzó vággyal arra fordult,
ahol legelőbb a világ derűje.
Színváltozását látva visszacsorbult
s némulásába némult szomjuságom,
melyből már új kérdések láza csordúlt.
S mint a nyílvesző fut, hogy célba vágjon,
mikor a húr még rezg, amely kilőtte:
fenn voltunk már a Második Világban.
S amint az új fény szállt a drága Nőre,
egyszerre íme arca oly vidám volt,

hogy fényesebb lett a planéta tőle.
És ha a csillag nevetett s kilángolt,
 mi lett énvelem, kinek földi vére
 minden érében változás ficáncolt!
Mint a halastó tiszta, sík színére
 kezd, ha benyúlsz a sok hal seregelni,
 mert táplálékot remél onnan éhe:
úgy láttam én vonulni ott ezernyi
 lángot felénk, s hang hallott mindenikben:
 „Imitt ki jó szerelmünket növelni!”
S amint egyenkint mind előnkbe lippen
 úgy tünt föl árnyuk, hogy újjongva reszket
 magukból kisugárzó fényeikben.
Gondold el, olvasó, ha ez a kezdet
 nem folytatódik, többet tudni vágyban
 magad miattuk mennyire epeszted:
s magadból értsd, hogy’ égtem szomjúságban
 hallani a sok szent sugár kilétét,
 mihelyest őket megjelenni láttam.
„Óh, te, kinek a Trónok büszkeségét
 triumfusában a Kegye adta látnod,
 mielőtt földi harcod érte végét:
mibennünk ama Fényből gyúlt zsarátnok,
 mely a Mennyet előnti; és ha vágyol,
 meríts belőlünk, tetszésedre, lángot!”
Igy egy a kegyes szellemek sorából
 szólt; s Beatrice: „Rajta, rajta, bátran,
 kérdézz és hígyj, mint istenek szavából!”
„A tenmagadból ömlő fénysugárban
 látlak fészkelni, s hogy tekintetedből
 árad, amelynek mosolyába’ láng van:
de nem tudom, ki vagy, s mért épen e kör
 foka fogadott, szent szellem, magába,
 melyet más fény rejt halandó szemektől?”
- szóltam, benézve élő csillagába
 annak, ki imént szólított, s ki arra
 még több fényt gyűjtött égő homlokába.
S mint a Nap olykor magát eltakarja
 nagyon is nagy fényébe, mert a hőség
 gőzei sűrű köpenyét lemarja:
úgy a Vidámság lángjai legyőzők
 szemem, a szent lényt elrejtve előlem;
s ő szólt a fényből, melybe temetőzék,
 mint a következő dal zengi bőven.

Hatodik ének

Róma sasáról

„Mióta Konstantinus szembevitte
a Nappal a sast, mely Laviniának
férjét hajdan a Nap útján követte:
száz s még száz évig Isten madarának
ott kelle lengni Európa szélén,
a hegyek mellett, hol bölcsője támadt.
S azóta, a szent szárnyak árnya védvén,
világ kormánya kézzül-kézre kél-száll,
míg végre, váltakozva, elnyerém én.
Justinianus voltam, ősi cézár;
törvényt rostáltam (ami benne *sok* van
vagy *rossz*) - mint súgta az, ki itt ígéz már.
És mielőtt még e munkámba fogtam,
egynek hívém Krisztus természetét
és boldog voltam, mint tudott titokban;
de az áldott főpásztor, Agapét,
remélve, hogy aklába visszacsődít,
hirdette nékem *ős-igaz* hitét;
s én hittem néki; a ma *látom*, mit ő hitt,
oly tisztán, mint te látod, hogy vitában
kettő küzd: egy igaz s egy tévedő hit.
S mihelyt az Egyház útján járt a lábam,
ág súgta, hogy a nagy munkára szálljak
és ne legyen más gondom a világon.
És hadaim átadtam Belizárnak,
kinek jobbját az Úr úgy fogta folyvást,
hogy jel volt nékem, hogy vele ne járjak.
És ezzel nyert első kérdésed oldást.
De kell, hogy kissé bővebben feleljek,
mert természete kíván némi toldást,
hogy lásd, mily ellensége ama Jelnek
mindakét párt; ki eltulajdonítja
épúgy, mint akik ellenére kelnek.
Tudod, mily méltó tiszteletre ritka
ereje, melyet árasztott, mióta
Pallas elesve, uralmát kivívta;
és tudod, hogy' volt Albának lakója
háromszáz éven túl, mig, hősi korban,
három hárommal vitt vitázva róla;
és sírtak a szabín nők elraboltan...
s attól Lucretiáig hét királya
szomszéd népeket mind legyőzte sorban.
Tudod, hogy mit tett Róma hős dagálya
öt hordva Brennus ellen, Pyrrhus ellen,
s királyok dőltek, s népeik ligája;

s Torquatus, s Cincinnatus, ősi jellem,
 kelt, s Decius-faj, melynek minden ízét
 Fabiusokkal öröm énekelnem.
 E Jel sújtá le púnok java díszét,
 akik átkeltek Hanniballal Alpok
 szikláin, honnan a Po önti vizét.
 Az ifjú Scipio alatta tartott,
 s Pompeius is, triumfust, keserítve,
 melynek tövén te születél, a halmot.
 S ideje kelvén, hogy az Ég derítse
 békéjét a világra: ím, cezárok
 vették Róma kegyéből kezeikbe.
 Mit tett, míg Var és Rajna közt leszállott,
 látta Izar és Saône, és látta Szajna,
 s minden völgy, melyből Rhône-ba télvíz árad.
 Majd hogy Ravennán túlra kelt hatalma,
 átszegve Rubicont, oly messze röppent,
 hogy minden nyelvet s tollat megzavarna.
 Hadával majd Hispániába szökkent,
 majd Durazzóba; a Pharsalust ütötte,
 hogy attól forró Nilus sodra zökkent.
 Antandert és Simoist, messze röpte
 bölcsőjét, s Hektor sírját, újra látta,
 s Ptolomaeust is megrikatta jötte,
 S Jubara aztán villámmódra vágva
 megint Nyugatnak fordult, mely miatta
 figyelt a pompeiusi trombitákra.
 S amit új lengetője tett alatta,
 Cassius s Brutus bögik a Pokolban
 s Modena és Perugia siratta
 s siratta Cleopatra, aki zordan
 ölelte a kigyót, mely gyors halált ad,
 hogy szárnya súlyát elkerülje - holtan.
 Vörös tenger partjára vele szállt át:
 világra békét vele vitt hatalma,
 amikor Janus templomát bezárták.
 De mind, mit e Jel, mely szavam sugallja,
 tett az előtt, és azután teendett
 halandók földjén, melyet bírt jogarja,
 csekély s homályos ahhoz, amilyent tett
 (ha tiszta szem és tiszta szív itéli),
 míg harmadik Cézár kezébe' lengett;
 mert az Igazság, mely elmém vezérli,
 dicsőségül a mondott kézre bízta
 haragja véres bosszuját kimérni.
 S most bámulj, mert szóm igazsága tiszta:
 Titus alatt később az ősi bűn
 bosszúját bosszuval fizette vissza.
 S hogy longobárd fog marta keserűn
 a Szentegyházat: Nagy Károly e szárnyak

alatt győzött és pártfogolta hűn.
Most láthatod, mily ellenére járnak,
kiket főntebb vádoltam, és a népre
minden bajt az ő hálói kuszálnak.
Az egyik a Közös Jel ellenébe
sárga liliomokat visz; a másik
elsajátítja - s kinek több a vétke?
Játssza cselét a gibelin, ha játszik,
más jel alatt: *ennek* rettegje csórét,
ki közte s az Igazság közt viszályt szít!
S amaz új Károly guelfjei, a dőrék,
ne víjják őt, mert félhetik a körmöt,
mely nagyobb vadnak is roncsolta bőrét.
Apák bünéért sokszor sír a gyermek;
s ne higyjétek, hogy Isten elcserélje
liliomokkal díszét ama Jelnek!
Ez a kis csillag tele bölcs erélyre
született lélekkel, ki küzdve fáradt
ottlenn, hogy jóhír s becsület dicsérje:
de ha minden vágy ily irányban árad,
a Szerelem sugára tévelyegve
az igaz égbe csak későn találhat.
Ám díjat az érdemmel összevetve
örömünk része: látni sem kicsiny, sem
tulosnagy ömlését az érdemekre.
Igy az élő Igazság vágyaink' sem
hagyja tullengni az égadta rangból:
s irígység nem gyúl bennünk semmi kincsen.
Édes összhang lesz a sokféle hangból:
így e körökben egy harmóniában
az Ég is minden rangot összehangol.
Imitt e csillag gyöngye sugarában
fénylik Romeo fénye, akiénél
nem lett díjazva jótett mostoháiban.
A gaz provánszi nem nevet a hűnél
jobban; mert ollyat, ki azt érzi kárnak,
ha másnak jól megy, még az Ég se kímél.
Négy lányát adta férjhez négy királynak
Berengár gróf, s ezt Romeo mivelte,
a jöttment, póri származásu tárnok.
S e hívét hívni számadásra, ferde
szavak birták a grófot. Az beszámolt,
hogyan ami tíz volt, tucattá növelte;
s elvonult aggon, s nem keresve gyámolt!
Ha a világ így látná, így itélné,
amint élelmét gyűjtögetve támolyg,
dicséri most, de még jobban dicsérné!”

Hetedik ének

Teremtés és megváltás

„*Osanna, sanctus Deus sabaoth,
superillustrans claritate tua
felices ignes horum malacoth!*”
Igy hallám ott, hogy szent dalára gyúla
ama lény, maga módján énekelvén,
aki köré a dupla fény borúla,
s ő és a többiek most táncra kelvén,
hirtelen távolságba búrkolóztak,
mint tűnő szikrák szaporán szökellvén.
Haboztam, és: „Szólj!” mondtam egyre „Szólj csak!”
- mondtam magamban - „szólj Hölgyednek, ontsa
csöppjeit kételyedre drága szóknak!
de a tisztelet, mely hálóba fonta
lelkem, hacsak egy *b* zendült vagy *ice*,
egész lényemet kábulásba vonta.
De nem soká hagyott így Beatrice;
mosolya reám áradt sugarakban,
máglyát is elég, hogy megédesítse,
s kezdte: „Látom, s látásom csalhatatlan,
min tűnődsz? Jogos bosszu büntetése
jogos-e? benned ez a gondolat van.
De én kételyedet föloldom; és e
föloldás méltó ajándék-igazság:
kell, hogy figyelmed jól elmédbe vesse.
A születetlen emberpár, okosság
hasznos fékét nem túrvén szenvedélye,
lőn, hogy kárhozva kárhozatba hozták
fajukat is, mely így, lesújtva mélyre,
hevert nagy bűnben, századok betegje,
amíg földre nem szállt az Úr Igéje,
és a természet, soká számkivetve
Teremtőjétől, személyébe olvadt,
örök Szerelme erejét követve.
Most, amit mondok, nézd és jól latoljad:
ez az Atyjával-egyesült teremtés
teremtve jó volt, se hamis, se korhadt,
hanem magától rossz utakra ment és
elhagyott igazságot, életet,
és Édenből száműzte e kilengés.
Ha hát e fölvelt rossz természetet
nézve méred a Kereszt büntetését,
igazabb fog sohase büntetett;
de ha a Személyre tekintve néznéd,
aki fölvette: senki harapásból
jogtalanabbúl nem kaphatta részét.

Így egy dologból itt kétféle más foly;
Isten és zsidók egy halált akartak,
és föld ingott és ég nyílt ily csapástól.
Ne lásd sötétnek hát a szót s zavartnak,
mely azt mondja, hogy jogos bosszu ellen
törvényt jogos birónak széke tarthat!
De érzem, újra rab benned a szellem,
s vergődik gondolatról gondolatra,
vágyódva, hogy egy csomóból kikeljen.
„Értem, amit hallok; de mért akarta”
- szólsz - „Isten váltságunkra *ezt* a módot,
azt szavad eddig homályba takarta.”
E végzés, testvér, fátyolba fonódott
oly lélek szeme előtt, mely tüzében
szent szerelemnek nem acélozódott;
s mert mint lövészek a jelet középben
sokat nézik és keveset találják,
halljad, legméltóbb mód mért volt *ez* épen.
Az égi Jóság, melyen sohse száll át
irigység árnya, önmagában égve
szórja az örök szépségek sugárát.
Ami közvetlen hull belőle, vége
nincs annak és örökre változatlan,
ahova ő nyom pecsétet, pecsété.
Amit esőz közvetlen áradatban,
az néki teljes, szabad villanása,
mert új dolgoknak nincs hatalma abban.
Legkedvesebb, mert leghűbb lenyomása;
mivel a mindent besugárzó szent fény
legelőbb abban, ami képe-mása.
Mindezekkel az emberi teremtmény
nemes lehet: de ha csak *egy* hiányzik,
bűnökbe hull, nemességét elejtvén.
Csak a bűn az, mitől rabságba vásik,
s Fő Jó hasonlóságát levetve,
mert fénye reá kevésbé sugárzik.
S nem is tér vissza honnan számkivetve,
hogya nem tölti a bűn-fúrta rést be,
méltó kint a rossz kéjjel szembevetve.
A ti nemetek, magvában *egészbe*’
vétkes már, elvesztette Édenestül
méltóságát: és pontosabban nézve
belátod: hogy a hiba nem helyesbül
s nincs mód, hogy amit vesztett, visszanyerje,
csak e két gázló egyikén keresztül:
ha vagy az Isten végtelen kegyelme
ad engedelmet, vagy maga az ember
elégítelt bünére, vezekelve.
Meredj most, ahogy tudhatsz földi szemmel,
az örök terv mélyére, és kísérjed

szavaimat szorongó figyelemmel!
Korlátai közt az emberi élet
nem tud eleget tenni, sem elérni
alázatával oly mélységű mélyet,
amely magassat gögje mert remélni;
s ezért *magától* mindörökre meddön
vergődne örökébe visszatérni.
Az Úr kellett hát, hogy irgalmas-feddően
öt teljes életének visszaadja
útjai egyikén, vagy mindakettőn.
De mert úgy nő a jótett becse nagyra,
amint belőle tükröződik áldva
a szív jósága, amely kútja s atyja:
az égi Jóság, mely egész világra
nyom bélyeget, fajotok fölemelni
mindakét útját s eszközét kitarta.
És akármelyik út vagy eszköz termi,
se volt, se lesz tett napok elejétől
éjek végéig ily nagy s fejedelmi
mert magát adni, hogy önerejéből
keljen az ember föl, több volt az Úrtól,
mint föloldani bűne terüjétől.
S az Igazságot más semmilyen út jól
be nem tölthette, csak Isten fiának
önalázása, testet venni húsból.
S hogy betöltselek most, miként kívánod,
egy pontra magyarázva visszatérek
s ebben enyémig érhet tudományod.
„Nézz csak a tűzre, nézz a vízre”, - véled, -
„nézz légre s földre s minden keverékre:
veszendő mind, eloszlik s szerteszéled,
s ezeket is az Úr alkotta végre!
azért, ha amit mondtál, az valóság,
a romlás ellen mind meg volna védve.” -
Az angyalok, testvér, s e Tiszta Ország,
amelyben vagy: ez az Úr alkotása
mely lényegével megőrizte sorsát.
De az elemek és azok hatása,
miket mondtál s mi azokból szülemlett,
az mind teremtett erők áradása.
Nem ők, csupán anyagjuk a teremtett;
és teremtett a formáló erő e
csillagokban, mik körülük kerengnek.
Állat és plánta lelke mind belőle
s e szent fényekből, kelyhe-tárva, nyerte
sugárzását, és úgy kapott erőre.
De életeteket közvetlen lehelte
s oly vágyra ihleté az égi Jóság,
hogy kívüle nem nyughat senki lelke.
És ebből érvelheted, hogy valóság

föltámadástok, ha jól áll előtted,
hogy akkor alkotá az ember húsát,
amikor Édenben az ős szülőket.”

Nyolcadik ének

Martell Károly

Vesztére vélte a világ sokáig,
 hogy a harmadik kör körül kerengő,
 szép Cypris örült szerelmet sugárzik,
miért is nemcsak őt tisztelte lengő
 oltári füst és ima - ős tanítók
 ős tévedése -, hanem tisztelendő
istennek mondták Dionét s Cupidót;
 azt anyjaként, ezt mint fiát, ki hajdan
 ölébe ülve, elbűvölte Didót;
s így a nevet, mely első volt e dalban,
 kapta a csillag, mely a Napra nézve,
 majd tarkó felül látja, majd meg arcban.
Hogy szálltunk rá föl, azt nem vettem észre;
 de láttam Hölgyemen, hogy fősugárzik
 arca, mint minden új emelkedésre.
És mint a lángban, ha kis szikra látszik,
 s mint hang a hangban megkülönböződnek,
 ha kitart egyik, szűn és száll a másik:
láttam, e fénybe más fények szövődnek;
 kerengve gyorsabban vagy lassudabban,
 amint belső látásuk hajtja őket.
S hideg felhőből nem száll láthatatlan
 vagy látható szél oly gyorsan világgá,
 hogy lomhának ne tessék mozdulatban
az előtt, ki itt felénk szállni látná
 e sok égi fényt, mely szeráfi karban
 kezdett forgását ide lebocsátá.
S az első sorból szent „Hosanna”-dallam
 csendült felénk, hogy mindazóta eddig
 nem voltam vágy nélkül, hogy újra halljam.
Közelebb aztán egyedül az egyik
 „Készek vagyunk mind” - szólt előrelengve -
 „tenni, hogy örülj, néked, ami tetszik.
Mi egy körbe, egy szomjba, egy ütembe
 szoktunk az Égi Trónokkal fonódni,
 kikhez a földön ajkad áldva zengte:
Ti harmadik Ég értő mozgatói!
 S oly szeretet tölt, nem véljük nehéznek
 e táncból érted percre kivonódni.”
Miután szemeim Hölgyemre néztek,
 szent tisztelettel, és tekintetétől
 újraszülettek biztosnak, merésznek:
úgy tekinték megint a fény felé föl,
 mely annyit ígért; s „Szólj! Ki vagy?” - köszöntem,
 mint nagy indulat bilincset ha széttör.

Mily nagyra, szépre gyúlt ki az örömben,
 amelyet benne beszédemre láttam
 kelni, friss örömet az ős Özönben!
 „Lenn nem sok évig éltem” - szölt e lángban -
 „de, hogyha tovább éltem volna lenn,
 most kevesebb baj lenne a világban.
 Körülpólyáz sugárzó örömöm
 s képem e láng előled úgy takarja,
 mint a kis hernyót rejti a selyem.
 Szeretted engem, s volt is okod arra;
 ha még lenn élnék, hozzád hajlamomnak
 gyümölcse volna ma, s nem pusztá galyja.
 A balpart, melyet habja mos a Rhône-nak,
 miután benne elvegyült a Sorga,
 várt engemet trónjára hatalomnak.
 S Itáliának háromfalvu sarka,
 Bari, Gaeta és Catona, honnan
 Trontót s Verdét tengernek lesi toroka.
 S a világ látta, hogy homlokomon van
 ama föld koronája, hol az osztrák
 partoktól elvált Duna vize csobban.
 S merre Pachino és Peloro közt vág
 égnek a füst, szép Szicilia öble,
 ahol a lombot forró szelek fosztják,
 nem Typhoustól: kéntől gőzölögve:
 most oly királyt szolgálna, kit a Károly,
 s Rudolf véréből *én* nemzék a földre,
 ha a zsarnokság, mely a nép nyakáról
 nem tágít, azt nem tette volna, hogy ma
 „*Vessen!*” zuhog Palermo ajakáról.
 S ha ezt testvérem jókor látta volna,
 Catalonia fősvény kapzsiságát
 kerülné már, hogy a békét ne rontsa.
 S valóban szükség, hogy előre lássák
 szemei a sorsot, - vagy más helyette -
 hogy túl ne rakja megterhelt naszádját.
 Természetével olyan környezetbe
 pazardból válván fukarrá, kerülni
 kár volt, mely a pénzt csak ládába szedte”.
 „Hogy *látsz* e magas örömmel örülni,
 mit szavad önt belém, uram, az Úrból,
 hol minden jó ered és elmerülni
 óhajt; *látsz*, mint én magamat: az újból
 növeli ezt az örömet; s kivált az,
 hogy onnan látod tükrözve: az Úrból.
 De az örömmel kételyt is kiváltasz:
 hogy édes magnak keserű gyümölcse
 miért lesz? oldd meg ezt, és kétszer áldasz.”
 S ő szölt: „Ha szavam méltó, hogy betöltse
 vágyad, az igazság felé ma hátad

helyett az arcod fog fordulni bölcsen.
 A Jó, amely vidítja e világot,
 gondjából önt erőt a csillagoknak
 forgatva, melyek lépcseit ma hágod.
 S a földiek csillag után forognak,
 mint mérte a magában-örök Elme,
 s létük s jóllétük akként igazodnak.
 Mert ami nyilat ez az Ij lövelne,
 az bármi lenne, célba úgy suhanna,
 mint jó nyilasnak vesszeje a Jelbe.
 Ha így nem lenne: szertesét rohanna
 az ég, melyet ma jársz: nem lenne rend, és
 mi most művészet, romokká zuhanna.
 S ez nem lehetne, ha az égkerengés
 szellemhada nem volna gyatra, gyatra
 az Első, kiből indul a Teremtés.
 Vágysz-e még erről fényadóbb szavakra?"
 „Nem: a Természet nem lehet, hogy abban,
 ami szükséges,” - szoltam - „meglohadna.”
 „Mondd most, vajjon jólléte visszacsappan,
 vagy nő még, az embernek, hogyha *polgár*?"
 S én: „Ezt se kell vitatni hosszasan.”
 „S lehet-e az másként, mint lenn ha szolgál
 más-más képességekkel és jogokkal?
 Nem; ha igaz, mit bölcsedből tanúltál.”
 Idáig vitte síma, szép fokokkal
 az érvelést; és: „Ládd-e?” - szolt lezárva, -
 „nem esnek össze tények az okokkal.
 Ezt Xerxes, azt Solon pályája várja;
 egyik Melchizedek, s a másik az lesz,
 ki fiát veszté, levegőbe szállva.
 S melynek pecsétje alatt lágy viasz lesz
 halandó lényünk, úgy forog a Forgás,
 hogy nem nézi: király az és paraszt ez!
 Így lesz Jákobból más, Ézsauból más,
 bár magvuk egy; s Romulus oly apától,
 hogy nem hiszik, mert inkább Marsra formáz.
 Alma sem esnék messzire a fától,
 nemzett nemzötől, ha ég gondja nincs,
 amely egyformának születni gátol.
 Előtted áll most, kész, hogy rátekints,
 mi mögötted volt; - s hajlamom jeléül
 még egy toldást kell, hogy válladra hints.
 A természet, ha a szerencse gyérül
 szolgálja, úgy csiráz csak, mint a magvak,
 ha körülöttük jó föld nem kövérül.
 S ha a világ nem lenne egyre csak vak
 a természetnek hajlamára, látná,
 hogy országai különb népet kapnak.
 De ti erővel teszitek baráttá

s pappá, ki kardot kötni hivatott,
s ki prédikálni tudna: koronát rá.
Igy téved el az útról lábatok!” -

Kilencedik ének

Szerelmesek a Vénusz-csillagon

Igy; szép Clemenza, Károlyod csomómat
oldván, cselekre kezdett térti, mellyek
már magva ellen gyűlnek és fonódnak;
de szólt: „Hallgass! az évek majd letellnek!”
S így annyit mondhatok csak: aki bánt,
sújtani fogják a jogos keservek!
S már életével a szent fényü láng
a Napba fordult vissza, mely betölti,
s mely mindenkinek elég egyaránt.
Aj, tévedt nép, mely gonoszságnak ölti
fel köntösét, és távol ama Jótul
csak azt keresi, ami hiu, földi!
És ím a fényből, mely előmbe tódul;
egy új láng vált ki, és láttam, hogy ebben
sugár, nekem tetszeni akaró, gyúl.
Szép Beatricém szemei felettem
már édes egyezését megmutatták,
s így, mint előbb, kérdésre tüzesedtem:
„Óh, elégítsd ki vágyam indulatját,
üdvözült szellem, s bizonyítsd be, kérlek,
hogy tükrözöd már elmém gondolatját!”
S erre, ki újan tűnt elém, a lélek
mélyéből, ahonnan imént dala áradt,
szólt, mint ki örül mások örömeinek:
„Azon a részen, ahol a határok
hitvány olasz föld közepett Rialto
s a Brenta és a Piave nevü árok:
egy domb áll, nem nagyon magas, hol ártó
fényvel egy fáklya tűnt föl, a hazára
iszonyu vészes tűzeket bocsájtó.
Törzsének az enyémmel egy a fája;
nevem Cunizza; s e csillagban égek,
mert már a földön legyőzött sugára.
S nem keseríti üdvömet a vétek,
mely lón erényem anyja; sőt vidítja,
bár ezt talán nem érti csőcseléktek.
Emitt, egünk e drágalángu, ritka
gyöngyéhez még a földön hír füződik:
és nem hiszem, hogy feledés borítja,
amíg e század megötszöröződik;
nagynak kell lenni, hogy az ember éltét
holtan új élet toldja új jövőkig.
Nem gondol evvel semmit a szemétnép,
a Tagliamento és Adige közti,
s bár sok verést kap, mégse bánja vétékét.

De lesz még, hogy Padova vére fősti,
 mert népe a törvénytől elhajol,
 a vizet, amely Vicenzát fürösztli!
 S hol Sile és Cagnano összefoly,
 emelt fővel jár még egy oly Hatalmas,
 kinek szövik már törét valahol.
 Feltro is fogja még siratni aljas
 bűneit pásztorának, mert külömbet
 maltai várban sem szorít a karvas.
 Hasasnak kéne lenni a vödörnek,
 hová Ferrara vére férne, s fáradt
 lenne, ki megszámlálna csöppre csöppet.
 ami e nyájas pásztor által áradt,
 párthúségéről szíves mutatónak:
 és ily szivesség jellemzi a tájat.
 Fenn tükrök állnak (földi névre: Trónak),
 hol az ítélő Isten arca fénylik;
 belőlük bírom jóra mérni szómat.”
 Elhallgatott; s már láttam, mint vezérlik
 más gondok őt, míg lengve visszatáncolt,
 honnan imént kivált: a szent füzérig.
 S a másik örömből, - mely ama láng volt,
 kinek hírét már ismerém, - kiszöktek
 fényei, s mint rubint a Napba’, lángolt.
 Odafönn fényük van az örömöknek,
 mint lenn a földön mosolyuk; s pokolban
 a kint fokai mérhetik a ködnek.
 „Az Úr mindent lát, és te látsz az Úrban;” -
 szóltam - „s belőle semmi sincs előled,
 óh, Boldog Szellem! Eltakarva zordan.
 Vágyamra mért nem árad hát belőled
 a hang, amelyet, az eget derítve,
 a jámbor lángok énekükbe szőnek,
 akiket hat szárny csuklyája terít be?
 Ha bennem volnál, ahogy én tebenned,
 csöppet se várnék én kérdéseidre.”
 „A legnagyobb völgy, hol vizek pihennek,
 hacsak nem mondod” - kezdte ily szavakkal -
 „a földövező Óceánt ilyenek,
 ellenkező partok közt, szembe nappal
 oly messze nyúl, hogy délvonalra válik
 a horizont, míg partot érsz a habbal.
 E völgynek partján éltem én halálig
 Ebro és Magra közt, mely kurta pályán
 határt von Toscanától Genováig.
 Egy napkelet s egy napnyugat határán
 ül Begga és a föld, hol én születtem,
 mely forró vérrel ázott, öble táján.
 Folcónak hívtak, kiknek ismeretlen
 nem volt nevem a földön; s e planéta

fényes lett tőlem, mint én tőle lettem,
 mert nem égett úgy Belus ivadéka
 Sychaeus és Creusa bosszujára,
 mint én, míg dús volt fürtöm fonadéka;
 sem Démofoón elhagyott arája,
 a rodopéi lány; és Alcidés sem,
 hogy szép Iolét a szívébe zárja.
 De itt nincs bánás; csak mosoly van, és nem
 a bűnöm, mert azt itt nem nézi senki,
 hanem a gondos égi Rendelésen.
 Itt a szépséget nézzük, mely belengi
 e Rendelést, és az Erőt, amellyel
 vonzza a lenti világot a Fenti.
 S hogy minden vágyad telljen égi teljjel,
 amely született benned e gyűrűben,
 kell, hogy ajkamról még pár szót figyelj el.
 Tudni vágyódsz, ki lakik e Derűben,
 amely mellettem ég, hogy tiszta habban
 nem ég a Nap szikrája gyönyörűbben.
 Raháb élete csöndesült meg abban;
 ki rég körünknek szent rendjébe szállva
 leglángolóbb pecsétje benne lobban.
 Ez égbe, melyre csúcsát nyújtja árnya
 bús földeteknek, Krisztus diadalma
 őt vette föl elsőnek; ő a pálma,
 mert kellett, hogy az égi viadalra
 valamely égben nőjön pálma, mellyet
 tenyerek pálmájának vitt hatalma;
 mert ő szerzé az első győzedelmet,
 s így Józsuének a Szentföld határát,
 melyre a Pápa gondja ma se terjed.
 Városod, melynek Az veté csiráját,
 ki az Úrnak elsőbb fordítva hátat,
 sok könny fizette írigysége árát,
 termette s szórja a gonosz virágot,
 melyért, mióta pásztor lett a farkas,
 sok juh és bárány a tilosba hágott.
 Mert nem Szentírást, Szentatyánkat olvas
 manapság senki; csak a *Decretálét*
 bújják, hogy már számárfülekkel ordas.
 Maga a Pápa és a Kardinál-nép
 mindennel gondol, csak nem Nazaréttel,
 hol Gábor angyal szárnyat üdvre tárt szét.
 De a Vatikán a szent többi réttel
 Róma körül, mely azok temetője,
 kiket seregbe fogott össze Péter,
 megtisztul még, csak bízzad a jövőre!”

Tizedik ének

Dante a napba száll

Fiát nézve a Szeretettel egyben,
mely mindkettőből mindörökre árad,
a Fő Erő, a Megnevezhetetlen,
mindent, mi térben s gondolatban állhat,
úgy alkotott, hogy kell, hogy benne lelje
az Ő izét, ki jól vizsgálni fárad.
Emeld hát vélem, olvasó, a helyre
szemed a szent körök közt rátalálni,
ahol két mozgás egymást metszi szelve
s kezdjed a Mester csodáját csodálni,
ki úgy szereti művét önmagában,
hogy sohsem akar tőle szeme válni.
Nézzed, hogy' indul onnan egyik ágban
a ferde kör, mely hord minden planétát,
hogy ne legyenek bajok a világban.
Ha nem rézsút tenné az égi sétát,
sok égi erő lenne szinte holtan
s vesztené el lenn minden nyomatékát.
S ha több vagy kisebb szög alatt hajoltan
térne ki: lenn is, fenn is rés maradván
rendjén, baj esnék a világsodorban.
Most, olvasó, veszteg maradj a padkán,
s figyelj reá, mi áll előtted itten,
hogy előbb víg légy, és fáradt csak aztán.
Lakomázz rajta, mit elédbe tettem:
mert minden gondom egymagába tépte
a roppant tárgy, melynek jegyzője lettem.
A természetnek legnagyobb cseléde,
mely földünk égi erővel itatja
s időnkét méri fényes lábu lépte,
ép az említett körön át haladva
kerengett útja csigáin, melyekben
magát naponta korábban mutatja,
s én vele szálltam; s hogy körébe jöttem,
úgy vettem észre csak, mint villanásban
érezed, agyadba ha új eszme szökken.
Mint Beatrice szeme csillanásban
jóról a jobbra oly gyors illanású,
hogy pillanat se múlt az illanásban.
Mily önmagában-lángoló parázsú
lehetett a Nap, ahová kerültem,
színtelen, csupán fénybe vont varázsú;
ars, - toll és láng, - bár egy se volna hűtlen,
nem mondhatnám el, hogy képzelni tudnád,
csak hinni, s látásáért égni tűzben.

S ha képzeletünk e csucsoknak útját
 jární sekély, nem csoda, mert ki látta
 a szemet, mely Napon valaha túl szállt?
 A fő Atyának negyedik családja
 ült itt, titkával Átala betellvén,
 ahogy Fiát és Fuvalmát bocsátja.
 „Köszönjed” - lángolt Beatrice nyelvén -
 „az Angyalok Napjának, aki téged
 e földi napba méltatott emelvén!”
 Halandó szív még soha úgy nem égett
 s magát megadva nem kelt áhitatra
 teljes Istenbe-olvadása végett,
 ahogy én égtem akkor e szavakra.
 Minden szerelmem úgy az Úrba foszlott,
 hogy Beatricét is homály takarta.
 Ő nem neheztelt; sőt mosoly piroslott
 ajkán, hogy fényben nevető szemétül
 egygyűlt lelkem újonnan megoszlott.
 S láttam, hogy több láng ott kettőnk köré gyűl
 - hangra édesebb, mintsem fényre fényes -
 s befonnak győztes, eleven füzérül.
 Latóna lányát látjuk így, ha éj lesz,
 néha gyűrűzve, mert a lég ködökben,
 s övül szorítja ködeit köréhez.
 Ég udvarában, honnan visszajöttem,
 oly ritka ékszer láttam én elégszer,
 melyet örökre fönnhagy, ki leröppen:
 ez énekes láng ott; mind ilyen ékszer!
 melyről, ha látni szárnyakat nem öltesz,
 némák követségével megelégszel.
 S amint háromszor körültündökölt ez
 égő napok lengése, mint a csillag,
 mely szilárd pólus körül égi kört tesz:
 nőknek tetszettek, kik percre se bírnak
 oldózni táncaikból, csak megállnak,
 míg új zenének akkordjai nyílnak,
 s egyikben ily hang gyűlt: „Ha a Sugárnak,
 kegy sugarának, melyből a valódi
 szeretet lobban, és szeretve árad,
 tetszett tebenned ekként fokozódní,
 hogy fölvezetett e lépcsőn, amellyen
 le nem mehetsz, csak újra fölhivódní:
 nincs, aki tőled megtagadni merjen
 bort kancsájából ha láncon nem őrzik,
 mint vizet, gáttal, hogy tengerbe keljen.
 Tudni vágysz, mily virágokból szövődik
 e tánc a drága Hölgy köré füzérül,
 ki téged égbe szállani erősít.
 Én ama nyájnak voltam mezejérül
 bárány, amellyet Domokos vezérle,

s hol, ki tilosba nem tér, megkövérül.
Ez, aki engem jobbról áll kísérve,
a Kölni Albert, a Testvér, a Mester,
s én - Aquinói Tamás voltam élve.
De hogy bennünket sorra mind megismersz
követve híven szavamat szemeddel,
a szent füzéren végigmenni kezd el.
Gratian mosolyából lüktetett fel
e másik fény, ki két fórum nevébe
azt tette, amit Éden kegye kedvel.
Következő, ki kórusunknak éke,
Péter az özvegyként a Bibliában
lerakta kincsét az Egyház elébe.
Az ötödik fény fényeink sorában
a legszebb, oly szerelmet önt, hogy őt még
szomjaznak emlegetni a világban.
Tudásnak teljét, elmék legdicsebbjét
láthatod itt, s ha igaz az igazság,
se volt, se lesz, hogy párja fölvetődne.
Mellette a Mécs, amelynek viasszát
Isten a húsban áldta angyaloknak
láttni mivoltát, s szerepük vigasszát.
Ama csöpp fényben keresztény koroknak
ügyrésze; kinek Ágoston latinját
aknázta, nevet, s szemei lobognak.
Már most, ha fényről-fényre hét rubinját
szavam nyomában követted körünknek,
a nyolcadikra szomjazol, hogy innád.
A Minden-jónak, min szemei csüngnek,
az örül abban, aki, jól figyelve,
világ csalását érteni velünk meg.
A test, melyből kiűzetett a lelke,
lenn Cioldoróban van; s e szent Nyugalmat
vértanusága s számüzése nyerte.
Látsz még lobogni több tüzes fuvalmat,
Izidort, Bédát, és ama Rikárdot,
kiben sok nem-halandó eszme sarjadt.
Ez, kiről szemed énrám visszaváltod,
oly lélek fénye, ki mély bölcséletben
járva a földön, csak a sírra várt ott.
Sigieri örök lángja lobog ebben,
Szalma-utcában kinek egykor ajkán
sok gyűlöletes igazság kirebbent.”
Miként az óra, csengve-bongva tarkán,
az Úr arája keltét jelzi reggel,
s zeng Jegyeséhez szent szerelmi dalt tán,
hol kerek fogózza kerekkel
tin-tin szavát mind oly remekbe csengi,
hogy duzzad a jók lelke szeretettel:
úgy láttam én, hogy ütemét kerengi

a szent kerék, s felelget hangra hangot,
oly édesen, hogy nem sejtethi senki,
csak ott, hol az örök Kéj ver harangot.

Tizenegyedik ének
Assisi szentjéről

Ó, jaj, halandók ezer balga gondja,
okoskodástok garmadára öntvén,
mely szárnyatok csapását földre vonja!
Egyiknek a *vény*, másiknak a *döntvény*
kell, más hatalmat bírni cselre, karra
vágy, más pap lenni, a talárt felöltvén,
rabolni más, más polgári iparra;
van, aki húsba kötve és gyönyörbe
vesződik, más csak pihenést akarna:
s én minde dolgok nyűgét összetörve,
Beatricével a magasba szálltam,
s dicsőn fogadtak ott az égi körbe.
Mikor minden fény, táncából kiváltan,
a pontra, hol előbb volt, visszaszállott,
megálltak, mint a gyertya a csilárban.
S hallám, hogy ama lángból szózat árad,
ki imént beszélt mosolyogva hozzám,
és amíg szólt, még ragyogóbbra váltott.
„Mintahogy fénylik sugarában orcám,
úgy szent tükréből a lelkedbe látok
az örök Fénynek lángjában lakozván.
Kétely kelt benned és hallani vágyod
nyílt, tiszta nyelven újra elejérül
szavam, hogy benned gyűjthasson világot.
Mikor előbb azt mondtam: „*megkövérül*”
s mikor azt mondtam: „*nem lesz soha párja*”:
itt gondos észre van szükség vezérül.
A Rendelés, mely a világ királya,
oly bölcs, hogy előbb megvakúl a látás,
mintsem tanácsa mélyeit bejárja,
hogy bízva menjen és híven a pártás
menyasszony ama vőlegény elé, ki
áldott vérével szent örömkialtás
hangjait tudta ajkáról kitépni:
két vezért rendelt bölcs szolgálatára,
aki jobb és bal oldalon kíséri.
Egyik szeráf volt lángjai fokára,
másik a földön bölcsességre mérve
a kerubok fényének egy sugára.
Egyikről szólok; mindkettő dicsérve,
ahol egyiknek dicsérete hallik,
ragyog, mert egy volt minden céljuk élve.
Tupino s ama víz közt, mély lezajlik
a dombról, melyet választott Ubaldo,
magas hegynek termékeny háta hajlik,

honnán Ferugia felé száll az ártó
hő s fagy a Nagykapún; s mögötte renyhül
súlyos igában Nocera meg Gualdo.
E lejtőn, ott hol némileg megenyhül
meredeke, egy nap jött e világra,
egy nap, minőt a Ganges partja nem szül.
Azért, ki e helyről beszélni vágyna,
ne mondja *Ascesi*, mert nem igazság,
mert *Napkelet* név illik ily csodákra.
Az embereknek-adott új vigasság
alig hogy felkelt, már érezni kezdte
az egész föld, erénye nagy vigaszát.
Mert, ifjan már, oly hölgy kegyét kereste
atyja ellen, kinek, mint a halálnak,
nem szoktunk ajtót nyitni örvendezve.
S a lelki törvényszék előtt e párnak
et coram patre meglett esküvője;
s mindjobban egyek, s többet el se válnak.
Mégfosztva első férjétől, e nőre
ezerszáz év vak megvetése várt,
míg ez, hivatlan, kimenté belőle.
Mit ért, hogy hallották, mily bizton állt
Amyclas mellett, annak hangját hallván,
kitől a föld is rengett, merre járt?
Mit ért, hogy hüven, mikor még a halvány
Mária is megmaradt lenn a földön,
ő ott fenn sírt Krisztussal a cudar fán?
De több szómat homályba már nem öltöm
s Ferencet most e szeretők helyébe
és a hű Szegénységet visszaköltöm.
Boldog békéjük édes báju képe,
csodás szerelmük és a szent vidámság
szent vágyat szórt a szemlélők szívébe,
ugy hogy előbb Bernát követni társát
a nagy békébe, saruját levetve
futott, s lassúnak vélte szent futását.
Óh, boldog bőség, földünkön feledve!
Sarút Egid és sarút old Szilveszter
menyasszonyért a vőlegényt követve.
Új útnak így ez atya és e mester,
és hölgye és újdón családja mégyen.
Övül egy hitvány kötelet se restel.
S ím mégsem verte le szemét a szégyen,
bár Pietro Bernardone csak az atyja
s bármily csodás szegényes színe légyen.
Mint egy király Incének tudtul adja
kemény szándékát s első szent pecsétjét
rendjének tőle nyomban elfogadja.
Aztán, hogy nőttön nőtt a szent szegénység
csapatja a mögött, kinek erényét

méltóbban égi glóriák dicsérenék:
második koronának nyerte fényét,
mert Honorius Égi Súlyalomra
másodszor is megáldta szent merényét.
Aztán, midőn a mártírpálma szomja
Krisztust, kiben hitt annyi szent tanítvány,
vad szultán előtt prédikálni vonja,
látva, hogy nyers még s megtérésre hitvány
e nép, nem ült hiába: felkereste
az olasz fű gyümölcsét, gyámolítván.
Tiberis és Arno között szerezte
egy zord sziklán az utolsó pecsétet
Krisztustól és két évig hordta teste.
Midőn Annak, ki annyi célja végett
szemelte ki, tetszett felhívni díjra,
mint akit alázata dicsővé tett:
testvérörököseit összehíjja,
nekik ajánlva édes asszonyát,
s hogy szeressék hiven, szivükbe írja.
És karjaikból igaz otthonát
keresve elszállott a drága szellem,
tiltván koporsók cifra lim-lomát.
Gondold el most, ki volt, micsoda jellem,
méltó társ Péterként vezetni bárkánk
a biztos jel felé mély tenger ellen.
Ő volt az épen, ami pátriárkánk,
s most már megértheted, hogy őt követve
jó árút vittünk s jó nyereség várt ránk.
De nyája akkor intelmét feledve,
új étre éhezett, s történni kellett,
hogy száz ugrással szertesztét eredne.
S midőn így nem maradt meg akla mellett
a juhcsapat, s bolyongva szerte jára,
nem is volt tögyük, visszatérve, tellett.
Boldog, ki tudta, mennyi lelki kára
lesz ebből s megmaradt; de oly kevés,
hogy nem sok posztó kell nekik csuhára.
Már most, ha rekedt nem volt hangom, és
buzgón hallgattál meg, figyelve végig,
minden szót, amit mondtam, észbe véss
és a tanulság részben kielégít,
látván a fát s hajtásait, tövérül,
és hallván a fenyítő szava végít:
hogy: *ki tilosba nem tér, megkövérül.*”

Tizenkettedik ének
Szent Domokos élete

Mihelyt végső szavai ködbevesztek
az áldott lángnak, a szent malom égi
sugárai megint forogni kezdtek,
s egy fordulóját sem táncolta még ki,
mikor új gyűrű gyült köré, felelvén
lengés lengésre, dalról dalra néki,
hogyminden ének földi Múza nyelvén,
s szirének édes sípja ahhoz annyi
mint friss sugár mellett a visszavert fény.
Mintha gyenge felhőre fölsuhanni
látsz hétszin ívnek páros pántlikáját,
ha Juno szép cselédjét hívja fonni:
belső a külsőt, testvér szülte párját,
(mint ama kóbor lánynak tört beszéde,
kit vágy emészt, mint nap a ködök árnyát);
s jóssá teszik a népet, mert eszébe
jut Isten és Noé kötése, többé
hogynem merül már özönök vizébe:
úgy itt e páros koszorú-körökké
fonódott égi rózsák ívbe szálltak,
külső belsőnek ekhózván örökké.
Mikor a táncnak, dalnak és sugárnak
ünnepe, mellyek össze fényt a fénnel
örömben ott és szeliden kuszáltak,
megállt egyszerre és testvéri ténnyel,
mint a két szemet, zárni és emelni,
egyetlen akarat mozgatja kénnyel:
hangot éreztem szívéből kikelni
egyik új fénynek, s vágyamat feléje,
mint csillaga felé a tút, szökellni.
„Szerelmem megszépítő szenvedélye
hajt, hogy most annak vezérét, ki szóla
imént enyémről, ajakam dicsérje.
Kell, hogy együtt kerüljön vele szóra:
hogy egy legyen azoknak glóriája,
akiknek egy volt harci lobogója.
Krisztus serege, melynek oly nagy ára
lőn, újra fegyverezni, késve, gyéren
mozdult, s habozva nézett zászlajára,
mikor az örök hatalmú Vezér fenn
ezer *talán*-ban ingó katonáit
segélni, végzé (kegy volt és nem érdem),
hogymint hallád, két bajnokot állít
aráját védni, kiknek szava, tette
minden szórt népet újra rendre csábít.

Ott, ahol édes zeffirünk születve
 száll, hogy a lombot frissen bontva vonja
 vén Európát újdón öltözetbe,
 hol ama hullám csap a partoromra,
 mely mögött, hosszú hevétől kiégve
 rejlik a Nap előlünk nyugalomba:
 ül a szerencsés Calaroga, védvé
 a nagy paizstól, amelyen feküdve
 nyul az oroszlán és bástyákra lépve.
 Ott született a Szent Athléta, fütve
 bölcs lángtól, a hit szerelmes vitéze,
 ellenség átka, jó barátoknak üdve.
 Teremtve már erényre lón idézve,
 s megtöltve avval, hogy élő erénye
 anyjában anyját jósnővé igézte.
 És mikor a szent Kútnál vőlegénye
 lón a Vallásnak, s hozománya lett e
 szűz párnak egymás minden kincse-fénye:
 A hölgy, aki *igent* mondott helyette,
 bámúlt álmában egy csodás gyümölcsön,
 mely tőle s utódjaitól eredne.
 S hogy amilyen volt, olyan nevet öltön,
 egy szellem súgta tán, hogy akié lett,
 az saját nevét adja néki kölcsön:
 s ekként lett *Dominicus*. Úgy beszélek
 róla, mint arról, kit választta Krisztus,
 kertjét művelni, hol vetése érett.
 Krisztus barátja, és barátja: Krisztus,
 kinek akkor gyuladt első szerelme,
 mikor első szót mondott néki Krisztus.
 Gyakran találta csöndben s térdepelve
 dajkája őt a földön, s úgy mosolygott,
 mintha mondaná: „Erre jöttem, erre!”
 Óh, atyja, Félix, és valóban Boldog!
 Óh, anyja, áldott, s igazán Johanna!
 ha tudós-módra nevüket megoldod.
 Nem a világnak, ahogy más rohanna
 Ostia bölcse s Taddeus nyomában,
 de mint ki vágya a valódi manna:
 nagy Doktor lett ő, rendesnél korábban;
 s ment a Szöllőt művelni, mely kiszárad,
 ha hú vincellér nem kapál porában;
 s ment a Szentszékhez, melyből még nem áradt
 fagy a szegényre (bár ma nem kiméli,
 nem ő, hanem ki rajt ül, s rosszba fárad):
 ment, nem kettőt *vagy hármat hatra* kérni,
 nem is az első üres javadalmat,
 sem *decimas, que sunt pauperum Dei*,
 de tévedt világ ellen szabadalmat
 harcolni a Magért, amelyből íme

övezni téged huszonnégy fa sarjadt.
Apostol volt tudásra, szívre, címre;
búzgó, mint forrás, ha kitörve kérgét
a földnek, mély ér nyomta föl a színre.
Eretnek törzsek ellen vitte mérgét
s leginkább ott, hol útját szembeszegni
az ellenállás karjai remélték.
Belőle így több nagy folyó eredt ki
a katolikus föld kertjét puhítván,
hogyminden bokra kezd elevenedni.
S ha ez volt egyik kereke a hítvány
ellenség ellen a harci szekérnek,
hol az Egyház győz, nyilait hajítván:
Szükség, hogy ebből annál jobban értsd meg
a *másik* dicsőségét, kit Tamásnak
ajkai imént szívesen dicsértek.
de a keréktalp-vágta szent csapásnak
útját a világ hamar elfeledte,
s a borkő sói már penésszé vásznak.
Családja, amely nyomaiba tette
lábát, egészen megfordult, s viszarul
a sark helyébe újjhegyét vetette.
De aratáskor látod a buzárul,
milyen volt, ha a konkoly tűzreszórtan
sír, hogy előtte majd a Csűr bezárul.
Hiszem, hogy aki jól lapozza sorban
könyvünket, lel még oly lapot vagy ívet,
min írva áll, hogy „*Az vagyok, ki voltam!*”
De sem Casal-, sem Acquasparta-hívet
nem mond ilyennek, mert egyik az Irást
elhányva, másik megszükitve téved.
Bennem Bonaventura lelke nyíl, lásd,
lánggá, ki nagy tisztemben hátrattetem
minden bal gondot, minden földi sirást.
Illuminát és Ágoston van itten
velem, az első mezitlábások
Istenne kötelével övezetten.
Szent Victor Hugo, s Péter itt ragyog
a Mangiador; s a hispán sem hiányoz,
kinek tizenkét könyvét olvasod.
Náthán prófétát, s Aranyszájú János
metropolitát, s Anzelmet, Donátot,
ki szerényen nyúlt alsóbb tudományhoz;
Rabanust, és Joákhim bölcs apátot
Calabriából, nézd még tündökölni,
ki jós lelkével a jövőbe látott. -
Ilyen lovagot hajtott irigyelni
Tamás testvér, hasonlót irigyelvén,
s szent versenyért felétek szárnyra kelni:
s velem jött minden társam, szárnyra kelvén.”

Tizenharmadik ének
Salamon bölcsessége

Képzeld, aki érteni akarja,
 amit ott láttam; (s tartsa meg e képet,
 míg hall, szilárdan, mint a szírtek alja):
tizenöt csillag, mely az ég-vidéket
 tizenöt ponton oly élön befényli,
 hogy áthat minden légi sűrűséget;
képzeld a Szekeret, melynek éji
 s nappali egünkről sohasem bucsúzva,
 rúdja, forog bár, meg tud abba' férni;
s képzeld a Kürt száját, melynek csúcsa
 a tengely mellett van, mely körül épen
 körét a Fő Kerék surranva csússza,
két jelet írni magukból az égen,
 minőt rá hajdan Mínos lánya fűzött
 a halál fagyát érezvén szívében:
egyik a másikkal körülgyűrűzött,
 s forgása által, folyton körbejárva,
 egyik előre, másik hátra űzött:
s előtte lesz az igazságnak - árnya
 e dupla táncrúl, mint csillagalakrúl,
 amely körültem lengett körbeszállva,
mert minden földit annyival haladt túl
 mint Chiana cammogását az az égkör,
 amely leggyorsabban suhanva fordul.
Itt nem a Bacchus s Paeon dala ég föl,
 hanem: a két természet egy Személyben,
 és amaz Egy, mely áll három személyből.
Majd dal és tánc megállt, időre mérten:
 s a szent fény mind örülve rámderengett,
 hogy gondról-gondra figyelmük' cseréltem.
S istenkörükben megtörvén a csendet,
 szólt a láng, melyből ép Isten-szegénye
 csodás élete az imént kizengett:
„Mikor kinyomva már az egyik kéve
 és drága magva végre csűrbehordva,
 újat csépelni hajt szerelmem éhe.
Azt véled, a kebel, melyből a borda
 formálni vétetett a bájos arcot,
 melynek a földet ínye megrabolta;
s a másik, mely úgy vítta meg a harcot,
 lándzsaverten, hogy elégtételével
 világ bünéért fizeté a sarcot:
ami emberi természetbe fér el,
 annyi fényt nyert a Teremtő kezébül,
 kinek mindkettő adós lételével.

Azért csodálsz a fönti beszédből
azt, hogy a kincsnek *nem volt soha párja*,
mely ötödik fényt nyerte itt mezéül.
Lesd válaszom' hát, szemedet kitérve:
s hited, szavammal, az Igazra nézni
úgy fog, mint központ köre vonalára.
Minden, akár tud, akár nem, enyészni,
csupán az Eszme fénye, mely szeretve
nemz, és ezt lelkünk Istenének érzi.
Mert az élő Fény, Napjából eredve,
s nem válva Attul, sem a Szeretettül,
mely harmadik lesz kettőből születve,
jósa által egy sugárba meggyúl
tükrözve mintegy kilenc égi karban,
mégsem oszolva többfelé az Egyből.
Innen száll át mélyebb erőkbe majdan,
le tényrül-tényre, mígnem kurta-létnyi
esetlegekké árad el az aljban.
Ezeken a nemzett világot érte
szavam, melyet rövid életre, maggal
avagy annélkül, a mozgalmak ég hí.
Viasszuk és az erő, mely alakkal
látja el, más-más; s a pecsétes Eszme
átfénylik több vagy gyengébb sugarakkal;
így lelsz egyazon fajta fán keresve
gyümölcsnek néha javát, néha rosszát;
és más-más lelket az emberi testbe.
Ha hibátlannak mondhatnád viasszát,
s az ég erejét is tökéletesnek,
csupa Pecsét lenne és csillagosság.
De a Természet csak úgy adja ezt meg
csorbán, mint az a művész, aki tudja
mesterségét, de gyöngé keze reszket.
Azért csak, ha az erők ősi Kútja
hintette tiszta Fényt a Szeretnek
lángja gyűjti: ez a tökélynek útja.
Így lett méltóvá egyszer földeteknek
fajtája is az állati tökélyre;
s a Szűz is ekként terhesített meg.
Kell hát, hogy ajkam szavadat dicsérje:
hogy soha embertermészetbe annyi
tökély nem hullt s hull, mint e két személyre.
Itt, ha értem nem tud továbbshanni:
»Hogy' *páratlan* hát mégis ama *másik?*« -
e kérdéssednek kéne megfoganni.
De, hogy ne lássék, amint íme látszik,
gondold el, hogy ki volt, s mi kelle néki,
mikor ég mondta: »Kérj, amid hiányzik!«
Úgy szóltam, hogy már ebből eszed érte,
hogy *király* volt, és *azt* a bölcseséget

kérte, amely kell, király-módon élni:
 nem az egetmozgató égi népet
 számbavenni; sem tudni, hogy *necesse*
 a *contigenssel* mily tételbe léphet;
 sem, *si est dare primum motum esse*;
 sem, hogy félkörbe háromszöget írván
 az mindenképen derékszögű lesz-e?
 S így ezt és amit mondtam, nézve, nyilván
 látod, hogy csak a királyok tökélyét
 éri szavamnak nyila, célba hullván.
 S ha a »*páratlant*« helyesen itélnéd,
 tudnád; hogy csak a királyokra értem,
 kik sokan vannak, s kevesen jófélék.
 Így distingválva fogadjad beszédem;
 s így összefér hiteddel ösatyádról,
 s arról, ki a mi gyönyörünk az égben.
 S ez legyen mintegy lábad ólma mától,
 mely, mint fáradtat lankadása, *nemre*
 s *igenre* túl-sietve menni gátol.
 Bolondok közt is utoljára jönne,
 ki vak egyformán állítva s tagadva,
 nem tudna különbséget tenni benne.
 Gyakran tér elsietve rossz utakra
 a vélemény; és aztán öncsalása
 köti az észet, hogy bennük megakadna.
 Hasztalannál rosszabbra hajtja láza:
 mert visszatérve más, mint induláskor
 az Igazságnak ügyetlen halásza.
 Példát vehetni erről annyi száztól,
 Parmenidés-, Melissus-, Brissus-, és még
 - aki ment és nem tudta, hova - mástól.
 Sabellius és Árius, merész nép,
 szavukban mintha az Irásnak arcát,
 mint kard tükrében, eltorzítva néznéd.
 Túlkönnyűnek az ítélest ne tartsd hát;
 és ne légy, mint az, aki a buzának
 előbb, mint érne, felbecsüli sarcát!
 Mert gyakran láttam télen át kiszáradt,
 vad és töviskes, pusztá csipkebokrot:
 és később nyílra rajta rózsaszálat!
 hajót is, büszkén szelni könnyü fodrot,
 gyorsat; hogy messze tengerig utazzon,
 melyet, révnél már, a szél vészbe sodrott.
 Ne higye Márton gazda s Berta asszony,
 hogy mert ezt lopni, azt áldozni látta,
 azért az Úrnak végzésébe hasson:
 az fölkelhet, *ez* elbukhatik - hátha!"

Tizennegyedik ének

Fény és kereszt

Körtől középig s középtől körig
árad a hullám a kerek edényben,
amint belül- vagy kívülről lökik.
Ez a kép villant hirtelen élembe,
mikor Tamásnak glóriás beszédje
elhallgatott s belenémúlt a fénybe.
Középtől körig, s körtől a középre
szállt az ő szava és Beatricéé,
aki középen állva, ezt beszélte:
„Vágya kelt *ennek*, bárha nem beszélé
szóval, se gondolatban, hogy gyökérig
egy más igazság szálait kísérné.
Mondjátok, a fény, mely bimbózva fénylik
körületek s a lélek koszorúja,
így marad-e, mint most van, örökéltig?
S ha így marad, mondjátok, mikor újra
láthatók lesztek testben, ez a látás
el nem hal-é, a fénytől megvakúlva?”
Mintha körtáncban a lengés, a váltás
nyomán egyszerre árad új vidámság,
élénkebb mozgás, hangosabb kiáltás:
úgy láttam ott e körök égi táncát
gyúlni, hogy új örömben tündököljön,
amint elhangzott a buzgó kívánság.
Ha búsulsz rajta, hogy meghal a földön,
ki égben mindig él: ingyen se véled,
milyen a Zápor, melyben megüdülni fönn.
Az Egy Kettő Három, ki örökélet,
s Háromban és Kettőben s Egyben úr,
mindent határol és határt nem érhet,
háromszor zendült ajkán jámborúl
minden léleknek, úgy hogy ily zenében
minden érdem jutalma megújul.
S hallám, hogy a kisebb kör özönében,
mint az angyal szólt egykor Máriához,
a legdicsőbb láng így felel szerényen:
„Amíg a halhatatlan égi Város
szent édenében áll a hosszú ünnep,
szerelmünk körül ez a mez sugároz.
Fénye kíséri lángoló hevünket,
s a láng a látást; és ez akkora,
amint becsünkön túl a Kegye kitüntet.
Mikor a szent hús dicsőült pora
megint ruhánk lesz: kedvesebb személyünk,
mert teljesebb, hogy rajta a Ruha.

S ha nő a fény, melyhez ingyenbe férünk
a Legfőbb Jónak végtelen kegyébül,
s mely által az Ő látásához érünk:
nő a látás is, és erősre épül,
nő a láng, attól fölgyladva jobban,
nő a sugár, mely abból árad és gyúl.
De mint a szén, melyből a tűz kilobban
éles izzással a tüzet legyőzi
s látható voltát jól megőrzi abban:
úgy ezt a fényt, mely lelkünket gyűrűzi,
legyőzi majd a fölkelt hús alakja,
bár azt ma még a sírnak földje őrzi.
S nem is fárasztja; erejét-haladva,
szemünket a fény, mert a szerv megedzik
itt minden kéjre, minden sugarakra!”
Láttam most, hogy a két kar úgy igyekszik
mondani „Áment”, hogy abból a vágnak
ereje elholt testükért, kitetszik,
nem magukért tán, de apák-anyáknak
kedvéért és mind, akiket szerettek,
még mielőtt örök lángokká váltak.
És ím köröttük új fények születtek,
akiket sorba s körbe gyúltni láték,
mint horizonti pírját reggeleknek.
Miként az égen kora este átég
egynéhány csillám, úgy hogy nem tudod még,
igaz-e, vagy szemedtől csalfa játék?:
úgy, mintha én ott sorban gazdagodnék
új kör fényvel, mely a két régi mása
és mindakettőn túlra hajnalodnék.
Óh, szent Fuvallat igaz villanása!
szememben milyen lobbanón szülemlék,
mely ki sem bírta, hogy ily izzva lássa.
De új nevetés gyönyöre gyülemlék
Beatricének égő homlokára
azokhoz, miket nem követ az emlék.
S szemem új erőt nyerve nemsokára
fölvillant s látta, hogy már följutottam
hölgyemmel felsőbb üdvnek csillagára.
Mert láttam, hogy már föntebb állok ottan
a csillagról, mely vörösen tüzelvén
izzóbban égett, mintsem megszokottan.
Teljes erőmből, s a szív tiszta nyelvén,
mely mindenütt egy, gyújték hála végett
lángot az Úrnak, új kegyét kinyervén.
S még az áldozat lángja ki sem égett
szívemből, érzém már, hogy kedvezően
fogadta az Ég a hálás igéket,
mert két sugárban láték gyúltni rőten
lángoló tündöklést, hogy azt kiáltám:

„Óh, Hélios, mily fényt égatsz előttem!”
S mint sarktól sarkig a Tejút, kiválván
benne száz csillag, sűrűn átféherlik,
hogy bölcs se tudja mit gondolni láttán:
úgy csillagozva, nyúlt a Mars szivéig
a két sugár, s a Kereszt jele támadt,
mint körben átlók egymást metszve érik.
Itt emlékem veri fantáziámat:
mert e keresztén sugarazva Krisztus
nincs méltó példám, adni róla számot.
De vedd keresztet, s menj, amerre Krisztus:
s akkor majd lankadásomat kimented,
látva te is, mily hajnal ott e Krisztus.
S a csúcs és tő közt, s karról karra lengett
a fények tánca, s néha szembeszelve
egymás útját, szikrázva földerengett.
Igy láthatsz olykor gyors és lassu, ferde
s egyenes, néha hosszú, néha kurta
átomokat változni szállva-kelve
a sugár csíkja mentén, mely behullt a
homályt sávozván, amellyel az ember
magát a naptól védni megtanulta.
S mintha sokhúru lant és hárfá cseng fel
összhangban, hogy bár a kótát nem érted,
édes neked, és új dalért esengel:
úgy e Kereszten végig a temérdek
csillám hangjából egy himnusz szövődék,
hogyan elbűvölt, mit, érzem, meg sem értek.
Csak azt vettem ki, hogy szava dicsőség!
mert mintha, hallva és nem értve, ennyi;
„Támadj föl!” és „Győzz!” fülemig verődnek.
És oly szerelmes kezdtem bele lenni,
hogyan élve mindez ideig ily édes
kötelékekkel nem kötött le semmi.
De tán nagyon is vakmerő beszéd ez,
mert nem a szép Hölgy szemeit idéztem,
melyekkel vágyam örökké pecsétetes;
de aki tudja, hogy főntebbi részben
mélyebb a szépség élő lenyomása,
s hogy *itt* azokba még belé se néztem:
az kell, hogy amit gyónok, megbocsássa:
gyónom, hogy védjem! - s igaznak ítélni,
mert a között van a Szemek varázsa,
ami főntebbi égben egyre mélyebb!

Tizenötödik ének

Dante őse

A jóakarát, amely sohse fárad
önteni helyes szeretet fuvalmát
- miként a rosszból a helytelen árad -
elcsitítá az édes líra húrját,
melyet az Ég újja feszít vagy enged,
s elcsöndesíté ama dal zsvajját.
Hogy' képzelhetnéd, hogy süket leendett
igaz kérésre ez a Kar, mely értem,
csak hogy kérhessek, engedé e csendet?
Bizony méltó, hogy örök kínban éljen,
ki az Öröktől fosztja meg magát,
hogymúlándó szerelmet cseréljen!
Mint tiszta égen szökve szalad át
nyáreste hirtelen tűz, mely magával
vonja szemed, követni szalagát;
s futó csillagnak mondanád; de rávall
arra, hogy más, avval, hogy nem hiányzik
helyérül egy se, s múltó sugarával:
úgy láttam, hogy egy csillag lecikázik
csillagzatából ama láng-keresztnek
jobb karja végétől talapzatáig,
s gyöngyként, melyet zsinóra nem eresztett,
csillogott sugárfonalán suhanva,
mint alabástrom mögött fény ha reszket.
Igy Anchises, hogy már temetve hamva,
suhant árnyként - ha nem hazug a Múza -
Elysiumban fiához rohanva.
*„O, sanguis meus, o, superinfusa
gratia Dei, sicut tibi, cui
bis unquam coli janua reclusa?”*
Igy szólt a láng; és én hozzásimúlni
vagyva, reá, majd Kedvesemre néztem,
és kezdtem kettős bámulatra gyúlni,
mert szeme égett drága nevetésben
s én úgy éreztem akkor, hogy enyémet
üdvöm és Éden legmélyébe véstem.
S tovább hallottam zengeni a fénynek,
kit egyként boldog voltam hallva-látva,
oly mély szavát, hogy is nem érthetém meg.
Nem szántsándékkal rejtezett homályba,
hanem kényszerből; mert föllebbre szállott
vesszeje, mint célt tűz e földi tábla.
Mikor a tűz, mely nagy szivéből áradt,
oly fokra csillapult, hogy már a szónak
nyíla értelmünk céljába találhat.

az első, mi kizengett hallgatólag,
 ez volt: „Áldott légy, Hármás Egy, ki íme
 magvamra szórod záporát a Jónak!”
 S szólt: „Boldog szomjban száradt szájam ínye,
 mellyel a Nagy Könyv olvasása töltött,
 melynek sohsem változik lapja-színe:
 ma te, fiam, föloldtad ezt a böjtöt,
 fényem nagy böjtjét, a Nőnek kegyébül,
 aki válladra, szállni, szárnyat öltött.
 Azt hiszed, minden eszméd úgy belémgyül
 abból, ki Első, - mint, ha jól megérted,
 a kettő-három-négy az Eggyen épül:
 azért azt, hogy ki vagyok, meg se kérded,
 sem hogy mért szállok így eléd vigabban
 más boldognál, kit vidámsága éltet.
 Hited nem csal; mert bárki e csapatban
 belát a nagy Tükörbe, melybe’ minden
 gondod előbb kitarúl, mint magadban.
 De, hogy a szent vágyat, mely drága kincsem
 s amelynek szomja tart örökre ébren
 boldog látásban, - jobban teljesítem:
 emeld csak hangod tiszta, nyílt beszédben!
 zengjen a kérés, zengjen a kívánság
 melyre a válasz már előre készen!”
 Hölgyemre néztem; s rajta oly vidámság
 ömlött el, szómat már előre hallva,
 hogy érzem, lelkem vágy tollai rántják,
 s kezdtem: „Az érzés és az ész hatalma
 egyforma súllyal van kimérve néktek,
 amint az ős Egyenlőség sugallja;
 mivel a Nap, mely világítva éget,
 hőt és fényt oly egyformasággal önt fönn,
 mely minden hasonlatot kicsivé tett.
 De akarat és tudás lenn a földön
 kell, hogy oly okból, mely nektek világos,
 szárnyára más-más tollazatot öltson.
 És engem, földit; ilyen végzet átkoz,
 úgy; hogy köszönni nincsen semmi másom,
 csak szívem, ez atyai fogadáshoz!
 De esdek hozzád, eleven topázom,
 kivel gyöngyös e drága ékszer: engedd,
 hogy szép neveden vágyam lakomázzon!”
 „Óh, lombom, kiért örömben derengett
 szívem, már várva: gyökered valék én!”
 válaszul ő így törte meg a csendet;
 s: „Kitől családod?” - szólt előrelépven -
 „kapta nevét, s ki száz évet legázolt
 már lenn a Hegynek első kerülékén,
 nekem fiam, és neked nagyapád volt;
 illik, hogy útját, jámbor sarjaképpen

mindenmód könnyítsd és imáddal ápolj.
Firenze, régi szűk kerületében,
hol tornya áll még, s reggel s délidőre
harangja zeng, békés volt, tiszta, vétlen.
Nem volt dús öve, gyöngyös főkötője,
sem szépharisnyás hölgyei, se lánc,
mely látnivalóbb, mint a viselője.
Nem okozott még rettegést a lányka,
alig születve apjának: hogy' adja
férjhez hamar, s mit néki hozományba?
Nem nézett üres terem dús falakra;
Sardanapal még nem akadt, ki *hálók*
fényűzésének titkát megmutatta.
Nem verte még pompában Montemalót
a kis Madárhegy, mely emelkedésre
kiváló lesz, esésre még kiválóbb!
Bellincion Bertit láttam én kevésbe
került bőrvvel, csontcsattal; s tükörtől
kelni nejt, arcát nem piperézve.
Láttam Nerlit és Vecchiót durva bőrből
készült ruhával elégedni, s orsót
s guzsalyt nem válni büszke úri hölgytől.
Boldog nők! tudták, hol lelnek koporsót,
s nem kellett, hogy üres ágyban sirassák
férjüket messze frank utakra bolygót.
Hanem némellyek a bölcsőt viraszták
és csicsugatva használták a nyelvet,
amely papáknak-mamáknak mulatság;
és mások, fonogatva rokka mellett
a kis családnak Fiesolét mesélték,
s Rómát és a trójai veszedelmet.
Akkor még csoda volt, és úgy beszéltek
volna Cianghellát és Salterellót, mint ma
Cincinnatiust és Corneliát beszélnek.
Ily régi boldog nyugalomba, minta-
otthonba, milyet minden hű sziv áhít,
egyszerűségbe és polgári csínba
tett engem Mária, kit jó anyám hitt;
s ős templomodban Cacciaguida s egyben
keresztény lettem - s ez ma is vidámít.
S Moronto s Eliseo bátyja lettem:
a Po völgyéből jött a feleségem:
s te ennek nevét viseled nevedben.
Szolgáltam Konrád császár seregében,
kinek, hogy karddal övemet csatolja,
kegyét számomra kinyeré az érdem.
Vele harcoltam, Keletig hatolva,
a korcs hit ellen, melynek népe máig
pápa bűnéből jussotok' bitolja.
Itt oldozott föl engem a halál; itt

ölt ki e csúf nép a család világból,
melynek szerelme vesztetekre válik:
s Békémbe szálltam e vértanuságból.”

Tizenhatodik ének

A régi nemesség

Óh, vérünk gőgje, óh, hitvány nemesség,
én nem csodálom, ha a földi népet
arra bírod, hogy benned dicsekedjék
lenn, ahol minden érzés bűnbe téved:
ha fenn, hol egy se tér a ferde útra,
mondom, az égben, voltam büszke véled!
De oly köpeny vagy, mely hamar lesz kurta!
mert jár az Idő éles ollajával,
s csak azé tart, ki napról-napra toldja.
Az „ön”-nel kezdtem, melynek hangja rávall,
hogy hajdan tiszteletből mondta Róma,
s melyet ma már kevesek ajka vállal;
és Beatrice kissé elhuzódva
mosolygott, mint a hölgy, aki köhintett,
mikor elcsattant a Ginevra csókja.
Kezdttem: „Ön ösöm! ön volt, aki minket
nemzett! Ön magamnál emelt nagyobbra!
Ön szólni teljes bátorságra intett!
Szívem az örömnél előnti habja
ezer forrásból, s legnagyobb talán,
hogy kibírja és nem reped meg abba.’
Mondja hát nékem, drága ősapám,
kik voltak ükei és milyen évek
jegyződtek gyermekéke hajnalán?
Szent János nyája mi volt s merre széledt,
mekkora volt, s kik voltak benne akkor
méltók, akiknek széke legkevélyebb?”
Miként szélben hirtelen fuvalatkor
parazsat: láttam e fényt fölszökellvén
lobbanni a hízelkedő szavaktól,
s szememben ekként új szépségre kelvén
fülemben édes, meleg hangja csengett,
de nem korunknak modern mái nyelvén,
s szólt: „Amióta a szent *Ave* zengett
addig, amikor terhétől szülése
megkönnyítette anyámat, ki szent lett,
ötszáznyolcvanszor, egy percet se késve
fordult e csillag, oroszlánja lángos
talpa alá, mely új tűzre ígézte.
Hol őseim s én születénk, tanyánkhoz
közel, ér évi versenytek futója
a szélső várost kerítő palánkhoz.
De őseimet elég ennyi szóra
méltatnom; honnan jöttek? kik valának?
szébb tán hallgatni, mint beszélni róla.

Keresztelőnek és Hadak urának
szobra közt akkor fegyverfogható nép
vala ötödrész csapata a mának.
De a polgárság vére tiszta volt még
az utolsó művesig, nem keverve
Campiét, Figghinéét, Certaldóét.
Óh, jaj! jobb volna ék módjára verve
e népek közt még mint szomszédjuk ülni
Galluzzón s Trespianón túl se kelve,
mint őket határunkban tudva, túrni
Aguglion és Signa parasztja büzét,
ki már szemét csalásra köszörüli.
Ha ama legmélyebbre vetemült nép
nem nézné Cézárt mintegy mostohája,
hanem mint édesanya magaszültét,
sok, ki Flórencben boltokat csinál ma
s polgár: Simofontiba visszafutna,
ahol koldulva házalt nagypapája.
És Montemurlo Conti-kézre jutna,
s Acone papjához tartozna Cerchi
s talán Grevéhez Bondelmonti, újra!
Mindig veszélyes a népet keverni,
mert a város romlását, mint a testét,
beléjutott rossz új anyagra termi.
Vak bika előbb megtalálja vesztét,
mint vak bárányka; és egy szablya szűrni
jobb lehet ötnél, ha gonddal hegyezték.
Nézd, hogy' ment tönkre Urbisaglia s Luni
s utánuk már hogy, mennek tönkre, hullnak
a hanyatlásba Sinigaglia s Chiusi:
s akkor nem érzed csodásnak, sem újnak
hallani, hogy a családok kihalnak,
mikor még a városok is kimúlnak.
Halált hordoznak minden birodalmak,
mint ti; csak tovább rejtik, mivel hosszú
éltük van - s kurta az emberi sarjnak.
És mint a Holdnak égforgása, lassú
szüntelenséggel partokat ha fed s tár:
Firenze époly forgó, lenge sorsú,
azért csodálatosnak azt se vedd már,
mit most mondok, elődbe vágyva híni
ős népét, kiket a Múlt tőled elzár.
Láttam az Ughi, Greci, Catellini
fajt, Normannit, Filippit, Alberighit
nagynak előbb, majd pusztulással víni.
A sok nagy-nagyot, s a sok régi-régit,
az Arca-házat és Sanella-házat,
Soldanierit, Ardinghit, és Bosteghit.
A farnál, melyet ma annyi gyalázat
terhel, hogy már a bárka szinte süllyed,

mit hajdan annyi vihar szele rázott,
 láttam akkor, hogy hűn örködve ülnek
 a Ravignan-ok, Guido gróf, s akikre
 a Bellincion név címei derülnek.
 Pressa immár a kormányt megkerítve
 tudta forgatni; s Galligai úrnak
 arany fogó volt már kardjára ütve.
 Már amaz Oszlop pettyei virultak;
 s Sacchetti, Giuochi, Fifanti, Barucci,
 s Galli; s akik a Mérlegért pirulnak...
 Virult a törzs már, melyből a Calfucci
 vére eredt; és a curuli székebe
 beült a Sizi faj, s az Arrigucci.
 Óh, hányat láttam, akit büszkesége
 letört ma már! s arany lapdát hajítva
 virult Firenze, s nagy tetteiben ége.
 Így éltek azok atyjai, akik ma
 ha stallum ürül, zsákká hízni zsákján
 beülnek, mint a saját javaikba.
 A hetyke faj, mely űzi, mint a sárkány
 azt, aki fut; de ki fogát mutatná
 vagy erszényét; szelíd lesz, mint a bárány,
 már nagyra nőtt, kicsiből szörnyü nagyra;
 vágott is, hogy rokon lett ipja révén,
 Ubertini Donato arcokat rá...
 Már Fiesoléból piacunkra térvén
 ott lakott Capponsacchi; s Infangato
 s Giuda jó polgár lett, hazádban élén.
 Igaz, bár hihetetlen és kiáltó:
 a Perákról van nevezve a Porta,
 a belvárosba szűk utat bocsájtó.
 Mindenkit, aki büszkélkedve hordta
 szép címerét a nagy Bárónak - okkal -,
 ki nélkül Tamás ünnepe ma csorba,
 ő már lovaggá tett, nemesi joggal;
 bár ma a néppel vágyik összefogni
 olyan is, ki ezt bírja zsinorokkal.
 Megvolt már Importuni s Gualterotti;
 és még ma is nyugodtabb lenne Borgo,
 csak új szomszédhoz ne kellene szokni...
 A Ház, melytől Firenze könnye csorgó,
 mivel az ő jogos boszúja tette,
 hogy sorsotok ma vígből búsrá forgó,
 még díszben állott, lakóival egybe';
 óh, Buondelmonte! mégis mért futottál
 nászától, másnak csábjait követve?
 Sok volna vig, aki szomorú lett már,
 ha az Emába vesztett volna Isten,
 mikor először közibénk jutottál.
 De ama csorba kőnek, mely a vízben

tükröz a hídról, áldozva, Firenze
kellett, hogy minden békét elveszítsen.
Ezekkel és másokkal én szerencse
ölen láttam még, és könnye se csordult,
mert nem volt hír, mely siralmát jelentse;
ezekkel békében és sohse csorbúlt
hűségben láttam népét, hogy a liljom
visszafelé lándzsáján sohse fordúlt,
s nem volt viszály még, hogy vérszínbe' nyíljon.”

Tizenhetedik ének

A száműzött költő

Mint Clyménéhez futva, hogy a rosszat,
amit hallott magáról, földerítse
(miért az apák ma is óvatossak):
úgy voltam én, úgy látott Beatrice,
úgy a szent Lámpa, ki helyét cserélte
imént, hogy földi lényem' közelítse.
„Bocsásd ki vágyad gőzét!” - ezt beszélte
hölgyem - „és belső tüzeid hevítsék”;
nem mintha talán szavaid megértve
kellenének, hogy tudásunk' segítsék;
de hogy szokj hozzá, szólni a szomszárba',
hogy bizton s méltán érjen a segítség!”
„Óh, drága törzsem! ki Paradicsomba
jutván, miképen látják földi elmék,
hogy háromszögbe csak egy fér be tompa:
látod a véletlenek hirtelenjét
előbb, mint vannak, ama Pontra látva,
ahonnan minden idő csak jelen lét:
Vergiliusszal ama hegyre hágva
nemrég, amellyen a lélek begyógyul
s mikor leszálltunk a Halott Világba,
borzadtam én ott sok balsúlyu szótul
jövőről; - bár magam' vértézve érzem,
fejemre bármily sors csapása tódul.
Azért vágyamat töltened egészen
- mert előrelátott nyíl röpte lassabb -,
ha megmondanád, hogy sorsom mi léssen?”
Igy szólítám a Fényeset; Magassat,
aki előbb szólt hozzám; mint akarta
hölgyem, hogy semmi szót ne halogassak.
Nem talányokban, ami megzavarta
hajdan a népet, mielőtt az Isten
báránya halt, hogy bűneinket oldja,
hanem világos szókkal szólt a tűzben
ősöm szerelme, kit láttam, hogy átfog
mosolya, s lángol is, de rejlik is benn:
„A véletlenség, mely materiátok
nagy könyvén túl nem terjed, mind lefestve
az örök Szemben, melybe én belátok;
s véletlen voltát azért mégse veszítve,
mintahogy nem lesz szabva gálya mente
attól, ha partról szem kíséri lesve.
Ezért mintahogy édes hangja zengve
az orgonának halkán jut a fülbe,
úgy jut a sors, mely téged vár, szemembe.

Mint a gaz mostohától menekülve
Athénét Hippolytos odahagyta:
úgy hagyod el Firenzét, kényszerülve.
Készíti már a gonoszok csapatja
az ürügyét, és mit ne tenne könnyen,
ki még Krisztust is mindennap eladja?
S a durva nép a vesztest szidja fönnyen
szokás szerint; de majdan visszavíjja
jogát az igazság, büntetve szörnyen.
Aminek legjobban fog fájni híjja,
elhagyod; s első nyíl ez elhagyásé,
melyet rádló a számüzésnek íjja.
Majd megtudod, mily sós kenyér a másé;
s föl- és lemenni, milyen kínos ösvény,
keserves lépcső az idegen házé!
De ami legjobban sújt még, a fősvény
gonoszok és butáknak társasága,
akikkel együtt ragad el az örvény.
Ellened a bolondok durvasága;
de majd az ő homlokukon fakad csak
s nem a tiéden, a szégyen virága.
Barom-voltukról bizonyoságot adnak
tetteik; és becsületedre vál,
ha magadból csinálsz pártot magadnak.
Az első menhely, mely készítve vár,
az, hogy a Nagy Lombárdi kegye rádszáll,
kinek címere: lépcsőn szent madár,
s kezed, minden nyájasságában áskál,
hogy kettőtök közt, vevésből-adásból
az lesz előbbi, mi utóbbi másnál.
Vele találod, akit foganáskor
úgy megjegyzett e csillag szent erője,
hogy élete híres lesz e varázstól.
Még nem sokat tud a világ felőle,
mert fiatal még: csak kilencedízben
forog körüle e körök gyűrűje;
de a Gaszkonyi, Henriket, ki hisz benn',
nem szedi még rá, mikor már e jellem
túl pénzen-gondon, föllobog a tűzben.
És kell, hogy nagyságának híre keljen
s pompája nőjjön, úgy hogy róla majdan
ellenségének is beszélni kelljen.
Amit ő tesz majd: benne bízz a bajban!
mert ő emberek sorsát megcseréli,
azt, aki koldus vagy dús vala hajdan.
Ezt írd elmédbe, de nem kibeszélni!"
S mondott olyakat, hogy elhithetőnek
majd aki látja, még azt sem ítéli.
S így toldta: „Fiam, ezek íme főleg
a hallottak glosszái; ez az ármány,

amit csak néhány forgás rejt előled.
De rossz szomszédaidnak nem kívánnám,
hogy irigyük légy: hisz még élve éred,
hogy sír az álnok, díját megtalálván.”
Most, hallgatással mutatván a lélek,
hogy ami bordát elejébe tettem,
átszötte, s rajtam a sor, én beszélek:
kezdém, mit ki tanácsra kételyekben
olyantól vágyik, kinek akarátja,
látása és szerelme feddhetetlen:
„Látom atyám, az idő mint ragadja
lovát felém, és jönnek oly csapások,
mik annak fájnak, ki magát megadja.
Azért jó fegyver lesz, ha jól vigyázok,
hogy, ha már tőlem elveszik hazámat,
verseim miatt egyéb kárt ne lássak.
Lenn, hol végtelen keserű a bánat,
s a Hegyen át, amelynek édes ormán
előmben Hölgyem drága szeme támadt;
s az Égben, fényről-fényre vándorolván,
sokat tanultam; miktől szája majdan
sokaknak vásnék el, ha elsorolnám.
S ha az Igazság gyáva híve voltam,
Félek, hogy éltem’ azoknál veszítsem,
kiknek e máj kor lesz majd a *hajdan*.”
A láng, melyben nevetve drága kincsem’
találtam ott, úgy fénylett, hogy a napnak
aranytükörben olyan fénye nincsen,
s aztán felelte: „Csak a büntudat, csak
a maga vagy a mások szégyenének,
tudása érzi fullánkját szavadnak.
Ne hódolj a hazugság szellemének:
akinek viszket, az csak hadd vakarja!
és minden látást mondjon el az ének!
Hangod talán először megzavarja
a szájnak ízét, de jól megemésztve
éltető táplálékká gyűlik alja.
Kiáltásoddal mint szél sodra léssz te,
mely mindig a tetőket sújtja jobban:
s ez jó alap lesz hírnevedre nézve.
Azért kellett neked e csillagokban
s a Hegyen és a Bús Völgyben mutatni
csupa oly lelket, kiknek híre sok van,
mivel csak akkor tud a példa hatni
és megnyugtató, ha gyökere annak
nem ismeretlen és nem földalatti
s érve nem tűnik föl bizonytalannak.”

Tizennyolcadik ének

Betűk a Jupiteren

Már a szent tükör önnön örömébe
merült el és én szavai ízével
kerestem édes csöppet ürömébe:
mikor a Hölgy, ki Istenhez vezérel,
szólt: „Ne gondolj rá! gondolj közelére
annak, ki mindent kijavít Kezével!”
Visszafordított vígaszom zenéje
s amit akkor láttam a szép szemekben,
meghagytam ajkamnak, hogy ne beszélje,
mivel arra méltónak nem hihettem,
sőt elmémet se, melynek visszatérni
oda segítség nélkül lehetetlen.
Annyit tudok csak effelől beszélni,
hogy őt szemlélve nem volt semmi vágyam
és semmi mást sem tudtam volna kérni,
mert az örök Gyönyör, mely igazában
csak órá hullt, tükrözve szent szemében
megfürdetett visszavert sugarában.
„Fordulj meg és légy figyelmeddel ébren!” -
szólt, mosolya fényével legyőzve -
„mert nemcsak az én szememben van Éden!”
Mint itt a földön néha oly erősre
látjuk a vágyat gyúlni, hogy a szemben
ragyog, mintegy a lélekből esőzve:
oly lángolást láttam e szent Örömben,
kihez fordultam, föllobbanni vágyán,
hogy megszólítson néma gyönyörömben.
S ily szóval kezdte: „Ez ötödik ágán
az örök Fának, melyet csúcsa éltet,
s mindig gyümölcsöz, sohsincs lombtól árván,
oly lelkek boldogok, kik lenn mig éltek,
nagynevű hős volt mind és oly hires,
hogy dús a Múza, ki ilyet dicsérhet.
Azért a Kereszt szarvaira less:
akit nevezek, úgy fog tenni, mint a
gyors tűz, ha felhőn át utat keres.”
S láttam, hogy a Kereszten átsuhinta
Józsue névre gyors, lángsodru csorgás;
s ez előbb történt, mint a szót kimondta.
S hős *Makkabéus*-névre könnyü forgás
támadt, és pörgött, mint gyermek csigája;
s ami hajtotta, öröm volt a korbács.
S még kettő vont a szememet magára
ott a *Nagy Károly* és *Roland* nevére,
mint sólymár szeme tapadt a madárra.

Vilmos lángjára, *Rainouard* hevére
néztem föl még; majd *Gottfried* herceg illant,
majd *Guiscard Róbert*, a kereszt tövére.
Az is a többi közt nevezve csillant,
kivel már szóltam: hangját jól kivettem,
s hogy a nagy Karban mily zenét ad ily hang.
Jobbra fordultam, hogy kifejezetten
halljam Hölgyemtől, mit kell tennem ottan,
vagy lássam tükrözve a szent szemekben:
és észrevettem, hogy sugara jobban
világít és még ezerszer vidámabb,
mint legutóbb, vagy máskor, látni szoktam.
És mint a munkás, ha izomzatának
munkája folytán napról-napra érzi,
s mindig örül, hogy új ereje támad:
akként éreztem akkor én, hogy égi
keringésemnek íve nőtt az éggel,
látva, csodám hogy fényét megtetézi.
S mint lányka arca lenge könnyüséggel
cserél, levetve szégyenszíne terhét,
pirost fehérrel és rózsát a jéggel:
úgy lobbantotta lángja győzedelmét
fehéren a hatodik égi csillag
felém, melyben egyszerre bennetermék.
S láttam, szerelmi tűzben égve virrad
a joviális: juppiteri fáklya,
s arcán nyelvünknek több betűi nyilnak.
És mint madarak a parton, ha látva
a prédát, üdvözölni fölropülnek
s fonódnak sorba, ékbe, karikákba:
úgy láttam itt, hogy szent lények vegyülnek
s válnak el ismét, s dalolva s röpülve
majd D, majd I, majd L formába gyülnek,
előbb dalolva és a dalra gyülve;
s e jelek egyikévé összeállnak,
azután kissé hallgatnak, megülve.
Óh, szárnyas lovon szálló lány! ki szárnyat
adsz a lángésznek s halhatatlan éltet,
mint ő veled sok népnek és királynak:
világíts meg, hogy adjam vissza kérlek,
alakjukat, miképen megfogantam:
rövid versekben nagy erőd zenélhet.
Így megjelentek, minthogy néma hangban
hangzó és mássalhangzó hétszer öt:
s én élő szókká formáltam magamban.
DILIGITE JUSTITIAM szökött
ige s főnév előbb előmbe; s aztán
QUI JUDICATIS TERRAM, mind kijött.
S azt ötödik szó *M*-jében marasztván
rendjüket állva, aranyos szalagnak

látsztak az ezüst Juppiter nagy arcán.
 S láttam, hogy több más fény ez *M*-alaknak
 csucsára száll és ottan énekelve
 a Jót, ki vonja őket, megmaradnak.
 Majd mint ki üszköt csóvál, és szökkelve
 szállanak számtalan szikrái szerte,
 mikből jövőt szó jószok balga nyelve:
 légbe magát úgy ezer fény emelte,
 s több, újra, többé-kevésbé, miképpen
 szánta a Nap, ki őket feltüzelt.
 S amint megállt mind a maga helyében,
 ím óriás Sas feje; nyaka leng ki,
 mintegy fényekből rajzolva a fényben.
 Aki ott rajzol, nem vezeti senki:
 csak Ő vezet; s a rajz, mit Ő vonalzott,
 fészkekben a sast formálva teremti.
Beatitudo többi, aki rajzolt
 az *M* ormára nyílni liliomnak:
 most fölropült és folytatá a rajzot.
 Óh, édes csillag! milyen gyöngyhalomnak
 hány gyöngye zengte, hogy minden igazság
 az égből jó, mit gyöngyeid befognak!
 Azért azt kérem, hogy a fő Okosság
 szemei, aki hajtja szent erődöt,
 a fényed-rontó ködöket behassák,
 és űzze ki a gaz kereskedőket
 szent templomából, melynek fala-tornya
 csodákból és mártírvérből emelődtek.
 Óh, ég serege! melyet fölhatolva
 láttam! imádkozz azért, aki ittlenn
 eltévedt, a rossz példán megbotolva.
 Karddal csatáztak hajdan; ma pediglen
 elvéve a kenyeret is, mitől
 senkit se tilt a jó Atya, az Isten.
 De gondolj rá te, ki írsz, hogy törölj:
 hogy Péter-Pál, ki meghalt a gyümölcserért,
 melyet te tiprasz, él még s tündököl!
 Elmondhatod: „Rajongok ama bölcsért,
 ki a magányban szent varázst talált
 és mártír lett egy édes-táncu hölgyért:
 de nem ismerek sem halászt, se Pált.”

Tizenkilencedik ének

A Sas szavai

Elöttem állott szárnyait kinyitva
a drága kép, és édes élvezetben
a lelkek testvérseregét vidítva.
Egy-egy rubinfényt láttam mindezekben,
amelyben lángra gyúlt a Nap sugára
és ekként ért szemembe, tükrözzötten.
S amit itt mondok most el nemsokára
nem zengte hang soha, nem írta tinta
s még képzelet sem gondolt ily csodára.
Mert láttam s hallám csőrét nyílani, mintha
beszélne - *s minket és mienket* értett,
mikor az *én* és az *enyémet* mondta.
És kezdte: „Jámbor s igaz életemért tett
az igaz Isten e szent glóriába,
melyhez a győztes vágy nyila sem érhet;
s a földön hagytam emlékem, hiába!
mert a földi nép, mely csak rosszba' fárad,
dicséri, de nem lép nyomába lába.”
Mint sok parázból csak egy meleg árad,
úgy itt e képek a sok szerelemből
egy dala gyúlt csak, mely lelkembe szállott.
„Örök virágok az örök Örömből!
kiknek illatú” (szómat én így öltöm)
„ezerből egy lesz, s egyként lehelem föl:
oldjátok meg illattal hosszú böjtöm,
mely oly soká tartott éhségben engem,
mert táplálékot nem talált a földön!
Jól tudom, hogyha van ország a Mennyben,
hol tükrözik az isteni Igazság,
kell, hogy rajt fátyol tinektek se lengjen.
S tudjátok, mily vágy gyötör, hogy ihassák
füleim a szót, és hogy mint harapja
lelkem' a kétely; mert már régen az rág.”
Mint sólyom dugja a sólymár kalapja
alól fejét ki s szárnyát összeverve
szépíti magát s jókedvét mutatja:
úgy láttam én itt tenni, megfigyelve,
az égi kegy dicséreteiből szőtt
jelet, a Vigak dalát énekelve.
S azután így szólt: „Az, aki a Körzöt
a világ széleibe tűzte s benne
írt nyíltat s titkot, utolsót és elsőt:
nem tehettem az egész Egyetemre
oly mély pecsétet, hogy az ő Igéje
még végtelen mélységesebb ne lenne.

Bizonyság, hogy az ég első kevélye,
teremtés csúcsa, nem várván be fényét
a Kegynek, nyersen vettetett a mélyre.
S így szolgáltatja csupán szűk edényét
minden kisebb teremtmény ama Jónak,
ki csak magában határolja lényét.
És ebből már kitűnik láthatólag,
hogy látástok, mely csupán egy sugára
és Észnek, ama mindenüttvalónak,
annyi erőt nem ölthet fel magára,
hogy Végokát sokkal messzebb ne tudja
annál, ameddig terjed szemhatára.
Igy az örök Igazság égi kutja
oly rejtély a ti világtok szemének,
mint a tengerek mélyeinek utja.
Mert, noha partnál még fenékre érhet,
beljebb nem látja: bár ott sem hiányzik.
csakhogy mélysége elrejti a Mélyet.
Nincs fény, ha nem a Derüből sugárzik,
melyet nem zavar semmi; - csak sötétség
nélküle, s húsnak árnya s mérge látszik.
Előtted már a rejtek és a Vétség,
mely az élő Igazságot takarja,
s amitől lelked gyötri sűrű kétség,
ha kérded: „Kit az Indus messze partja
szült, ahol senki a Krisztust valójában
nem mondja, írja, olvassa, se hallja:
minden szándéka s minden tette jóban
fárad, amennyi látást nyert az Égtül
és nincsen vétke példában, se szóban:
hitetlen hal meg s kereszt vize nélkül:
hol az igazság, mely őt elítélje?
s ha ő hitetlen, hogy róhatni vétkül?”
De hát ki vagy *te*, hogy birói székre
ülj és sok ezer mérföldről ítélhess,
kurta látásod egy araszig érve?
Bizony, ha itt tovább vitázva éles
ésszel, az Irás szavát nem figyelned,
sok kétség kelne benned és veszélyes.
Óh, földi állatok, óh, durva elmék!
Az ős Akarat, ki maga a Jóság,
sohsem távozott önmagától el még:
igazság csak az összhangban-valóság
vele; s Őt semmi földi jó se vonja,
inkább belőle árad mind a jóság.”
Mint gólya még fészke fölött csapongva
röpköd, ha fiókáit megetette,
s bámul rá, kinek beteltt kicsi gyomra:
úgy tett a Sas, s én szemem rájvetve
néztem az áldott képet, kinek annyi

szent bölcsességből szövődött a röpte.
 Hallám dalolni, és láttam suhanni;
 s szólt: „Mind neked e dal, ki azt nem érted,
 örök ítélet földi észnek annyi!”
 S mert egyre még ott lengtek és henyéltek
 a Szentlélek e tűzei a Sasban,
 amely egy Rómát halhatatlan éltet,
 az újrakezdte: „Nem járt e magasban
 előbb vagy utóbb, mint meghalt a Krisztus,
 csak aki hitt őbenne, az Igazban.
 De hány van, aki mondja: „*Krisztus! Krisztus!*”
 és ítéletkor távolabb találja,
 mint kinek ismeretlen volt a Krisztus.
 S aethióp lesz a keresztény bírója,
 mikor elvál a két nyáj balra-jobbra:
 s *ezt* örök kincse, *azt* insége várja.
 Mit mond a perzsa, királyaitokra,
 ha belenéz a Könyvbe, mely kinyitva
 minden bűneiket mutatni fogja?
 Ott fogja látni Albert többi titka
 közt azt, amelytől megrebben a penna,
 s mely Prága népes országát kiirtja.
 Ott látja a gyászt, mely borítja lenn a
 Szajna táját azért, kit agyar öl meg;
 mert verdéjében hamis pénz terem ma.
 Látja, kit a gög szomjai gyötörnek,
 melytől bolond már a skót és az angol,
 s határai közt békén meg nem ülhet.
 Látja, mily puhaságban él s bitangol
 a spanyol és a buja cseh, ki már nem
 ismer erényt, vagy attól elcsatangol.
 Ott fogja látni ama Jeruzsálem
 sántáját, kinek a jósága *I* lesz
 a könyvben, de ellenkezője már *M*.
 Ott lesz jegyezve gyávasága s híres
 fukarsága a tűz-sziget urának,
 hol hosszú éltét végezé Anchises;
 s hitványségéről méltán adni számot
 rövidített szavakkal lesz az írás,
 és kis helyen sok csonka betű támad.
 Ronda éltével lapjain kicsíráz
 bátya s öcs, kik miatt oly büszke fajt
 és két koronát öntött el a sírás.
 S a portugállt s norvéget festi majd
 híven, s a rácot, ki még megsiratja
 a rossz pénzt, mit Velence megsokkalt.
 Óh, boldog Magyarország! csak ne hagyja
 magát félre vezetni már - s Navarra
 boldog, ha örzi bércei csapatja.
 S mindakettőnek legyen zálog arra,

ahogy Nicosz s Famagosta bajmog
s sír bestiája miatt, aki marja,
s semmivel sem jobb, mint a többi zsarnok!”

Husadik ének

Pogányok a mennyországban

Mikor az, ki fölgyújtja a világot,
estére fél-egünet odahagyja
s köröskörül a nappal színe sápad,
az ég, mely fényét eddig tőle kapta,
ezer kis lánggal ég föl hirtelenbe
(de azért csak egy, csak ő ragyog abba').
Ez az égi színjáték jut eszembe,
mikor a Sas, e földi, hősi jelvény
áldott csőrével benémúlt a csendbe;
mivel mind ez az eleven ezer fény
fölragyogott, emlékeimből-esendő
s ellengő énekeket énekelvén.
Óh, édes vágy, ki köpenyül a csengő
nevetést öltöd: hogy' égtél, akikbe
csupa szent eszmét sugallt a Teremtő!
S mikor a szent gyémántok, kikkel üdve
kövezve volt a hatodik Sugárnak,
az angyali csengőket csendesítve
elnémúltak: hallám mintegy vizárnak
zúgását, melynek habjai, mutatva
csúcsuk bőségét, kőről-kőr szállnak.
És mint a hangnak színe és alakja
a lant nyakán szülemlik vagy a flóta
résein áradt szellővel kihatva:
úgy hirtelen s váratlan fölcsapódva
a Sas nyakán, mint hogyha nyílna rése,
kelt e moraj, mint bűgő, lassu nóta.
„Így történt ama hangok születése
s csőrén oly szóvá gyűltek össze lassan,
minőt szívem várt, hogy magába vésse.
„A rész, mely bennem lát, s a földi sasban
a napot állja, most azt várja tőled,“
kezdte - „hogy merőn nézd vizsgálva hosszan.
A tüzek közt, mik formámmá verődtek,
azok, kikről fejem két szeme villog,
rangjukra nézve legelőkelőbbek.
Az, ki pupillám közepébe' csillog,
volt, aki a Frigyládát helybe helyből
vitte, a Szentlélek-sugallta dalnok.
Dalának itt igaz értéke eldől:
mert itt minden dal akként kapja díját,
amint a szív az, honnan zengve feltör.
Az ötből, kik övezve e pupillát
szemöldököt csinálnak, ez, a csőrnél,
szólt az özvegynek: »Fiadért ne sírj hát!«

Most látja már e fénynél, e dicsőnél,
ama *homályhoz* mérve, hogy mi drágán
fizet, ki Krisztust meg nem ismerőn él.
Ki a szemöldök ívhullámu hátán
utána fellebb jó: az Úr, halálát
halasztá, bűnbánó szívébe látván.
Most látja már, hogy földi szív imáját
meghallgatva, nem csorbul az Itélet,
amikor lenn holnappá teszi má-ját.
Utána jó, kiben rossz végre éledt
Jó szándék: mert pápa kedvére vélem
s a törvényekkel görögföldivé lett.
Most látja már, hogy nincs, ki úgy ítéljen,
hogy a tetteből jött rossz néki ártson,
bár a világnak romlására légyen.
S ki szemívemre lehajló vonást von,
Vilmos, kiért kell, hogy a föld, mely élve
sírja Frigyest és Károlyt, fölkiáltson.
Most látja már, mint ölel kebelére
igazságos királyt az Ég, mikép itt
ragyogva jelzi lángsugáru fénye.
Ki hinné földön, hol oly sok a tévhit,
hogy a trójai Ripheus e körben
miként annak ötödik lángja fénylik?
Most látja már, mit kétségtől gyötörten
nem lát a föld: az Úr kegyelme titkát,
bár ő se hat legmélyre a Tükörben.”
Mint aki légből látja a pacsirtát
szállni dalolva, s majd hallgatva, hogyha
beteljesíti csöpp szivét a vígság:
úgy láttam, amint hangját csitította
ez a hű képe amaz égi Kéjnek,
melynek kényére van minden, ahogy van.
S bár csak az voltam szívem kételyének,
mi az üveg a színnek, mely ruházza,
mégsem állhattam meg, hogy ne beszéljek,
mert nagy erővel lökte ki nyomása
ajkamról a szót: „Mi van itt?” - s a Sasnak
új lánggra lobbant ünnepe varázsa,
és láttam, hogy szemei csillagossak.
és az áldott Jel nem hagyott epedve
várni soká, hogy szent titkába hassak.
„Látom, hogy amit mondtam, elhiszed te,
mert én mondom; de meg nem érti elméd,
s így van, bár tudva, mégis ködbe fedve.
Úgy teszel, mintha nevét megfigyelnéd
valaminek jól; de a név nem önt fényt
mivoltára: s így magyarázni kell még.
Regnum coelorum eltüri az önkényt
élő reménytől s forró szeretettől,

amely legyőzi az isteni törvényt;
 nem ahogy szokott ember emberektől
 győzetni; de mert *akar* lenni győzve,
 s jósága győz, mikor győzve megtör.
 A szemív első s ötödik dicsője
 kelt bámulatra, hogy miként lehetnek
 ők is angyalok országába szöve?
 De nem haltak meg, mint talán hihetted,
 pogány, hanem keresztény-mód, hitében
 ez a túrendő, az a túrt Sebeknek.
Egyik Pokolból, honnan senki még nem
 tért meg a jóra, visszaszállt a csontba;
 és ezt a Remény kapta díjaképen,
 az élő Remény, szárnyait kibontva
 az imáknak, hogy támassza föl Isten,
 hogy aztán élve megtérésre vonja.
 A dicső lélek, kiről van szó itten,
 csekély időre visszatér a húsba,
 látta mentségét, s megismerve hitt benn;
 s hivén, szeretet oly tüzére gyúla,
 hogy e Játékba, második halállal
 jutni méltatta a Játéknak Úra.
Második, oly mélyből fakadott kegy által,
 hogy forrásának sohse szállt teremtmény
 ős hullámig szeme sugarával:
 élt, minden vágya csak a Jóra lengvén,
 míg kegyről-kegyre látás nyílt szemébe,
 jövő váltságunk titka földeregvén,
 s hitt benne, úgy, hogy el se bírta végre
 a bűnbehúllt pogányság ronda bűzét
 s szava gáncsokat szórt a balga népre.
 Keresztség helyett három égi szűzét
 nyert a Jobb Keréknek, ezer évvel
 előbb, mint keresztkút öntötte vízét.
 Óh, milyen messze rejlik gyökerével,
 ős Rendelés! látásod ama szemtől,
 mely a *teljes* első okig nem ér el!
 Halandó! mért akarsz itélni lenről?
 ha mi, kiknek látása Istenig leng,
 magunk se tudunk minden égi szentről!?
 és e hiány édessé válik itt fent,
 mert kélünk nő a kéjben, hogy csupán azt
 akarjuk, amit Isten, és az Istent.”
 Hallám, hogy az égi Kép ígyen áraszt
 szent csőréből rövidlátó szememre
 mézédés orvosságot, drága választ.
 S mintha édes énekkal egy ütemre
 reszketne a húr művészi kezekben,
 s mint a dal attól új varázst ha nyerne:
 úgy láttam a két lángot égni szebben

s láttam és most is látom elbeszélve,
hogy, mint a két szem, ha egyszerre rebben,
meglengtek a szavaknak ütemére.

Huszonegyedik ének

Az arany lépcső

Szemeim újból elmerülve csüggték
már Hölgyem arcán, s a szemmel a lélek;
s tőlem minden más gondok messze szöktek:
s ő nem mosolygott; sőt így kezdte: „Félek,
ha mosolyogni kezdenék reád itt,
hamuvá lennél, miként Semelé lett:
mert szépségem, mely mindinkább világít,
amint a szent Palota lépcsőjének
elérünk egyre magasabb fokáig
ha nem mérséklem záporát a fénynek,
úgy ragyogna, hogy erőd beleégne,
mint lomb, ha égi tűz legyintené meg.
Fölemelkedtünk a hetedik égbe,
mely az Oroszlán égőtalpu lába
alatt ma vegyes erőt küld a légbe.
Fordítsd elmédet szemeid nyomába
s tedd tükörévé őket ama képnek,
melyet e csillag tükre vett magába!”
Aki tudná, hogy szemem milyen étket
szívott, az ő boldog szemébe nézve,
mielőtt ez új gondra fordulék meg:
az tudná, mily édes volt követése
égi vezérem szavának, hogy arra
egyensúlyába visszatért a csésze.
A Kristályban, mely Föld körül haladva
forgását, nevet nyert az ős királyrúl,
ki alatt szunnyadt az ösztönök alja,
arany színben, melyen át lángsugár hull,
láttam egy Lépcsőt, és hogy oly magosra
nyúlik, ahol már a látás elájúl.
És láttam, hogy sok élő fény tapossa
fokait, hogy azt hittem, minden égi
láng odagyúlt, hogy sugarait ossza.
És mint a varjak serege, ha régi
szokása szerint hűvös szürkületben
csapkodva veri szárnya hidegét ki;
és egyik rész egyszerre messzeröppen;
a másik visszaszáll, ahonnan indul;
harmadik helyben kering nagy körökben:
úgy láttam, hogy, egyszerre kelve, mind új
csapatok válnak egyre széllyel itten
a nagy Lépcső bizonyos fokain túl;
s egy fény, ki hozzám legközelebre libben,
fölfénylik úgy, hogy azt mondtam magamban:
„Látom, hogy szerelem ég szemeidben!”

De az, kitől *mikorban és hogyanban*
 várom az intést, némán áll; s így én sem
 mondom fennhangon el, ami szavam van.
 Mire a Hölgy, ki látta kétkedésem
 a mindent látó Istennek szemében,
 szól: „Töltsd be forró vágyadat egészen!”
 S én kezdtem: „Bennem oly csekély az érdem,
 nem méltó válaszodra; mégis annak
 kedvéért, aki mert engedte, kérdem:
 mondd, boldog Élet, kinek rejtve vannak
 vonásaid a magad örömeiben,
 mi hozott mellé így csekély-magamnak?
 És mondjad: miért hallgat itt az Éden
 édes szimfóniája? Más körökben
 oly áhitattal zeng, oly égi-szépen!”
 „Hallásod, mint látásod, gyenge” - röppen
 válasza hozzám - „s így nem zeng az ének,
 mint Beatrice sem mosolyog itten.
 S fokain az ég arany lépcsőjének
 hozzád szálltam, hogy téged ünnepeljen
 hangom és pompás öltönyöm: e fények.
 Nem, hogy nagyobb tán másénál szerelmem:
 mert másban is van itt még több; vagy ennyi
 szerelem, mint fényük mutatja jelben:
 de mely a Világterv cselédje lenni
 méltatott, az ő Szeretet kirendel,
 mint látod, így szolgálatodra tenni.”
 „Látom, bölcs Lámpa” - szoltam - hogy e szent hely
 udvarában a szerelem s szabadság
 megegyezik az örök égi Renddel:
 de azt előttem még ködök takarják,
 társaid közül így eljönni értem
 miért szállt épen ez a hivatal *rád?*”
 Még szavaimnak végéhez sem értem,
 malomkerék módjára körbeforgott
 s középső pontja centrum lett a fényben;
 s szolt a bennülő Szerelem, a Boldog:
 „Az isteni fény énreám leszállott
 áthatva ezt a forgólángu burkot;
 s ereje látásommal egybeállott
 s magam fölé emelt, hogy íme látom
 a legfőbb Lényeket, amelyből áradt.
 Innen ered vígságom, tisztaságom:
 mert amennyire látásom kitisztul,
 annyival tisztábbfényű lesz a lángom.
 De kire a legtisztább égi dísz hull,
 az Úr szemébe néző Szerafin se
 felelne néked, bármily fényre is gyúl:
 mert a felelet elméd-vágya kincse
 oly rejtve ül az Úr végzése mélyén,

hogy nem lesz, hogy földi szem tekintse.
És a halandó földnek, visszatérvén
 jelentsed ezt, hogy gögijében ne törjön
 ily cél felé, elérését remélvén.
Az ész itt fénylik: füstöl csak a földön;
 gondold el immár, hogy is értené lenn,
 amit az sem ért, ki az égbe följön?”
Igy tiltottak meg bölcs szavai nékem
 minden merészebb kérdést erre nézve,
 s azért csak nevét kérdezném szerényen.
„Két part között ül Itália bérce,
 és oly magas, tájékán pátriádnak,
 hogy a villámra föllebbnyúlva néz le;
s púpot csinál (ezt hívják Catriának),
 mely a Remeteházat őrzi védve,
 hogy csupán Istent imádni járnak.”
Igy kezdett hozzám harmadik beszédre;
 s folytatta: „Itt a világot feledve
 úgy beleedztem a remeteségbe,
hogy, minden étkem az olajfa nedve,
 s hőt-fagyot tűrve, elmélkedni unszolt
 lelkemnek minden kívánsága-kedve.
E kolostorból még akkorta dús volt
 az Ég termése; más már mostanában
 s hamar kitűnik, milyen szomorú s holt.
Damjáni Péter voltam e tanyában;
 és Bűnös Péter az Adria mellett
 Miasszonyunknak híres otthonában.
Földi éltem már nagyobbbészlettel,
 hogy a Kalaphoz vont a pápa kénye,
 mellyel borítva mind bünösebb fej lett.
Járt *Képhás*, és járt Választott Edénye
 A Szentléleknek, mezitláb, soványon,
 akármely csárda étkével beérve.
De mái pásztor nincs, hogy ne kívánjon
 két szolgát - oly sulyos! -, ki támogatja,
 s még uszályával egyet, aki bánjon.
Díszméneit paláستtal borogatja,
 úgy, hogy egy bőr takar két állatot...
 Óh, türelem! hogy nem roskadsz alatta!”
E szókra láttam több új lángot ott,
 a lépcsőkön leszállni és keringeni,
 s minden forgásra jobban csillogott...
S megálltak ottan emezt körbelengni;
 és újjongás szállt és nőtt oly erősre,
 hogy földön példát nem tud arra senki,
s meg sem értettem, a hangtól legyőzve.

Huszonkettedik ének

Visszatekintés a csillagokból

A réműlettől elalélva; halva
fordultam vezetőmhöz, mint a gyermek
fut ahhoz, kiben legtöbb a bizalma;
s ő, mint anya az apró sihedernek,
ki sápadtan áll, lélekzete-vétlen,
gügyög, elaltatván az ijedelmet,
szólt: „Nem tudod hát, hogy fenn vagy az égben?
s nem tudod, hogy itt szentek mind a lények?
s csupa jó szándék ég az égi létben?
Látod, milyenné tenne még az ének,
és mosolyom milyenné tenne már itt,
ha egy ujjongás lelked' így lépé meg?
pedig ha jól megértenéd imáit,
benne olvasnád *a bosszút*, amelyet
meglátsz, mielőtt elérnél halálig.
Az égi Kard nem ismer késedelmet,
sem sietést; - csak *úgy tűnik föl* annak,
ki félve várja, vagy vágyára gerjed.
De fordítsd már figyelmed másra: vannak
itt híres lelkek, s szavam lesz a lámpa:
látsz, ha szemeid nyomában suhannak.”
S én megfordultam, ahogy ő kívánta
és láttam száz kis lapdát; mindenkinek
egymást kölcsönbe szépítette lángja.
És én megálltam akkor, mind akiknek
szerénységük tilt kérdést, s vágyuk éle
saját habozó lelkükön törik meg.
S a legnagyobb gyöngy pompásfényü kéje
elém szökkenté lángja drágaságát,
hogy minden vágyam beteltét igérje,
s hangot hallottam benne, így: „Ha látnád,
mint én, a köztünk égő szent szerelmet,
nem rejtenéd el vágyad tiszta lángját.
De hogy nagy célod későbbben ne nyerjed
azzal, hogy itt vársz: felelek, kihallván
lelkedből a szót, mely oly félve rejlett.
A hegyet, melynek Casino van alján,
hajdan tévedt nép lakta, látogatta;
szívét pogány hit kápráztatta csalfán.
S én voltam, kitől legelébb fogadta
annak nevét, aki a földre hozta
az Igazságot, mely lelkünk' ragadja.
És éltemet oly egy csillagozta,
hogy a falvakat mind megtérítettem,
mik elmerülve voltak a gonoszba.

Szent szemlélődő mind e tűz, körülöttem,
kik földön élve égtek ama Nyárban,
mely dúsan hajt s gyümölcsöz a szivekben.
Itt Rómuáld van, és emitt Makár van;
s itt testvéreim, kiknek lába, lelke
klastromainkban megmaradt szilárdan.”
„Az érzés, melyet elárulsz” - felelte
ajkam - „s a lélek, melyet íme látok
túzeitekből sugarazva szerte,
bizalmamat kitárta, mint virágot;
mint nap a rózsát, amikor kipattan
s ereje mind több, kelyhe egyre tágabb:
kérlek azért, atyám, mondd meg, ha kaptam
az Égtől olyan bőségű kegyelmet,
hogyan arcodat láthassam takaratlan?”
S szólt: „Testvér, várj, hogy e kegyet kinyerjed:
a végső körben vágyad majd eléred,
hol az enyém, s a többi mind, betellnek.
Ott tökéletes, *ott* lesz teljes, érett
minden vágy; ott van mindörökre minden
rész helyén, hova tette ő Itelet,
mert nincsen térben, és pólusa nincsen;
s odáig ér föl tőlünk ez a Lépcső
s azért van, hogy szemedből eltűnik fenn.
Odáig látta égbenyúlni végső
végéhez Jákob pátriárka, s látta,
hogyan szent fokain angyalnép megy és jó.
De most nem indul rajta senki lába
a földről, s állnak még a Regulák,
csak hogy több papir fogyjon a világba’.
Bűnbarlangok ma, titkosak, buják,
ami klastromnak volt valaha szánva;
s rossz liszt zsákjává lettek a csuhák.
De még az aljas uzsora se bánja
Istent úgy, mint a szent javak kamatja,
mi a barátok szívét gyújtja lángra.
Mert úgy kell, hogy az Egyház annak adja,
amit gyűjt, aki kér »Isten nevében«:
nem rokonokra, vagy más még csufabbra.
De oly könnyűség van a földi vérben,
hogy jó kezdet nem bír több évnyi léttel,
mint ami kell, hogy tölgyön makk megérjen.
Arany és ezüst nélkül kezdte Péter;
Ferenc szegényen és alázatossan;
magam is pusztá böjttel és beszéddel.
És e kezdetet jól megnézve mostan
s aztán azt, hogy mi lett belőle, látod,
hogy fehér volt, és barna, ami most van.
A Jordán hajdan visszafelé vágott;
tengerben út nyílt, mert az Úr akarta:

nagyobb csoda, ki itt ad orvosságot!”
Mondá, és elvegyült a szent csoportba;
s láttam összebsimúlni e csoportot,
majd mint forgószelel, légebe szállt kavargva.
Hölgyem utánuk intett föl a boldog
lépcsőre szállni, és édes varázsa
legyőzte bennem a földi mivoltot.
Nincs, aki földi lépcsőn szaporázza
lépteit úgy természet erejével,
mint ott szállt az én léptem szárnyalása.
Amily igaz, hogy visszatérni hévvel
vágyom a Diadalba, s lent a porban
husom bűnbánva, mellverésben ével:
nem illan ujjad úgy, kikapva gyorsan
a lángból, mint én a Bika utáni
jelet megláttam - és már benne voltam.
Óh, dicső csillag! melynek, hogyha bármi
tehetségem van, adós vagyok érte:
mily nagy erő tud belőled kiszállni!
Veled születtem, veled szállt az égre
a minden élet atyja, mikor ajkam’
a toszkánai lég először érte.
S mikor előmlött az Ég kegye rajtam
s a Körbe szálltam, melynek sodra kerget,
a te tájad volt, merre behatoltam.
Lelkemből hozzád most hő ima serked,
hogymint adj erőt erőddel énekennek
a nehéz helyhez, amely vonva sürget.
„Közelén vagy a végső Győzelemnek
s most éles látást kell, hogy itt kívánjál,
mert haszna lesz az éles tiszta szemnek.
Azért mielőtt mélyebb üdvbe szállnál”
- szólt Hölgyem - „nézz le, mekkora világot
gurítottam a lábaid alá már;
hogymint mámoros vígságra gyúlj, ha látod,
és úgy olvadj a diadal-seregbe,
mely vígan járja e kerek hazákat!”
Igy visszanéztem a megjárt körökbe,
mind a hét körbe; s láttam ezt a Földet:
kacagva néztem a csúf, csöppnyi rögre,
s ki javaira legkevésbé törtet,
legtöbbré tartom; s aki Másra gondol,
azt úgy tekintem, mint valódi bölcsét.
Láttam Latóna lányát, ama folttól
menten, mely miatt (láttad, hogy csalón-é?)
ritkább-sűrűbb szöttesnek néztem olykor.
Kiálltam a fényt, mely Hyperióné
(az ő fia), s szomszédságba’ lelttem
gyermekeidet, Mája és Dióné!
Láttam a mérsékletet Juppiterben

apja s fia közt, most megértve, mért nem
maradnak hárman mind egy-táju helyben.
És mind a hét most megmutatta nékem,
milyen nagyok, mily sebesen keringnek,
s mily távol vannak egymástól az égen?
S látszott a Kis Gömb - gögje szíveinknek -,
amint az örök Ikkrel forogtam;
hegy-völgyein szemeim égve csüngtek,
mignem a szent Szemekbe visszaoptam.

Huszonharmadik ének

Krisztus diadalmenete

Mint a madár, ha az otthonos ágak
között ült édes kicsinyjei fészken
az éjben, mely elrejti a világot;
s reggel a drága fejceskékre nézvén
hamar, hogy nékik élelmet találjon,
nehéz munkáját könnyüvé igézvén
siet, hogy egy kihajló galyra szálljon;
az égő Napot égve, lesve várja,
és a Hajnalt születni messze tájon:
úgy nézett Hölgyem egyenessen állva
s merőn figyelve, amaz égvidékre,
hol útját a Nap leglassabban járja.
S én látva őt e nagy várásban égve,
úgy tettem, mint ki folyton másra vágyik
és a reményben elégül ki végre.
De nem sok perc tellt egyik és a másik,
várás és látás közt, mert szomjam-oltva
láttam, hogy az ég lassan fősugárzik.
S szólt Beatrice: „Im egész csoportja
Krisztus diadalmenetének! Ime
ez égforgás termése mind behordva!”
És úgy lángolt előttem arca színe
s szemei oly gyönyörrel tele voltak,
hogy nincs a nyelvnek arra szava, ríme!
Mint tiszta éjein a teleholdnak
örök nimfák közt Triviát nevetni,
akik színt adnak a nagy égi boltnak:
úgy láttam ezer láng közt fényesedni
a Napot, melytől valamennyi láng gyúlt,
mint a *mienktől* csillag gyúl seregnyi.
És az eleven ragyogáson át hullt
e lángvalóság, oly vakítva, fénylőn,
szemembe, hogy csöpp látásom elájúlt.
Óh, Beatrice! drága jó kísérőm!
Így biztatott: „Itt oly fény győz le téged,
melynek sugára kifog minden élőn.
Itt látod az Erőt s a Bölcseséget,
mely Ég és Föld közt az utat nyitotta,
melyért a vágy már oly régóta égett!”
Mint a felhőkből, nem férvén azokba,
kicsap a tűz, ha megnőtt s lángra éledt,
s magát hajlama ellen földre dobja:
lelkemben épúgy megnővén az élet
e táplálékon, kicsapott magából,
és meg se tudom mondani, mivé lett.

„Nyisd föl szemed, mert szemem tüze lángol!
Eleget láttál, hogy immár kibírad,
és mosolyomba nézni mi se gátol.”
Úgy voltam, mintha lassan kelve virrad
előtted egy felejtett kép, s hiába
igyekszel, hogy eszedbe visszahíjjad:
hallva e kegyet, amelynek díjába
nincs méltó hála, s mely végkép beírva
a Múlt könyvébe, a memóriába.
Ha minden ajk egyszerre dalra nyílna,
mely Polyhymnia s hugai édes
tejét valaha dalra hízni szívta:
nem jutna az igazság ezredéhez,
segítve lelni szót a szent mosolyra,
s arcát leírni, mily gyönyörűséges.
Azért kell hogy e pontot átugorja
Éden felé szállván a szent Poéma,
mint ki előtt az út omolva volna.
De elgondolva, milyen súly e téma,
s mily halandó váll remeg itt alatta,
ki az, kiben a gáncs ne lenne néma?
Nem oly ut az; hogy kis ladik szaladja
s nem való magát-kímélő hajósnak,
hol bátor bárkám hasít be a habba.
„Mérthogy szemeddel arcomra fonódsz csak?
miért nem nézed a sok szép virágot,
amelyek Krisztus napjától bimbóznak?
Itt van a rózsa, melyben amaz áldott
ige testté lön; s liljomok, amellyek
illata vitte jóra a világot!”
Igy Beatrice; s készen, hogy figyeljek
szavára én, fölnéztem, hogy kiállva
a fényt, gyengeségemmel harcrakeljek.
Mint napsugárban, mely tört felleg árnya
mögül jön, aki látja dús növényzet
rétjét s árnyékból néz napos virányra:
úgy láttam én ott felhőit a fénynek,
mely mind felülről világítva égett,
de napjukat fenn nem láthattam én meg.
Áldott erő, mely átítattad őket!
fölemelkedtél, hogy fényét ne vedd el
szememnek, amely nem bírt volna téged! -
A *szent Virág* neve, mely este-reggel
zendül imámban, eróm visszaadta
a *felsőbb lángig* szállnom e szemekkel.
S amint szemem lefestve megmutatta,
mekkora és milyen a drága Csillag,
mely győz az égben, mint győzött *alatta*:
az égből íme egy tűzcsóva illant
le s koszorúnak csavarodva körré

fején egyszerre mint korona csillant.
A legszebb dallam, ami még a földé
s amiért minden földi szív epedne,
ég-zengés módra a fület gyötörné
az égi húr hangjával egybevetve,
amely a szép Zafir körül gyűrűzött,
mely legtisztább színt ötvöz az egekre.
„Angyal szerelme vagyok; itt gyűrűzők
a mámor körül, mely a Méhből árad,
melynek házában Örömünk időzött;
s gyűrűzni fogok, míg követve járod
fiadnak útját, égi Hölgy, s az égnek
a legfelső köre ragyog, mert te járod!” -
Igy tett a zengő gyűrű szent pecsétnek
dalt még fényére; s ekkor zendítette
a többi fény mind *Mária* nevét meg.
A nagy világ királyi köpönyegje,
mely minden testre ráborúl, s amelyet
leginkább éltet az Úr lehe s tette:
alsó partjával még oly messze sejlett
fejünk fölött, hogy onnan, ahol álltam,
még fényéig a látás föl se terjedt
s annyi erőt szememben nem találtam,
hogy a koszorús lángot föl kövessem,
akit Fiához emelkedni láttam.
S mint gyermek nyújtja karját, hogy repessen
a mama felé, kinek szívta mellét:
kifelé-áradt lelkükkel tüzessen
repestek a fények, hogy fölemeljék
lángjukat Máriához: így mutatta
mindannyi hozzá-vonzó nagy szerelmét.
Igy látásomban soká megmaradva
oly édesen zengték: „*Regina coeli...*”.
hogy kéje szívem’ máig el se hagyta.
Óh, dús hombárok! mily bőség dicséri
a gazdát, ha jó mag, amit lehintett
s a jó magnak jó termését is éri.
Itt örülnek és élvezik a kincset,
mit számkivetve szerzünk Babilonban
aranytalan hullatva könnyeinket.
Itt diadalmas, ülve hatalomban
fiával Máriának s Istenének
a régi s új Zsinattal, égi honban,
az, aki kulcsát tartja annyi fénynek.

Huszonnegyedik ének

Vallatás a hitről

„Óh, választott vendégei az áldott
Bárány nagy Vacsorájának, ki táplál
úgy, hogy étkétől betellnek a vágyak:
ha ez, ki itt Isten kegyéből átszáll,
morzsákat ízlel asztalaitokról,
mielőtt néki útát a halál tár:
nézzétek, mint eped a szörnyü szomjtól.
és harmatozzatok rá! Ti meríttek
a Forrásból, amelyre egyre gondol.”
Szólt Beatrice; s ezer láng kerített
be gömbként, pólusok körül kerengve,
s mint üstökös, ránk éles fényt derített.
És mint az órakerekek, ütemre
forogva, míg az első állni látszik,
a végső gyorsan surran tovalengve:
úgy lengve más-más ütemmel a tánc itt,
a gyorsaságról és a lassuságról
láttam, hogy bennük mily dús üdv sugárzik.
És a legtisztább, legszebb fényü lángból
oly boldog tüzet láttam ott kikelni,
hogy egy sincs ott több, mely annyira lángol.
Háromszor láttam lengni s énekelni
hölgyem körül: hogy magamnak se bírjon
képzetem arról képet ecsetelni.
Azért *ugrik* a tollam és nem írom,
mert durva színt ad arról már az emlék,
nemhogy a szó még, ajkon és papíron.
„Óh, szép nővérem! oly buzgón lehelléd
felém imád, hogy vágy gyúlt íme bennem
elhagyni érted szent köröm szerelmét” -
megállva ott az áldottlángu szellem
ekképen irányzá a drága Hölgyre
fuvalmát, amint zengtem énekemben.
„Nagy ember lángja!” - felelt üdvözölve -
„te, kinek Urunk a Kulcsokat adta,
miket e szent Örömből vitt a földre:
faggassad *ezt* ki minden ágazatja
- könnyű és nehéz - felől ama hitnek,
mellyel lábad a habokat tapodta.
Jól tudom, hogy nincs rejtve szemeidnek,
vajjon helyesen hisz, szeret, s remél-e,
mert a Mindenek-tükrén égve csüggnek:
de mert ez Ország hitük érdemére
választja polgárságát: hadd köszöntsön
be hitvallással a Hítet dicsérve!”

Mint a zord Mester elé a jelölt jön
 és fegyverkezik a kérdésre némán,
 hogy bizonyítsa; nem hogy benne döntsön:
 úgy - hallva a leckét, mit szava mért rám -
 érvekkkel fegyverkeztem: hogy feleljek
 ily kérdezőnek ily kérdésre méltán?
 „Szólj, jó keresztény, és nyíltan felelj meg:
 hogy *mi a hit?*” - S én arcom fölemeltem
 a fényhez, amely ilyen szót lehellett;
 majd Beatricét néztem, aki jelben
 adott parancsot, öntenem folyómat,
 melynek forrása bent van a kebelben.
 „A kegy, mely adta, hogy ily áldva gyónjak
 a legnagyobb Vezérnek” - kezdtem akkor -
 „engedje nékem jól formálni szómat!”
 S aztán folytattam: „A nem-ingatag toll
 írta, atyám, testvéredé, ki Rómát
 eltávolítá a hamis utaktól:
a hit a remélt dolog, mint valóság;
a hit a láthatatlan bizonyosság; -
 ebben oldom föl én a hit csomóját.”
 S akkor hallottam: „Helyesen bogozzák
 ajkaid a szót, hogyha jól megérted,
 mért mondja: *valóság és bizonyosság?*”
 És én feleltem: „A magas *miértek*
 bár tékozolják fényeiket ittfenn,
 még a földi szemekbe el nem értek:
 s azért egyetlen lényegünk a hit lenn,
 amelybe égi remények fogóznak:
 és így van lényeg s *valóság* a hitben.
 S ez a hit alap az okoskodóknak,
 hogy ami láthatatlan, bizonyítsák:
 s *bizonyosság* a hitből így fonódhat.”
 S megint hallottam: „Ha ennyire tiszták
 volnának a tanok, földön tanúlva,
 éhen vesznének ottlenn a szofisták.”
 Így szólt ama szerelem lángra gyúlva;
 s: „Mégmérve már” - hallottam újra tőle -
 „a hit pénzének mind ötvénye, súlya:
 de erszényedben van-e hát belőle?”
 „Van” - szóltam én - „oly fényes és kerek,
 hogy jó pénz, semmi kétségem felőle.”
 S a fény mélyéből ilyen szó eredt,
 amely ott fénylett: „E szent amulettnek,
 amelyben minden erők rejlenek,
 hogy lettél úra?” - S én így felelek meg:
 „A Szentlélek esője, mely elárad
 lapján a régi és új Pergamentnek,
 oly szillogizmus, melynek semmi hályog
 nincs fényén, meggyőz, és ellene minden

bizonyítékot tompának találok.”
 S hallám: „S mért elég, hogy meggyőzve hintsen
 beléd fényt, az ó s új tétel, s hogy arra
 szemed, mint Isten szavára, tekintsen?”
 S én: „Ami e meggyőződést sugallja,
 azok a *tények*, mikhez nem ver üllőt,
 nem hevít vasat Természet hatalma.”
 „S mi biztosít, hogy tény valaha túllőtt
 természetén?” - szólt. - „Aki bizonyítja
 olyan, hogy épen bizonyítani kell *őt!*”
 „Ha a föld a keresztény tant tanítja
 csodák nélkül” - mondta ő - „ez messzeszóló
 csoda már és elég, hogy bizonyítsa.
 Te voltál a jó magot szerteszóró,
 s szegényen, éhen ültetted a Plántát,
 mely szőlő volt, és ma már túskekóró.”
 Erre szent dalnak lobbantotta lángját
 a magas Törvényszék: „*Dicsérjük Istent!*” -
 mint zengni szokta mennyei vidámság.
 És a Nagyságos, ki vizsgálva mindent
 vitt engem ágról-ágra, oda érve
 velem, hol már az utolsó galy int fent,
 kezdte: „A szent Kegye, szerelmet cserélve
 lelkeddel, ajkad’, amint nyitni kellett,
 akként nyitotta eddig csókos érve:
 azért is onnan helyes szó szökelt;
 de most mondd: *mit* hiszel? és ily virágot
 ki ültetett beléd, hol így kifejlett?”
 „Óh, szent atyám, óh, szellem, aki *látod*,
 mit úgy hittél, hogy a szent Sírba lépve
 ifjabb lábakat győzhetett le lábod.” -
 kezdtem - „kívánod, hogy öntsem elédbe
 hitem tartalmát, s az okot, mely engem
 így fölgyújtott, hogy hígyjek benne égve.
 S én ezt felelem: *Hiszek egy Istenben*,
 egyben, örökben, aki mozdulatlan
 egeket mozgat vágyban, szerelemben.
 S e hitre nemcsak fizikás alap van
 s metafizikás: hanem az Igazság,
 mely *innen* esőz gazdag áradatban.
 Mózes, zsoltárok, próféták árasztják;
 s ti szent szerzői Evangéliomnak,
 nyerve a Lélek lángoló malasztját.
 S hiszek három személyben, s hiszek annak
 örök egy s mégis hármass lényegében,
 melyre egyformán áll a *van* s a *vannak*.
 S e mély rejtélyre, melyről szólok épen,
 ama szent evangéliomi tantól
 kaptam az Úrban többszörös pecsétém’.
 Ez volt a forrás, e lángból suhant oly

szikra belém, hogy, mint csillagot estje,
őrzöm, és percre nem hagyom magamtól.”
Mint ki jó hírt kap, figyel arra lesve,
majd ujjongva karolja át a szolgát,
mihelyt az a beszédet befejezte:
úgy ott megáldva háromszor karolt át,
akinek e hitvallást kelle tennem,
az apostoli láng, és hön dalolták
ajkai, mily örömét lelte bennem!

Huszonötödik ének
Vallatás a reményről

Ha lesz egykor, hogy mint szivem kívánná,
e Szent Dal, melynek ég s föld munkatársa
s amely több évre tett engem sovánnyá,
legyőzi a zordságot, mely kizárt a
drága karámból, hol bárányka voltam
s szunnyadtam a gaz farkasok dacára:
új gyapjam nő majd, milyet sohse hordtam:
új hangot váltok, hogy otthon diszítsem
fejem' új lombbal, régi templomomban:
mert ott léptem a Hitbe, melyet Isten
számontart, s melyért Péter méltatott,
hogy homlokomra koszorút feszítsen. -
És ím felénk egy újabb fény hatott
a körből, honnan az, kit Krisztus első
világi helytartójaként hagyott.
És Hölgyem arca új vígságra kelt s ő
így szólt: „Nézd! nézd! a Zászlós, akiért
Compostellában ember annyi megy s jó!”
Mint galamb, ha párjához visszatért,
leszáll mellé, majd, szerelmét mutatni,
turbékolva keringi át a tért:
láttam az egyik Nagyvezért, fogadni
társát, a másik Nagyvezért, dicsérve
az Étket, melyet csak a Menny tud adni.
De aztán üdvözlésük véget érve,
csöndben *coram me* szálltak, és kigyúltak,
hogy arcomat le kellett sütni, félve.
Hölgyem ajkai szent mosolyra nyíltak.
„Óh, híres élet!” - így beszélt a Fénynek -
„ki Bazilikánk bőségét leírtad:
zengesd föl kérdéseit a Reménynek.
Hisz te példázod a Reményt a földön,
hol Jézus főleg hármatokra fénylett.”
„Emeld fejed, s ne félj: ki ide följön
halandó földről, kell, hogy megtanúlja,
hogy sugarunktól szeme meg ne törjön.”
Az új tűz így erősített meg újra;
s szemeim felemeltem a Hegyekre,
melyeknek előbb meggörcsítte súlya.
„Mert halál előtt nyerted a kegyet te,
nagy Császárunkat a titkos teremben
látni, kit övez grófjai seregje,
hogy az igaz Udvarral állva szemben
a Remény, melyből jó szeretet ébred,
benned és másban majd dúsan teremjen:

mondd meg: *mi az?* s mint virágoz be téged
lelkedben? és mondd: honnan kapta lelked? -
végzé a Második láng a beszédet.
S a szent Hölgy, kivel ily magasra keltek
szárnyaim, mert vezette: megelőzött
s felelt előbb, mint ajkaim feleltek:
„A harcos Egyház egy fia se győzött
több reménnyel, mint írva áll a Napban,
mely seregünkre annyi fényt tetőzött:
azért szállott rá a Kegye ily alakban:
Egyiptomból Jeruzsálembé jutni
még Földi szolgálatból oldozatlan.
A másik két pont, mit nem tőle-tudni
kérdéztél, csak hogy majd elmondja, benned
az erénynek milyen szerelme gyúlt ki:
maradjon rá, mert könnyen megfelelhet
dicsekvés nélkül arra; s Isten adjon
e feleletre néki bő kegyelmet!”
Mint jó tanuló, kész, hogy megragadjon
minden kérdést, jó benyomást teendő
és hogy tudása rejtve ne maradjon:
„Remény” - siettem szólni - „a jövő
győzedelemnek szent várása; s szüli
ég kegye s érdem, hogyha elegendő.
S e fényt belém több csillag lángja szűri;
s legelőbb szűrték az égi Vezérnek
dalnoka által írott könyv betűi.
„*Tebenned bíznak*” - így zeng a Dicsének,
mit ő írt - „*akik szent Nevedet tudják!*” -
S tudják, akik az én hitemben élnek!
Aztán lelkembe harmatozta kútját
episztolád, eltöltve, hogy ma mások
felé én hajtom a szent csöppek útját.”
Míg így beszéltem, villámlobbanások
módjára egy kis sűrű láng remegve
s hirtelen ama fényből fölsugárzott,
s ily szót lehelt: „A szerelem, mely egyre
ég bennem még ez erényért, mely éltem’
táborhagyásig s pálmámig követte:
kész szólnom hozzád, aki az erényben
tudsz gyönyörködni; s vágy hallani tőled,
hogy *mit* igérsz magadnak e Reményben?”
S feleltem: „Minden Istent-szeretőnek
a régi és új Írás tűz ki célt,
s ez mutat rá, mit kell remélni főleg?
Ézsaiás dupla ruhát ígért
a léleknek majd igaz otthonában:
s csak akkor van ott, ha az Égig ért.
Testvéred sem ígerte mostoháiban,
sőt még tisztábban, a fehér ruháru

beszélve szintén amannak nyomában.”
Erre, alighogy ajakam bezárul
„*Sperent in Te*” - így hallok gyúlni vig dalt,
s a többi hang mind záporozva ráhull.
S egy fény most úgy tul ragyogá a hiv kart,
hogy, ha a Rák oly fényes volna, télen
volna egy nap, amely egy hónapig tart.
S mint ahogy fölkel s táncba lép fehérén
egy vidám szűz, s nem hiuságra gondol,
csak hogy illendően menyasszonyt kíséren:
úgy a fölizzott láng e vígalomból,
láttam, hogy a Kettőhöz száll, s azoknak
tánca a szent örömben szinte tombol.
Ajkak dalra, lábak táncra mozogtak;
és Hölgyem rájuk némán állva nézett,
ahogy a menyasszonyok nézni szoktak.
„Ez az, ki édes keblén heverészett
pelikánunknak; s kit szent feladatra
Krisztus keresztről szólított s idézett”, -
szólt Beatrice; de nem hagyta abba
nézni merőn a lángokat beszéde
után, miként előtte és alatta.
Napfogyatkozást látni a hegyélre.
aki kiáll és ajzza szemeit:
annyira néz, hogy elvakul beléje:
úgy érzem én is ott, hogy elvakít
a harmadik láng; s hallám: „Mért igyekszik
szemed azt látni, ami nincsen itt?
Testem a földben föld, s porladva fekszik
a többi testtel, míg számunk, ahányat
a nagy Végzésnek határozni tetszik.
Csak ketten kapták meg a *két ruhának*
kegyét a Szent Klastromban ezidáig;
így mondd, ha ottlenn erről hírt kívánnak”.
E szóra láttam, hogy merőn megáll itt
a lángtánc és a három Fuvalatnak
vegyes dala egyszerre csöndbe mállik:
mint evezők, ha sebesen haladnak,
majd fáradságot vagy veszélyt kerülve
egy füttyentésre csöndesen maradnak.
Óh, mivé lettem, mikor elmerülve
Beatricére néztem, s mégse láttam,
pedig (körülöttem ezer fény derülve)
mellette voltam, s a boldog világban!

Huszonhatodik ének
Vallatás a szeretetről - Ádám

Míg félve álltam, mert így elvakíta
az éles fény, egy hang áradt belőle,
s minden figyelmemet magába szította,
mondván: „Addig is, amíg új erőre
kapna látásod, mit fényem eloltott,
eszmélkedve végy kárpótlást felőle.
Kezdd el tehát; s jelöld meg azt a dolgot,
amire lelked *vágy*; és el ne csüggedj;
látásod nem holt, csak zavarba-oldott,
s ki veled e dús égen át együtt megy,
a szent Hölgynek, szemében van a hajdan
Ananiás ujjában rejtezett kegy.”

S én: „Hintse mikor ő akarja majdan
írját szememre, melyen át belépett
egykor a tűzzel, mely még egyre rajtam.
A Jó, mely megbékíti ezt a Széket,
minden írás alfája s ómegája,
mit a *Szeretet* szemeim elé tett.”

Ugyanaz a hang, melynek szózatára
elült a vakság ijedelme bennem,
intett, hogy szavam folytatását várja,
s szólt: „Szűkebb rosta kell, hogy rajta menjen
szavad még át; mondd, milyen szél verése
irányzá nyílad, hogy ily célba lengjen?”

S én erre: „Filozófok érvelése
s innen áradt tekintély súlya kellett,
hogy e szerelmet a szivembe véssé.
Mert a jó, ha jó, akként gyújt szerelmet,
amint fölfogjuk; s oly magas fokára
gyújtja a hőnek, mint jósága terjed.
Azért a Lényeg, melynek nincs határa
a jóban, úgy hogy ami jó kivüle
van, csak az ő fényének egy sugára,
kell, hogy szerelem nagyobb lángját szülje
abban, ki szemét ama tanra nyitja,
amelyet rejt ez érvelés betűje.
Ez igazságot nékem az tanítja,
aki könyvében minden halhatatlan
lélek első szerelmét bizonyítja.
Tanítja nékem ezt a csalhatatlan
szerző, Mózesnek azt mondván magárul:
„Minden jót eléd tárok én magamban!”
Tanítod te is; mert többet elárul
első szavad az égi rejtelembül,
mint más heroldnál összesen kitarul.”

S ily választ kaptam: „Földi értelemtől
s erősítő tekintélytől vezetve
legfőbb szerelmed az Istenbe lendül.
De mondd, mily más zsinórral érezed te
vonva magad feléje még? beszéld el,
hány foggal mart e szerelem szivedbe?”
Nem volt előlem rejtve oly sötéttel
Krisztus sasának terve, hogy ne lássam,
hova céloz a vallató beszéddel,
azért így kezdtem: „Minden harapásban,
amely Istenhez tereli a lelket,
részem volt, hogy szerelme leigázzon.
Mert a világ, mert én - megannyi rejtek -
annak halála, ki meghalt, hogy éljek,
a remény, mely a jókban égve serked,
s az előbbmondott örökéltü érvek
kivontak a rossz vágyak tengerébül,
hogy a Jó Szerelme partjára érjek.
A lombhoz, melyből földi kertje épül
az Örök Kertésznek, szerelmem annyi
csak, amennyi jó Belőle belé gyül.”
S egy édes dalt hallottam fölsuhanni
erre az égről; s Hölgyem drága hangját:
„*Szent! Szent! Szent!*” - így sietett belefenni.
S mintha éles fény nyilai suhantják
szét álmaid, melynek heves sugára
szemed hártáin egyenkint zuhant át,
a felébredt szem előbb alig állja,
hirtelen azt se tudja, hogy mivé lett,
amíg magához nem tér nagysokára:
ugy úzótt tova minden kicsiséget
szép Beatricém szememből szemével,
mely ezer mérföld messzire is égett;
s többet láttam, mint előbb; mire hévvel
kérdém egy negyedik fényről, ki lenne,
aki közöttünk hirtelen tűnnek fel.
S felelte: „Ebben néz lobogva szembe
atyjával amaz első földi lélek,
akit az első Erő megteremte.”
S miként a lombok, hogyha könnyü szélnek
jöttére meghajolnak, majd kinyúlva
otthonos magasukba visszatérnek:
úgy lelkem, előbb kábulatba fúlva
szavára, majd a kérdésekre-gerjedt
vágy adott néki biztóságot újra.
S így kezdtem: „Óh, egyetlen érve-termett
gyümölcs! ósatyám, kinek minden asszony
lánya és menyé! könyörgök, felelj meg!
Látod, mint éget buzgó és igaz szomj:
tudod, miért? s nem is pazarlom a szót itt,

hogyan válaszolnak időt ne mulasszon.”
Mint egy betakart állat hánykolódik
leplei alatt, s szemmel látja vágyát,
aki figyelő mozgó takaróit:
oly nyíltan égett fényburkán a vágy át
az ő léleknek, tetszésemre tenni,
s láttam kigyúlni az öröm zsarátját,
amint szólt: „Szükség nincs szavadra semmi,
mert úgy tudom kérdésed’, hogy a földön
nincs bizonyosság semmiről sem ennyi,
mert megmutatja az igaz Tükör fönn,
amely nem lesz visszfénye soha másnak,
s minden visszfény az Ő fényeiből jön.
Tudni vágyasz, mikor tett a szent Varázsnak
kertjébe Isten, hol a drága mély szem
megedzett a nagy Lépcsővel csatáznod;
és meddig éltek szemeim e Kéjben;
és hogy a nagy Haragot mi okozta;
s hogy milyen nyelvet alkottam s beszéltem?
Halld hát, fiam, nem épen a Tilos Fa
gyümölcse volt oka a Száműzésnek,
hanem csak az átlépés a Tilosba.
A nap, míg e Zsinatért ott emésztett
vágy, honnan Vergiliuszt küldte Hölgyed,
négyezerháromszázkét kerülést tett.
S még húsban élve laktam lenn a földet,
láttam kilencszázharminc visszatértét
minden csillagához az égi Körnek.
Nyelvem, mióta ajkaim beszélték,
kihalt, előbb mint végrehajthatatlan
művük’ Nimród népei megkísérték.
Mert emberi ész műve tarthatatlan
s romló, lévén támasza csak a lenge
és csillagoktól függő akaratban.
Azt az ő Természetnek hozta rendje,
hogy az embernek nyelve van; de rája
bízta, hogy így vagy úgy, szépítve zengje.
Mielőtt lelkem a Pokolra szálla,
földön a legfőbb, Jónak neve *El* volt,
aki ma fényem’ ez örömben zárja.
Azután *Éli* lett az, ami *El* volt;
így van ez, mert a halandók szokása
mint lomb: új jön, ha a régi elholt.
A Tenger Hegye addig volt lakása
éltemnek tisztán s bűnben, míg az óra
lépteit egytől hatig szaporázza,
ahol letell a fertály fordulója.”

Huszonhetedik ének

A Kristály-ég

„Az Atya Fiú Szentlélek nevének
glória!” - kezdte szerte mind az Éden,
úgy, hogy ittassá tett az édes ének.
Amit láttam, a Világ Mindenében
előmlő nevetés volt; s mámor áradt
látáson és halláson át elébem.
Óh, öröm! Óh, vígság, mely sohse fárad!
Szerellemmel s békével teljes élet!
Óh, bőség, hol vágy helyet nem találhat!
A négy láng szemem előtt állva fénylett,
s az, amelyik legelőbb jött elénkbe,
egyszerre még élénkebb fényüvé lett:
igen! egész olyanná lett a fénye,
mint Juppiteré lenne, ha a Marssal
két madár volna és tollat cserélne.
A Gondviselés, melytől rend, határ, sor
kiszabva ott, a boldog égi Rendben
most minden részen ím csöndöt varázsol,
s Péter beszél: „Ha változok színemben,
ne csodáld, mert még ajakam ha szól ma,
színt vált ez itt mind velem egyetemben.
Aki a földön helyem bitorolja,
helyem, helyem, mely az Isten fiának
szemében olyan, mintha üres volna:
tette, hogy síromon kloáka támadt,
vér és bűz kloákája, hol a Sátán,
ki *innen* esett, tetszeleg magának.”
Oly színre gyúl ki a felhő, világán
a szemközt égő napnak, reggel-este,
milyennel most az eget szórva látám.
S mint nő, kinek szeplőtlen lelke-teste,
biztos magáról, de önkénytelen
megrendíti, ha hallja, más eleste:
olyan lett Beatrice fénytelen:
ily fogyatkozás lehetett az égen,
mikor az Úr elvérze ideleenn.
Amaz folytatta szavait, s színében
nem volt úgy elváltozva, mint a hangja
elváltozott most illetén beszédben:
„Azért tápláltuk bő vérünket ontva
Krisztus aráját én, Linus s Anaklét,
hogy pénzszerzésre legyen alkalom ma?
Nem! más volt a cél: ez a szent Öröklét.
S Sixtus és Pius, Callixtus meg Orbán
vértanu-kínnal s halállal vezeklék.

Nem véltük, hogy utódainknak jobbján
 a keresztény népnek csak fele álljon.
 a másik fele balfelé huzódván;
 sem hogy ádáz lobogók jele váljon
 a Kulcsokból, amik reám bizattak,
 és kereszteltek ellen hadba szálljon;
 sem hogy én jó legyek pecsét-alaknak
 megvett, hazug kiváltság-levelekre,
 mitől tüzem gyakran pirulva lankad.
 Pásztor-ruhában farkasok seregje
 dül s látszik innen minden legelőben:
 Isten haragja! miért nem vered le?
 Véremet inni immár készülöben
 cahors és gaszkony... - Óh, szent alapítvány!
 mily hitvány végre fajzottál belőlem!
 De a nagy Végzés, mely megvédte hitvány
 ellenek ellen Rómát Scípióval,
 hoz gyors segílyt, haragját lángra szítván!
 S te fiam, majd lenn ajkat tárva szólalj,
 kit földi súly még le fog vonni földre,
 s mit én nem rejtek, tárd ki földi szóval!”
 Mint megfagyott gőz, mely a földi körbe
 száll, s légkörünkön áthat, ha az égen
 a csillag-Bak szarvát a Napba döfte:
 úgy láttam fényes díszeket a légben
 és diadalmas pelyheket havazni,
 akik sűrűen gyűltek ott elébem.
 Szemem követte néhány száz arasznyi
 téren át, de az égi messzeségbe
 nem tudott velük végtelen utazni.
 S Hölgyem, ki látott figyelemben égve
 nézni föl rájuk: „Lefelé nézz!” - szóla -
 „hogy lásd, mekkorát fordultál az égbe!”
 S láttam, hogy első lenézésem óta
 útam az első égöv közepétül
 széléig futó félivét beróttá.
 S láttam Cadixon *túl*, mely tájra szédült
 bolond Ulysses; és *innen* a partot,
 melynek Európa édes terheként ült.
 És még több látványt is élémbe tartott
 földünk kis kertje; de lábam alatt már
 a Nap több mint egy csillagnyit kanyargott.
 Szerelmes lelkem, amely mindig ott jár
 szép Hölgyem körül, visszanézni végre
 édes arcára vágyban lobogott már.
 S ha természet vagy művészet kitépte
 lelked egykor magadból másba veszni,
 emberi húsba vagy művészi képbe,
 próbáld multadból mind összekeresni:
 együtt sincs oly kéj; mint tekintetemnek

volt, nevető szemébe visszaesni.
S bűvös ereje e gyönyörű szemnek
tette, Léda fészkeből kiröpítve,
hogy a leggyorsabb égben fennteremjek.
Egyforma annak fényes, magas üdve
minden részén, hogy még csak azt se sejtem,
hogy Beatrice mely tájába vitt be.
Nevetve és oly arccal most, amelyben
Isten öröme látszott, kezdte Hölgyem,
ki előtt vágyát nem rejthette lelkem:
„A Mozgás, mely mindent forgatva bölcsen
csupán a középpontot tartja tétlen,
itt indul, e legtágabb ívü körben.
S ez az ég már nincs semmiféle térben,
csak az Úr lelkében, mely lángra kelti
hajtó szerelmét s zápor erejét fenn.
Fény s szerelem, ami magába rejti,
mint ő a többi kört; s csak Gyűrűzője
érti gyűrűje titkát, más se sejti
Nem oszlik ez még mással mérhetőre,
de mint a tíz az ötöddel s a féllal,
minden más égkör úgy van mérve *tőle*.
S hogy ez a cserép, amelybe gyökérrel
nyúl az Idő, míg más egekbe lombbal:
itt tisztán látod és ettől ne térj el.
Óh, földi vágy! a lelket annyi gonddal
nyomod, hogy föl se néz az égi körbe.
hullámaidba kötve léha szomjjal.
A jó mag olykor még lehull a földre
és kivirágzik; de az örök esső
vackorrá veri azt is, ami körte.
Ártatlansággal s hittel csak az első
gyermekkor áldott: s előbb megromolnak,
mint a szakáll az arcra szórlepelt sző.
Aki, gügyögve, böjtöl még ma: holnap
zabálni fog már, ha megoldva nyelve,
bármit és bármely szakában a holdnak:
aki gügyögve anyját hön ölelte
s hallgatott rá: most hibátlan beszélve
csak azt szeretné, ha sírban heverne.
Így válik a fehér szín feketére,
első látásra, annak szép leányán,
aki a reggelt hozza, s elmegy éjre.
S ne csodálkozz e romlás látományán:
hisz bárkátok kitért a jó sodorbul,
mivelhogy nem ül, senkisem, kormányán.
De mielőtt január nyárba fordul
a számba-nem-vett századnap miatt,
az égi körök tengelye csikordul,
s a vihar, melyhez annyi vágy tapadt,

orra helyett majd farát veti hátra
és a flottának helyes útat ad:
és így jön igaz gyümölcs a virágra!”

Huszonnyolcadik ének
Az angyalok kilenc kara

Mikor a jelen hitvány földi létnek
szemeim előtt így letépte fátylát
az, aki tette, hogy Édenbe lépjek,
mint a mögötted gyújtott gyertya lángját
tükörből olykor előbb veszed észre,
mint szemmel, vagy bár gondolatba', látnád:
s megfordulsz és meglátod, visszanézve,
hogyan egyezik, mint dal az ütemmel,
a való képpel az üveg-idézte:
emlékszem, én is úgy tevék, szememmel
ama szép Szembe nézve, melynek Ámor
meghurkolt fényéből-font szerelemmel.
S hogy megfordulván eléngyúlt a Mámor,
kinek számára ez a messze égből,
bárhova nézel benne, büszke zsámoly,
láttam, hogy egy Pont oly élesen ég föl,
hogyan amely szemre tüze rásugárzik,
az önkénytelen bezárul a fénytől;
és amely csillag legkisebnek látszik
a földről, szinte holdnagyságu lenne
e Ponthoz képest, amely ott parázslék.
Amilyen kört a fényudvar kitenne
a csillag körül, amely az égre füsté,
mikor legsűrűbb a gőz köde benne:
a Pontot oly nagy tűzudvar fűrészté
s forgott gyorsabban, mint a legtelibb kör.
amely legtágabb világot gyűrűz bé.
És másiktól van övezve e kis kör
s utána harmadik és negyedik
és a negyedik újra ötödiktől
s ezt hatodik, hetedik követik
oly távan már, hogy Juno hirnökének
ölelő karja szűk lenne nekik.
Majd nyolcadik s kilencedik jövének...
S amint az Egytől messzebb száma, lassabb
forgása e kép mindenkinek körének.
És annak lángja volt legsugarasabb,
melyhez közelebb volt a tiszta Szikra,
mert fénybe vonta fénye az Igaznak.
S látva, hogy új gond hálóját borítja
reám e látvány, Hölgyem szólt: „E Ponttól
függ az egész ég és természet titka.
Nézd legszomszédabb körét, s arra gondolj,
hogyan mitől tud oly sebesen forogni?
a tűzes szerelemtől, vonzalomtól?”

S én: „Ha oly rendben látnám itt lobogni
 őket, mint a Föld körül sorba lengnek,
 már ennyi szóban meg tudnék nyugodni;
 de ott oly fokban láttam őket szentnek,
 e gyűrűit az érzéki világnak,
 amint centrumtól távolabb kerengnek.
 Így, ha e templomában a csodáknak,
 melyet csak fény és szerelem határol,
 betellve kell megszűnni mind a vágynak:
 meg kell még tudnom e forgósugárról,
 a *példázottól* mért tér el a *példa*?
 Magamtól nincs sejtésem e csudáról.”
 „Ne bámuld, hogyha nem látsz itt a célba:
 ujjad gyenge e keményült csomóra,
 melyet oldozni senkisésem kísért ma.”
 Így kezdte Hölgyem; aztán újra szóla:
 „Figyelj, mit mondok, és vágyad betellhet,
 csak eszedet jól élesítsd a szóra.
 Minden égből annál tágabbra terjed,
 amint az erő s belső hathatóság
 minden részében nagyobb lángra gerjed.
 Több a boldogság ott, hol több a jószág;
 s a többet mindig nagyobb tér fogadja,
 ha minden részben egyenlőn aprózzák.
 Így ez az ég, mely magával ragadja
 a Mindenséget, megfelel a körnek,
 mely legtöbb tudást és szerelmet adja.
 Hát csak az Erő fokával jelöljed
 a nagyság mértékét, ne testi látszat
 szerint, mely itt szemedben körbe görbed:
 és csodálatos összhangzást találsz majd
 kicsiről sokra, nagyobbról a többre,
 amint a Szellem egeknek arányt szab.”
 Ahogy kitisztul egünk csonka gömbje,
 hemiszféránk, ha Észak szele lágyabb
 lehelletű arcából fú a ködbe,
 s a pára, melytől a lég színe bágyadt,
 oszlik, az ég arca mosolyra virrad,
 és báj önt el kertjében minden ágyat:
 úgy érzem én, hogy szemeim kinyílnak,
 mikor megfelelt Hölgyem ajka nékem,
 és az Igazság fölkel, mint a csillag.
 S hogy eddig jutva megállt a beszédben,
 a szent körök megizzva fölragyogtak,
 mint a forró vas a kohó tűzében.
 Szikrák követték lángjait azoknak
 és többre gyűltek, mintha kicsi számot
 duplázol egyre kockáin a sakknak.
 És karról karra szent *hossánna* támadt
 a Nyugodt Ponthoz, aki tartja mind,

ubi - hol mindig lesznek és valának.
És az, ki lelkem mélyébe tekint
s a kérdést *látja*, szolt: „Az első két kör
mutat neked *szeráfot s kerubint*.
Gyors lángjuk ég ki a szent kötelékből
a Pontot utánozva egyre jobban
látás szerint, ki mily magasba ér föl.
Többi szerelem, mely köröttük lobban
Isten arcába, névszerint a *Trónak*,
s az első Hármás végződik azokban.
S akként élvezik kéjeit a Jónak,
amint látással mélyeibe hatnak
a minden észet megnyugtató Valónak.
Mert a látást kell tartanod alapnak
a boldogságra, és nem a szerelmet,
amely csupán a látásból fakadhat;
s ennek mértéke az érdem, amellyet
a jóakarát és isteni Kegye szül
s így egyre nő és fokról fokra terjed.
Második Hármás, mely lobogva zsendül
e szent tavaszban, melynek soha galyját
az éji Kos nem hasítja keresztül,
tavaszi Hozsánnának zengi dalját
hármás dallamban, a Gyönyör e három
karában, mellyek örökké sugallják.
Rangjuk előtted ilyen sorban álljon:
a *Dominációk*, a *Virtusok*,
és a *Hatalmak*; és ezzel bezárom.
Utolsó előtt *Principátusok*
két karban, és *Arkangyalok* keringnek;
végül *Angyalok* tánca leng, suhog.
És fölfelé néz hő szerelme mindnek.
és lefelé győz; s vonva és vonatva
Istenhez vezetői kéjeinknek.
S Dionysios oly vágytól ragadva
gondolt föl e szent hierarchiára,
hogyan sorba, mint én, nevüket megadta.
És Gergely, kinek más teóriája
volt, mihelyt följött s szemeit kitérta
ebben az égben: nevetett reája!
S hogy ilyen titkok zárait kizárta
halandó ember: azon meg ne döbbenj;
olyantól tudta, aki mind bejárta,
sok más titkokkal együtt, e körökben.”

Huszonkilencedik ének

Tanítás az angyalokról

Mikor Latóna égi fia, lánya,
ez Kos-, az Mérleg-rakzu jegyeikben,
egy horizont köt övnek derekára,
attól a ponttól, mikor a zenitben
függ egyensúlyuk, addig míg belőle
hemiszférát cserélve, szertelibben:
nem tovább állott szívem égi Nője
néma mosollyal; és a Maradandó
Pontra nézett, mely lelkemet legyőzte.
Majd: „Nem is kérdem, mit vagy megtudandó,
s szólok, mert tárva vágyad bármi tárgya
ott, hova céloz minden *ubi s quando*.
Nem hogy magát több gazdagsággal áldja;
ez nem lehet; hanem hogy visszafénylő
fénye a boldog »*Subsisto!*«-t kiáltsa,
időkön kívül, és kívül a mérő
földi értelmén, kedveként, eláradt
új szerelmekben az Örökkönélő.
S ne véljed hogy *azelőtt* tétlen állott;
mert »előbb« s »utóbb« nem volt, mikor Isten
lelke e vizek fölött szerteszállott.
Forma és anyag, vegyesen s vegyitlen
pihentek benne, teljes létre szállni,
mint három nyíl a háromhúru ivben:
És mint ha ámbra, ha üveg, ha bármi
kristály visszfénylik, a sugártöréstől
a teljes fényig nem tudsz rést találni:
ugy az Úrnak egyszerre árad és tör
teremtéséből a hármasság eredmény
szerte, menten rendjében bármi réstől.
S rangot és rendet nyert minden teremtmény;
s ezeket tette a világcsucsokra,
bennük a *tiszta cselekvést* teremtvén.
A *csupasz erőt* legmélyebbre dobta;
míg a középben *cselekvést* s erőt
megkötött sohasem oldandóra bogba.
Jeromos szerint régesrég előbb
lőnek az angyalok teremtvén, számos
százakkal egyéb teremtés előtt.
De az én igazságom általános
a Szentlélektől ihletett írókban:
csak gondolj rá, s figyelmet jól irányozz!
Az ésszel sem fér össze az valóban,
hogy a mozgató, mozgás léte nélkül
lehessen, mint a hajósok hajótlan.

Igy *holbul és mikorbul és mikéntbül*
e szerelmeket megismerve, három
lángod elalszik és vágyad kibékül.
Előbb mint húszig olvasnál, a járom
alól egy csapat angyal bűnbe lengett,
hogymint földeteken bús zavart csináljon.
Más rész maradt, és megnyitá e rendet,
melyet látsz, oly kedvvel, hogy mindazóta
máig egeket forgatva kerengett.
Igy volt, mióta gögben átkozódva
fölkelt az, akit láttál lent a mélyben
a világ minden súlyától zuzódva.
Akiket itt látsz, mind kész minden érdem
javát a Jóra hinteni, ki nekik
hivatalt és erőt ily nagyra mért fenn;
azért látásuk magas lánggal ég itt
a maguk és a Kegyelem tüzével;
s lelkük kemény, mit semmi bűn se szédít.
S ne legyen benned arról semmi kétely,
hogymint érdem elfogadni a Kegyelmet,
ki kész örömmel tárja rá szívére fel.
Most már szabadon nézhet szét figyelmed
e szent körön, más segítsége nélkül,
ha szavam eddig eléggé figyelted.
De mert a földön az angyali népről
azt tanítják, hogy lelkek ők, akikbe
emlék, akarat és észrevezés gyűl,
tovább szólok, hogymint legyen földerítve
előtted a tan, melyet földi elmék
befonnak többértelmű betűikbe.
E lények, kiknek boldoggá figyelmeztet
az Isten mindentlátó arca tette,
soha azt onnan másra nem emelték.
Igy látásuk egységét sohse szegte
semmilyen új tárgy, s nem oszolva, nincsen
szüksége kapcsoló emlékezetre.
Ébren álmodik, más tant aki hint lenni,
hiszi vagy nem; mert ha nem hiszi, s vallja,
még nagyobb bűnnek s szégyennek tekintem.
Azért jár egyszer erre, másszor arra
bölcselemetek, mert a látszat szerelme
és hiu dicsvágy ide-oda csalja.
S mindehhez több még az Egek türelme,
mint aki a Szentírást meggyalázza,
mellőzve, vagy értelmét elterelve.
Nem gondolják meg, mennyi vérrel ázva
hullt földre magva; s mily becse van annak,
ki magát hozzátartva megalázza.
Mindenkinek saját eszméi vannak:
azokra büszke, és azt prédikálják!

s hallgatni kell az Evangéliomnak.
 Egyik azt mondja, hogy Krisztus halálát
 gyászolni, a Hold állt a Nap elébe,
 hogy ne engedje a Földre sugárát.
 A másik, hogy magától jött az égre
 e fogyatkozás; mert az ind, a hispán
 a zsidóval egyszerre hullt sötétbe.
 Flórencben annyi Lapi s Bindi nincs tán,
 ahány mesét szórnak évente szerte
 szószékeiről, a nyáját butitván,
 és a juhocskák csak leget legelve,
 széllel táplálva, térnek aklaikba;
 és vakságuk nem lesz mentségük erre.
 Nem mondta Krisztus, társait tanítva:
 »Menjetek, s locsogjatok a világba!«
 hanem kemény tant adott, mint a szikla,
 és ajkuk mind azt zengte, prédikálta;
 hitet gyujtani és harcolni harcát
 az Evangéljom volt a pajzs s a dárda.
 Ma csupa rossz élc, csupa balgatagság
 a pap beszéde; csak a nép röhögjön,
 duzzad a csuha, több se kell manapság!
 De olyan madár ver a csuklya-csücskön
 fészket, hogy, ha azt látná nyája, látná,
 hogy bünbocsátást esdeni kihöz jön?
 És ettől oly vak szellem szállt világgá,
 nincs az a vad tan, bolond üdvigéret,
 mely próba nélkül hívét ne találná.
 Így lesz az Antal disznaja kövérebb,
 s hiznak disznónál is disznóbb barátok,
 akiktől veretlen pénzt kap a lélek.
 De messze tértünk. Vesd most vissza lábod
 és szemed velem az egyenes utra,
 hogy a pályát kurtítsa gyorsaságod.
 Angyalok száma se mondva, se tudva;
 akkora az, hogy még álom se vélné,
 hogy rangról-rangra akkorára rugna.
 S ha Dániel szavait jól itélné
 eszed, látnád az *ezer és ezerből*,
 hogy határozott számokról beszél-é?
 Szétáradván az ős Sugár, amelyből
 jönnek, annyimód fogan ott a szépség,
 ahány a fény, amely Belőle feltör.
 Azért mivel az Erő működését
 követi az érzés, édes szerelmük
 bennük különbözőkép éget és ég.
 Im látod az Erőt, melyen a Menny függ,
 mily gazdag és bő, tükrei sokában
 szétszórva fényét, sokszorozva bennük,
 mégis örök-egy maradva magában.”

Harmincadik ének
Fényfolyó és fényrózsa

Talán hatezer mérföld messzeségben
lángol a déli óra; és a földnek
árnya vízszintes síkban esik épen:
mikor olyan kezd lenni a fölötted
mélyülő ég, hogy benne halaványra
sápad sok csillag, s meg se látni többet,
s amint a Napnak szolgálóleánya
előjön, az ég, fényeit elúzve,
elzárul s legszebb gyöngyét is lehányja:
így a Pont körül, mely engem legyőzve
játsszátá a csillagos karikákat,
s amit gyűrűz, abban látszék gyűrűzve,
szemem előtt minden fény egyre sápadt:
s úgy érzem, hogy Hölgységhez visszafordít
a szerelem, és az, hogy mást se látok.
Ami ezer szó eddig róla folyt itt,
olyan dicséret az együtt se lenne,
mi ily szépséget semmiben se csorbit.
A szépség, amit láttam, szertelenre
gyulva, mirajtunk túlárad, s egészen
csak Alkotója tud örülni benne.
E pontnál tollamat legyőzve érzem,
jobban, mintsem vig vagy szomorú költő
volt tárgya által, vagy valaha léssen.
Mert mint a nap remegő szembe, kelt ő
emlékembe, a gyönyörű mosollyal
lelkem magából-kikelésre keltő.
Mikor még együtt élt a földi porral
s először láttam: onnantól idáig
még tudtam, a látást követni tollal;
de most látásom jobban szerteválik
szent szépségétől, mint bármely művészé,
ha képessége elért a határig.
Hagyom azért, hogy tágabb ajk idézné,
mint az én gyenge trombitámnak ajka,
mely nagy leckéjét kis hijján bevégzé.
Ő, mint kész vezér hangra, mozdulatra:
„Kijöttünk a legnagyobb égi körből
a Mennybe, amely tiszta fény” - mutatta -
„lelki fény, tiszta öröm, ment a földtől;
tiszta szerelem, igaz Jó szerelme;
tiszta öröm, mely minden ízen tultör.
Az Éden mindkét seregét figyelve
meglátod itt, és egyiket közülük
oly arccal már, mint Itéletre kelve.”

Váratlan villám, fényből vonva gyűrűt
a szem köré, és; elfedve előle
oly csillogást is, ami nála sűrűbb,
nem égőbb, mint ott volt a fény gyűrűje,
mely szememet tüzfátyollal borítva
minden látását elragadta tőle.
„A Szerelem, mely az eget csitítja,
üdv-fénnyel mindig így fogad magába,
hogya a gyertyát lángjához idomítsa.”
E pár rövid szó nem zengett hiába,
mert rögtön érzem, földi erőn túlra
hogya új erőnek gyúl lelkembe tápja:
és szemem új látásra gyullad újra,
ugya hogy nincs fény, amelyet ki ne állna,
akármilyen vakító lángra gyúlna.
És láttam oly fényt, mintha folyam árja
villámsütésnél és csodás derűben
tavaszról-hímzett part közt folydogálna.
Szikrák a vízből pattogtak sűrűen
s mindkét parton a virágokba ültek,
mint a rubintok aranyos gyűrűben.
S amint illattal ott megrészegültek,
visszamerültek a csodás folyóba:
ők bemerültek, mások fölkerültek.
„Annál kedvesebb, mennél lángolóbbra
gyul szent vágyad, hogya ami titkosat lát
szemed, mélyébe elméd behatódna.
De e folyónak kell még inni habját,
mielőtt csillapodna szomju lázod!”
hallám szólni szemeim drága Napját.
S hozzá tevő: „E folyam, e topázok,
kelve és szállva, pázsitok mosolyja,
a Valóságáról csupán szürke vázak;
nem mintha Az nehéz-értelmű volna:
benned a hiba, aki még szemeddel
gyengébb vagy, hogysen ily mélyig hatolna!” -
Mikor a csecsemő nyul csöpp kezekkel
az emlő után, hogya túl a rendes
órán később talál ébredni reggel:
ez hasonlít az én mohó szememhez;
s fénylőbb tükörré tenni azt, benéztem
a Habba, melytől minden fényesebb lesz.
S amint pillámnak beivám egészen
eressze alá, láttam, hogya szalagja
a hosszukásból kerekforma lészen.
S mint álarcot magára aki rakna,
másnak látszik, mint előbb, ha kitárja
az arcot, ami rejtezett alatta:
gyujtott e szikrák és virágok árja
uj pompát, s láttam, hogya az ég előttem

mindkét udvara látványát kitárja.
Óh, Isten fénye! benned emelődtem
az igaz Ország dicsét látni: engedd,
hogy amit láttam, most szavakba szőjjem!
Olyan fény van ott, hogy a földi szemnek
láthatóvá lesz Alkotója benne,
mely e Látáson kívül nem pihenhet.
Alakja olyan, mintha körbe menne,
mely akkorára gömbölyül előtted,
hogy a Napnak nagyon tág öve lenne.
Csupa sugár Ő, és visszaverődnek
mind amaz Első Mozgó síma gömbjén,
amely innen kap életet s erőket.
S mint domb, ha lábát az árvíz elöntvén,
tükrözik abban, zöldje üde lombját
s virágai dus visszfényét köszöntvén:
ugy láttam e fényár közt lengni dombját
ezer küszöbvel, tükrözve, a Népek,
mely földtől elvált, és meglelte Honját.
És ha alját ily fények öntözik meg,
gondolhatod, mily tágra nyíl a Rózsa,
s mily messzeségét borítja az égnek.
Szemem, szélétől csúcsáig lopózva
nem tévedett el, hanem e Kehelynek
fényét és teljét szerte behajózta.
Nincs ott hatása távolnak s közelnek;
e hely közvetlen az Isten kezében,
s a Természet törvényi szünetelnek.
Az örök Rózsa arany közepében
mely fejlík, feslík, és a szent Tavaszba
illatát küldi dicséret fejében:
mint aki szólni vágyna és habozna,
ugy tett le Hölgyem, s mondta: „Nézd s figyeljed,
mily Gyűlés, fehér ruhákkal havazva!
Nézd, városunk mily messze körre terjed!
Nézd, padsoraink milyen tele mind már!
Kevés, ki még itt üres helyre lelhet.
Ama nagy trónra, melynek díszein jár
szemed, mivel már a korona rajta,
előbb mint e Lakzi borából innál,
ül majdan *Henrik*, kit a földnek ajka
császárnak mond, s ki jön, hogy megjavítsa
Itáliát, bár nem érett az arra...
Vak kapzsiság lelketek elborítja,
s olyanok lesztek, mint a csecsemő,
ki éhen hal, s a dajkát eltaszítja.
Oly ember lesz a Szentszéken, minő
a legrosszabb, s ki nyiltan és titokban
más úton jár majd, mint amelyen ő.
De nem sokáig fogja túrni ottan

az Úr, és a szent helyről oda csapja,
hol Simon mágus bűnei miatt van,
és az Anagni lejjebb száll alatta!”

Harmincegyedik ének
Beatrice égi helyére ül

Ekként elém mint fehér rózsza támadt
az égi sereg, melyet földi létben
Krisztus, vérevel jegyzett el magának;
de a *másik*, mely öröktől az égben
száll, látva s zengve Azt, kinek szerelme
gyujtja s jósága táplálja, hogy égjen,
mint méhek raja a virágkehelybe
leszáll egy percre; aztán vissza onnan,
hol méze ízét érleli, a sejtbe:
a nagy Virágba, hol ezer szírom van,
leszálltak előbb, visszaszálltak aztán
szerelmük felé, örök-égi szomjban.
Élő láng fénylett mindeniknek arcán;
egy szárnyuk arany, s oly fehér a másik,
hogymeg semmi hó sem éri utol azt tán.
Amint leszálltak a virág-nyilásig,
szerelmet szórtak szíromról szíromra
s békét, mit fenn szereztek szárnycsapásik.
S nem szállt e szárnyak millió gomolyja
virág és ég közt föld madara-képen,
hogymeg a fényt s látást eltakarta volna;
mert az isteni fény áthat az égen
s a mindenségben, ahol érdemes,
és semmi sincs, mi akadályá legyen.
E biztos, boldog Ország, mely nemes
új s antik néppel népesült, szünetlen
szemmel és szívvel csak *egy* célra les.
Ó, hármass Fény, mely e boldog szemekben
egyetlen csillag vagy csak! üdv adója!
tekints le a mi viharunkra itt lenn!
Ha a barbár had, ama táj lakója,
ahol Helice megforog naponta
s égi fényét édes fiára szórja,
Rómába érve, a nagy kőhalomba,
elkábult, mikor szemét Laterán
csodálatos műve magára vonta:
én, aki földről égbe, és silány
időből értem örökkévalóba,
s az igaz néphez - Firenze után,
mily kábulattól voltam elfogódva!
Öröm s csodálat közt beléakadtam
a hallásba is, nemhogy még a szóba!
És mint zarándok néz szét meghatottan
fogadalmának templomában, arra
gondolva, hogymeg' mondja el, ami ott van:

ugy padról padra, karról szállva karra
sétált szemem az éles fényözön közt,
most fel s alá, majd körben, jobbra-balra.
Láttam fönn-nyert fény és önnön öröm közt
égni ezer szerelmes arcu lelket,
s a szentséget rajtuk, mint drága köntöst.
De míg szemeim így mohón betelltek
teljes képével a Paradicsomnak,
külön eddig egy pontra sem figyeltek.
Fölnéztem, hogy új szomjra gyúlva mondjak
pár kérdő szót Hölgyemhez, mely kicsalja
ajka válaszát, oltani e szomjat.
Egyet kérdeztem, s más felelt meg arra:
Hölgyem helyett im egy Agg állt elébem,
ruhában hasonló az égi karra.
Vidám jóság ült arcán és szemében;
és oly komolyság minden mozdulatban,
minő gyengéd atyához illik épen.
„Beatrice hova lett?” - így riadtam.
S felelt: „Ő kért, hogy a szomjat, mit érzel,
oltani, helyem’ érted odahagyjam.
És hogyha a harmadik sorra nézel
felülről kezdve, meglátod a trónon,
amelyet szerzett földi érdemével.”
Arcom fölnézett anélkül, hogy szóljon;
s láttam *Őt*, ahol az örök Sugárból
magára koronát és takarót fon.
Halandó szeme még sohasem állt oly
messze, habár a mély tengerfenéken,
a legfentebben zengő éghatártól,
mint én onnan, hol *Ő* ült ama Széken;
de ez mitsem tett, mert a drága képet
szemem közvetlen villantotta nékem.
„Óh, Hölgy, ki tetted, hogy reménynek éghet
lángja szivemben, s elviseltes értem,
hogy nyomát a Pokolban hagyja lépted,
minden dologhoz, amit végigéltem,
kegyelmet és erőt nekem te ontál:
jószágodé s hatalmadé az érdem!
Te szolgaságból szabadságba vontál,
minden eszközzel, mindenféle módon,
amilyet el se képzel földi kontár.
Bőséged tőlem vissza ne huzódjon
hogy általad-gyógyult lelkem előtted
tetsző legyen, ha testből oldozódom!”
Igy szóltam; s messziről a drága Nőnek
szemeit felém mosolyogni láttam;
majd újra az ős Kúthoz emelődtek.
S a szent agg szólt: „Hogy ne legyen hiában
utad, s végére juss (amire küldött

a szent kéréssel egyesülve vágyam):
röpüld be szemeiddel ezt a kertet!
 hogy látása nagyobb látásra majdan
 égi sugárral tüzesítse lelked.
S kinek szerelme mindörökre rajtam,
 Mennyek Asszonya lesz számodra gyámol,
 mivel én, *Bernát*, az ő híve voltam.”
Mint ki messziről, tán Croatiából,
 jön, bámulni a Veronika-kendőn,
 melynek oly nagy hírét hallotta távol,
és míg mutatják, nézi csak merengőn:
 „Szent Uram Jézus!” - mondja mind magában
 „ilyen volt hát az arcod, én Teremtőm!” -
ugy voltam én, mikor ragyogni láttam
 élő szerelmét annak, ki ez égi
 békét izlelte már lent a világban.
„Kegy fia!” kezdett akkor ő beszélni -
 „ez Édes két titok még szememben,
 amíg csupán alsóbb fokait érti:
de vizsgáld már a messzebb köröket fenn,
 míg a Királynőt látod ülni trónján,
 kinek ez Ország hódol tiszteletben.”
Felnéztem akkor; s mint hajnali órán
 keleti része ég a horizontnak,
 szemközti fele ködbe burkolózván:
ugy szemem, mintegy völgyből szállva dombnak,
 látta másiknál több fényben fürödni
 egyik felét a felső sor szíromnak.
S mint az a táj, hol a szekérrud üt ki,
 melyet rossz útra vitt Phaëton, ég, és
 jobbra meg balra halványúl a többi:
úgy élénkült meg közepén a békés
 lobogó föllobogva, s jobbra-balra
 egyenletessen halványúlt az égés.
És e középen szárnyaik viharja
 kavargott száz ünneplő angyaloknak,
 s mindegyik más volt, tarka fényre, dalra.
És láttam e játéknak és daloknak
 tüzében olyan szépséget kacagni,
 hogy a szentek szemei felragyogtak.
S ha nyelvem annyi kincset birna adni,
 mint képzeletem: még akkor se mernék
 legkisebb festésébe belekapni.
Bernát, amikor látta, hogy szerelmét
 figyelve nézem és szent lánggra gyúlva,
 ő is Arra fordított szemet-elmét,
s tüzén tüzem borult uj lángba újra.

Harmincketedik ének

A Rózsa szirmai

A szent szemlélő, gyönyörébe veszve,
szabad Doktornak szerepét öltötte
s égi beszédét így szólva kezdte:
„Amit Mária kent be és kötött be,
a sebet az a szép nő, aki lába
előtt ül itt, nyitotta és ütötte.
Nézz most a trónok harmadik sorába:
ott, amint látod, Rákhel ül alatta,
ki Beatricét vette oldalára.
Sára, Rebeka, és tovább haladva,
Judit, s Dalnok özanyja, ki bűnét
a »*Miserere Mei!*«-vel siratta.
S tovább, küszöbről-küszöbre a hű nép,
lefelé, amint szirmonkint a Rózsán
nevezni őket soha meg se szünnék.
S hetedik helytől még lejjebb huzódván,
mint fölfelé is, zsidók női ülnek,
és választékot húznak át a Rózsán.
Mivelhogy amint jobbra-balra gyűlnek
Krisztusban való hit szerint a fények,
velük vál ketté a lépcsőzött Ünnepe.
E részen, hol szirma a szent Növénynek
már mind kinőtt, olyaknak látni lelkét,
kik *eljövendő* Krisztusban hívének;
másfelől, hol a félkörök beteltét
üres helyek szegik még, akik állnak,
szemük' *már eljött* Krisztusra emelték.
S amint *itt* élő szent sövényt csinálnak
Miasszonyunké s az alábbi székek,
melytől a lelkek így két részre válnak:
akként *átellent* a remeteséget
s mártírhalált türt nagy János, ki aztán
vágy Poklában két hosszú évig égett;
s tovább, a többit jobbra-balra osztván,
Ferenc, Benedek, nagyszentségü lelkek,
s Ágoston ülnek rendre sorakozván.
S az égi Végzés rendjét jól figyeld meg:
a hitnek egyik és másik alakja
egyenlőn fogja tölteni e Kertet.
S a vonaltól, mely közepén szaladja
végig e két fél padsort, senki még nem
ült be a *saját* érdeméből abba,
hanem másokéból valamiképen;
mert ez mind oly lélek itt, aki meghalt,
mielőtt igaz érdeméhez ért lenn.

És ezt magadtól is észreveszed majd,
 mert gyermekarcuk és hangjuk mutatja,
 hogy látva meglásd, és hogy hallva meghalld.
 Hallgatsz, mert előtt a kétség iszapja;
 de én megoldom láncaid kötését,
 mellyel bilincsel elméd gondolatja.
 E Királyságban, akármerre nézz szét,
 helyet nem lelhet semminő esetleg,
 csak úgy, mint bánat, szomjuság vagy éhség.
 Itt mindent örök törvények vezetnek,
 és amit itt láatsz, úgy vág minden egybe,
 mint gyűrű illik újjára kezednek.
 Nincs *sine causa*, hogy ez elsietve-
 idejött gyermeknép közt, mint a többi
 közt, lehetsz felsőbb és alsóbb helyekre.
 A Király, aki ez Országra önti
 békéjét, és szerelmét annyi kéjjel,
 hogy vágy se merhet magasabbra szökni,
 minden lelket, teremtve, égi kénnyel
 osztott más és más helyre szent kegyében
 szentnek; s elég ezt bizonyítani *ténnyel*.
 És a Szentírás ezt példázza épen,
 idézve az ikrek históriáját,
 akik versengtek már az anyaméhben.
 Mint más-más színű fűrtök karimáját,
 a legfőbb fénynek is, a Kegyelemnek,
 úgy kell, méltón, viselni glóriáját.
 Így ha e lelkek más-más üdvbe mennek,
 nem az érdem itt a különböző, de
 született ereje a lelki szemnek.
 Elég volt a friss, hajdani időkbe'
 az ártatlanság s hite a szülőknek,
 hogy az új lélek az Üdvbe vevődne.
 Majd hogy az idők jobban érlelődtek,
circumcisiót kellett még kiállni:
 s az ártatlanság tollai kinőttek.
 De hogy eljött az Üdvnek kora: bármi
 ártatlanság sem tudhat már a Krisztus
 szent keresztsége nélkül oda szállni.
 Nézz most az arcra, mely amott a Krisztus
 arcához leghasonlóbb, edzve boldog
 szemed, hogy lásd, mint ragyog fia: Krisztus!"
 Az égi arcra fény harmata csorgott,
 mit e magasságokon átszökellni-
 teremtett lények könnyü szárnya hordott.
 Semmi, mit eddig tudtam megfigyelni
 mennyben, ily közel nem ígérte Istent
 s nem indított így magamból kikelni.
 S az, aki egykor szállt elébe ittlent
 s szólt: *Ave Maria, gratia plena!*

láttam, hogy szárnyat újra tágra nyit s leng.
 Elhallgatott az égi *cantilena*,
 és az Isten udvara visszazengett,
 egyetlen fény se maradt arra néma.
 „Óh, szent atyám, ha értem így lelengett,
 lábad, elhagyva, ahol ülsz külömben,
 édes helyedet fenn, hová a Rend tett:
 mondd, ki az Angyal, aki oly örömben
 néz Királynőnkre, s a szent sugaraktól
 szinte parázssá ég a szerelemben?”
 Így kértem pótlást tudásomhoz attól,
 ki Máriában mindörökre szépül;
 mint a hajnalnak csillaga a Naptól.
 És ő felelt: „Szépségből s könnyüségéből
 többet kapott ő, mint valaha angyal;
 és szerelmünk, ezt látva, kielégül,
 mivel ő szállt hajdan a pálma-lombbal
 Máriához, mikor Isten Fiának
 tetszett magát terhelni földi csonttal.
 De most szemeddel kövessed a számat:
 s patriciussait vedd sorra vélem
 ennek a békés és igaz Hazának.
 Ki fenn ül a Boldogság telijében,
 kettő, mintegy gyökere e Virágnak,
 boldog, mert az *Augusta* közelében.
 Akit szemeid Tőle balra látnak,
 ösatyád, kinek bátor kószolása
 oly keserű ízt adott a világnak.
 S most jobbra nézz, hogy lelked újra lássa
 az Egyház atyját, kire Krisztus égi
 rózsája titkos kulcsait ruházza;
 s az ki már élve látta, mennyi tépi
 súlyos esztendő majd az Úr aráját,
 akit szegek és lándzsa szerze néki,
 mellette ül; majd zsidók ős biráját
 látod a sorban: ő táplálta manna
 étkével hálátlan, könnyelmű nyáját.
 S Péterrel szemben látod, ott ül Anna:
 leányát nézve egyre oly örömben,
 hogy föl se pillant s ajkán nincs *Hozsanna!*
 S a Legnagyobb Család atyjával szemben
 ül Lúcia, ki Hölgyed’ küldte hozzád,
 mert vakon jártál a veszedelemben. -
 De jó a perc már, mely ébredést hoz rád;
 azért megállok; mint a jó szabók, ha
 kevés a kelme, a szabást beosztják;
 s tűzzük inkább az Örökkévalóba
 szemünket, hogy szemed az ős szerelmi
 lángba ereje szerint behatódna.
 De nehogy mikor előreszökellni

vél, akkor szálljon épen hátra szárnyad:
imával kell még a Kegyet kinyerni,
szent Kegyet a Kegyelme Asszonyának;
hallgass hát, és sziveddel, míg beszélek,
légy követője szavaim nyomának!”
És akkor kezdte ezt a szent beszédet:

Harmincharmadik ének

Az istenlátás

„Óh, szűz Anyánk, leánya ten Fiadnak,
teremtményeknél nagyobb és szerényebb,
ős célja az örök határozatnak:
természetünket a te tiszta lényed
megnemesíté, úgy, hogy a Teremtő
teremténné lett benned, s szent erényed
méhedben felgyújtá a tisztelendő
szerelmet, melynek örök melegébül
a Béke e Virága volt kelendő.
Te déli láng a Szerete egébül
vagy itt nekünk; és lenn az embereknek
élő forrás, melytől reményük épül.
Urnő, minden kegyek tőled erednek!
Aki nélküled vágyik szent malasztra,
szárny nélkül vágyik szállni az eretnek.
S nemcsak könyörgő lel nálad vigaszra:
jóságod gyakran azt a szenvedőnek
kérés előtt megadja, nem halasztva.
Jóság és nagyság benned egybenőnek,
és irgalmasság, s ami csak erénye
lehet teremtett lénynek, földi nőnek.
Im ez, ki - bárha gyarló, gyenge lénye -
a mindenségnek mélyétől idáig
látta a szelleméltet, s szemefénye
most még magasabb, új látványra vágyik,
kér új erőért, fölhatolni, téged
kegyelemből az utolsó csodáig.
S én, mert soha még vágyam így nem égett
magamért sem, küldöm imámat érte,
kérven, ne vesd meg e szegény ígéket,
a mely halandó voltából őt kísérte,
oszlasd a felhőt szent imáddal szerte,
hogy lássa a legfőbb Jót, mint remélte!
S még arra kérlek, nagy Királynő, mert te
mindent tehetsz: hogy ily látás után is
maradjon *épen* magas vágyu lelke.
Győzzön hatalmad emberi voltán is!
Lásd, Beatrice érte mennyi szenttel
könyörög - és velük az én imám is!”
Az égi szempár, melyet áldva kedvel
az Úr, mutatta, hogy a Szűzanya
az ájtatos imát hallgatja kedvvel.
Onnan az Örök Fényre villana
e drága Szempár, hova nincs teremtmény,
ki tiszta szemmel bépillantana.

S én, vágyam ős célját közelre sejtvén,
illőn, amint a szemem föltekintett,
égő kinját egyszerre elfelejtém.
Bernát mosolygott és kezével intett,
hogyan nézzek fölfelé; de szomju lelkem
magától is már intése szerint tett.
Mert szememben mind tisztább fénytel telten
a magában-egy Igaz sugarába
mind jobban-jobban behatolni mertem.
Innen kezdve látásomat hiába
vágyom leírni: gyenge lesz az ember
szava rá, és emlékezete kába.
Mint akit elfog álomteli szender,
s ébredve megmarad a *benyomása*,
de másra emlékezni nem bír, nem mer:
ugy tűnt el az én lelkem látomása;
valami édes megmaradt belőle
máig; s ki merne emlékezni másra?
Hó olvad így, ha nap süt a tetőre;
s a Szibillának jósoló falombok
így szálltak szét a legkisebb szellőre.
Óh, égi Fény, te kit a földi gondok
s földi fogalmak soha föl nem érnek,
tedd dicsővé a dalt, melyet ma mondok.
Csillanj fel újra szellemem szemének,
hogyan látásomból egy szikrácska majdan
jusson azoknak is, kik még nem élnek.
Ha most malasztod könyörülve rajtam
emléked e versekben visszazendül,
győzelmed híre terjedend a dalban. -
Akkor az éles, élő fényözöntől
ha elfordúlok, zavarva legottan
lelkem örökre zavart lenne szentül.
És én emlékszem, amint egyre jobban
tekintetem a végtelen Erővel
összekapcsolni bírva bátorodtam.
Óh, dús Malaszt, az örök fény-kutfővel
szétolvadó látásban elvegyülni
megáldtál engem kegyelemmel, bővel.
S láttam mélyében három-egybe gyülni,
szeretettel kapcsolva egy tömeggé,
mi itt lenn szerte szokott elegyülni;
substantiát és accidenset eggyé
és *habitust*, egy-fénynek, egy-valónak
lehelve, mondom, elemmé s eleggyé.
Egyetemes formáját e csomónak
hiszem, hogy láttam; hiszem, mert ha mondom
tágabbra tártan örülök a szónak.
Egy perc mélyebben elaltatta gondom',
És Argo árnya, Neptun döbbenése

huszonöt századát legyőzte pontom.
Lelkem ekként egészen belevésve
merően és figyelve, mozdulatlan,
a bámulásból izzott tüzelésbe.
Olyanná lesz a lélek ama Napban
merülve el, hogy, bármi másba nézzen,
lehetetlen, hogy megnyugodjon abban.
Mert minden jó, mely vágyak tárgya léssen,
benne gyül; s ami rajta kívül elvét
minden célt, benne célba jut egészen.
Dalom ezentul kurtán fogja tervét,
mert csak annyit emlékszem, mint a gyermek,
ki még az emlőn nedvesíti nyelvét.
Nem hogy tán egynél több kép rajza termett
benne, mert mindig egy marad az élő
fény, melyet szemem oly égőn figyelt meg:
hanem mert tőle mind érttebbre érő
látásom ott látását úgy cserélte,
mintha kép képet lenne megcserélő:
a fénysűrű mögé, a tiszta mélybe
három kör áradt, élesen kiválván,
háromszin és egy átmérőjü térbe.
És egy a más, mint szivárványt szivárvány,
tükrözte föl, s e kettő lehelése
a harmadik, belőlük egyre szállván,
Mily kurta a szó ily elképzelésre!
S e rekedt dal, ahhoz mi tárva volt ott,
olyan hogy kevés becsülni „kevésre”.
Óh, örök Fény, magadban ülve boldog!
Magadat érted csak, s magadtól értve
magadat értőn szereted s mosolygod.
S ama körforgás, amely így megértve
olyannak látszott, mint a visszavert fény,
amint sokáig néztem bele kérdve,
magában, s színét színeibe rejtven
a *mi képünkben* festődött keretté,
hogy csak azt néztem; minden mást felejtven.
Miként a mérnök, ki a kört szeretné
megmérni, töpreng, hogy titkába lásson,
de mérő elvét hasztalan keresné:
ollyá tett engem ez új látomásom
töprengve tudni, hogyan egyesüle
kör a képpel, s hogy árad át egymáson,
de szárnyam ahhoz hasztalan feszüle -
mig villám fénye tárta szememet fel
és égő vágy ekként teljesüle.
Csüggedtem volna, lankadt képzelettel,
de folyton-gyors kerékként forgatott
vágyat és célt bennem a Szeretet, mely
mozgat napot és minden csillagot.